

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ISSN 2651-0804 (online)

วารสารปาริชาต

PARICHART JOURNAL

PARICHART JOURNAL

ชื่อวารสาร

วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ
(Parichart Journal, Thaksin University)

เจ้าของ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ที่ปรึกษา

อธิการบดี (รศ.ดร.วิชัย ชำนิ)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย และบริการวิชาการ (รศ.ดร.ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา (อ.ดร.วันลก ดิษสุวรรณ์)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (รศ.ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย)	มหาวิทยาลัยทักษิณ

บรรณาธิการประจำฉบับ

ผศ.ดร.พัชลินจ์ จินนุ่น (E-mail : phatchalinj@hotmail.com)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
--	-------------------

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.ครองชัย หัตถา	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ศ.ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.สมยศ พุ่มหว่า	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ดร.อนุรักษ์ ปัญญาณวัฒน์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ศ.อำนาจ ยัสโยธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ศ.อิทธิพล ตั้งโฉลก	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ศ.ดร.ลือชัย ศรีเงินยวง	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.ดร.โยธิน แสงวงศ์	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.กรกฎ ทองชะโชค	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผศ.ดร.อรจันทร์ ศิริโชติ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผศ.ดร.เกร็ดทราย วุฒิพงษ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
อ.ดร.ขวัญจิตต์ สุวรรณนพรัตน์	มหาวิทยาลัยทักษิณ

กองจัดการ

นางสาวอรกมล ไกรวงศ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวพิมพ์ณดา มณีวงศ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวรานี ชุ่นเซ่ง	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวกัญญณ์ช์ เลียดรักษ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์ของบุคลากรมหาวิทยาลัยทักษิณ และหน่วยงานต่าง ๆ
2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและสื่อกลางในการเสนอความคิดเห็นทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์

กำหนดออก ปีละ 2 ฉบับ (ม.ค.-มิ.ย. และ ก.ค.-ธ.ค.)

การเผยแพร่ Online

การขอรับการพิจารณาบทความ

บุคคลทั่วไปที่ต้องการส่งบทความ เพื่อขอรับการพิจารณาบทความ เมื่อบทความได้รับการตอบรับการตีพิมพ์แล้วจะต้องจ่ายเงินค่าลงตีพิมพ์บทความ (ค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิ) จำนวน 2,000 บาทต่อบทความ ผ่านทางธนาคารกรุงไทย ชื่อบัญชี วารสารปาริชาติ เลขที่บัญชี 678-4-59224-7 สาขาเทสโก้โลตัส ป่าพะยอม พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังกองบรรณาธิการวารสารปาริชาติ ทางระบบออนไลน์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal> หรือ ติดต่อกองจัดการวารสารปาริชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 222 หมู่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210 โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7254 หรือ 08-1540-7304 โทรสาร 0-7460-9654-5 อีเมล parichartjournal@tsu.ac.th

การติดต่อ

กองจัดการวารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง

อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210

โทรศัพท์/โทรสาร 0-7460-9600 ต่อ 7242, 0-7460-9655

E-mail : parichartjournal@tsu.ac.th, research.tsu@gmail.com

ออกแบบและจัดพิมพ์

อาร์ตเวิร์ค แอนด์ มีเดีย

177 ซอยรวมมิตร ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

โทรศัพท์ 089-925-8455 E-mail : hatyaifoto@gmail.com

บทความที่ตีพิมพ์ทุกเรื่องได้รับการตรวจสอบความถูกต้องตามหลักวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
อนึ่ง ทักษะและข้อคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารปาริชาติ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน
และไม่ถือเป็นทักษะและความรับผิดชอบของคณะบรรณาธิการ

วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ ฉบับนี้เป็นวารสารปีที่ 32 ฉบับที่ 2 (เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2562) มีบทความวิจัยที่น่าสนใจทางด้านศิลปะและมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ การจัดการและการเงิน จำนวน 15 เรื่อง ประกอบด้วย บทความวิชาการ จำนวน 1 เรื่อง กระบวนทัศน์ของสังคมที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุ ของ ศันสนีย์ จันทรอานุกาพ จำนวน 1 เรื่อง กระบวนทัศน์ของชนชั้นนำสยามต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2475) ของ ศุภกานต์ นานรัมย์ เรื่อง หนังสือธรรมะของพระสาวยุคปฏิวัติอีสาน: การศึกษาโครงสร้างและวงจรถักตักในสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่า ของ กุสุมา สุ่มมาตร ราชันย์ นิลวรรณภา เรื่อง กลไกขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาอุลอิสลาม กรุงเทพมหานคร ของ แสน กิรตินวนันท์ สิริยา รัตนช่วย เรื่อง โครงการพาคนกลับบ้านในบริบทของการแก้ปัญหาความมั่นคงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของ อภิวัฒน์ สมานธิ ภาณุธรรมสุวรรณ กรกฎ ทองชะโชค ฤทธิกร พลธิญญวงศ์ เรื่อง ผลกระทบของระยะเวลาเรียนต่อการเอาใจใส่ในการเรียนในชั้นเรียนไวยากรณ์ของนักเรียนไทยที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ ของ ไมเคิล สโตฟิ ล พินดา สุขศรีเมือง เรื่อง ปัจจัยเชิงสาเหตุในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติ ในสโมสรฟุตบอลไทยลีก ของ เอกพงศ์ ปั่นพงษ์วรชัย คุรุจิต เรื่อง ผลกระทบของการวางแผนอาชีพต่อต้นทุนหนี้ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ของ สัตยา ต้นจันทรพงศ์ ทัดพงศ์ อภิโรธนานันท์ เรื่อง พลัฒ์แห่งกาลและเทศะ : กรณีศึกษาความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ของ Truong Thi Hang เรื่อง การรับรู้ความเสี่ยงของเกษตรกรสวนยางในภาคใต้ของประเทศไทย ของ อรอนงค์ ลองพิชัย ไชยยะ คงมณี เรื่อง รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความรู้และทักษะของนักบัญชีที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน ของ ภัทธา เตชะชนเศรษฐ์ เรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุของพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของ ธันยากร ตุดแก้ว เกษตรชัย และหิมา ฤทัยชนนี สิทธิชัย เรื่อง ทักษะคิดของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์สากล มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา ของ รัตติกาล แสงไทย โกวิทย์ ชันศิริ และ เรื่อง ภูมินามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ของ สำราญ จุช่วย

สังคมปัจจุบันนี้วิถีชีวิตของคนวันแห่งไปมาก หลายคนกำลังเผชิญกับปัญหาที่รุมล้อมจากสภาพเศรษฐกิจ จากค่านิยมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หรือจากกฎเกณฑ์บางอย่างที่มาบีบรัดจนรู้สึกท้อ เหนื่อยหน่ายในชีวิต หลายคนให้ความสำคัญกับบทสนทนาในสื่อเทคโนโลยีมากกว่าการสื่อสารกันในชีวิตจริง จนเกิดอาการ “มโน” เกินตัวบท ตามมาด้วยการทะเลาะเบาะแว้งกันไม่สิ้นสุด หลายคนหลงไปกับมายาคติบางอย่างที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมา จนมองไม่เห็น “สัจจะ” หรือความจริงแท้ที่นำพาให้ตนตาสว่าง หายมิดบอดจากอภายทั้งหลาย บ้างก็โดนแรงเหวี่ยงจากคำพูด การกระทำ การแสดงออกต่าง ๆ ของจากใครก็ไม่รู้ในโลกอินเทอร์เน็ต จนทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก โดดเดี่ยว กลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย แรงเหวี่ยงจากบริบทต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสภาวะทางจิตด้วยกันทั้งสิ้น สิ่งที่จะพอทำได้ คือ อย่าไปโอนกับกระแสสังคมหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามามากนัก ลองหยุดพักสมอง ปล่อยวางเทคโนโลยี สนใจกับคนข้าง ๆ ที่รักเรา ห่วงใยเรา ยอมรับเมื่อถูกคุกคาม พาดพิงจากสื่อต่าง ๆ หรือลองมาอ่านบทความที่นำเสนอปัญหาต่าง ๆ พร้อมแนวทางการรับมือในวารสารฉบับนี้ ก็น่าจะช่วยผ่อนคลายความคับข้องได้บ้าง สำหรับข้าพเจ้าแล้ว อารมณ์ของมนุษย์ในยุคปัจจุบันดูจะเปราะบาง ส่ายไปส่ายมา ประดุจต้นอ่อนที่ต้องลมแรงมากกว่าแต่ก่อน หลายครั้งที่เราสัมผัสได้ว่า บางคนเมื่อวานเป็นมิตรกับเรา วันนี้อาจเป็นศัตรูกับเรา เพราะขัดแย้งกันทางความคิด ในขณะเดียวกัน บางคนจากที่เคยเป็นศัตรูกับเรา อีกวันก็อาจเปลี่ยนมาเป็นมิตรที่ดีต่อกันได้ด้วยมีทัศนคติที่ตรงกันในด้านการเมือง เป็นต้น เช่นนี้แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องไปยึดติดกับอะไรมากนัก แล้วเราจะดำเนินชีวิตด้วยความสุขสงบมากยิ่งขึ้น ขอส่งกำลังใจแด่ทุกคนที่กำลังท้อแท้ สิ้นหวัง ขอให้ผ่านพ้นสิ่งต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ์ จินนุ่น
บรรณาธิการประจำฉบับ

บทความวิชาการ

กระบวนทัศน์ของสังคมที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุ

Social Paradigms on Status and Roles of the Elderly

คันสนีย์ จันทร์อานูภาพ และจ่านงค์ แรกพิณิจ

Sansanee Chanarnupap and Chamnong

1

บทความวิจัย

ทัศนะของชนชั้นนำสยามต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2475)
Viewpoint of Siamese Elite in King Taksin the Great of Rattanakosin Period (A.D. 1782-1932)

ศุภกานท์ นานรัมย์

Supakan Nanrum

14

หนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน: การศึกษาโครงสร้างและวัจนลีลา ในสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่า

Dhammma's Books of Vipassana Isan Monks: A Study of Structure and Styles

in Narrative Discourse

กุสุมา สุ่มมาตร และราชนัย นิลวรรณภา

Kusuma Soommat and Rachan Nillawannapha

26

กลไกขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิมมัสยิดกมาลุอิสลาม กรุงเทพมหานคร

The Mechanisms of Urban Community Welfare in Kamalulislam Masjid Bangkok

แสน กิรินวนันท์ และสิริยา รัตนช่วย

Saen Keeratinawanun and Siriya Rattanachuy

37

โครงการพาคนกลับบ้านในบริบทของการแก้ปัญหาความมั่นคง ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

Kampungtaqwa in Stability Problems Context Thailand's Southern Provinces

อภิวัฒน์ สมานธิ ภาณุ ธรรมสุวรรณ กรกฎ ทองชะโชค และกฤษกร พลธิญญวงศ์

Apiwat Samathi, Panu Thammasuwan, Korakod Tongkachok

and Kriskorn Paleethunyawong

51

กลวิธีความไม่สุภาพทางภาษาในภาษาไทย

Linguistic Impoliteness Strategies in Thai

นภัทร อังกุลสินธนา และปณندا เลอเลิศยุติธรรม

Naphat Angkunsinthana and Pananda Lerlertyuttitham

63

ผลกระทบของระยะเวลาเรียนต่อการเอาใจใส่ในการเรียนในชั้นเรียนไวยากรณ์

ของนักเรียนไทยที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ

Impact of Class Length on Student Engagement in Thai EFL Grammar Classes

ไมเคิล สโตลต์ซุส และพนิดา สุขศรีเมือง

Michael Stoltzfus and Panida Sukseemuang

75

ปัจจัยเชิงสาเหตุในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการปรับตัว ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก Causal Factors in Intercultural Communication Affecting the Foreign Football Players’ Adjustment in Thailand League Football Club เอกรงค์ ปั่นพงษ์ และวรวัชณ์ ครุจิต Akkarong Punpong and Warat Karuchit	90
ผลกระทบของการวางแผนภาษีต่อต้นทุนหนี้ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย Impact of Tax Planning on Cost of Debt of Listed Company in the Stock Exchange of Thailand สัตยา ตันจันทรพงศ์ และทัตพงศ์ อวิโรธนานนท์ Sathaya Thanjunpong and Thatphong Awirothananon	104
พลังแห่งกาลและเทศะ: กรณีศึกษาความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ The Power of Space and Time: A Case Study on the Success of President Ho Chi Minh Truong Thi Hang	121
การรับรู้ความเสี่ยงของเกษตรกรสวนยางในภาคใต้ของประเทศไทย Rubber Farmers’ Risk Perception in Southern Thailand อรอนงค์ ลองพิชัย และไชยยะ คงมณี Onanong Longpichai and Chaiya Kongmanee	134
รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความรู้และทักษะของนักบัญชีที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน A Casual Relationship Model of Accountants’ Knowledge and Skills Affecting Quality of Financial Report ภัทรา เตชะธนเศรษฐ์ Pattra Techatanaset	147
การศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุของพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ ของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ A Study of Problems and Causes for Cyber Bullying Behaviors among Secondary School Students in the Three Southern Border Provinces ธัญกร ตุดเกื้อ เกษตรชัย และหิมา และฤทัยชนนี สิทธิชัย Tanyakorn Tudkuea, Kasetchai Laeheem and Ruthaychonnee Sittichai	156
ทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์สากล มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา Attitude of Students towards Teaching and Learning in Music for Life Quality Course Awarded by Division of Western Music at Thaksin University, Songkhla Campus รัตติกาล แสงไทย และโกวิท ชันธศิริ Rattikal Seangthai and Kowit Kantasiri	168
ภูมินามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี Toponymy of Naming Temples Bang Kruai District In Nonthaburi Province สำราญ จุช่วย Sumran Juchooy	175

มหาวิทยาลัยสมบูรณแบบ ที่ผลิตบัณฑิต พัฒนากำลังคน
วิจัยและบริการวิชาการ เพื่อรับใช้สังคมท้องถิ่นได้
ประเทศไทย และอาเซียน
ให้เป็นสังคมแห่งปัญญาและสันติสุขที่ยั่งยืน
(คัดจาก บางส่วนของพันธกิจมหาวิทยาลัย)

กระบวนทัศน์ของสังคมที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุ¹

Social Paradigms on Status and Roles of the Elderly¹

ศันสนีย์ จันทรอานภาพ^{2*} และจำนงค์ แรกพินิจ³

Sansanee Chanarnupap^{2*} and Chamnong Reakphini³

¹ บทความนี้มีพื้นฐานมาจากการทบทวนวรรณกรรมโครงการวิจัยเรื่อง ชีวิตทางสังคมและการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะที่สมาชิกในครัวเรือน ย้ายถิ่นไปทำงานในประเทศมาเลเซีย ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยทักษิณ ประจำปี พ.ศ. 2560

² ผศ.ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

³ ผศ., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ This article is derived from the literature review of the research project entitled “Social and Working Life of the Elderly Living in Island Areas which the Member of Households Migrate to Work in Malaysia”.

² Asst. Prof. Dr., the Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

³ Asst. Prof., the Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: sansaneebee@hotmail.com

(Received: November 16, 2018; Revised: February 14, 2019; Accepted: March 11, 2019)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อบรรยายการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ของสังคมที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุที่ผ่านมาหลายทศวรรษ “การพัฒนาไปสู่ความทันสมัย” ได้ก่อให้เกิดแบบตายตัวแง่ลบเกี่ยวกับผู้สูงอายุขึ้นในสังคม ผู้คนในสังคมสมัยใหม่จะสรรเสริญความก้าวหน้าและความสำเร็จเป็นสำคัญ ส่งผลให้ผู้สูงอายุถูกตรวจสอบความสมดุลระหว่างต้นทุนที่สังคมเสียไปในการดูแลสนับสนุนผู้สูงอายุกับผลประโยชน์ที่สังคมได้รับจากผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจึงมักถูกมองว่าเป็นภาระของสังคม อย่างไรก็ตาม วิทยาคิดตั้งกล่าวถูกท้าทายด้วยกระบวนทัศน์ใหม่ซึ่งยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางและให้ความสำคัญกับความมั่นคงของมนุษย์ “แนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ” ประกอบด้วยหลักพื้นฐานที่สำคัญสองประการ คือ (1) หลักมนุษยธรรม หมายถึง ผู้สูงอายุควรได้รับความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม และความต้องการพื้นฐาน สิ่งเหล่านี้เป็น “สิทธิขั้นพื้นฐาน” ที่บุคคลทุกกลุ่มวัยพึงได้รับ การเกี่ยงที่จะดูแลผู้สูงอายุเพราะเหตุแห่งความแตกต่างด้านอายุ เป็นการเลือกปฏิบัติซึ่งสังคมจะกระทำมิได้ และ (2) หลักการพัฒนา หมายถึง ผู้สูงอายุมีศักยภาพ สามารถยังคุณค่าประโยชน์ให้กับสังคมได้ ผู้สูงอายุจึงควรได้รับการส่งเสริมบทบาทและการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพมีอิทธิพลต่อนโยบายการพัฒนาความผาสุกของผู้สูงอายุไทยในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ, กิจกรรมยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุ

Abstract

This article aimed to describe the social paradigm shift towards the status and roles of the elderly. For decades, the process of modernization has promoted a negative stereotype about the elderly in the society. People in the modern society mostly value economic growth and success. As a result, the elderly are monitored for the balance of costs and reciprocity in the exchange relationship. Accordingly, the elderly are often seen as burdensome. However, this myth about the elderly is challenged by a new paradigm that focuses on people-centred development and human security. The concept of “Active Ageing” consists of two basic principles: (1) Humanitarian Aspect of Ageing, means that the elderly’s basic rights and needs should be protected. The social norms should take a stand against discrimination, (2) Developmental Aspect of Ageing, means that the elderly are potential for social and economic contribution. A promotion plan for elderly’s participation in productive ageing activities is necessary. Nowadays, the national policies for the aging population in Thailand have adopted the concept of active ageing. This is for the well-being of the Thai elderly.

Keywords: The Elderly, Active Ageing, Productive Ageing Activities

ความเป็นมาของการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์

นักพฤฒาวิทยา (Gerontologist) อธิบายว่า ในสังคมดั้งเดิมซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมนั้น ให้นิยามผู้สูงอายุว่าเป็นผู้มีสิทธิอำนาจทางสังคม ทั้งนี้ เนื่องจากผู้สูงอายุจะเป็นผู้ดูแลทรัพย์สิน เป็นเจ้าของที่ดิน เป็นผู้มีทักษะสูงทางจารีตประเพณี เป็นผู้มีความรู้ทางศาสนา และเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือขึ้นพื้นฐานแก่สังคม ต่อมาภายหลังเมื่อสังคมเข้าสู่กระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (Modernization) ซึ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นักพฤฒาวิทยา อธิบายว่าการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเพิ่มปริมาณของประชากรผู้สูงอายุ และส่งผลต่อสถานภาพและบทบาททางสังคมที่ตกต่ำลงของผู้สูงอายุ โดย (1) เทคโนโลยีด้านสุขภาพ ความสำเร็จในการควบคุมอัตราการเกิดและอัตราการตาย ความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเกี่ยวกับสุขภาพ ทำให้มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งอายุขัยโดยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของประชากรก็เพิ่มสูงขึ้นด้วย ดังนั้น จึงมีผู้สูงอายุอยู่ในตลาดแรงงานเป็นจำนวนมาก เกิดการแข่งขันในการจ้างงานสูงระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ ผลที่ตามมาทำให้เกิดนโยบายเกษียณอายุเพื่อผลักดันผู้สูงอายุออกจากตลาดแรงงาน (2) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางด้านวิทยาศาสตร์ ซึ่งถูกนำมาใช้ในกระบวนการผลิตและกระบวนการจำหน่ายแจก ทำให้เกิดการสร้างงานใหม่สำหรับคนวัยหนุ่มสาว เป็นงานที่อาศัยความชำนาญเฉพาะด้านทางอาชีพ ดังนั้น ความจำเป็นที่จะต้องรับการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากผู้สูงอายุจึงลดน้อยลง (3) กระบวนการกลายเป็นเมืองและกลายเป็นอุตสาหกรรม ทำให้เกิดแรงงานย้ายถิ่น

ของคนวัยหนุ่มสาว ในขณะที่ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในภาคเกษตรกรรมในชนบท ดังนั้น จึงเกิดผลกระทบอย่างค่อยเป็นค่อยไป ต่อสัมพันธภาพภายในครอบครัว (4) ค่านิยมของสังคมสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับครอบครัวและความกตัญญูน้อยลง แต่ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลและการค้นหาความต้องการของตนเองมากขึ้น สมาชิกในครอบครัวมีอิสระในตนเองสูง อีกทั้งการทำหน้าที่ของครอบครัวที่มีต่อสมาชิกลดน้อยลง ไม่ว่าจะเป็นการอบรมสั่งสอนหรือการควบคุมพฤติกรรม ครอบครัวจึงสูญเสียอำนาจที่มีต่อตัวสมาชิก และ (5) การรู้หนังสือและการศึกษาสมัยใหม่ ทำให้คนวัยหนุ่มสาวมีระดับการศึกษาสูงกว่าผู้สูงอายุ คนวัยหนุ่มสาวจึงได้เริ่มงานด้วยตำแหน่งที่สูงกว่าผู้สูงอายุ ผลที่ตามมาทำให้กิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถมีส่วนร่วมได้ในประเภท การจ้างงาน การเป็นผู้นำชุมชน หรือผู้นำองค์กร มีความจำกัด [1-2]

ข้อเสนอเชิงทฤษฎีของนักพัฒนาวิชาชีพด้านมีผลงานการศึกษาวิจัยสนับสนุน อาทิ Palmore and Manton ศึกษาข้ามวัฒนธรรมใน 31 ประเทศซึ่งมีระดับ “ความทันสมัย” แตกต่างกันพบว่า ระดับ “ความทันสมัย” ยิ่งสูง สถานภาพในการจ้างงานของผู้สูงอายุจะยิ่งต่ำลง [3] Watson and Maxell ศึกษา 26 สังคมที่แตกต่างกันในยุโรปและเอเชียพบว่า เมื่อมีการใช้เทคโนโลยีเพิ่มขึ้น การควบคุมข้อมูลที่สำคัญของผู้สูงอายุจะลดลงและการยกย่องผู้สูงอายุจะลดลงด้วย [4] Simmons ศึกษาการเปลี่ยนแปลงในสังคมดั้งเดิมซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมพบว่า การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยได้ก่อให้เกิดแบบตายตัวแง่ลบเกี่ยวกับผู้สูงอายุขึ้นในสังคม พิจารณาจากการที่คนเราพยายามที่จะหาแสงสว่างหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ตนเองดูหนุ่มสาวอยู่เสมอ ทั้งนี้ ก็เพื่อที่จะยืดหรือชะลอเวลาที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น การใช้ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นครีมบำรุงผิว สบู่ เครื่องสำอางที่มีการโฆษณาว่า มีสรรพคุณในการรักษาความอ่อนเยาว์ การรับประทานอาหารเสริมหรือแม้แต่การทำศัลยกรรมตกแต่ง เป็นต้น ทั้งหมดนี้ ก็เพราะกลัวความชราซึ่งนักพัฒนาวิชาเห็นว่า เป็นความกลัวอย่างผิด ๆ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุนั้นเป็นเรื่องปกติ ไม่ใช่ความเจ็บป่วยหรือเป็นโรคแต่อย่างใด [5] Cowgill ศึกษาเรื่อง The Role and Status of the Aged in Thailand พบว่า การกลายเป็นตะวันตก (westernization) และการกลายเป็นอุตสาหกรรม (industrialization) ของประเทศไทย ทำให้เดิมที่ผู้อ่อนอาวุโสมีแบบแผนในการแสดงความเคารพต่อผู้อาวุโสกว่า เป็นแบบหนึ่ง เช่น การไหว้ การคลานเข้าไปหา การโค้งศีรษะคำนับ การใช้คำนำหน้าชื่อแสดงความนับถือฉันท์เครือญาติ เป็นต้น แต่ภายหลังความทันสมัยทำให้ผู้อ่อนอาวุโสดำเนินชีวิตตามวิถีแบบตะวันตก การกระทำรูปแบบใหม่บางอย่างทำให้ผู้อาวุโสรู้สึกว่า ไม่เป็นการแสดงความเคารพนับถืออย่างเหมาะสม และรู้สึกว่าเขาได้รับความเคารพนับถือน้อยลง อีกทั้งภาพของผู้อาวุโสที่ปรากฏผ่านทางสื่อต่าง ๆ ก็มักปรากฏให้เห็นเป็นภาพบุคคลไร้อำนาจ ถูกสังคมจำกัดบทบาท กลายเป็นบุคคลผู้รอรับความช่วยเหลือ [6] Amoss ศึกษาสถานภาพของผู้สูงอายุในสังคมสมัยใหม่พบว่า สังคมสมัยใหม่ (Modern Society) จะให้คุณค่าในเรื่องความอาวุโสลดน้อยลง แต่จะให้คุณค่าสิ่งใด ๆ จากการตรวจสอบความสมดุลระหว่างต้นทุนที่เสียไปกับผลประโยชน์ที่ได้รับ กล่าวคือ ผู้สูงอายุจะถูกตรวจสอบความสมดุลระหว่างต้นทุนที่สังคมเสียไปในการดูแลสนับสนุนผู้สูงอายุกับผลประโยชน์ที่สังคมได้รับจากผู้สูงอายุ ผู้คนในสังคมสมัยใหม่จะสรรเสริญความก้าวหน้าและความสำเร็จทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ดังนั้น สังคมจึงมุ่งให้ความหมายกับบุคคลใด ๆ สิ่งใด ๆ หรือวิถีทางใด ๆ ที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าและความสำเร็จนั้น ด้วยเหตุนี้ ผู้สูงอายุจึงถูกมองว่าเป็นภาระ ไม่ก่อให้เกิดคุณค่าในกระบวนการผลิต [7] นอกจากนี้ Blenkner ยังได้ศึกษาการพลิกกลับของบทบาทระหว่างพ่อแม่กับลูก คือ เมื่อพ่อแม่อายุมากขึ้น พ่อแม่รับบทบาทของลูกที่เคยพึ่งพิงพ่อแม่ ในขณะที่ ลูกรับบทบาทเป็นผู้อุปถัมภ์พ่อแม่ หรือที่เรียกว่า “role-reversal” นั้นพบว่า ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นตามปกติในสังคมทันสมัย แต่จะพบในกรณีที่พ่อแม่สูงอายุมีภาวะผิดปกติทางกายภาพ จิตใจ และอารมณ์ เป็นสำคัญ กล่าวคือ ในสังคมทันสมัยลูกที่โตแล้วจะไม่ได้รับบทบาทพลิกกลับเป็นผู้อุปถัมภ์พ่อแม่ แต่ลูกจะรับบทบาทใหม่ในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ขึ้น และจะยอมรับพ่อแม่ของตนในฐานะเป็นปัจเจกบุคคล ผู้มีความต้องการ มีสิทธิ มีข้อจำกัด และมีประวัติที่โดดเด่นเป็นของตนเอง [8]

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อสถานภาพและบทบาททางสังคมของผู้สูงอายุ และทำให้เกิดแบบตายตัวแง่ลบเกี่ยวกับผู้สูงอายุขึ้นในสังคม ปัจจุบันวาทคดีเกี่ยวกับผู้สูงอายุดังกล่าวถูกท้าทายด้วยกระบวนการทัศน์ใหม่ซึ่งยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง และให้ความสำคัญกับความมั่นคงของมนุษย์

แนวคิดที่ว่าด้วยความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) เป็นแนวคิดใหม่ที่เสนอเป็นระเบียบวาระโลก ปรากฏในรายงาน “การพัฒนามนุษย์ ค.ศ.1994” ของสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เป็นแนวคิดที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งนับเป็นความพยายามที่จะให้คำจำกัดความของความมั่นคง โดยให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดด้านความมั่นคงจากเดิมที่สนใจถึงความมั่นคงของชาติอันประกอบด้วยรัฐและดินแดน มาให้ความสำคัญต่อความมั่นคงของประชาชนในฐานะองค์ประกอบพื้นฐานของชาติ โดยได้กล่าวถึง “ความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security)” ในสองเรื่องด้วยกัน คือ เสรีภาพ

จากความกลัว (Freedom from fear) และเสรีภาพจากความต้องการ (Freedom from want) ต่อมาภายหลังได้กล่าวถึง การเผชิญหน้ากับความไม่มั่นคงรูปแบบใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์ 7 ด้านด้วยกัน คือ (1) ความผันผวนทางการเงินและความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ (2) ความไม่มั่นคงทางอาชีพและรายได้ (3) ความไม่มั่นคงทางสุขภาพ (4) ความไม่มั่นคงทางวัฒนธรรม (5) ความไม่มั่นคงส่วนบุคคล เช่น การเผชิญกับอาชญากรรม การค้ายาเสพติด และการค้ามนุษย์ (6) ความไม่มั่นคงทางสิ่งแวดล้อม และ (7) ความไม่มั่นคงทางการเมืองและชุมชน ได้แก่ การเกิดความตึงเครียดทางสังคม เช่น ในรูปของสงครามระหว่างประเทศ สงครามกลางเมือง ซึ่งความไม่มั่นคงทั้ง 7 ด้านนี้จะส่งผลต่อเสถียรภาพทางการเมืองและความเป็นปึกแผ่นของชุมชน สำหรับการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความมั่นคงของมนุษย์ดังกล่าว สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติได้มีการกำหนดยุทธวิธีหลักไว้สองประการ ได้แก่ การปกป้อง (Protection) และการเสริมพลัง (Empowerment) โดยการปกป้อง เป็นยุทธวิธีที่มุ่งป้องกันประชาชนให้ปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างค่านิยมทางสังคม การพัฒนากระบวนการให้เป็นระบบเพื่อป้องกันความไม่มั่นคง ความไม่ปลอดภัยต่าง ๆ ส่วนการเสริมพลังเป็นกลวิธีที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพประชาชนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน [9]

แนวคิดที่ว่าด้วยความมั่นคงของมนุษย์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุด้วย โดยกระบวนการทัศน์ใหม่ อาทิ แนวคิด “ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ” (Active Ageing) แนวคิด “ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์” (Productive Ageing) และแนวคิด “ผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ” (Successful Ageing) มองว่า ผู้สูงอายุไม่ใช่บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระของสังคม แต่สามารถมีส่วนร่วมเป็นพลังพัฒนาสังคมได้ และยุทธวิธีที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางก็ได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อผู้สูงอายุด้วย ยุทธวิธีดังกล่าวประกอบด้วยหลักพื้นฐานที่สำคัญสองประการ คือ (1) หลักมนุษยธรรม (Humanitarian Aspect of Ageing) ซึ่งหมายถึง ผู้สูงอายุควรได้รับความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม และความต้องการด้านสุขภาพอนามัย และโภชนาการ ที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อม ครอบครัว สวัสดิการสังคม ความมั่นคงทางรายได้ และการจ้างงาน รวมถึงการศึกษา และ (2) หลักการพัฒนา (Developmental Aspect of Ageing) ซึ่งหมายถึง แนวคิดที่มุ่งส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม [10-11]

เหตุผลความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์

การสูงวัยของประชากร (Population Ageing) เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยใน พ.ศ. 2559 โลกมีประชากรประมาณ 7,433 ล้านคน เป็นประชากรสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป 929 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 12.5 ของประชากรทั้งหมด⁴ โดยประเทศพัฒนาแล้วได้กลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” แล้วทุกประเทศ สำหรับประชากรของประชาคมอาเซียนที่กำลังมีอายุสูงขึ้นเช่นเดียวกัน คือ ใน พ.ศ. 2559 มีประเทศสมาชิกของประชาคมอาเซียนจำนวนสามประเทศได้กลายเป็น “สังคมสูงอายุ” แล้ว⁵ ได้แก่ สิงคโปร์ (ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 18.7) ประเทศไทย (ร้อยละ 16.5) และเวียดนาม (ร้อยละ 10.7) [12]

รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยชี้ว่า ใน พ.ศ. 2559 ประเทศไทยมีจำนวนประชากรไทย 65.9 ล้านคน เป็นประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ประมาณ 11 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 16.5 ของประชากรทั้งหมด จำแนกผู้สูงอายุตามความสามารถในการทำกิจกรรมประจำวัน⁶ ได้เป็นผู้สูงอายุติดสังคม ร้อยละ 97 ผู้สูงอายุติดบ้าน ร้อยละ 19 และผู้สูงอายุติดเตียง ร้อยละ 1.5 สำหรับการคาดหมายประชากรนั้นพบว่า ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” ใน พ.ศ. 2564 เมื่อสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป สูงถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และใน พ.ศ. 2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุระดับ

⁴ องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ยังไม่มีนิยามที่แน่นอนว่าอายุเท่าไรจึงจะเรียกว่าเป็น “ผู้สูงอายุ” แต่องค์การสหประชาชาติใช้อายุ 60 ปีขึ้นไปในการนำเสนอข้อมูลและตัวชี้วัดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ กรณีประเทศไทย กำหนดนิยาม “ผู้สูงอายุ” ไว้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 “ผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย

⁵ คำว่า “สังคมสูงอายุหรือสังคมสูงวัย” (Aged Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด (หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 7) คำว่า “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” (Complete-Aged Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด (หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 14) คำว่า “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด” (Super-Aged Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20)

⁶ การประเมินสถานะ “ติดเตียง” “ติดบ้าน” หรือ “ติดสังคม” ของผู้สูงอายุนั้น ต้องอาศัยแบบประเมินความสามารถในการทำกิจกรรมประจำวันที่มีถึง 10 ด้านด้วยกัน เพื่อแยกภาวะพึ่งพิงในผู้สูงอายุ (Barthel Activities of Daily Living หรือ ADL) โดยผู้สูงอายุติดเตียง (Bed bound) หมายถึง ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ พักหรือทุพพลภาพ ต้องการการดูแลระยะยาว ส่วนผู้สูงอายุติดบ้าน (Home bound) หมายถึง ผู้สูงอายุที่ดูแลตนเองได้บ้าง ช่วยเหลือตนเองได้บ้าง สำหรับผู้สูงอายุติดสังคม (Social bound) หมายถึง ผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองได้ ช่วยเหลือผู้อื่น ชุมชนและสังคมได้

สุดยอด” เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด โดยใน พ.ศ. 2562 เป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยมีประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มากกว่าประชากรวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยสะท้อนว่า ผู้สูงอายุไทยจำนวนมากยังอยู่ในสภาวะเปราะบางและยากลำบาก หนึ่งในสามของผู้สูงอายุมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน กล่าวคือ รายได้ต่ำกว่า 2,647 บาทต่อเดือน ผู้สูงอายุกลายเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะประสบกับภาวะยากจนสูงกว่ากลุ่มวัยอื่น ๆ ไม่เพียงเท่านั้น ผู้สูงอายุยังมีแนวโน้มเป็นโรคมากขึ้น ร้อยละของผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังคนเดียวหรือตามลำพังกับผู้สูงอายุด้วยกันมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น สอดคล้องกับขนาดของครัวเรือนไทยที่ปัจจุบันลดลงเหลือเพียงสามคนเท่านั้น ครอบครัวไทยได้เปลี่ยนรูปแบบจากที่เคยเป็นครอบครัวขยาย คนหลายรุ่นอาศัยอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวใหญ่ เปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยวที่จำนวนสมาชิกในครัวเรือนลดน้อยลง เหล่านี้เป็นสัญญาณเตือนว่า ศักยภาพของครอบครัวในการเกื้อหนุนผู้สูงอายุมีแนวโน้มลดลง การหวังพึ่งบุตรหรือครอบครัวเป็นหลักประกันในยามสูงวัยแต่เพียงอย่างเดียวเป็นไปได้ยากมากขึ้น ผู้สูงอายุจำเป็นต้องแสวงหาแหล่งรายได้ทางเลือกอื่น โดยใน พ.ศ. 2559 พบว่า ร้อยละของผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานอยู่ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น และมีจำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพสูงถึงราว 8 ล้านคน ใช้งบประมาณแผ่นดินรวมทั้งสิ้น 63,219 ล้านบาท [13-14]

กลุ่มสถิติแรงงาน สำนักสถิติเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ ศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2560 พบว่า มีจำนวนผู้สูงอายุที่ทำงาน 4.06 ล้านคน (เพศชาย 2.36 ล้านคน และเพศหญิง 1.70 ล้านคน) หรือคิดเป็นร้อยละ 35.8 ของจำนวนผู้สูงอายุทั้งสิ้น 11.35 ล้านคน โดยทำงานเฉลี่ย 40 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ได้รับค่าจ้างเฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 11,600 บาท โดยผู้สูงอายุที่ทำงานในภาคการค้าและบริการได้รับค่าจ้างเฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 16,946 บาท ภาคการผลิต 10,557 บาท และภาคเกษตรกรรม 4,874 บาท เมื่อพิจารณาการทำงานของผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี 2556-2560 พบว่า จำนวนผู้สูงอายุที่ทำงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีจาก 3.45 ล้านคน ในปี 2556 เป็น 4.06 ล้านคน ในปี 2560 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือด้านเกษตรและประมง ร้อยละ 56.5 รองลงมา เป็นพนักงานบริการและผู้จำหน่ายสินค้า ร้อยละ 19.6 ช่างฝีมือและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 8.6 และผู้ประกอบการอาชีพงานพื้นฐาน ร้อยละ 7.2 ส่วนที่เหลือกระจายอยู่ในอาชีพอื่น ๆ เมื่อพิจารณาสถานภาพการทำงานของผู้สูงอายุที่ทำงานในปี 2560 พบว่า ส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง ร้อยละ 61.6 รองลงมาช่วยธุรกิจครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ร้อยละ 20.0 เป็นลูกจ้างเอกชน ร้อยละ 12.2 ส่วนที่เหลือเป็นนายจ้าง ลูกจ้างรัฐบาล และการรวมกลุ่ม ร้อยละ 3.8 ร้อยละ 2.2 และร้อยละ 0.2 ตามลำดับ ในบรรดาผู้สูงอายุที่ทำงานนั้น ร้อยละ 88 เป็นแรงงานนอกระบบซึ่งไม่ได้รับความคุ้มครองหรือหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน โดยในปี 2560 มีผู้สูงอายุที่ได้รับบาดเจ็บหรืออุบัติเหตุจากการทำงาน 6.54 แสนคน หรือร้อยละ 16.1 ของผู้สูงอายุที่ทำงานทั้งหมด ส่วนใหญ่ได้รับบาดเจ็บจากของมีคม บาด/ตี/แทง ร้อยละ 61.3 รองลงมาเป็นการพลัดตกหกล้มร้อยละ 23.2 การชน/กระแทกโดยวัตถุร้อยละ 4.4 และถูกไฟ/น้ำร้อนลวกร้อยละ 4.2 เป็นต้น ผู้สูงอายุที่ทำงานเมื่อได้รับบาดเจ็บหรืออุบัติเหตุ ส่วนใหญ่จะไม่ได้ไปรักษาพยาบาลร้อยละ 71.0 รองลงมาซื้อยามารักษาเองร้อยละ 21.6 เข้ารับการรักษาพยาบาลไม่เกิน 3 วันร้อยละ 3.7 และเข้ารับการักษาพยาบาลเกิน 3 วัน ร้อยละ 2.6 เมื่อพิจารณาถึงปัญหาความไม่ปลอดภัยในการทำงานพบว่า ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาจำนวน 4.56 แสนคน มีปัญหาการได้รับสารเคมีเป็นพิษ ร้อยละ 69.6 เครื่องจักร/เครื่องมือเป็นอันตราย ร้อยละ 14.0 การได้รับอันตรายต่อระบบหู/ตา ร้อยละ 5.4 เมื่อพิจารณาปัญหาจากสภาพแวดล้อมในการทำงานพบว่า ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาจำนวน 6.06 แสนคน มีปัญหาในเรื่องอิริยาบถในการทำงาน คือ ไม่ค่อยได้เปลี่ยนลักษณะท่า/อิริยาบถในการทำงาน ร้อยละ 53.4 การทำงานมีฝุ่น คับ กลิ่น ร้อยละ 20.8 แสงสว่างไม่เพียงพอ ร้อยละ 13.0 ที่เหลือเป็นสถานที่ทำงานสกปรก เสียงดัง คับแคบ และอากาศไม่ถ่ายเท โดยสรุปในภาพรวม ผู้สูงอายุมีการทำงานเพิ่มขึ้น อาชีพและสาขาที่ทำอยู่สอดคล้องกับสาขาที่มีการขาดแคลน อย่างไรก็ตาม การคงอยู่ของลูกจ้างภาคเอกชนที่ลดลงมากตั้งแต่ก่อนอายุ 60 ปี ทำให้ขาดการคุ้มครองในเรื่องบำเหน็จบำนาญ และสวัสดิการต่าง ๆ ขณะที่แรงงานที่จะเป็นผู้สูงอายุยังมีเงินออมน้อย ไม่เพียงพอต่อการบริโภคหลังครบกำหนดอายุการทำงาน เนื่องจากระยะเวลาที่แรงงานอยู่ในระบบสังคมไม่มากนักทำให้ระยะการออมสั้น การส่งเสริมให้มีการขยายเวลาทำงานและการจ้างงานหลังครบกำหนดอายุการทำงานในภาคเอกชนให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น จึงยังเป็นประเด็นท้าทายต่อการเตรียมรับมือสังคมสูงวัย [15]

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า การสูงวัยของประชากรที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย นอกจากจะกระทบต่อตัวผู้สูงอายุแล้ว ยังกระทบต่อการพัฒนาประเทศโดยรวมทั้งในด้านการผลิต การออม การลงทุน การขาดแคลนแรงงาน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรทำให้วัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง รวมถึงภาระการเงินการคลังจากความต้องการสวัสดิการสังคมที่เพิ่มสูงขึ้นด้วย องค์การสหประชาชาติและรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงได้สนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นทั้งผู้รับบริการและเป็นผู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาประเทศโดยส่วนรวม ตลอดจนปลูกกระตุ้นให้ประชาคมโลกได้ตระหนักถึง

ความสำคัญของพลพพลัง โดยพยายามแก้ไขทัศนคติเชิงลบที่สังคมมีต่อผู้สูงอายุและลดอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สังคม และท้องถิ่นมากขึ้น [16]

กระบวนทัศน์ใหม่ : ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ

คำว่า “ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ” (Active Ageing) ได้ถูกนำเสนออย่างเป็นทางการโดยองค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ในการประชุมสมัชชาโลกแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการสูงอายุ ครั้งที่สอง (The Second World Assembly on Ageing) ซึ่งจัดขึ้นในเดือนเมษายน พ.ศ. 2544 ณ กรุงแมดริด ประเทศสเปน

องค์การอนามัยโลกได้นำเสนอแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาประชากรสูงอายุที่กำลังเพิ่มมากขึ้นเป็นความพยายามปรับเปลี่ยนแนวคิดจาก “การแก้ไขปัญหาที่เน้นความต้องการพื้นฐาน (Need-base) ของผู้สูงอายุที่ทำให้เกิดมุมมองต่อกลุ่มเป้าหมายในเชิงลบ ไปสู่แนวคิดการแก้ไขปัญหาที่เน้น สิทธิขั้นพื้นฐาน (Rights-base) ที่บุคคลพึงได้รับ” โดยได้กำหนดแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพว่า เป็นกระบวนการที่นำไปสู่สุขภาพที่ดี (Health) การมีส่วนร่วม (Participation) และหลักประกันที่มั่นคง (Security) เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตเมื่อสูงวัย และให้ประชากรตระหนักถึงสุขภาพด้านร่างกาย สังคม จิตใจ ตลอดจนวิถีชีวิตและการมีส่วนร่วมทางสังคม ในขณะเดียวกัน ควรมีหลักประกันหรือความมั่นคงและการดูแลประชาชนเมื่อประชาชนต้องการด้วย โดยคำว่า “Active” ตามนัยขององค์การอนามัยโลกครอบคลุมมิติต่าง ๆ ทุกด้าน โดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของผู้สูงอายุในด้านกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม จิตวิญญาณและกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ไม่ใช่แค่ความสามารถทางร่างกายที่จะใช้แรงงานเท่านั้น กระนั้นแล้ว ผู้สูงอายุที่เกษียณจากงาน เจ็บป่วย หรือพิการ สามารถมีส่วนร่วมกับครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติได้ นอกจากนี้ ยังให้ความหมายของคำว่า “Health” คือ ความเป็นอยู่ที่ดีทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคม การดูแลตัวเองในชีวิตประจำวันและการมีอิสระ สามารถพึ่งพาตัวเองได้ของผู้สูงอายุเป็นเป้าหมายสำคัญในการวางกรอบนโยบายสำหรับการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ องค์การอนามัยโลกเสนอแนวคิดนี้ให้แก่ประเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้พัฒนาประชากรสูงอายุให้มีสุขภาพดี มีความตระหนักในคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในการดำเนินชีวิต มีความสามารถในการทางสังคม และเศรษฐกิจ ตลอดจนมีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเองเท่าที่จะทำได้ และใช้ความสามารถนั้นช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว บุคคลอื่น และสังคม

องค์การอนามัยโลกได้เสนอกรอบที่เป็นองค์ประกอบหลักของการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพใน 3 องค์ประกอบหลัก อัน ได้แก่ สุขภาพ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการมีหลักประกันความมั่นคงในชีวิต ดังนี้

(1) สุขภาพ (Health) สุขภาพส่วนบุคคลนั้นเป็นสิ่งสำคัญ หากบุคคลมีสุขภาพแข็งแรงจะเป็นเงื่อนไขแรกของการดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระและพึ่งพาตนเอง อันเป็นลักษณะสำคัญของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ การที่บุคคลจะมีสุขภาพดี แข็งแรงหรือไม่นั้นล้วนเกี่ยวข้องกับทั้งปัจเจกบุคคลเอง ครอบครัว และสังคมแวดล้อม

(2) การมีส่วนร่วม (Participation) ในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชน และสังคม เป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งสิทธิมนุษยชน และวัฒนธรรมของสังคม ผู้สูงอายุที่ยังคงมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากจะรู้สึกถึงความมีคุณค่า มีเกียรติภูมิแล้ว ยังรู้สึกถึงความเป็นผู้มีศักดิ์ศรี และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุตรหลานด้วย เหล่านี้ช่วยให้สุขภาพจิตของผู้สูงอายุดีขึ้น อันจะส่งผลต่อสุขภาพกายด้วย

(3) การมีหลักประกัน (Security) ความมั่นคงของผู้สูงอายุ คือ การที่ผู้สูงอายุมีความมั่นคงปลอดภัยทางด้านร่างกาย จากที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย ตลอดจนสถานที่ต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุต้องไปใช้บริการ และยังมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้สูงอายุมั่นใจที่จะดำเนินชีวิตในบั้นปลายอย่างมีคุณภาพ

อย่างไรก็ตาม องค์การอนามัยโลกให้ความหมายของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ให้น้ำหนักที่ปัจจัยด้านสังคมเป็นหลัก กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การมีสัมพันธภาพกับครอบครัว เพื่อน และชุมชน หรือการบำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ ศักยภาพของผู้สูงอายุพิจารณาจากการที่ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยใช้ทักษะความรู้ ความสามารถและภูมิปัญญาของตนให้เป็นประโยชน์ ประเด็นที่ให้ความสนใจถัดมา คือ ประเด็นทางเศรษฐกิจ ทั้งการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ และเป็นความมั่นคงในชีวิต ขณะที่ให้ความสนใจด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตเป็นลำดับหลัง

องค์การอนามัยโลก กล่าวถึงปัจจัยกำหนดการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Determinants of Active Ageing) ว่า ประกอบด้วยปัจจัย 6 ด้าน ประกอบด้วย (ก) ด้านระบบบริการสุขภาพ ได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพในการรักษาโรค การดูแลผู้ป่วยระยะยาว การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพจิต ปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้ประชาชนได้รับการดูแลสุขภาพอย่างเหมาะสมตั้งแต่เริ่มแรก จึงมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดศักยภาพด้านสุขภาพ (ข) ด้านพฤติกรรม ได้แก่

การหลีกเลี่ยงจากพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดโรคต่าง ๆ และกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านสุขภาพหรือชะลอการเจ็บป่วย ช่วยส่งเสริมให้เกิดศักยภาพด้านสุขภาพ (ค) ด้านปัจจัยส่วนบุคคล เช่น ความสามารถด้านสติปัญญาในการจัดการปัญหาและความสามารถปรับตัว (ง) ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น การอาศัยอยู่ในสถานที่ที่มีสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี มีบริการขนส่งสาธารณะที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและเพียงพอ จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมกับครอบครัวและชุมชนได้อย่างเต็มที่ อันจะเป็นการส่งเสริมศักยภาพด้านการมีส่วนร่วม (จ) ด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม การป้องกันความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นในผู้สูงอายุ การศึกษาและการอ่านออกเขียนได้ ซึ่งเป็นที่มาของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้บุคคลมีความเชื่อมั่นและสามารถช่วยเหลือตนเองได้อย่างอิสระเมื่อสูงวัย และ (ฉ) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การทำงานที่มีรายได้หรือการใช้เวลารว่างให้เป็นประโยชน์ ระบบการปกป้องทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้หรือผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง นอกจากนั้น ปัจจัยกำหนดด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ทัศนคติของสังคมต่อผู้สูงอายุและกระบวนการสูงอายุ และปัจจัยกำหนดด้านเพศ ยังมีผลต่อศักยภาพซึ่งผู้สูงอายุด้วย

การนำแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา กรณีประเทศไทย

แม้ว่า คำว่า “ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ” จะเพิ่งถูกนำเสนออย่างเป็นทางการโดยองค์การอนามัยโลกในการประชุมสมัชชาโลกแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการสูงอายุ ครั้งที่สอง ซึ่งจัดขึ้นในเดือนเมษายน พ.ศ. 2544 ณ กรุงแมดริด ประเทศสเปน แต่ในความเป็นจริงแล้ว แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีศักยภาพได้เริ่มปรากฏมาก่อนหน้านั้นแล้วตั้งแต่ในการประชุมสมัชชาโลกแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการสูงอายุ ครั้งที่แรก (World Assembly on Aging) ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 26 กรกฎาคม - 6 สิงหาคม พ.ศ. 2525 ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย โดยมีนานาประเทศรวมทั้งประเทศไทยเข้าร่วมประชุมถึง 119 ประเทศ ผลการประชุมครั้งนั้นทำให้เกิดแผนปฏิบัติการนานาชาติเกี่ยวกับผู้สูงอายุขึ้น (International Plan of Action on Aging 1982) เพื่อใช้เป็นแผนปฏิบัติการระยะยาวระหว่างประเทศเกี่ยวกับผู้สูงอายุทั่วโลก

ต่อมา สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ได้มีมติเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2533 ให้ถือเอาวันที่ 1 ตุลาคมของทุกปี เป็นวันผู้สูงอายุสากล (International Day for Older Persons) เพื่อปลูกให้ชาวโลกได้ตระหนักถึงความสำคัญของประเด็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เช่น เรื่องคุณค่าและคุณค่าการที่ผู้สูงอายุมีต่อสังคม และเรื่องการกระทำรุนแรงต่อผู้สูงอายุ⁷ และใน พ.ศ. 2534 สมัชชาองค์การสหประชาชาติได้รับรองสิทธิของผู้สูงอายุ เห็นว่า ผู้สูงอายุสมควรได้รับการเอาใจใส่จากสังคมในด้านต่าง ๆ อย่างน้อย 5 ด้าน ดังนี้ คือ (1) ความเป็นอิสระ (Independence) (2) การมีส่วนร่วม (Participation) (3) การดูแลเอาใจใส่ (Care) (4) การบรรลุเป้าหมายของตนเอง (Self-fulfilment) และ (5) ความมีศักดิ์ศรี (Dignity)

ความเป็นอิสระ หมายถึง ผู้สูงอายุทุกคนควรได้รับอาหาร น้ำดื่ม ที่พักอาศัย เครื่องนุ่งห่มและการดูแลสุขภาพอนามัย อย่างเพียงพอ มีโอกาสได้ทำงาน และควรมีส่วนร่วมกำหนดภาวะการพ้นจากแรงงานของตนเอง สามารถอาศัยอยู่ท่ามกลางสภาวะแวดล้อมที่ปลอดภัยและสามารถอาศัยอยู่ในบ้านให้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รวมถึงมีโอกาสได้รับประโยชน์จากแผนงานด้านการฝึกอบรมและการศึกษาที่เหมาะสมอีกด้วย

การมีส่วนร่วม ผู้สูงอายุควรมีส่วนร่วมกำหนดและดำเนินการตามนโยบายที่จะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุเองโดยตรง รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนความรู้และทักษะกับคนรุ่นหลัง นอกจากนี้ ในการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุต้องสามารถแสวงหาและขยายโอกาสสำหรับการให้บริการแก่ชุมชนตามความสนใจ และขีดความสามารถของผู้สูงอายุเอง ประการสำคัญ คือ ผู้สูงอายุสามารถรวมตัวเพื่อเคลื่อนไหวหรือก่อตั้งสมาคมผู้สูงอายุได้

การดูแลเอาใจใส่ ผู้สูงอายุควรได้รับประโยชน์จากการปกป้องคุ้มครอง และการดูแลของครอบครัวและชุมชน ซึ่งต้องสอดคล้องกับระบบ ค่านิยม และวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ผู้สูงอายุต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ด้านสุขภาพเพื่อช่วยให้สามารถดำรงอยู่ในสังคม ได้รับการฟื้นฟูให้สภาวะทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์อยู่ในระดับที่สมบูรณ์ ในด้านบริการสังคมและทางกฎหมาย ผู้สูงอายุควรได้รับการปกป้องและคุ้มครองด้วยดี ให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ซึ่งสถาบันที่ให้บริการด้านการปกป้องคุ้มครอง ฟื้นฟูการกระตุ้นทางสังคมและจิตใจ ต้องสร้างสภาวะแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความเห็นอกเห็นใจให้ผู้สูงอายุรู้สึกมั่นคง นอกจากนี้ ผู้สูงอายุควรได้รับสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ เมื่ออยู่ภายใต้ที่พักอาศัย สถานที่บำบัด หรือดูแลรักษาใด ๆ ก็ตาม ซึ่งรวมถึงการให้ความเคารพในศักดิ์ศรี ความเชื่อ ความต้องการ และความเป็นส่วนตัว รวมทั้งเคารพในสิทธิของผู้สูงอายุที่จะตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการดูแล และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเอง

ความพึงพอใจในตนเอง ในประเด็นนี้ ผู้สูงอายุควรมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ และผู้สูงอายุควรได้ใช้ทรัพยากรด้านการศึกษา วัฒนธรรม จิตใจ และนันทนาการที่มีในสังคมให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

⁷ คำขวัญวันผู้สูงอายุสากล ประจำปี พ.ศ. 2559 คือ “ร่วมกันยืนหยัดต่อต้านวัยชาติ” (Take a Stand Against Ageism)

ศักดิ์ศรี ในประเด็นสุดท้าย ผู้สูงอายุควรมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มีความมั่นคงปลอดภัย และไม่ถูกแสวงหาประโยชน์ หรือถูกเอารัดเอาเปรียบ ไม่ว่าจะทางร่างกายหรือทางจิตใจ รวมทั้งผู้สูงอายุควรได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม โดยไม่คำนึงถึง เพศ เชื้อชาติ หรือเผ่าพันธุ์ ความพิการ หรือสถานะอื่น ๆ และควรได้รับการยกย่องว่า มีคุณค่านอกเหนือจากประโยชน์ในเชิง เศรษฐกิจที่ผู้สูงอายุมีส่วนช่วยเสริมให้แก่สังคมอีกด้วย

หลังจากนั้น ใน พ.ศ. 2541 คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกแห่งองค์การสหประชาชาติ ได้จัดประชุมบรรดาประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ณ เมืองมาเก๊า ประเทศจีน เพื่อรับรองปฏิญญามาเก๊าและ แผนปฏิบัติการเรื่องผู้สูงอายุในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (Macau Action Plan 1998) องค์การสหประชาชาติยังกำหนดให้ พ.ศ. 2542 เป็นปีสากลว่าด้วยผู้สูงอายุ (International Year of Older Persons) โดยใช้หลักในการจัดกิจกรรม คือ “มุ่งสู่สังคม เพื่อคนทุกวัย” (Towards a Society For all Ages) เพื่อลดช่องว่างในสังคมระหว่างผู้สูงอายุกับบุคคลวัยอื่น ๆ และใน พ.ศ. 2544 องค์การสหประชาชาติได้มีมติให้จัดการประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยการสูงอายุครั้งที่สอง (The Second World Assembly on Ageing) ณ กรุงแมดริด ประเทศสเปน การประชุมครั้งนี้ได้มีการนำเสนอแผนปฏิบัติการผู้สูงอายุนานาชาติกรุงแมดริด พ.ศ. 2544 (Madrid International Plan of Action on Ageing 2002) สารสำคัญของแผนนี้มีเป้าหมายให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคง มีส่วนร่วม มีสิทธิ และมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม ซึ่งแผนปฏิบัติการกรุงแมดริดได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาผู้สูงอายุของประเทศต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

สำหรับประเทศไทย เพื่อเป็นการตอบสนองต่อนโยบายขององค์การสหประชาชาติ รัฐบาลไทยได้ประกาศให้วันที่ 13 เมษายน ของทุกปี เป็นวันผู้สูงอายุแห่งชาติ และได้มีการจัดงานวันผู้สูงอายุแห่งชาติขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา จนกระทั่ง ถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังได้กำหนดแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2525-2544) โดยรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดภารกิจที่รัฐจะต้องมีต่อผู้สูงอายุไว้ ได้แก่ มาตรา 54 บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ และมาตรา 80 วรรค 2 รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาส ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้

ไม่เพียงเท่านั้น ผู้แทนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุทั้งภาครัฐและเอกชนยังได้ร่วมกันจัดทำปฏิญญาผู้สูงอายุไทยขึ้น เพื่อถือปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2542 สารสำคัญของปฏิญญาผู้สูงอายุไทยมี 9 ข้อดังนี้ [17]

ข้อที่ 1 ผู้สูงอายุต้องได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี ได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองให้พ้น จากการถูกทอดทิ้งและละเมิดสิทธิโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะ ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้และผู้พิการที่สูงอายุ

ข้อที่ 2 ผู้สูงอายุควรอยู่กับครอบครัวโดยได้รับความเคารพ ความเข้าใจ ความเอื้ออาทร การดูแลเอาใจใส่ การยอมรับ บทบาทของกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ข้อที่ 3 ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้าน เพื่อสามารถปรับตัวบทบาท ของตนให้สมัย

ข้อที่ 4 ผู้สูงอายุควรได้ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ให้สังคม มีโอกาสได้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยและตามความสมัครใจ โดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นชีวิตมีคุณค่า

ข้อที่ 5 ผู้สูงอายุควรได้เรียนรู้ในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง ต้องมีหลักประกันและสามารถเข้าถึงบริการด้าน สุขภาพอนามัยอย่างครบวงจรโดยเท่าเทียมกัน รวมทั้งได้รับการดูแลจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตอย่างสงบตามศรัทธา

ข้อที่ 6 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่พึ่งพาตนเองได้ สามารถช่วยเหลือครอบครัวและชุมชน มีส่วนร่วมในสังคม เป็นแหล่งภูมิปัญญา ของคนรุ่นหลัง มีการเข้าถึงสังคม มีนันทนาการที่ดี และมีเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน

ข้อที่ 7 รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคม ต้องกำหนดนโยบายและแผนหลัก ด้านผู้สูงอายุ ส่งเสริมและประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้บรรลุผลตามเป้าหมาย

ข้อที่ 8 รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคม ต้องตรากฎหมายว่าด้วยผู้สูงอายุเพื่อเป็น หลักประกันและการบังคับใช้ในการพิทักษ์สิทธิ คุ้มครองสวัสดิภาพ และจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ

ข้อที่ 9 รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคม ต้องรณรงค์ปลูกฝังค่านิยมให้สังคมตระหนัก ถึงคุณค่าของผู้สูงอายุตามวัฒนธรรมไทยที่เน้นความกตัญญูตักเตือนและเอื้ออาทรต่อกัน

ปัจจุบัน การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของไทย ถูกขับเคลื่อนไปตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-พ.ศ. 2564) และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 โดยพยายามหามาตรการเพื่อรองรับผู้สูงอายุจำนวนมากที่คาดว่าจะมีเงินสะสมไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ในขณะที่ศักยภาพของครอบครัวในการเกื้อหนุนผู้สูงอายุมีแนวโน้มลดลง

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 ตั้งอยู่บนแนวคิดพื้นฐานที่พยายามปรับกระบวนการทัศน์ของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุ โดยมองว่า “ผู้สูงอายุไม่ใช่บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระของสังคม แต่สามารถมีส่วนร่วมเป็นพลังพัฒนาสังคม จึงควรได้รับการส่งเสริมและเกื้อกูลจากครอบครัว ชุมชน และรัฐ ให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และคงไว้ซึ่งภาวะสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีในยามที่ชรา ขณะเดียวกันผู้สูงอายุที่ประสบความทุกข์ยาก ต้องได้รับการเกื้อกูลจากครอบครัว ชุมชน สังคม และรัฐ อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม”

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 กำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุไว้ 5 ด้าน ได้แก่

(1) ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย 3 มาตรการ ได้แก่ มาตรการหลักประกันรายได้เพื่อวัยสูงอายุ มาตรการการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต มาตรการการปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ

(2) ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 6 มาตรการ ได้แก่ มาตรการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันการเจ็บป่วยและดูแลตนเองเบื้องต้น มาตรการส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ มาตรการส่งเสริมการทำงานและหารายได้ของผู้สูงอายุ มาตรการส่งเสริมผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ มาตรการส่งเสริมสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุ สนับสนุนผู้สูงอายุให้สามารถเข้าถึงความรู้ ข่าวสาร และสื่อ มาตรการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

(3) ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 มาตรการ ได้แก่ มาตรการคุ้มครองด้านรายได้ มาตรการหลักประกันด้านสุขภาพ มาตรการด้านครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง มาตรการระบบการบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุน

(4) ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติ และการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 2 มาตรการ ได้แก่ มาตรการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติ และมาตรการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ

(5) ยุทธศาสตร์ด้านการประมวลผลและพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ และติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ

นอกจากนี้ แผนยุทธศาสตร์การวิจัยและนวัตกรรม 20 ปี (พ.ศ. 2560-2599) ของสภานโยบายวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ ยังได้นำประเด็นมุ่งเน้นของรัฐบาลมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ด้านการวิจัยและนวัตกรรมของประเทศ โดยยุทธศาสตร์การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ได้กำหนดเป้าหมายยุทธศาสตร์เกี่ยวกับสังคมสูงวัยไว้ คือ “ผู้สูงวัยร้อยละ 100 ได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพส่วนตนในการศึกษาและการทำงาน” ยุทธศาสตร์การวิจัยเกี่ยวกับสังคมสูงวัยมุ่งเน้นการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงวัยให้มีบทบาททางสังคม ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี การเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี การพัฒนาการเป็นครอบครัวและการอยู่ร่วมกันได้ของประชากรหลายวัย การมีเงินออมและมีทางเลือกด้านผลิตภัณฑ์การเงิน เพื่อจะบริหารเงินออมอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และปลอดภัย การสร้างบริการดูแลผู้สูงวัยครบวงจร การวางระบบการเงินของผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้มีการจ้างงานผู้สูงอายุที่เหมาะสม การปรับแก้ระเบียบ กฎเกณฑ์ กฎหมาย ที่เป็นอุปสรรคต่อการจ้างงานผู้สูงอายุ การขยายอายุเกษียณของข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ การส่งเสริมการออมและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ การมีหลักประกันรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน รวมทั้งหลักประกันหลังเกษียณจากการทำงาน การจ้างงานผู้สูงอายุจากภาคเอกชน และภาครัฐ การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของผู้สูงอายุ การศึกษาสำหรับสังคมสูงวัย การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมด้านคุณธรรม และตระหนักถึงหน้าที่พลเมือง การพัฒนาพฤติกรรมของคนทุกช่วงวัยให้มีคุณธรรมและจริยธรรม การเปรียบเทียบความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ วิถีชีวิตของคนต่างวัยต่างประสบการณ์ การเพิ่มโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมของคนทุกช่วงวัย การเลียนแบบและดัดแปลงเทคโนโลยีและอุปกรณ์สำหรับผู้สูงวัยให้เหมาะสมกับสรีระและวิถีคนเอเชีย [18]

เพื่อให้แผนงานที่กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม รัฐบาลไทยได้จัดตั้ง “กรมกิจการผู้สูงอายุ” ขึ้นเมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2558 ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2558 เพื่อเป็นหน่วยงานสำคัญที่รับผิดชอบกิจการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุเป็นส่วนราชการในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ การจัดสวัสดิการ และการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ โดยการเสนอ นโยบาย การพัฒนางานวิชาการด้านมาตรการ กลไก องค์ความรู้ และนวัตกรรมในการปฏิบัติงาน การส่งเสริมและสนับสนุนในเชิงวิชาการและการปฏิบัติงานในพื้นที่เป้าหมายภายใต้การบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน โดยมีศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมจำนวน 12 แห่งทั่วประเทศ และศูนย์การเรียนรู้และฝึกอบรมด้านผู้สูงอายุในกำกับ เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้และพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จครบวงจร เพื่อความมีคุณภาพชีวิตที่ดีและเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม ในการขับเคลื่อนกิจการเกี่ยวกับผู้สูงอายุในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วถึงครอบคลุมทั้งประเทศนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหลายจำเป็นต้องประสานการทำงานร่วมกันและดำเนินงานในรูปแบบ “หุ้นส่วนในงานพัฒนาด้านผู้สูงอายุ” ประกอบด้วย ภาคสาธารณสุข ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลแม่ข่าย ภาคท้องถิ่น ที่สำคัญ ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำหรับในบางท้องถิ่นยังให้ความสำคัญกับบทบาทของสถานศึกษาและสถาบันทางศาสนาด้วย และ ภาคประชาชน ได้แก่ แกนนำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) ทั้งนี้ กลไกภาคประชาชนที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ “ชมรมผู้สูงอายุ” เป็นการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ช่วยให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งทำหน้าที่แจ้งข่าวสาร โดยเฉพาะเรื่องสิทธิและบริการต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุควรได้รับ ซึ่งใน พ.ศ. 2559 ประเทศไทยมีชมรมผู้สูงอายุในเครือข่ายของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยจำนวนรวมทั้งสิ้น 26,263 แห่งทั่วประเทศ

นอกจากนี้ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (หรือ มส.สพ.) ยังได้ถูกจัดตั้งขึ้นตามมติการประชุมคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ครั้งที่ 2/2549 เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2549 โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อศึกษาวิจัยและรวบรวมความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุทั้งไทยและต่างประเทศ และส่งเสริมการพัฒนาแบบการดำเนินการด้านผู้สูงอายุสำหรับการใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทย ตลอดจนเผยแพร่ความรู้และวิทยาการเกี่ยวกับผู้สูงอายุให้แก่สังคมโดยรวม ปัจจุบันในประเทศไทยมีผู้สนใจศึกษาเรื่องผู้สูงอายุมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นประเด็นทางสังคมวิทยา จิตวิทยา สังคมสงเคราะห์ การบริหารสวัสดิการสังคม ประชากรศาสตร์ คลินิก การแพทย์ การพยาบาล วิทยาศาสตร์ชีวภาพ และกฎหมาย โดยมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนการศึกษาวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ผลงานวิจัยที่สนใจศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุ ยังมีจำนวนไม่มากนัก ตัวอย่างผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ อาทิ ภัทรพรรณ ทำดี ศึกษาเงื่อนไขที่เอื้อต่อการส่งเสริมการเข้าสู่การสูงวัยอย่างมีศักยภาพของผู้สูงอายุ โดยใช้วิธีการศึกษาแบบรายกรณี ซึ่งเก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุที่เข้าข่ายผู้มีศักยภาพในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ผ่านการแนะนำผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากคนในชุมชน รวมทั้งสิ้น 15 คน เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกร่วมกับการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมและใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสรุปประเด็นสำคัญที่ได้จากข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการถอดบทเรียนจากประสบการณ์ชีวิตของผู้สูงอายุพบว่า บริบททาง “สังคม” และ “วัฒนธรรม” เป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมศักยภาพทั้ง 3 มิติของผู้สูงอายุ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ความมั่นคง และการมีส่วนร่วม เนื่องจากระบบสังคมที่มีความสัมพันธ์อันเป็นปึกแผ่น เกื้อกูล และมีรากฐานทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่วิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง ประกอบกับ “ตัวตน” ของผู้สูงอายุที่เป็นผู้เฒ่าเรียนรู้และภาคภูมิใจในคุณค่าของตน ดังนั้น การส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุจึงควรดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงทุกมิติ ควบคู่กับการสร้างเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้ครอบครัวและชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน [19]

จุฑารัตน์ แสงทอง ศึกษาการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุผ่านบทบาทอาสาสมัคร ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุสามารถสร้าง “คุณค่าในตนเอง” ได้ด้วยตนเอง ผ่านการทำหน้าที่อาสาสมัครเพื่อการสร้างประโยชน์ให้ผู้อื่น ซึ่งบางครั้งอาจต้องพบปัญหาอุปสรรคจากการปฏิบัติงาน แต่ด้วยใจรักและใจสู้ในการปฏิบัติหน้าที่ก็สามารถผ่านพ้นปัญหาอุปสรรคเหล่านั้นไปได้ด้วยดี ทั้งนี้ อาสาสมัครผู้สูงอายุยังสามารถสร้างประโยชน์ได้ในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ปัจจัยที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เข้าสู่การเป็นอาสาสมัครมีหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น การเกษียณอายุราชการ การไม่มีภาระในการเลี้ยงดูบุตร เพราะความเหงา เนื่องจากคู่ชีวิตเสียชีวิต บุตรหลานทำงานต่างถิ่น และการต้องการพบปะเพื่อนฝูง ด้วยเหตุผล การเข้ามาที่แตกต่างกันแต่มีเป้าหมายเหมือนกัน คือ การสร้างความสุขให้ตนเองด้วยการช่วยเหลือผู้อื่น การสร้างคุณค่าให้กับตนเอง และเกิดเป็นความภาคภูมิใจในตนเอง ตลอดจนความเสียสละที่ได้กระทำเพื่อการสร้างประโยชน์ต่อสังคม [20]

กัตติกา ธนะขำง แสงอรุณ อิศระมัลย์ และอุไร หักกิจ ศึกษาการสูงวัยอย่างมีศักยภาพตามบริบทวัฒนธรรมในมุมมองของผู้สูงอายุไทย การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์ระดับลึกผู้สูงอายุในชุมชนที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป จำนวน 64 คน จาก 4 จังหวัด ใน 4 ภาค ของประเทศไทย ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุให้ความหมายการสูงวัยอย่างมีศักยภาพ ประกอบด้วย 6 มิติ ได้แก่ อยู่อย่างพึ่งพาตนเองได้ มีส่วนร่วมและยังประโยชน์ต่อสังคม มีความองงามทางปัญญา คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่ส่งเสริมสุขภาพ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเตรียมตัวเพื่อความมั่นคงยามชรา มุมมองต่อการสูงวัยอย่างมีศักยภาพของผู้สูงอายุไทยครอบคลุมเรื่องสุขภาพ การมีส่วนร่วมในสังคม และความมั่นคงในชีวิต ซึ่งเป็นสามเสาหลักสำคัญของการสูงวัยอย่างมีศักยภาพที่เสนอโดยองค์การอนามัยโลก เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาในประเทศตะวันตก บางมิติของการสูงวัยอย่างมีศักยภาพในผู้สูงอายุไทยนั้นแตกต่าง โดยเฉพาะ มิติความองงามทางปัญญา และการเตรียมตัวเพื่อความมั่นคงยามชรา ในขณะที่ มิติอื่น ๆ นั้นคล้ายคลึงกัน [21]

ข้อเสนอแนะ

การนำแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา กรณีประเทศไทย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การวางแผนพัฒนาผู้สูงอายุ ควรกำหนดแนวทางการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพทั้งในเชิงสังคมและเศรษฐกิจให้ครอบคลุมและชัดเจน ทั้งนี้ เนื่องจากแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพเป็นเรื่องใหม่ที่สังคมส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักและยังไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร ควรช่วยกันเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ การลดอคติที่สังคมมีต่อผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงคุณค่าในตัวเอง

2. หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุ ควรร่วมกันกำหนดแผนงานและมาตรการที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทั้งกิจกรรมเชิงสังคมและเศรษฐกิจ ควรกำหนดแนวทางและวิธีการในการค้นหาความรู้และประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุมีอยู่ เพื่อแสวงหากิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุทั้งกิจกรรมเชิงธุรกิจและกิจกรรมบริการ โดยมีช่องทางที่หลากหลาย ผู้สูงอายุสามารถเลือกมีส่วนร่วมได้ตามความถนัดและความสนใจ สอดคล้องกับศักยภาพของตนเอง ตลอดจนควรส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจโลก ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง ผู้สูงอายุสามารถมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างยั่งยืน

3. การวางแผนพัฒนาผู้สูงอายุ ควรตระหนักถึงความหลากหลายของผู้สูงอายุ ควรจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น กลุ่มเมือง/ชนบท กลุ่มติดเตียง/ติดบ้าน/ติดสังคม กลุ่มทำงานในระบบ/นอกระบบ เพื่อวางแผนพัฒนาความผาสุกของผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในแต่ละกลุ่มแต่ละประเภท

4. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรยกย่องประกาศเกียรติคุณผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและยังคุณประโยชน์ในระดับชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพได้เป็นแบบอย่างหนุนใจให้กับผู้สูงอายุอื่น ๆ และเพื่อให้สังคมเปิดโลกทัศน์มองเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุมากขึ้น

5. นโยบายการพัฒนาที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การลดรายจ่าย เสริมรายได้ ความเป็นอยู่แบบพออยู่พอกิน และพึ่งตนเองได้ โดยนำความรู้ภูมิปัญญาและทุนชุมชนที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งความรู้ภูมิปัญญาและทุนชุมชนเหล่านี้ ผู้สูงอายุคุ้นเคย ชำนาญ และสามารถเข้าถึงได้ในท้องถิ่นของตน การพัฒนาโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถส่งเสริมชีวิตทางสังคมและการทำงานของผู้สูงอายุได้

6. รัฐบาลควรดำเนินโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ และเน้นตลาดภายในที่เข้มแข็ง การส่งเสริมการประกอบการชุมชนที่ดั่งเสนอให้แห่งภูมิปัญญา วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ซึ่งผู้สูงอายุคุ้นเคยเป็นอย่างดี มาใช้เป็นฐานในการสร้างรายได้และกระจายรายได้ภายในชุมชน สามารถช่วยส่งเสริมชีวิตทางสังคมและการทำงานของผู้สูงอายุได้

7. รัฐบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรทำนุบำรุงทุนชุมชนให้มีศักยภาพอยู่เสมอ โดยเฉพาะ ทุนด้านความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนด้านวัฒนธรรมและค่านิยมในสังคม ทุนชุมชนเหล่านี้สามารถช่วยส่งเสริมชีวิตทางสังคมและการทำงานของผู้สูงอายุได้

8. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน และอาสาสมัครผู้สูงอายุ เป็นกลไกดูแลด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่สำคัญมาก ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพจำเป็นต้องรักษาสุขภาพร่างกายให้เอื้อต่อชีวิตทางสังคมและการทำงาน มาตรการและงบประมาณส่งเสริมการสร้างคุณภาพด้านการบริการและการรักษาพยาบาลของกลไกเหล่านี้ ย่อมส่งผลหรือเป็นพื้นฐานของความผาสุกของผู้สูงอายุ

9. รัฐบาลควรส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนเพื่อเป็นหลักประกันให้กับชาวบ้านได้ในระดับหนึ่ง และควรส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ การจัดตั้งสถาบันองค์กรชุมชน การบังคับโดยกฎหมายให้หน่วยงานที่ชัดเจน กระจาย หลากหลาย โดยเฉพาะ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนและกำกับดูแลการดำเนินงานของกลุ่มผู้สูงอายุและสถาบัน องค์กรชุมชนของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง การวางแผนด้านผู้สูงอายุในแผนพัฒนาท้องถิ่น การยกระดับความร่วมมือของ กลุ่มวิสาหกิจหรือสถาบันองค์กรชุมชนมาสู่การสร้างระบบสวัสดิการ หรือกองทุนเลี้ยงชีพ การประกันรายได้ กองทุนผู้รับงาน มาทำที่บ้าน การยกระดับราคาสินค้าทางการเกษตรและประมง รวมถึงราคาสินค้าแปรรูป การส่งเสริมให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีส่วนสนับสนุนชีวิตทางสังคมและการทำงานของผู้สูงอายุในท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- [1] Cowgill, D., & Holmes, L. (1972). *Ageing and modernization*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- [2] Cowgill, D. (1974). Aging and modernization: A revision of the theory. In J.F.Gubrium (Ed.), *Late Life: Communities and Environmental Policy* (pp.123-146). Springfield IL: Charles C. Thomas.
- [3] Palmore, E., & Manton, K. (1974). Modernization and the status of the aged: International comparisons. *Journal of Gerontology*, 29(1), 205-210.
- [4] Watson, W.H., & Maxwell, R.J. (Eds.). (1977). *Human aging and dying: A study in sociocultural gerontology*. New York: St. Martin's Press.
- [5] Simmons, L.W. (1945). *The role of the aged in primitive society*. New Haven: Yale University Press.
- [6] Cowgill, D. (1972). The role and status of the aged in Thailand. In D. O. Cowgill, & L. D. Holmes (Eds.), *Aging and modernization* (pp. 91-102). New York: Appleton-Century-Crofts.
- [7] Amoss, P. (1981). Coast Salish elders. In P.T. Amoss & S. Harrell (Eds.), *Other ways of growing old: Anthropological perspectives* (pp. 227-247). Stanford CA: Stanford University Press.
- [8] Blenkner, M. (1965). Social work and family relationships in later life with some thoughts on filial maturity. In E. Shanas, & G. F. Streib (Eds.), *Social Structure and the Family: Generational Relations* (pp. 117-130). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- [9] UNDP. (1994). *Human development report 1994*. New York: Oxford University Press. Retrieved on October 9, 2018, from http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf
- [10] Sasat, S. (2016). Ageism: What people in the society should be concerned. *Journal of Gerontology and Geriatric Medicine*, 15(3), 60-66. (In Thai)
- [11] Yodpetch, S., Patanasri, P., & Sakdaporn, T. (2017). *The Research on good lessons learned from schools and clubs for older persons with knowledge transfer activities*. Bangkok: The Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (In Thai)
- [12] United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2016). *World population prospect, the 2015 Revision*. New York: United Nations.
- [13] The Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (2016). *Situation of the Thai elderly 2016*. Bangkok: Thai National Committee of Senior Citizens and the Institute for Population and Social Research, Mahidol University. Retrieved on October 9, 2018, from <http://thaitgri.org/?p=38427>. (In Thai)
- [14] Kamonchanok Pumechat, Pricha Samakkhi., & Lunjakon Nillakan. (2018). A Model of the elder-friendly prototype community. *Inthaninthaksin Journal Thaksin University*, 13(1), 115-132. (In Thai) Retrieved on October 9, 2018, from http://www.huso.tsu.ac.th/huso_mag/journal/1301/130105DT.pdf.
- [15] National Statistical Office. (2018). *Working situation of the elderly in Thailand report 2018*. Bangkok: National Statistical Office. (In Thai)

- [16] World Health Organization. (2002). *Active aging, a policy framework*. A contribution of the world health organization to the second united nation world assembly on ageing, Madrid, Spain, April. Retrieved on October 9, 2018, from https://www.who.int/ageing/publications/active_ageing/en/.
- [17] Jitapunkul, S., & Wivatvanit, S. (2008). National policies and programs for the aging population in Thailand. *Ageing International*, 33(1-4), 62-74. Retrieved on October 9, 2018, from <https://link.springer.com/article/10.1007/s12126-009-9027-6>
- [18] Thai National Council on Research and Innovation Policy. (2017). *Thailand 20-year national strategy framework (2017- 2036)*. Bangkok: Cocoon & Co. (In Thai)
- [19] Tamdee, P. (2017). Agency, society and culture: Conditions promoting active ageing in older persons in Chiang Mai. *Journal of Social Sciences*, 47(2), 109-131. (In Thai)
- [20] Seangthong, J. (2015). The self-esteem of older people through volunteer roles. *Walailak Abode of Culture Journal*, 15(2), 73-89.
- [21] Thanakwang, K., Isaramalai, S., & Hattakit, U. (2014). Thai cultural understandings of active ageing from the perspectives of older adults: A qualitative study. *Pacific Rim International Journal of Nursing Research*, 18(2), 152-165.

ทัศนะของชนชั้นนำสยามต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2475)¹
Viewpoint of Siamese Elite in King Taksin the Great of
Rattanakosin Period (A.D. 1782-1932)¹

ศุภกานท์ นานรัมย์^{2*}
Supakan Nanrum^{2*}

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “250 ปี การประกาศเอกราชของพระเจ้าตากสิน : สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในฐานะประวัติศาสตร์ชาติกับการส่งผ่านการรับรู้ประวัติศาสตร์ในสังคมไทย” ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

² ผศ., สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา 13000

¹ This article is a part of research of “250 years the declared independence of King Taksin the Great: King Taksin the Great as a Source of The History of Nation and Transmit Perception of The Past” funded by Research and Development Institute of Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

² Asst. Prof., History Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Phranakhon Si Ayutthaya, 13000, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: supakann@yahoo.com

(Received: July, 21 2018; Revised: August 20, 2018; Accepted: October 22, 2018)

บทคัดย่อ

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจัดเป็นวีรกษัตริย์ที่ไม่ได้รับพระเกียรติในฐานะพระมหากษัตริย์ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ดังจะเห็นได้จากทัศนะของชนชั้นนำสยามที่ทั้งรื้อรอยไว้ในพระราชพงศาวดารผ่านการเรียกพระนามที่ลดทอนพระเกียรติยศ และการประหารชีวิตตัดศีรษะเสียถึงแก่พิราลัย จนกระทั่ง จักรวรรดินิยมตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสยาม กระตุ้นให้มีการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ เกิดคำถามถึงประวัติศาสตร์สมัยกรุงธนบุรีอันสัมพันธ์กับสมัยรัตนโกสินทร์ จากนั้นทัศนะของชนชั้นนำต่อรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินอยู่ในทิศทางที่ดีขึ้น เห็นได้จากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่มุ่งสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของปฐมกษัตริย์รัตนโกสินทร์ไปพร้อมกับการกล่าวพระนามสมเด็จพระเจ้าตากสินอย่างสมพระเกียรติ

คำสำคัญ: ชนชั้นนำสยาม สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

Abstract

King Taksin the Great is a monarch who for a long time did not receive the tribute he deserved for his reign in the early Rattanakosin period. For many years, out of spite, the Siamese elite minimized his roles and influence on Siamese history. However, the era of western imperialism influenced Siam by encouraging the Siamese to systematically study history, causing people to question the history of the Thonburi period, as it is related to the Rattanakosin period. Over time, the viewpoint of the elite changed in favour of King Taksin the Great. This can be seen in the vision of the composition of Prince Damrong Rajanubhab, whose aim was to cultivate political legitimacy for the first monarch of the Rattanakosin period.

Keywords: Siamese Elite, King Taksin the Great

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ถือเป็นช่วงเวลาร่วมสมัยที่ชาวสยามในเวลานั้นต่างรับรู้เหตุการณ์เสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 รวมไปถึงการกอบกู้บ้านเมืองในปลายปี แม้ว่ามหาชนสยามจะรับรู้เหตุการณ์ในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านบ้านเมือง ถึงกระนั้นกลุ่มที่มีบทบาทในการกำหนดเนื้อหา ทิศทางประวัติศาสตร์ คือ กลุ่มชนชั้นนำไทยอันเป็นกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับเนื้อหาที่บันทึกผ่านพระราชพงศาวดาร ด้วยเหตุนี้ การศึกษาประวัติศาสตร์ผ่านทัศนะของชนชั้นนำสยามจึงเป็นมุมมองที่สะท้อนบทบาททางการเมืองของชนชั้นนำซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดเนื้อหาการรับรู้ประวัติศาสตร์ในเวลาต่อมา เมื่อจักรวรรดินิยมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อการเมืองของสยาม ชนชั้นนำสยามต่างเร่งพัฒนาบ้านเมืองพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ปรับขนบจารีตที่ล้าหลังให้ทันสมัยขึ้น ในที่นี้ยังนำไปสู่แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างตะวันตก ความสนใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสยามนำมาสู่การศึกษา การตั้งคำถามยังเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ แน่นอนว่าเหตุการณ์ช่วงเสียกรุงศรีอยุธยา ใน พ.ศ. 2310 ได้กระตุ้นความสนใจแก่มหาชนเพราะถือเป็นรากฐานความมั่นคงของสยาม อย่างไรก็ตาม มีอาจปฏิเสธช่วงรอยต่อทางประวัติศาสตร์สมัยธนบุรีอันเป็นรากฐานสู่รัตนโกสินทร์ได้ ทั้งนี้ เหตุการณ์ตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน สร้างความกระอักกระอ่วนแก่ชนชั้นนำไทยหลังรับอิทธิพลตะวันตก

วัตถุประสงค์

การศึกษาเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาทัศนะของชนชั้นนำสยามต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394) และ (2) เพื่อวิเคราะห์ทัศนะของชนชั้นนำสยามต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชภายใต้อิทธิพลจักรวรรดินิยมจนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนะของชนชั้นนำสยามต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2475)” ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพตามระเบียบวิธีวิจัยประวัติศาสตร์ กล่าวคือ (1) ศึกษาหลักฐาน เอกสารประวัติศาสตร์ (2) ตั้งสมมติฐาน และ (3) ตีความหลักฐาน ทั้งนี้ การศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีการใช้เอกสารชั้นต้น เอกสารร่วมสมัย เพื่อใช้ประเมินคุณค่าและพิจารณาทัศนะ

ของชนชั้นนำในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่มีต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ผ่านบทบาททางการเมืองที่ถูกถ่ายทอดจากเอกสารดังกล่าว

ผลการศึกษา

ทัศนะของชนชั้นนำสยามต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394)

เป็นที่รู้กันว่า พระราชพงศาวดารถูกสร้างเพื่อบันทึกเหตุการณ์อันสัมพันธ์กับพระมหากษัตริย์ในแต่ละรัชกาล เอกสารประเภทนี้ได้สะท้อนทัศนะของชนชั้นนำที่มีต่อเหตุการณ์ในแต่ละรัชกาล ซึ่งพระราชพงศาวดารฉบับที่เก่าแก่ที่สุดของไทย คือ พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ อันเป็นหนังสือหลวงที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชรับสั่งให้มีการแต่งขึ้น ถือเป็นพระราชพงศาวดารความย่อที่พบเพียงฉบับเดียว แรกเริ่มเนื้อหาเมื่อแรกสร้างวัดพระนั่งเชิงฉะลอมที่รัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระราชพงศาวดารฉบับนี้ได้กลายเป็นต้นแบบในการชำระพระราชพงศาวดารฉบับต่อมาซึ่งเป็นพระราชพงศาวดารความยาวอย่าง พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ซึ่งจัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นประชุมพงศาวดารภาคที่ 64 เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2479 แต่เดิมมีจำนวน 22 เล่มสมุดไทยแต่ขาดหายไป

พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) เป็นพระราชพงศาวดารแรกที่อธิบายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชอย่างครบถ้วน ตามที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดให้มีการชำระ ในปีที่ 14 แห่งการขึ้นครองราชย์หรือพ.ศ. 2338 ก่อนหน้านั้น ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมีการแต่ง “พระราชพงศาวดารฉบับจำลอง จ.ศ. 1136 (พ.ศ. 2317)” อันเป็นปีที่ 7 แห่งการขึ้นครองราชย์ ซึ่งได้ปลื้มาเล่มเดียว เป็นฉบับหลวงที่เขียนครั้งกรุงธนบุรี ว่าด้วยเรื่องราวตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พิมพ์อยู่ในหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ 4 ส่วนวรรคกุ่มและเก่าใกล้เคียงกับฉบับหลวงประเสริฐ [1] หลังจากที่มีการแต่งพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ใน พ.ศ. 2338 แล้ว จึงมีการแต่งพระราชพงศาวดารฉบับพิมพ์ 2 เล่มหรือฉบับหมอบลัดเล ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยสมเด็จพระพนรัตน์หรือพระพิมลธรรม วัดพระเชตุพน ใช้ต้นร่างจากพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และฉบับบริติชมิวเซียม ชำระเนื้อหาใหม่แต่ยังคงเนื้อความตามฉบับเดิม ที่ตัดออกเป็นส่วนน้อย เพิ่มเติมเนื้อความจากฉบับต้นร่าง โดยเฉพาะเรื่องราวที่เชิดชูพระเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและเจ้านายราชวงศ์จักรี เช่น การถวายตัวเข้ารับราชการของหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี อแซหวุ่นกี้ขอตัวพระยาจักรี เป็นต้น ซึ่งไม่ปรากฏในฉบับเดิม ส่วนเนื้อความฉบับเดิมที่สรรเสริญพระเกียรติยศสมเด็จพระเจ้าตากสินกล่าวไว้อย่างสูงในช่วงต้นรัชกาลแล้วเว้นเสียในปลายรัชกาล พระราชพงศาวดารฉบับพิมพ์ 2 เล่มจึงเป็นพระราชพงศาวดารที่ยกย่องพระเกียรติยศทั้งสมเด็จพระเจ้าตากสินและพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกในฉบับเดียวกัน [2] แต่ละเล่มก็จะให้เกียรติยศสมเด็จพระเจ้าตากสินในปลายรัชกาล

นอกจากนี้ ยังปรากฏเรื่องราวสมเด็จพระเจ้าตากสินตลอดรัชกาลในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ซึ่งอธิบายเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 แห่งกรุงศรีอยุธยา เรื่อยมาจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ด้วยเหตุนี้ พระราชพงศาวดารที่แต่งขึ้นจึงเป็นพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์ที่โปรดเกล้าฯ ให้มีการแต่งหรือชำระขึ้นอันถือเป็นการจารึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชกาลของพระองค์ รวมไปถึงการชำระพระราชพงศาวดารก่อนที่พระองค์จะขึ้นครองราชย์ด้วย ถึงกระนั้น พระราชพงศาวดารสมัยกรุงธนบุรีที่มีการศึกษามากที่สุด คือ พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรีฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ซึ่งนักวิชาการประวัติศาสตร์อย่าง นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ตั้งข้อสังเกตการแต่งพระราชพงศาวดารฉบับนี้ไว้ว่า

“... เนื้อความที่น่าจะเขียนขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้นไม่สามารถกำหนดได้แน่ว่ามีมาถึงจุลศักราชเท่าใด หากทว่า เมื่อพิจารณาเนื้อความในพระราชพงศาวดารฉบับนี้อย่างละเอียดแล้ว จะเห็นได้ชัดว่าเนื้อความนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2321 เป็นต้นไปเริ่มผิดเพี้ยนไป จากการจดบันทึกที่มีมาก่อน กล่าวคือ เริ่มกลายเป็นลักษณะพระราชพงศาวดารดังที่เป็นมาตลอดรัชกาล การกล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างรวบรัดนั้น ในที่สุดก็นำไปสู่เรื่องการจลาจลและการ “เสียพระจิตฟั่นเฟือนไป” ในปลายรัชกาล เพราะฉะนั้น เนื้อความในพระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศในรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้น ก็คงเขียนในรัชสมัยของพระองค์มาถึงประมาณเพียงไม่เกิน พ.ศ. 2320-2321 และเนื้อความย่อ ๆ ที่เหลือนั้นก็เป็นที่มาเพิ่มเติมกันในราชวงศ์จักรี อาจจะในครั้งที่โปรดให้ชำระพระราชพงศาวดารเมื่อ พ.ศ. 2338 ก็เป็นไปได้ ด้วยเหตุดังนั้น จึงฟังไม่ได้มากนักสำหรับข้อมูลในปลายรัชกาล” [3]

ข้อสังเกตดังกล่าวทำให้พิจารณาได้ว่า เนื้อความก่อนหน้า พ.ศ. 2321 เป็นการเขียนขึ้นมาแต่ครั้งรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน แต่เหตุการณ์ในปลายรัชกาลมีการชำระเพิ่มหลังจากที่พระองค์สิ้นพระชนม์ไปแล้ว ทั้งนี้ เนื้อหาหลังจาก พ.ศ. 2321 นั้น ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร เป็นแต่เพียงการกล่าวอย่างรวบรัด ดังจะยกตัวอย่างเนื้อหาในพระราชพงศาวดารสมัยกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ที่มีทั้งสิ้นจำนวน 81 หน้า เริ่มกล่าวถึงความผิดเพี้ยนของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่า “ฝ่ายการแผ่นดินข้างกรุงธนบุรีนั้นก็ผันแปรต่าง ๆ เหตุพระเจ้าแผ่นดินเสียพระจิตฟั่นเฟือนไป” [1] ในหน้าที่ 75 และจบเนื้อหาด้วยเนื้อหาหน้าที่ 80 ดังนี้

“... แห่ช่องถวายชัยมงคลและราชสมบัติกษัตริย์สำเร็จแล้ว ... พร้อมกันถวายพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี ศรีสินทร บรมมหาจักรพรรดิราชาธิบดินทร์ ธรณินทราธิราช รัตนนาถ ศกรวงศ์ องค์ปรมาธิเบศร์ ศรีสุทนต์ ตรีภูวนศรนาถนายก ดิลกพรรัตนราชาธิอาชาไสย สุมุทฺตโรดม สกลจักรวาฬ ธิเบศร์ สตรีเยนทราธิบดินทร์ หรินทราธาธิบดินทร์ ศรีสุวิบูลย์ คุณอักษิณ ฤทธิราเมศวรธรรมิกราชาธิราชเดโชชัย พรหมเทพาติเทพ ตรีภูวนาธิเบศร์ โลกเชษฐวิสุทธิ มกุฎประเทศตามหาพุทธางกูร บรมนาถบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ...” [1]

ด้วยเหตุนี้ ข้อถกเถียงกันมากถึงความประพจน์ที่ผิดเพี้ยนของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในปลายรัชกาลที่กล่าวถึงพระจิตฟั่นเฟือน เสียพระสติ ไปจนกระทั่งผลิตเปลี่ยนแผ่นดินยังกรุงรัตนโกสินทร์นั้นมีเพียง 5 หน้า หากเทียบกับเหตุการณ์ตลอดรัชกาลที่มีกว่า 81 หน้า จึงกล่าวได้ว่า เป็นการย่อ รวบรัดเหตุการณ์จนผิดสังเกต แม้พระสติของสมเด็จพระเจ้าตากสินจะฟั่นเฟือนหรือไม่หรือการผลิตเปลี่ยนแผ่นดินอันมีต้นเค้าของเหตุการณ์จากการ “ฆ่าอายุวิจิตรวงศ์” จนลูกหลานปลายเมื่อพระยาสุรศักดิ์ซึ่งรับสั่งใช้ขึ้นไปพิจารณาเอาตัวผู้ร้ายเป็นแม่ทัพยกมาตีกรุงธนบุรีจนกระทั่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชบรรพชาต่อมาได้จับกุมกรมขุนอนุรักษ์สงคราม กระทั่ง สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกเสด็จพระราชดำเนินทัพมาจากเสียมเรียบแล้วมีพระราชบริหารดำรัสปรึกษาข้าราชการ ความว่า “เมื่อพระเจ้าแผ่นดินอาศัยลัทธิสุจริตธรรมเสียประพจน์การทุจริตนี้ ก็เห็นว่าเป็นเสี้ยนหนามหลักต่ออันใหญ่อยู่ในแผ่นดินจะละไว้ไม่ได้ ขอให้บริวารตอกประหารเสีย ฝ่ายทแกล้วทหารทั้งปวงมีใจเจ็บแค้นเป็นอันมาก ก็นำเอาพระเจ้าแผ่นดินและพวกโจรทั้งปวงนั้นไปสำเร็จ ณ ป้อมท้ายเมืองในทันใดนั้น” [1] ถือเป็นจุดสิ้นสุดรัชกาลที่ดูเหมือนว่าใน 3 รัชกาลแรกจะไม่มีข้อกังขาถึงเหตุการณ์การผลิตเปลี่ยนแผ่นดินนี้ เมื่ออิทธิพลตะวันตกเข้ามามีผลกระทบทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม นับแต่รัชกาลสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ได้เกิดการทบทวน นำเสนอทัศนะที่มีต่อรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินโดยชนชั้นนำไทย อันเป็นกระแสของกลุ่มบุคคลที่ได้รับการศึกษา ทั้งยังเป็นการแสดงถึงต้นทุนทางปัญญาของชนชั้นนำไทยมีโอกาสดำเนินการศึกษาวិทยาการตะวันตก ผู้อ่านเขียนภาษาอังกฤษได้ ซึ่งเป็นที่ทราบกันว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์มีพระราชโอรสและพระราชธิดา จำนวน 82 พระองค์ จึงส่งผลให้พระราชโอรสแข่งขันกันในการแสดงความก้าวหน้าด้วยการศึกษาวិทยาการตะวันตก รวมไปถึงแสดงความรู้ วิทยาการแขนงต่าง ๆ อันจะส่งเสริมให้เกิดความโดดเด่นของพระราชโอรสแต่ละพระองค์ ในที่นี้รวมไปถึงการแสดงถึงภูมิความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ด้วย นำไปสู่ความตื่นตัวได้เถียง การวิพากษ์วิจารณ์ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวงวิชาการประวัติศาสตร์ให้ก้าวสู่ความเจริญก้าวหน้าของการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ³

ทัศนะของชนชั้นนำสยามต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชภายใต้อิทธิพลจักรวรรดินิยมจนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (พ.ศ. 2394-2475)

เมื่อตะวันตกเข้ามาอิทธิพลต่อการเมืองสยามในสมัยจักรวรรดินิยม สยามต้องกลับมาทบทวนรากฐานทางการเมือง การปกครอง ระบบสังคม อารยธรรมสยามในมุมมองใหม่ที่ถูกฉายภาพผ่านทัศนะของชาวตะวันตก ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่งผลให้เกิดการทบทวนถึงควมมีตัวตนในฐานะอาณาจักรหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ความน่าสนใจในประเด็นนี้คือการตั้งคำถามว่าสยามเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกอย่างไร การอธิบายรากฐานอารยธรรมไทยผ่านประวัติศาสตร์อันยาวนาน

³ ความเจริญก้าวหน้าของการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ มีอาจปฏิเสธบทบาทของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเป็นราชโอรสลำดับที่ 57 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเจ้าจอมมารดาชุมในฐานะนักประวัติศาสตร์ผู้ปฏิบัติการศึกษาประวัติศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งกล่าวได้ว่าทรงได้รับอิทธิพลความคิดความรู้จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงตรัสว่า “ความรู้รัฐศาสตร์และโบราณคดีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสั่งสอน” [4] นอกจากนี้ ความสนใจต่อประวัติศาสตร์ รวมไปถึงวิทยาการความรู้ด้านต่าง ๆ ได้เกิดการแข่งขันแต่งหนังสือจากบรรดาเจ้านาย ดังจะเห็นได้จากกรอออกหนังสือ “หนังสือชาวคริสต์” และ “หนังสือวชิรญาณวิเศษ” มีการชักชวนสมาชิกร่วมเขียนเรื่องเพื่อพิมพ์ในหนังสือดังกล่าว

เพื่อแสดงถึงคามมีอารยะ หาใช้บ้านป่าเมืองเถื่อนดังภาพที่ตะวันตกมีต่ออาณาจักรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เหตุนี้เอง จึงมีการฟื้นฟูการศึกษาประวัติศาสตร์ และเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ โดยใช้พื้นฐานความรู้จากเอกสารอันเป็น หลักสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย คือ พระราชพงศาวดาร อันเป็นการส่งผ่าน การถ่ายทอดสำนึกทางประวัติศาสตร์ของ รัฐผ่านมุมมองของชนชั้นนำ โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่มีความสำคัญ และเพิกผ่านพ้นไม่ถึงศตวรรษ คือ เหตุการณ์ช่วงเสียกรุงศรีอยุธยา จนเข้าสู่การเปลี่ยนผ่านแผ่นดินสู่สมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์

ถึงแม้ว่าพระราชพงศาวดารจะเป็นเอกสารหลักในการพรรณนาเหตุการณ์ช่วงเสียกรุงศรีอยุธยา แต่ถึงกระนั้น ความทรงจำ เกี่ยวกับเหตุการณ์ก่อนเสียกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่ง เปลี่ยนผ่านเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์ ยังปรากฏบันทึกของเจ้านายที่มีความใกล้ชิดกับราชวงศ์จักรีได้บันทึกไว้อย่างน่าสนใจ ทศชนะของกรมหลวงนรินทรเทวีหรือเจ้าครอกวัดโพธิ์ หรือพระองค์เจ้ากุ พระเจ้าน้องยาเธอ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จัดพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2459 ถือเป็นบันทึกที่ให้ข้อมูลประวัติศาสตร์รัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินที่อธิบายเหตุการณ์ต่างออกไป ยกตัวอย่างเช่น ความไม่สบายพระทัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินหลังจากรับสั่ง ประหารหม่อมนิม หม่อมอุบล จนตรัสว่า จะตายตามหม่อมอุบลไป อันเป็นที่มาของพระสติฟั่นเฟือนหรือเหตุการณ์ปลายรัชกาล เมื่อคราวที่พระยาสุรศักดิ์มาปล้นตีเมือง จักรกุ่มกรรยากับบุตรไว้ รับสั่งไม่ให้มีการต่อสู้ลากปืนจากรั้งขึ้นป้อม “มีรับสั่งห้ามว่าสิ้นบุญ พ่อแล้ว อย่าให้ยากแก่ไพร่เลย” [5] อันเป็นข้อมูลที่มักใช้หักล้างว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินนั้นพระสติฟั่นเฟือนดังที่มีการกล่าวใน พระราชพงศาวดารจริงหรือไม่ เพราะการกล่าวเช่นนี้ ย่อมสะท้อนว่า พระองค์นั้นมีพระสติ ไม่ต้องการให้ขุนนางใกล้ชิดต้องล้มตาย อันเกิดจากการจลาจล ปกป้องราชบัลลังก์ของพระองค์ในคราวนั้น อย่างไรก็ตาม จดหมายเหตุความทรงจำ ฉบับนี้ ไม่ได้ให้ รายละเอียดในช่วงที่มีการสำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้าตากสิน แต่กล่าวไปถึงการขึ้นครองราชย์และเหตุการณ์หลังเปลี่ยนผ่านราชวงศ์ ไปแล้ว ถึงกระนั้น จดหมายเหตุความทรงจำ ก็ยังเป็นเอกสารที่ทรงคุณค่า ที่เล่าเรื่องสมเด็จพระเจ้าตากสินผ่านแว่นของชนร่วมสมัย โดยไม่มีแรงกดดันจากราชสำนักเพื่อบันทึกเหตุการณ์ ซึ่งนั่นกลายเป็นภาพสะท้อนว่า การผลิตเปลี่ยนแผ่นดินล้วนเป็นปกติวิสัย ทางอำนาจ หาใช่เรื่องผิดเพี้ยนหรือต้องตระหนักถึงความชอบธรรมของการได้มาซึ่งอำนาจ จนกระทั่งอิทธิพลการศึกษา ประวัติศาสตร์ตะวันตกเข้ามายังประเทศไทย จึงมีการเรียบเรียง ซ่อม สร้างเรื่องราวให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นโดยมองข้ามว่า เหตุการณ์ เมื่อครั้งกรุงธนบุรีถือเป็นมรดกที่ส่งต่อมายังกรุงรัตนโกสินทร์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในช่วงเวลาที่ท้าทายอย่างที่สุด เมื่อจักรวรรดินิยมตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเมืองสยาม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยวิทยาการตะวันตก ดังเช่น ความสนใจต่อวิทยาศาสตร์ โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ทรงอ่าน เขียนภาษาอังกฤษได้ นำไปสู่การศึกษาความก้าวหน้า การทบทวน ตั้งคำถามถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลก รวมไปถึงข้ออำนาจ ในเอเชียได้เปลี่ยนผ่านไปยังจักรวรรดินิยมตะวันตกอย่างอังกฤษ ด้วยภาพลักษณ์มหาอำนาจอย่างจีนที่สยามต้องสยบยอม ส่งบรรณาการให้แก่พระจักรพรรดิจีนมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาต้องสิ้นสุดลง หลังจากที่ดินพ่ายแพ้อังกฤษในสงครามฝิ่น เมื่อ พ.ศ. 2385 ทั้งดินแดนเพื่อนบ้านที่สยามมีอาจเอาชนะได้อย่างพม่า ล้วนเสียทีกลายเป็นอาณานิคมของอังกฤษ สยามต้องกลับมาทบทวนเหตุการณ์ ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในโลก เกิดการปรับตัว ปรับปรุงประเทศครั้งใหญ่ แน่นนอนว่า การศึกษาวิทยาการตะวันตกผ่านทัศนะของ ชาวต่างชาตินั้น นำไปสู่ความสนใจต่อการอธิบายรากฐานทางสังคม วัฒนธรรมผ่านประวัติศาสตร์ที่มีอย่างต่อเนื่องยาวนาน จึงไม่ แปลกใจที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้มีการชำระพระราชพงศาวดารขึ้นใหม่

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ถือเป็นกรขยายความผ่านทัศนะของชนชั้นนำที่สร้างสีสันทางประวัติศาสตร์ มากที่สุดฉบับหนึ่ง กล่าวคือ กรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงชำระแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตรวจแก้ไข จัดพิมพ์ ครั้งแรก พ.ศ. 2455 และในการจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงตรวจสอบแก้ไขตำนานพระราช พงศาวดารให้บริบูรณ์ขึ้น และได้ทรงพระราชนิพนธ์อธิบายเรื่องพงศาวดารในรัชกาลต่าง ๆ ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ตั้งแต่ ต้นจนถึงรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ [6] รัชกาลหลัง ๆ ที่ยังไม่ได้ทรงพระนิพนธ์อธิบาย ยังไม่ได้จัดพิมพ์ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณา จากเนื้อความที่กล่าวถึงสมเด็จพระเจ้าตากสิน ในเนื้อหา “พระราชประวัติ” ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก กล่าวถึงเนื้อหาที่สะท้อนทัศนะต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินว่า

“ครั้นเมื่อกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยาเสียแก่พม่าข้าศึกแล้ว เจ้าตาก (สิน) ตั้งเมืองธนบุรีขึ้นเป็นราชธานี ... พอได้ข่าวลือว่าเจ้ากรุงธนบุรีทิวคตจึงยกทัพกลับมา พอได้ทรงทราบข่าวว่าเกิดจลาจลขึ้นในกรุงธนบุรี ด้วย เจ้ากรุงธนบุรีเสียพระสติ กระทำการกดขี่สมณะและข้าราชการอาณาประชาราษฎร์ให้ได้รับความเดือดร้อนร้ายแรง ราชการฉับแปรปั่นป่วนไปทั้งพระนคร ...” [6]

ทั้งนี้ มีการกล่าวถึงพระนามของสมเด็จพระเจ้าตากสิน เพียง “เจ้าตาก” และ “เจ้ากรุงธนบุรี” หาได้กล่าวพระนามอย่าง

พระมหากษัตริย์อย่าง สมเด็จพระเจ้าตากสินหรือสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ด้วยเหตุนี้ จึงมีอาจจะเลยที่จะกล่าวว่า กลุ่มชนชั้นนำอย่าง สมเด็จพระนารายณ์ทรงทราบราชนาภาพ ได้ละเลยธรรมเนียมในการกล่าวถึงพระนามหรืออาจกล่าวได้ว่า จงใจที่จะยกย่องเชิดชู พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกในเอกสารฉบับนี้ ด้วยการกล่าวพระนามของพระองค์ว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นปฐมในพระบรมวงศ์พระองค์นี้ มีพระนามปรากฏต่อมาในภายหลังว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจักรีบรมนาถ นเรศราชวิวัฒนวงศ์ ปฐมพงศาธิราชรามธิบดีนรินทร์ สยามพิชิตินทรวโรดม บรมนาถบพิตร พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก” [6]

การกล่าวถึงพระนามสมเด็จพระเจ้าตากสินในลักษณะเดียวกันนี้ ยังปรากฏในจดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวง นรินทรเทวี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้กล่าวถึงผู้คัดจดหมายนี้เขียนมาว่า “จดหมายเหตุตั้งแต่กรุงเก่า เสียแล้วเจ้าตากมาตั้งกรุงธนบุรี” ซึ่งหมายความว่า ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะพระนิพนธ์ถึงสมเด็จพระเจ้าตากสินว่า “เจ้าตาก” หรือ “เจ้ากรุงธนบุรี” นั้น ได้มีการเอ่ยพระนามมาก่อนหน้าแล้ว ด้วยเหตุนี้ พระนามดังกล่าวจึงปรากฏ ในพระราชวิจารณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในพระราชวิจารณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ไม่ได้มีพระราชวิจารณ์ในช่วง ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินกอบกู้เอกราชมากนัก จนกระทั่งสยามยกทัพไปตีพม่าในพม่าให้องค์รามอยู่กินเมือง⁴ จึงมีพระราชวิจารณ์ ที่มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเน้นไปที่การยกย่องพระเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ยกตัวอย่างเช่น

“62. เรื่องเจ้ากรุงธนบุรี ตั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก กรมพระราชวังบวรพระองค์ที่ 1 เป็นเจ้าพระยาสุรสีห์นั้น ตามความเข้าใจกัน ดูเหมือนหนึ่งจะว่าเพี้ยนเป็นนาง ที่จะได้เป็นกษัตริย์สืบไปภายหลัง ... เรื่องตั้งชื่อนี้เกิดขึ้นด้วยเหตุเมื่อจุลศักราช 1137 ปีมะแมสัปตศก อะแซหุ่ยกี้ ยกเข้ามาตีเมืองพิษณุโลก ... เจ้าพระยาจักรีขึ้นขึ้นขึ้นขึ้นสับนอกไปให้อะแซหุ่ยกี้ดูตัว ... อะแซหุ่ยกี้ชมว่ารูปร่าง กังามฝีมือก็เข้มแข็ง สู้รบกับเราผู้เฒ่าได้ จงอุตส่าห์รักษาตัวไว้ ภายหน้าจะได้เป็นกษัตริย์ ... จึงได้ยกขึ้นเป็น สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก พิฤกษมา ทูนครระอาเดซ นเรศราชสุริยวงษ์ องค์อรรคบริณายก ณ กรุงพมหนนครบวรทวารวดี ศรีอยุธยา ตรงกับคำสรรเสริญนั้น” [5]

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชวิจารณ์เพียงสั้น ๆ ว่า “ตอนนี้เป็นปลื้มมาก เลยมารวมความเสียหมด ที่จริงถ้าจัดไว้ให้ถี่ถ้วนก็จะยืดยาวเกินกำลังท่าน” [4] ความปลื้มที่เมื่อต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกยังปรากฏ ในเอกสารฉบับเดียวกันนี้ ในตอนที่ 149 ความว่า “สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงพระอัยกาธิราชทั้ง 2 พระองค์ เสด็จพระราชดำเนิน พลทัพสืบหมื่นออกตัดศึกที่ฮักหาญ ไม่ตันทานพระบารมีเจ้าอังวะหนี ณ วันเดือน 3 แรม 14 ค่ำ เสด็จกลับกรุง เดือน 4” [5] โดยมีพระราชวิจารณ์ว่า “นี่ออกจะเป็นจดอย่างปลื้ม แต่ข้อความที่จริงนั้นดังเช่นที่กล่าวมาแล้ว ครั้นนั้นพม่าเสียไพร่พลยับเยิน มากซึ่งจะทำอีกครั้งหนึ่งให้ใหญ่เท่านี้ไม่ได้อีกต่อไป” [5]

ด้วยเหตุนี้ พระราชวิจารณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้สะท้อนถึงทัศนคติที่มีต่อสมเด็จพระ เจ้าตากสินในการลดทอนพระเกียรติยศ ด้วยการเน้นพระนามเพียง “เจ้าตาก” “เจ้ากรุงธนบุรี” ในขณะเดียวกันเมื่อเอ่ยถึง พระนามสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเอ่ยด้วยความอันปลื้ม ยกย่องในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้สถาปนาราชวงศ์จักรี ทั้งนี้ หากพิจารณาเนื้อความที่เกี่ยวกับการสำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้าตากสินแล้ว ดูเหมือนว่าจะมีความชัดเจนว่า ในสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น ชนชั้นนำมิได้ให้เกียรติหรือยกย่องพระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์แต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จาก การปรับเปลี่ยนเนื้อความในพระราชพงศาวดารขึ้นใหม่ ดังการเปรียบเทียบพระราชพงศาวดาร 2 ฉบับ คือ พระราชพงศาวดาร กรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับ พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรีฉบับพิมพ์ 2 เล่มหรือฉบับหมอบลัดเล ดังนี้

“... เมื่อพระเจ้าแผ่นดินอาศัยลัทธิธรรมเสียประเพณีพุทธจริตตะนี้ ก็เห็นว่าเป็นเสี้ยนหนามหลักต่อ อันใหญ่ในแผ่นดินจะละไม่ได้ (1) ขอให้ปริวรรตออกประหารเสีย (2) ฝ่ายทแกล้วทหารทั้งปวงมีใจเจ็บแค้นเป็น อันมาก ก็นำเอาพระเจ้าแผ่นดินและพวกโจรทั้งปวงนั้นไปสำเร็จ ณ บ่อน้ำยเมืองทันไถนั้น (2)” [2]

“พระเจ้าแผ่นดินลัทธิธรรมเสีย ประเพณีพุทธจริตตะนี้ ก็เห็นว่าเป็นเสี้ยนหนามหลักต่ออันใหญ่อยู่ใน แผ่นดิน จะละไม่ได้ (1) ควรจะให้สำเร็จโทษเสีย จึงรับสั่งให้มีกระทุ้งเจ้าตากสิน เจ้าแผ่นดินผู้ทุจริตว่า ตัวเป็น เจ้าแผ่นดินใช้เราไปกระทำการสงคราม ได้ความลำบากเกินเหตุต่างน้ำ เราอุสาหกระทำศึกมิได้อาลัยแก่ชีวิตคิดแต่ จะทำบำรุงแผ่นดินให้สิ้นเสี้ยนหนามจะให้สมณพราหมณาจารย์ และไพร่ฟ้าประชากรให้อยู่เย็นเป็นสุขสืบด้วยกัน ก็เหตุเอนอยู่ภายหลัง จึงเอาบุตรภรรยาเรามาจองจำทำโทษแล้วโยนทิ้งพระภิกษุสงฆ์ และลงโทษแก่ข้าราชการ

⁴ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมอบกรุงกัมพูชาแก่พระรามราชา ใน พ.ศ. 2314

และอาณาประชาราษฎร์ เร่งรัดเอาทรัพย์สินโดยพลการ ด้วยหาความผิดมิได้ กระทำให้แผ่นดินเดือดร้อนทุกเส้นหญ้า ทั้งพระพุทธศาสนาที่เสื่อมทรุดเศร้าหมอง ดุจเมืองมิถิลาธิฐะนี้ โทษตัวจะมีประการใดจงให้การไปให้แจ้ง แล้วเจ้าตากสินก็รับผิดสิ้นทุกประการ จึงรับสั่งให้เอาไปประหารสำเร็จโทษเสีย (2) เพชฌฆาตกับผู้คุมก็ลากเอาตัวขึ้นแคร่หามไป กับทั้งสิ่งขลิบกพันนาการ เจ้าตากสินจึงแจ้งแก่ผู้คุมเพชฌฆาตว่า ตัวเราสิ้นบุญแล้วจะถึงที่ตาย แล้วช่วยพาเราแะเข้าไปหาผู้สำเร็จราชการจะขอเจรจาด้วยสักสองสามคำ ผู้คุมก็ให้หามเข้ามา ครั้นได้ทอดพระเนตรเห็น จึงบอกพระหัตถ์มิให้นำเข้ามาเฝ้า ผู้คุมและเพชฌฆาตให้หามออกไปนอกพระราชวัง ถึงหน้าป้อมวิชัยประสิทธิ์ก็ประหารชีวิตตัดศีรษะเสีย (3) ถึงแก่พิราลัย จึงรับสั่งให้เอาศพไปฝังไว้ ณ วัดบางยี่เรือใต้และเจ้าตากสินขณะเมื่อสิ้นบุญถึงทำลายชีวิตนั้นอายุได้สี่สิบแปดปี” [2]

สิ่งที่ปรากฏให้เห็นถึงความแตกต่างของพระราชพงศาวดารทั้งสองฉบับ นอกจากเนื้อความของพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรีฉบับหมอบลัดเล มีมากกว่าอันเกิดจากการขยายความ เพิ่มเติมเนื้อหา ยังปรากฏความอันลดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินอย่างเห็นได้ชัด ดังกรณีของการสำเร็จโทษด้วยการ “ตัดพระเศียร” อันเป็นวิธีการประหารชีวิตอย่างราชฎาทัวไป ทั้งคำว่าถึงแก่ “พิราลัย” แทนที่จะใช้คำว่า “สวรรคต” แม้กระทั่งคำว่า “ศพ” แทนที่จะใช้คำว่า “พระบรมศพ” ไปฝังไว้ ณ วัดบางยี่เรือใต้ และใช้คำว่า “อายุ” แทนที่จะใช้คำว่า “พระชนมายุ” จึงถือว่าเป็นการลดพระเกียรติยศสมเด็จพระเจ้าตากสินและอาจกล่าวได้ว่า ในการชำระพระราชพงศาวดารขึ้นใหม่นั้น ไม่ถือว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินเป็นพระมหากษัตริย์แต่อย่างใด ซึ่งประเด็นนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ตั้งข้อสังเกตเอาไว้อย่างเข้มข้นว่าพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรีฉบับหมอบลัดเล ซึ่งแก้ไขจากพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรีฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) นั้น ต้องการระบุให้ชัดเจนไปเลยว่าไม่ถือเอาพระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่ง เป็นแต่เพียงผู้ว่าราชการแผ่นดิน หาได้เล็งราชสมบัติ ดังความที่ปรากฏในตราตั้งเจ้าพระยานครศรีธรรมราชได้กล่าวถึง “พระยาตากสินได้ว่าราชการแผ่นดินครั้งนั้น” [3]

การไม่ถือเอาสมเด็จพระเจ้าตากสินเป็นพระมหากษัตริย์ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง จึงปรากฏพระนามที่ลดทอนพระเกียรติยศ ยกตัวอย่างเช่น “ขุนหลวงตาก อีตาตาก เจ้าที่ล่วงไปแล้ว พระยาตาก (แต่ไม่เคยพบที่ใดเรียกพระองค์ในสมัยรัชกาลที่ 1 ว่าพระพุทธเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ)” [3] สะท้อนว่า ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้นไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปกปิดหรือจางที่จะไม่แสดงพระเกียรติยศของสมเด็จพระเจ้าตากสิน นอกจากนี้ ยังไม่ตระหนักว่า การแสดงทัศนะผ่านเนื้อความในพระราชพงศาวดารนั้นจะสร้างปัญหาหรือถูกมองในด้านลบแต่อย่างใด ทั้งนี้ การผลัดเปลี่ยนแผ่นดินด้วยการล้มล้างราชบัลลังก์กษัตริย์พระองค์ก่อนหรือแม้กระทั่งการก่อกบฏจนสามารถผลัดเปลี่ยนแผ่นดินได้เคยเกิดขึ้นมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาขึ้น หาได้เป็นเรื่องผิดปกติ หากแต่เมื่อก่อการ ผลัดเปลี่ยนแผ่นดินได้สำเร็จแล้ว มักจะแก้ต่างหรือสร้างความชอบธรรมด้วยข้ออ้าง เช่น “... ด้วยพระเจ้าแผ่นดินมิได้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม” [1] หรือ “พระเจ้าแผ่นดินละสุจริตธรรม ... กระทำให้แผ่นดินเดือดร้อนทุกเส้นหญ้า ทั้งพระพุทธศาสนาที่เสื่อมทรุดเศร้าหมอง ดุจเมืองมิถิลาธิฐะนี้ ...” [2] จึงกลายเป็นมูลเหตุสำคัญในการก่อการหรือสร้างความชอบธรรมในการก่อการ และเมื่อก่อการได้สำเร็จแล้ว สิ่งที่เร่งสร้าง คือ การสร้างอาณาบารมีอันเกิดจากการทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า บำรุงอาณาประชาราษฎร์ให้อยู่ดีมีมีความสุข การขยายพระราชอาณาเขต และการทำนุบำรุงพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง

ทัศนะของชนชั้นนำต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินได้ปรับให้ดีขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เห็นได้จากเนื้อความในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ได้กล่าวนามสมเด็จพระเจ้าตากสินให้มีภาพลักษณ์ของความเป็นพระมหากษัตริย์ ดังที่ทราบกันว่า กรมหลวงวาศนินราชสนิททรงชำระ แล้วพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ตรวจแก้ด้วยเหตุนี้ พระราชพงศาวดารฉบับนี้จึงแฝงทัศนะที่มีต่อสมเด็จพระเจ้าตากสิน โดยใช้หัวข้อ “แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 (เจ้าธนบุรี)” ในการนี้เนื้อความได้มีการชำระ เพิ่มเติมรายละเอียด และย่นย่อเอาเนื้อความจาก “จดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี” มาอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ยกตัวอย่างเช่น “ถึง ณ วันจันทร์ เดือน 7 แรมค่ำ 1 หม่อมเจ้าอุบล หม่อมเจ้าฉิม กับนางละครสี่คน เป็นซุกกับฝรั่งมหาดเล็กสองคน พิจารณาเป็นสัตย์แล้ว มีพระราชโองการ สั่งให้พวกฝิพายทนายเลือกไปชำระประจาน แล้วให้ตัดแขนตัดศีรษะผ่าอกทั้งชายหญิง อย่าให้ใครดูเยี่ยงกันต่อไป” [6]

ทั้งนี้ ไม่ได้อธิบายเพิ่มเติมหรือโยงเข้าสู่เนื้อความว่า อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้พระองค์มีพระสติฟั่นเฟือน เป็นเพียงการเสริมเหตุการณ์ให้บริบูรณ์ขึ้น ส่วนพระนามที่เรียกนั้น ใช้คำว่า “สมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว” “สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว” และกลับมาใช้นามว่า “เจ้าตาก” ในช่วงสุดท้ายหลังจากเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพกลับจากเขมร เนื้อความพระราชพงศาวดารฉบับนี้ได้เอาอย่างเนื้อความของพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับหมอบลัดเล โดยในช่วงท้ายปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินได้ยกความจากพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรีฉบับหมอบลัดเลมาไว้ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ทั้งยังเป็นการ

ลตพระเกียรติอย่างเห็นได้ชัด ทั้งกล่าวถึงพระนามว่า “เจ้าตาก” การเว้นไม่ใช้คำราชาศัพท์แต่ใช้คำอย่างสามัญ เช่น “ประหารชีวิต ตัดศีรษะ เอาศพไปฝัง ทำลายชีพ และอายุ” แม้จะมีการกล่าวถึงสมเด็จพระเจ้าตากสินในฐานะพระเจ้าแผ่นดินในช่วงต้น แต่ช่วงท้ายได้ละเลยพระเกียรติยศไปอย่างสิ้นเชิงสามัญ และอ้างถึงมูลเหตุสำคัญในการผลิตเปลี่ยนแผ่นดินว่า “ไม่ทรงทศพิธราชธรรม ประพฤติพาลทุจริตให้ราษฎรเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า ทั้งเป็นภัยต่อการพระศาสนา” [6] ด้วยเหตุผลทั้งปวงนั้น จึงกลายเป็นความชอบธรรมหรือการละเลยที่จะแสดงถึงพระเกียรติยศของสมเด็จพระเจ้าตากสินในฐานะพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่ง

เมื่อกลับมาพิจารณาทัศนะของชนชั้นนำไทยอีกพระองค์หนึ่ง คือ สมเด็จพระปรมัยยิกานุภาพที่มีต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินนั้น ถือได้ว่าพระองค์ทรงมีบทบาทสำคัญต่อวงวิชาการประวัติศาสตร์ไทยให้มีความเป็นสากลตามอย่างตะวันตก ทรงสร้างมาตรฐาน เปลี่ยนแปลงจารีตการเขียนประวัติศาสตร์ด้วยการใช้เอกสาร หลักฐานประกอบการศึกษาค้นคว้า ทั้งยังเป็นบุคคลแรก ๆ ที่มีเขียนพระนิพนธ์ประวัติศาสตร์โดยอ้างอิงเพื่อให้ทราบถึงรายละเอียดและแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการสืบค้น ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อวงวิชาการประวัติศาสตร์ทำให้พระองค์ได้รับยกย่องว่าเป็น “พระบิดาแห่งวงวิชาการประวัติศาสตร์ไทย” อย่างที่ทราบ ว่า สมเด็จพระปรมัยยิกานุภาพทรงสนพระทัยประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์อยุธยา เรื่อยมาจนถึงประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ ด้วยพระนิพนธ์ประวัติศาสตร์จำนวนมาก ทั้งนี้ ผลงานของพระองค์ที่มีความโดดเด่นที่สุดเรื่องหนึ่ง คือ พระนิพนธ์เรื่อง “พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า” หรือที่รู้จักกันในนาม “ไทยรบพม่า” จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2463 โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ภาค คือ ภาคที่ 1 สงครามเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ภาคที่ 2 การสงครามครั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี และภาคที่ 3 สงครามเมื่อครั้งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี

พระนิพนธ์เรื่อง ไทยรบพม่า ของสมเด็จพระปรมัยยิกานุภาพ ภาคที่ 2 เป็นการสะท้อนทัศนะของสมเด็จพระปรมัยยิกานุภาพผ่านพระนิพนธ์ พระองค์ได้อธิบายอย่างนั้นเหมาะว่า “ในเวลาที่จะแต่งหนังสือเรื่องราวในโบราณคดี ข้าพเจ้าต้องหยิบหนังสือประชุมพงศาวดารอาศัยสอบสวนอยู่เสมอไม่ใคร่ขาด จนรู้สึกว่หนังสือพวกนี้ช่างมีประโยชน์เสียจริง ๆ หากไม่มีหนังสือประชุมพงศาวดารไว้ให้หยิบตรวจตราได้ง่าย ๆ การแต่งเรื่องโบราณจะช้าและลำบากมิใช่น้อย” [7] ด้วยเหตุนี้ จึงเข้าใจได้ว่าพระองค์ได้ใช้พระราชพงศาวดารเป็นพื้นในพระนิพนธ์เรื่องไทยรบพม่า และเมื่อพิจารณาเนื้อความจะทำให้ทราบว่า พระองค์ไม่ได้ลตพระเกียรติยศของสมเด็จพระเจ้าตากสินให้คงสภาพเป็น “เจ้าตาก” หรือ “เจ้ากรุงธนบุรี” หากแต่พระองค์เลือกที่จะใช้คำว่า “พระเจ้ากรุงธนบุรี” แต่ถึงกระนั้น พระนิพนธ์เรื่องนี้ก็กล่าวถึงเส้นทางพระราชอำนาจพระเจ้าตากไปพร้อมกับการยกย่องพระเกียรติยศของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกไปในเวลาเดียวกัน แต่ไม่ได้แฝงอคติจนเด่นชัด หากเทียบกับพระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อเนื้อความในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี

สมเด็จพระปรมัยยิกานุภาพทรงเสนอข้อมูลที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารแต่ไม่ได้ลตทอนพระเกียรติยศพระองค์ลงความว่า

“สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกฯ ได้สวนทราบเรื่องเหตุการณ์ทั้งปวงที่ได้มีมาตลอดแล้ว จึงให้มีกระตุกถามพระเจ้ากรุงธนบุรีให้ชี้แจงความประพฤติกิริยาที่กระทำแก่พระสงฆ์และพวกชาวพระนคร ... พระเจ้ากรุงธนบุรีไม่สามารถจะแก้ได้ ก็รับผิดสิ้นทุกประการ สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกฯ จึงให้ข้าราชการทั้งปวงปรึกษาโทษ พระเจ้ากรุงธนบุรี ปรึกษาพร้อมกันเห็นว่าเป็นเสียหนามหลักต่ออันใหญ่อยู่ในแผ่นดินจะละไว้มิได้ ควรให้สำเร็จโทษเสีย สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกฯ เห็นเป็นอุปนิสัยนิกภาพ ด้วยบ้านเมืองกำลังมีศึกสงครามภายนอก มาเกิดทรยุคขึ้นภายในเพราะพระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นตัวเหตุ เกรงจะเกิดจลาจลต่อไป จึงต้องอนุญาตให้เป็นไปตามคำปรึกษาของข้าราชการทั้งปวง เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีต้องสำเร็จโทษนั้นชนมายุได้ 48 ปี ...” [7]

ความดังกล่าวจะเห็นว่า สมเด็จพระปรมัยยิกานุภาพได้ให้น้ำหนักของการสำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้าตากสินว่าเป็นมติของข้าราชการทั้งปวงให้สำเร็จโทษ ทั้งยังเกิดเหตุวุ่นวายจากสงครามภายนอก หากการณภายในยังปั่นป่วนอาจก่อให้เกิดจลาจลวุ่นวายได้ จึงโปรดฯ ให้สำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้าตากสินตามคำปรึกษาของข้าราชการ แต่ก็ไม่ได้ระบุว่ามีสำเร็จโทษด้วยการตัดพระเศียร ทั้งตัดเนื้อความที่สมเด็จพระเจ้าตากสินต้องการที่จะตรัสกับสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกอันเป็นเนื้อความที่เพิ่มเติมเข้ามาแต่ภายหลัง เนื้อความดังกล่าวนี้ ไม่ต้องการให้รายละเอียดปลีกย่อยที่แต่งเติมอาจลตทอนพระเกียรติยศของสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ที่ดูเหมือนจะไร้เมตตา มิโปรดฯ เปรียบกับสมเด็จพระเจ้าตากสินก่อนสำเร็จโทษ การนำเสนอเนื้อความของสมเด็จพระปรมัยยิกานุภาพ ยังเพิ่มเติมเนื้อหาในตอนท้ายว่า เหตุการณ์ที่ดำเนินมาทั้งหมดนั้นเพื่อ “ปราบยุคเข็ญที่กรุงธนบุรี” หลังจากนั้น “ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวงจึงพร้อมกันอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกฯ

เสด็จขึ้นผ่านภิกขุเป็นพระมหากษัตริราชทรงปกครองสยามประเทศสืบไป จึงเสด็จปราบดาภิเษกประดิษฐานพระบรมจักรีวงศ์ ดำรงประเทศสยามสืบต่อมา” [7]

การเปลี่ยนผ่านแผ่นดินในทัศนะของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี กรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงเป็นการปราบยุคเข็ญ อันเป็นลักษณะของการเน้นย้ำความชอบธรรมทางการเมืองที่ต้องการจะอธิบายถึงความเป็นไปของเหตุการณ์ในเวลานั้น โดยมีได้เน้นเหตุการณ์อันก่อให้เกิดความกระอักกระอ่วน ดังเช่น พระสติพินเพื่อน อันเป็นปฐมแห่งการกตัญญูแด่ราชบุรุษทุกเส้นหญ้า หรือแม้กระทั่งสำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้าตากสินด้วยการตัดศีรษะให้ถึงแก่พิราลัย ความเหล่านี้นักคิดออกไป ทั้งได้เน้นย้ำว่า การขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกนั้นเกิดขึ้นจากการพร้อมใจของข้าราชการใหญ่ๆ ที่พร้อมใจอัญเชิญพระองค์ขึ้นครองราชย์ และเป็นที่น่าสังเกตว่า การก่อกบฏของพระยาสุรสีห์นั้นสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องเพราะพระองค์เสด็จไปรบที่กรุงกัมพูชา แต่ความบิดเบือนของเหตุการณ์ได้เกิดคำถามหลายประเด็น เช่น เพราะเหตุใดพระยาสุรสีห์ถึงไม่เกลี้ยราชย์สมบัติเอง กลับรักษาแผ่นดินไว้รอสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก มีหน้าข้าเมื่อขึ้นครองราชย์แล้วโปรดฯ ให้ประหารพระยาสุรสีห์อีกด้วย เหล่านี้ล้วนแต่เป็นคำถามที่เกิดขึ้นภายหลังเมื่อการศึกษาประวัติศาสตร์รับธรรมเนียมการศึกษาประวัติศาสตร์ตะวันตกมาแล้วทั้งสิ้น

หลังรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเกิดการแต่งเติม สร้างความชอบธรรมในการผลิตเปลี่ยนแผ่นดินเพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกสับสนไม่เข้าค่ายไม่ออกแก่นขนขึ้นนำในการละเลยรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินหรือการลดทอนพระเกียรติยศของพระองค์ลงอย่างสามัญชน ดังจะเห็นได้จากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ต้องการนำเสนอเนื้อหาโดยใช้เอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาอธิบายอย่างการศึกษาประวัติศาสตร์ตะวันตก ตัดทอนประเด็นที่ขำระขึ้นช่วงต้นรัตนโกสินทร์แล้วเน้นย้ำถึงเหตุผลในการปราบยุคเข็ญนั้นอย่างมีนัยสำคัญบนความทุกข์ยากของราษฎร สมณชีพราหมณ์ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ใหม่ รวมถึงความจำเป็นที่ต้องสำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้าตากสิน ซึ่งในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ไม่ให้ความสนใจในประเด็นเหล่านี้ เป็นแต่เพียงการกล่าวหาสมเด็จพระเจ้าตากสินว่า ไม่มีความชอบธรรมในหลาย ๆ ด้าน ดังเช่น การสืบเชื้อสายมาจากชาวจีน การไม่สนองตอบจากพระจักรพรรดิจีนในการขอพระราชทานตราตั้ง ทั้งพระสติพินเพื่อน อันเป็นมูลเหตุที่พระองค์ไม่ได้รับการยอมรับในการขึ้นครองราชย์ กลายสภาพเป็นความโดดเดี่ยวทางการเมืองอันเปิดทางไปสู่กลุ่มอำนาจใหม่ ซึ่งมีศักยภาพมากพอในการผลิตเปลี่ยนแผ่นดิน อันถือเป็นปดิวสัยทางการเมืองไทยในเวลานั้น เมื่อสยามมีการคบค้ากับตะวันตก ความสนใจในประวัติศาสตร์ไทยได้นำไปสู่การตั้งคำถาม กระตุ้นให้เกิดความกระอักกระอ่วนจากการผลิตเปลี่ยนแผ่นดิน จนนำไปสู่การแต่งเติมเนื้อความต่าง ๆ นานาอันกลายเป็นอุปสรรคในการศึกษาประวัติศาสตร์สมเด็จพระเจ้าตากสินในภายหลัง

เมื่อกระแสอิทธิพลการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างตะวันตกเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในวงวิชาการประวัติศาสตร์ไทย นำไปสู่การค้นคว้า ศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่มีความหลากหลาย โดยมีสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี กรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นผู้วางรากฐานความก้าวหน้าทางประวัติศาสตร์ไทย จึงกล่าวได้ว่า พระนิพนธ์ของพระองค์เป็นต้นแบบและทรงอิทธิพลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในเวลาต่อมา ดังที่กล่าวไปแล้วในช่วงต้นว่า พระนิพนธ์ที่เกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสินพระองค์ใดนิพนธ์โดยใช้ข้อมูลจากพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรีเป็นพื้นฐาน ด้วยการเน้นย้ำถึงสิทธิธรรมทางการเมืองในการผลิตเปลี่ยนแผ่นดิน พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี กรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงอธิบายเหตุการณ์ไปพร้อมกับการปกป้องราชวงศ์ใหม่ ต่อมาเมื่อสังคมเกิดคำถามถึงที่มาที่ไปของการผลิตเปลี่ยนอันเป็นผลจากอิทธิพลการศึกษาประวัติศาสตร์แบบตะวันตกหรือแม้กระทั่งแนวคิดแบบเสรีนิยมอันเป็นผลจากการรับการศึกษาจากตะวันตก นำไปสู่การอธิบาย ตอบโต้ ถึงความไม่ชอบธรรมในการสถาปนาราชวงศ์ใหม่ว่า เป็นการแย่งชิงพระราชอำนาจจากสมเด็จพระเจ้าตากสิน มีการสั่งสำเร็จโทษเยี่ยงสามัญชน อันเป็นเรื่องที่ลดทอนความชอบธรรมทางการเมืองของราชวงศ์ใหม่ นำไปสู่การตั้งข้อสังเกตของกลุ่มผู้ไม่เห็นด้วยกับการเมืองการปกครองแบบราชาธิปไตยซึ่งยึดโยงเข้ากับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์สมัยกรุงธนบุรีมาเป็นตัวแทนในการอธิบายความไม่ชอบมาพากลในการขึ้นครองราชย์หรือกลายเป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้านระบอบการเมืองของกลุ่มผู้ต้องการการเมืองแบบประชาธิปไตยซึ่งมีการเรียกร้องระบอบการปกครองแบบใหม่ขึ้นตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนำไปสู่การตอบโต้ของกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับระบอบการเมืองปกครองแบบราชาธิปไตย โดยกลุ่มที่ต่อต้านได้นำเอาประวัติศาสตร์สมเด็จพระเจ้าตากสินมาอธิบายใหม่เพื่อเรียกความชอบธรรมแก่สมเด็จพระเจ้าตากสิน โดยเน้นย้ำไปถึงการรับสั่งให้สำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้าตากสิน การลดทอนพระเกียรติยศด้วยวิธีการสำเร็จโทษอย่างสามัญชน อันถือเป็นเรื่องที่ไม่พึงปฏิบัติกับพระมหากษัตริย์ที่มีบทบาทสำคัญในการกอบกู้บ้านเมืองขึ้นใหม่หลังการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าอย่างยับเยิน ทัศนะใหม่นี้เองได้มองประวัติศาสตร์จากแว่นส่องของชนชั้นสามัญในช่วงเวลาที่กระแสความต้องการการเมืองแบบประชาธิปไตย

ได้เริ่มต้นขึ้น ซึ่งก่อนหน้านี้การผลัดเปลี่ยนแผ่นดินด้วยการแย่งชิงพระราชอำนาจ การก่อกบฏถือเป็นเรื่องปกติทางการเมืองที่ชนชั้นนำไม่ได้วิตกหรือไม่สบายใจกับปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าว

อุกนิหารบรรพบุรุษ ถือเป็นหนึ่งในผลงานที่แต่งขึ้นในช่วงเวลาที่เกิดกระแสเรียกร้องการปกครองแบบใหม่ อุกนิหารบรรพบุรุษ เดิมชื่อ “หนังสือบรรพบุรุษ 1249” ไม่ปรากฏว่าใครแต่ง แต่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าแต่งโดย ก.ศ.ร. กุหลาบ⁵ ด้วยต้นฉบับบางส่วนเคยตีพิมพ์ครั้งแรกใน “สยามประเพณี สุทธโรวาทพิเศษ” หนังสือของ ก.ศ.ร. กุหลาบ นั่นเอง [8] อุกนิหารบรรพบุรุษถือเป็นเอกสารที่อธิบายพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินอย่างไม่เป็นทางการหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็น “พงศาวดารกระซิบ” ที่พยายามอธิบายพระราชประวัติก่อนขึ้นครองราชย์ในเชิงอุกนิหารจนกระทั่งผลัดเปลี่ยนแผ่นดิน ความสำคัญของเอกสารฉบับนี้คือการสร้างการรับรู้ใหม่ก่อนการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าตากสิน ยกตัวอย่างดังนี้

“ในกาลครั้งโน้นนั้น จีนมีชื่อไทยฮองเปนขุนพัฒน์นายอากรบ่อนเบี้ย แลอบด้วยภรรยาทาสชายหญิงแลทรัพย์สินสมบัติโดยสมบูรณ์ จึงไปพึ่งบารมีอาศัยอยู่หน้า บ้านท่านเจ้าพระยามาช้านาน ... อนึ่งขณะกุนารนั้นคลอดออกมาขึ้น อากาศก็ปราศจากเมฆหมอกไม่มีฝน แต่ขณะนั้นยังเกิดอสุนิบาต ฝ่าลงมาที่ตรงเสาตั้งเรือนแห่งห้องกุนารคลอดนั้น แต่กุนารนั้นหาได้เป็นอันตรายไม่ ด้วยเดชะบารมีบรมโพธิสมภารของกุนาร จะได้เป็นบรมกษัตริย์ศาสนูปถัมภก ยกย่องพระบวรศาสนาในสยามประเทศนี้ ... จัปเดิมแต่เจ้าพระยาจักรีได้รับบุตรจีนไทยฮองมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมจนเจริญ ก็ได้ลาภแลทรัพย์สินเงินอันมาก เจ้าพระยาจักรีจึงตั้งชื่อกุนารนั้นว่านายสิน ... ครั้นนายสินค่อยเจริญใหญ่อายุได้ 9 ขวบแล้ว เจ้าพระยาจักรีจึงได้นำกุนารไปฝากไว้ในสำนักพระอาจารย์ทองดีมหาเถระ ณ วัดโกษาหวาน ... ขณะนั้นนายสินอายุได้ 13 ปี ท่านเจ้าพระยาจักรีได้แต่งการมงคลตักดูนายสินโดยเอิกเกริก ... เจ้าพระยาจักรีจึงนำนายสินผู้เป็นบุตรบุญธรรมเข้าไปถวายตัวทำราชการสนองพระเดชพระคุณ เปนมหาดเล็กในพระเจ้าแผ่นดิน คือ พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชพระพุทธเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ...” [8]

เนื้อความดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการเล่าเรื่องสมเด็จพระเจ้าตากสินว่าเป็นบุตรของจีนไทยฮอง ทั้งยังเป็นบุตรบุญธรรมของเจ้าพระยาจักรีผู้ส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา ผลักดันสู่เส้นทางการเมืองด้วยการเป็น “มหาดเล็กรับใช้ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ” ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเอกทัศนายสิน “มหาดเล็กgrayาน” เป็นข้าหลวงเชิญท้องตราราชสีห์ไปชำระความหัวเมืองฝ่ายเหนือ กลับมามีความชอบ เวลานั้นหลวงยุกระบัตรเมืองตากถึงแก่กรรม จึงพระราชทานตำแหน่งแก่นายสินเป็น “หลวงยุกระบัตรเมืองตาก” ครั้นต่อมาพระยาตากถึงแก่กรรมจึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานตำแหน่งยศเลื่อนเป็น “พระยาตาก” เมื่อพระยาวชิรปราการผู้สำเร็จราชการเมืองกำแพงเพชรถึงแก่กรรมจึงได้เลื่อนขึ้นเป็น “พระยาวชิรปราการ” พอตีกับพม่ายกทัพมาล้อมพระนครสองปีเศษ กรุงศรีอยุธยาจึงเสียแก่พม่าเข้าศึก

เนื้อความจากนั้นเป็นความอันรบรัดว่า พระยาวชิรปราการสิน ได้รวบรวมราษฎรไทยจีน กวาดต้อนคนตามป่าดง ง่ายเสียด ยกทัพไปทางตะวันออกแล้วยกทัพมาปราบปรามพม่าที่รักษากรุงเก่า มหาชนทั้งหลายจึงยกให้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน จากนั้นได้อธิบายเจ้าฟ้าแลพระองค์เจ้าในสมเด็จพระเจ้าตากสิน แล้วตัดความไปที่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทั้งนี้ เอกสารฉบับนี้ละเอียดที่จะอธิบายเหตุการณ์ปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินอันถือเป็นประเด็นที่เกิดการโต้เถียงมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นประเด็นพระสติเฟื่องเพื่อน ความเดือดร้อนทุกเส้นหญ้าของอาณาประชาราษฎร รวมไปถึงพระสงฆ์ การก่อกบฏของพระยาสุรศักดิ์ และการสำเร็จโทษพระองค์ในปลายรัชกาล แต่ถึงกระนั้น เอกสารฉบับนี้ได้เชื่อมโยงไปอีก 3 รัชกาล โดยอธิบายถึงเส้นทางอำนาจ เชื้อสายพระราชวงศ์ โดยเน้นอธิบายในเชิงอภิปรัชชาพระเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกอย่างมีนัยสำคัญว่า มิได้มีความขัดแย้งระหว่างสมเด็จพระเจ้าตากสินกับพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทั้งการขึ้นครองราชย์นั้นเป็นไปโดยบุญญาธิการ ทำให้ทราบได้ว่า เอกสารฉบับนี้มุ่งเน้นอธิบายเหตุการณ์ก่อนการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินเป็นสำคัญ หากได้มุ่งเน้นการลดทอนความชอบธรรมทางอำนาจของพระมหากษัตริย์องค์ใดไม่ ด้วยเหตุนี้ อุกนิหารบรรพบุรุษจึงเป็นเอกสารที่เน้นย้ำถึงความเป็นมาของสมเด็จพระเจ้าตากสิน เส้นทางอำนาจทางการเมืองที่ถูกส่งต่อการรับรู้อย่างแพร่หลายทั้งที่เอกสารฉบับนี้เขียนขึ้นหลังจากการสิ้นพระชนม์ของพระองค์กว่าหนึ่งศตวรรษ แม้จะเป็นพงศาวดารกระซิบ แต่ก็มีอิทธิพล

⁵ กุหลาบ สายประดิษฐ์หรือ ก.ศ.ร. กุหลาบ เกิดเมื่อ พ.ศ. 2377 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก.ศ.ร. มาจากฉายาเมื่อบวชเป็นสามเณร โดยมีกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสทรงเป็นอุปนาย ได้ประทานฉายานามว่า เกศะโร เกรกเรยโนส ได้ศึกษาประวัติของ ก.ศ.ร. กุหลาบ ให้ความเห็นว่า เขาเป็นคนหัวสมัยใหม่ ได้อาศัยหนังสือพิมพ์ของเขาในการนำเสนอความคิดใหม่ ๆ ต่อสาธารณชนในทางที่เป็นการต่อต้านความเชื่อดั้งเดิม เขาไม่ให้ความสำคัญในการบอกเล่าประวัติของตัวเอง แต่ให้ความสำคัญในการตั้งตนเป็นผู้ชำนาญเกี่ยวกับวงศ์ตระกูลของผู้อื่น โดยสามารถไล่เรียงลำดับวงศ์ของขุนนางของพระมหากษัตริย์อย่างละเอียด โดยที่คนทั่วไปรู้จักกันดีในฐานะผู้คัดแปลงหรือปลอมประวัติศาสตร์ จนคำว่า กุ ซึ่งเป็นชื่อของนาย กุหลาบกลายเป็นคำที่มีความหมายว่า การแต่งสรรปันเรื่องที่ไม่มีมูลความจริง [9]

ต่อการรับรู้ของมหาชนอย่างต่อเนื่องในการอธิบายความชอบธรรมทางการเมืองว่า แม้พระองค์จะมีเชื้อสายจีน แต่ด้วยบุญญาภินิหาร ที่มีแต่กำเนิด ทั้งการสนับสนุนของเจ้าพระยาจักรีในการรับอุปการะในฐานะบุตรบุญธรรมได้ส่งเสริมเด็กชายสินโลดเล่นในเส้นทาง อำนาจอย่างไร้ข้อกังขา หาใช่บุคคลอันไร้ที่มาหรือมีจุดจบลงเอยด้วยการสำเร็จโทษด้วยการตัดศีรษะดังที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับหมอบลัดเลไม่

ด้วยเหตุนี้ อภินิหารบรรพบุรุษจึงเป็นเอกสารที่ต้องการคลี่คลายประวัติความเป็นมาก่อนดำรงตำแหน่งเป็นพระยาตาก อันเป็นรูปแบบของประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าหรือตำนานที่คอยเติมเต็มช่วงประวัติศาสตร์ที่ไม่สามารถหาหลักฐานหรือข้อสรุปได้แน่ชัด แต่สิ่งที่น่าสนใจ คือ แรงผลักดันก่อให้เกิดงานเขียนขึ้นนี้อันเป็นภาพสะท้อนของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิถีคิดของราษฎรที่เกิดจากการตั้งคำถาม สภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคม นำไปสู่การตีความประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาใดจะกล่าวถึงอย่างประวัติศาสตร์รัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

สรุปผลและการอภิปรายผล

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่มหาชนรู้จัก คือ วีรกษัตริย์ผู้กอบกู้บ้านเมืองหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ใน พ.ศ. 2310 หลังจากนั้น พระองค์เร่งฟื้นฟูบ้านเมืองทุกด้าน ในการนี้พระองค์ได้ยกราชธานีมายัง “กรุงธนบุรีศรีมหาสมุทร” จวบจนกระทั่ง ผลัดเปลี่ยนแผ่นดินสู่สมัยรัตนโกสินทร์โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ประวัติศาสตร์ในช่วง 2 รัชกาลแรกมีความสัมพันธ์อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง แต่ถึงกระนั้น เหตุการณ์วุ่นวายตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน ชนชั้นชนในเวลานั้น ไม่ได้ปิดกั้นข้อเท็จจริงที่ว่า “ประหารชีวิตตัดศีรษะเสียถึงแก่พิราลัย จึงรับสั่งให้เอาศพไปฝังไว้ ณ วัดบางยี่เรือใต้” การกระทำดังกล่าวนี้หาได้ให้เกียรติยศแก่สมเด็จพระเจ้าตากสินในฐานะพระมหากษัตริย์ไม่ ทั้งการเอ่ยพระนามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารทั้ง 3 ฉบับ คือ พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พระราชพงศาวดารฉบับพิมพ์สองเล่มหรือฉบับหมอบลัดเล และพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ก็ไม่ได้ให้พระเกียรติพระองค์อย่างสมควรจะเป็น ดังการเอ่ยพระนาม เช่น เจ้าตาก เจ้าธนบุรี เป็นต้น ความสำคัญของประเด็นนี้สะท้อนทัศนะของชนชั้นนำต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินว่า พระองค์นั้นหาได้เป็นพระมหากษัตริย์ตามทัศนะของชนชั้นนำมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ปราศจากความชอบธรรมทางอำนาจ ทั้งเชื้อสายจีน การไม่ยึดมั่นในบุราณราชประเพณีในการปกครอง จนเกิดความเดือดร้อนแก่อาณาประชาราษฎร์ จนกลายเป็นความชอบธรรมที่สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกมาปราบยุคเข็ญจนผลัดเปลี่ยนแผ่นดินใหม่

กว่า 3 รัชกาลในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การผลัดเปลี่ยนแผ่นดินหรือทัศนะที่มีต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินในมุมมองของชนชั้นนำนั้น หาได้เป็นเรื่องผิดปกติดังใดไม่ ในทางกลับกันถือเป็นความชอบธรรมในการก่อการ ด้วยการปกครองของสมเด็จพระเจ้าตากสินนั้นก่อให้เกิดความทุกข์ยากแก่อาณาประชาราษฎร์ สมณะชีพราหมณ์ จนกระทั่ง อิทธิพลจักรพรรดินิยมตะวันตก เข้ามามีบทบาทในสังคมสยาม เกิดการตั้งคำถามถึงประวัติศาสตร์สยาม รวมไปถึงการผลัดเปลี่ยนแผ่นดินสู่สมัยรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้ พระราชพงศาวดารกล่าวถึงสมเด็จพระเจ้าตากสินหาได้ให้เกียรติพระองค์ในฐานะกษัตริย์ ข้ามิเคยกล่าวถึงพระองค์ในฐานะ “พระพุทธเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ” เหล่านี้ล้วนสะท้อนทัศนะในด้านลบที่มีต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินแทบทั้งสิ้น จนกระทั่งมีการอธิบายเงื่อนไขเหตุการณ์ปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินผ่านผลงานจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี ตามข้อกล่าวหาที่ระบุในพระราชพงศาวดารว่า พระองค์มีพระสติฟั่นเฟือน นอกจากนี้ ยังเกิดผลงานเรื่องอภินิหารบรรพบุรุษ อธิบายเหตุการณ์ช่วงต้นรัชกาล อันถือเป็นประวัติศาสตร์ดามิต ในที่นี้ได้อธิบายว่า พระองค์เป็นบุตรของจีนไทยสอง อันกลายเป็นสำนักทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจนถึงปัจจุบัน ถึงกระนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นได้สะท้อนให้เห็นถึงความสนใจที่มีต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

กล่าวได้ว่า การยึดเอาแนวทางในการนิพนธ์ประวัติศาสตร์อย่างตะวันตกส่งผลต่อรูปแบบการอธิบายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินด้วย ดังจะเห็นได้จาก พระนิพนธ์ของสมเด็จพระปรมัยยิกายติราชานุภาพ พระองค์ได้ใช้หลักฐาน เอกสาร ประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐานในการศึกษา นิพนธ์ผลงาน แต่ถึงกระนั้นเมื่อกล่าวถึงสมเด็จพระเจ้าตากสิน พระองค์ได้ปกป้องปฐมกษัตริย์รัตนโกสินทร์ว่าการโปรดฯ ให้สำเร็จโทษนั้นเป็นมติของข้าราชการทั้งปวง ส่วนพระนิพนธ์นั้น พระองค์ไม่ได้ลดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินหากเปรียบเทียบกับพระราชวิจารณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชพงศาวดารหลายฉบับ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสะท้อนทัศนะที่มีต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินในฐานะพระมหากษัตริย์แต่ยังมิได้รับเกียรติในฐานะวีรกษัตริย์ ในขณะเดียวกัน กระแสความสนใจระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ได้กระตุ้นการศึกษาประวัติศาสตร์ปกปิดท้ายสุดสมเด็จพระเจ้าตากสินกลายเป็นสัญลักษณ์ในการตอบโต้ความชอบธรรมทางการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2575

เอกสารอ้างอิง

- [1] *Historical Annals No. 40 (Historical Annals No. 65-66), The chronicle of Thonburi, daily archives of Thonburi, Issue Phanchanthanumas (Ceim) (2nd Edition)*. (1987). Bangkok: Kurusapa Business Organization.
- [2] *The Chronicle of King Phraboromrachathiraj # 4 (King Taksin the Great), Issue Bradley*. (2008). Bangkok: Chosit.
- [3] Eawsriwong, N. (2014). *Krung Taek, Phrachao Tak, Lae Prawattisat Thai, History and Historiography* (11th edition). Bangkok: Matichon.
- [4] Prince Damrong Rajanubhab. (2005). *The memory*. Bangkok: Matichon.
- [5] *The memory of Kromaluang Narintron Dhevi (1767-1838 A.D.) and the review of King Chulalongkorn (especially 1767-1820 A.D.)*. (1973). Bangkok: Kurusapa Business Organization.
- [6] *The Chronicle of Royal Writing No. 2* (6th edition). (1968). Phranakhon: Siwaporn.
- [7] *Historical Annals No. 6 (Historical Annals Past. 6)*. (1964). Bangkok: Kurusapa Business Organization.
- [8] *The miracle of ancestry in the chronicle of Thonburi, issue of Phanchanthanumas (Ceim), daily archives of Thonburi, the miracle of ancestry and others*. (2008). Bangkok: Sriphunya.
- [9] Samudavanija, C. (1978). *Life and works of Tainwan and K.S.R. Kuhlabb*. Bangkok: Theeranun.

หนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน:
การศึกษาโครงสร้างและวาทศิลป์ในสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่า¹
Dhammma's Books of Vipassana Isan Monks: A Study of
Structure and Styles in Narrative Discourse¹

กุสุมา สุ่มมาตร² และราชนันท์ นิลวรรณภา³
Kusuma Soommat² and Rachan Nillawannapha³

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “หนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน: การสื่อสารสารัตถธรรมและการสร้างอุดมการณ์”

² นิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 44150

³ ผศ.ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 44150

¹ The article research was a part of research entitled “Discourse Structure Styles Dhammma's Books Vipassana Isan”

² Ph. D. Candidate, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University, 44150, Thailand

³ Asst. Prof. Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University, 44150, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: kusuma3083@gmail.com

(Received: January 9, 2018; Received: March 12, 2018; Accepted: March 16, 2018)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาชนิดของโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่า 2) เพื่อศึกษาชนิดของวัจนลีลาในโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่า โดยเก็บข้อมูลจากตัวบทหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสานจำนวน 20 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าจำนวน 40 โครงสร้าง มีชนิดของโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน 5 ชนิด และเรียงลำดับตามความถี่ ส่วนใหญ่เป็นโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าเชิงประวัติและอนุทินการเดินทาง จำนวน 15 โครงสร้าง รองลงมา เป็นโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ 14 โครงสร้าง โครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าแม่ชี อุบาสก อุบาสิกา 6 โครงสร้าง โครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าชาติพันธุ์และประเพณี 3 โครงสร้าง และโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าผู้หญิงที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติธรรม 2 โครงสร้าง ชนิดของวัจนลีลาโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสานมีคุณลักษณะทางวัจนลีลามี 3 คุณลักษณะและเรียงลำดับตามความถี่ ดังนี้ คุณลักษณะความซับซ้อน 111.4 ต่อ 1,000 คำ คุณลักษณะความแจ่มชัด 72.1 ต่อ 1,000 คำ คุณลักษณะความเป็นปึกแผ่น 56.8 ต่อ 1,000 คำ ทั้งนี้ คุณลักษณะความซับซ้อน มีตัวบ่งชี้ทางภาษา 4 ตัวบ่งชี้ คือ คำเชื่อมสัมพันธ์สาร ประพันธ์สรรพนาม บุพบท คุณนามวลีแปลง ลักษณะความแจ่มชัด มีตัวบ่งชี้ทางภาษา 2 ตัวบ่งชี้ คือ การระบุคำศัพท์ คำแสดงหลักฐาน คุณลักษณะความเป็นปึกแผ่น มีตัวบ่งชี้ทางภาษา 4 ตัวบ่งชี้ คือ คำบุรุษสรรพนามที่ 1 และ 2 คำเรียกขาน คำลงท้าย และคำสร้อย

คำสำคัญ: หนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน โครงสร้าง วัจนลีลา สัมพันธสารประเภทเรื่องเล่า

Abstract

This research aimed to study 1) types of narrative discourse structures, and 2) types of styles in narrative discourse structures by collecting data from 20 titles of Dhamma Books of Vipassana Isan. The results of the research found that, out of 40 narrative discourse structures, there were 5 types of narrative discourse structures found in the Dhamma Books of Vipassana Isan, described in order based on frequency of use. For the most part, 15 of them were historical and travel narrative discourse structures, followed by 14 of sacred narrative discourse structures, 6 of discourse structures of narrations regarding nuns, upasaka and upasika, 3 of ethnic and traditional narrative discourse structures, and 2 of discourse structures of narrations regarding women who were obstacles in dhamma practice. For types of styles, the narrative discourse structures found in the Dhamma Books of Vipassana Isan consisted of 3 stylistic attributes, described in order based on frequency of use as follows: complexity attributes, accounting for 111.4 per 1,000 words; explicitness attributes, accounting for 72.1 per 1,000 words; solidarity attributes, accounting for 56.8 per 1,000 words. In this regard, there were 4 linguistic markers found in the complexity attributes, which were conjunctions, relative pronouns, prepositions, nominalized noun phrases; 2 linguistic markers found in the explicitness attributes, which were lexical indicators, premise indicators; 4 linguistic markers found in the solidarity attributes, which were first and second person pronouns, address terms, sentence-final particles, and elaborating words.

Keywords: Dhamma's Books Vipassana Isan Monks, Structure, Styles, Narrative Discourse

บทนำ

หนังสือธรรมะเป็นงานเขียนประเภทที่มีพัฒนาการเริ่มต้นจากพระไตรปิฎก ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งสารสนเทศศึกษาค้นคว้า และเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา จวบจนปัจจุบันหนังสือธรรมะในประเทศไทยจัดเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนึ่งที่ใช้ถ่ายทอดหลักธรรม คำสอนของพระสงฆ์ โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงส่วนใหญ่ เช่น พระพุทธทาส หลวงปู่ฝั้น อาจาโร หลวงปู่มั่น ภูริทัตโตก็มีหนังสือธรรมะเพื่อใช้เผยแผ่คำสอน ดังที่นารีนารถ สำลี [1]กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือธรรมะไว้ว่า “นอกจากจะถือเป็นหลักฐานทางคัมภีร์และศาสนวัตถุแล้ว ยังเป็นงานเขียนที่รวบรวมหลักสั่งสอนศาสนาและศีลธรรม อันจะนำมาซึ่งความสงบสุขในสังคมและทำให้พระพุทธศาสนาเจริญแพร่หลาย”

หนังสือธรรมะจัดเป็นงานเขียนที่มีบทบาทสำคัญสืบเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และมีการศึกษาหนังสือธรรมะในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษาเชิงประวัติและพัฒนาการของเนื้อหาภาษาในหนังสือธรรมะ ดังจะเห็นได้จาก งานวิจัยของนารีนาด ลำลี [1] เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาและเนื้อหาในหนังสือธรรมะ” ตลอดจนงานวิจัยที่เน้นศึกษาหนังสือของพระสงฆ์เป็นรายบุคคล หรือการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ เช่น งานวิจัยของหทัยรัตน์ อยู่คล้าย [2] เรื่อง “ศึกษากลวิธีการแสดงธรรมะของพระมหาสมปอง ตาลปุตโต” งานวิจัยของเกลียวพร พุทธิภิญโญ [3] เรื่อง “การเผยแผ่ธรรมะในสังคมไทยร่วมสมัย : ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมของว.วชิระเมธีและดั่งตฤณ”

จากการทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยหนังสือธรรมะส่วนใหญ่เน้นการศึกษาเนื้อหาธรรมะการใช้ภาษา พุทธวิธีการสอน แต่การศึกษาหนังสือธรรมะด้านเรื่องเล่า (Narrative) ซึ่งเป็นเนื้อหาหนึ่งที่แทรกในหนังสือธรรมะยังไม่มีผู้ศึกษา อีกทั้งการศึกษาหนังสือธรรมะ โดยใช้แนวคิดสัมพันธสารวิเคราะห์ (Discourse Analysis) ดังที่ราชบัณฑิตยสถาน [4] กล่าวว่า เป็น “การศึกษาความเกี่ยวพันร้อยเรียงประโยคในภาษาพูดและภาษาเขียนขึ้นเป็นหน่วยที่ใหญ่กว่าระดับประโยค คือ ระดับย่อหน้า หรือเป็นบทสนทนา บทสัมภาษณ์ต่าง ๆ ” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาด้านตัวบ่งชี้ทางภาษา (Linguistic Markers) และวัจนลีลา (Style) ในโครงสร้างสัมพันธสาร (Discourse Structure)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การศึกษาหนังสือธรรมะประเภทเรื่องเล่า โดยใช้แนวคิดสัมพันธสารวิเคราะห์เพื่อศึกษาโครงสร้างสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่าและวัจนลีลาเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้เข้าใจวิธีการสื่อสารในหนังสือธรรมะ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการคัดเลือกข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กล่าวคือ ผู้วิจัยคัดเลือกหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสานจำนวน 5 รูป ได้แก่ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต [5] หลวงปู่ฝั้น อาจาโร [6] พระราชนิโรธรังสี (เทศก์ เทสรังสี) [7] พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) [8] และพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) [9] ซึ่งหนังสือธรรมะของพระสงฆ์ดังกล่าวมีลักษณะร่วมประการหนึ่ง คือ เรื่องเล่าเชิงประวัติในด้านที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติธรรม หรือวิธีการในส่วนที่ทำให้รายละเอียดด้านเรียนรู้ธรรมะภาคปฏิบัติ เช่น การธุดงค์ การเดินทางเผยแผ่หลักธรรม เหตุการณ์ประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 ดังตัวอย่าง

“เมื่อพูดถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 นานับทีไรเป็นพิเศษในที่นี้ด้วยว่าการยังรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าของพระอาจารย์ฝั้น เป็นที่จดจำและประทับใจในบรรดาลูกศิษย์ลูกหาและบรรดาพุทธบริษัทจำนวนมากในจังหวัดอุบลราชธานีจนกระทั่งทุกวันนี้ ปีนั้นอยู่ในราวกลางพรรษา พ.ศ.2487 จังหวัดอุบลราชธานี กลาดเกลื่อนไปด้วยทหารญี่ปุ่นซึ่งเข้าตั้งมั่นอยู่ จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่ฝ่ายสัมพันธมิตรจะต้องจ้องทำลายล้าง โดยส่งเครื่องบินเข้ามาทิ้งระเบิดตามจุดยุทธศาสตร์อยู่เสมอ ชาวบ้านร้านถิ่นจึงพากันอพยพหลบไปออกป่ายตามรอบนอกหรืออำเภอลำดวนที่ปลอดภัยจากทหารญี่ปุ่น ในตัวเมืองอุบล จึงเจียบเหงาหงอย จะหลงเหลืออยู่ก็เฉพาะผู้ที่มีความจำเป็นไม่อาจโยกย้ายหรืออพยพเท่านั้น ตกกลางคืนคนเหล่านี้จะนอนตาไม่หลับลงง่าย ๆ ต้องคอยหลบภัยทางอากาศกันอยู่เสมอปกติเครื่องบินฝ่ายพันธมิตรจะมาทิ้งระเบิดในราวอาทิตย์ละ 2 หรือ 3 ครั้ง ถ้าวันไหนเครื่องบินเข้ามาล่งล้ำเข้ามาทิ้งระเบิด พระอาจารย์ฝั้นจะบอกล่วงหน้าให้บรรดาลูกศิษย์ทั้งหลายรู้อย่างน้อย 2 ชั่วโมง เช่นในตอนเย็นขณะพระเณรซึ่งเป็นศิษย์กำลังจัดน้ำถวายอยู่นั้น ท่านจะเตือนขึ้นว่า ให้ทุกคนรีบทำกิจให้เสร็จไปโดยเร็ว แล้วเตรียมหลบภัยกันให้ดี คืนนี้เครื่องบินจะมาทิ้งระเบิดอีกแล้ว ภิกษุสามเณรทั้งหลายก็รีบทำตามที่ท่านสั่งพอตกตอนกลางคืนก็มีเครื่องบินเข้าลึกเข้ามาทิ้งระเบิดจริง ๆ บางครั้งในตอนกลางวันแท้ ๆ ท่านบอกลูกศิษย์ลูกหาว่าเครื่องบินมาแล้วรีบทำอะไรให้เสร็จ แล้วรีบไปหลบภัยกันเสีย ทุกองค์ต่างมองตากันด้วยความงุนงง แต่อีกไม่นานนักก็มีเครื่องบินเข้ามาจริง ๆ ชาวบ้านหอบลูกจูงหลานเข้าไปหลบภัยในวัดเต็มไปหมด พระอาจารย์ฝั้นก็ลงจากกุฏิไปเตือนให้อยู่ในความสงบ แล้วให้ภานา พุทโธ พุทโธ ไว้โดยทั่วกันทั้งเด็กและผู้ใหญ่”

ทั้งนี้ การศึกษาโครงสร้างสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน ผู้วิจัยใช้แนวคิดของลองเอเคอร์ (Longacre) ซึ่งอ้างถึงในจันทิมา อังคพณชิก [10] ให้คำจำกัดความของคำว่า โครงสร้างสัมพันธสารหรือโครงสร้างข้อความ (Discourse Structure) และจากการประมวลแนวคิดของลองเอเคอร์ หมายถึง รูปลักษณะของข้อความที่ประกอบกันขององค์ประกอบหรือส่วนประกอบต่าง ๆ ภายในข้อความประเภทใดประเภทหนึ่ง การกล่าวถึงโครงสร้างข้อความนี้ เป็นการกล่าวถึงโดยพิจารณาที่รูปโครงสร้างเป็นสำคัญ เพราะมีความเชื่อว่าข้อความแต่ละประเภทย่อมจะประกอบกันภายใต้โครงสร้างอย่างใดอย่างหนึ่ง

ลองเอเคอร์ (Longacre) อ้างถึงในจันทิมา อังคณิกขิก [10] จัดประเภทของข้อความตามรูปแบบของโครงสร้างโดยใช้ 2 หลักเกณฑ์ ได้แก่ ความสำคัญกับตัวละคร/ผู้กระทำ (Agent Orientation) และการเรียงลำดับเวลา (Temporal Succession) และจากหลักเกณฑ์ดังกล่าวทำให้ได้ข้อความ 4 ประเภท ได้แก่ สัมพันธสารประเภทโน้มน้าว (Hortatory Discourse) สัมพันธสารประเภทปฏิบัติ (Procedural Discourse) สัมพันธสารประเภทพรรณนา (Expository Discourse) และสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่า (Narrative Discourse)

นอกจากนี้ แนวคิดของลองเอเคอร์ด้านโครงสร้างสัมพันธสารและโครงเรื่องนั้น ผู้วิจัยประยุกต์แนวคิดดังกล่าวตั้งที่ สุทธิรา คำบุญเรือง [11] นำประเด็นโครงเรื่องมาจากประเด็นรูปของสัมพันธสาร รูปและความหมายของลองเอเคอร์ ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ รูปของสัมพันธสารมีองค์ประกอบ 2 องค์ประกอบ คือ โครงสร้างผิว (Surface Structure) และโครงสร้างทางความหมาย (National Structure) โดยผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาชนิดของโครงสร้างสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของ พระสายปฏิบัติอีสาน

อนึ่ง การศึกษาด้านวจนลีลาเป็นแนวคิด ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์หนึ่งที่กล่าวถึงรูปแบบการใช้ภาษา ดังที่ ราชบัณฑิตยสถาน [4] กล่าวไว้ว่า “วจนลีลา (Style) คือ วิชาภาษาหรือรูปแบบของภาษาที่แปรตามสถานการณ์ ส่วนใหญ่แบ่งเป็นประเภทย่อยตามระดับความเป็นทางการ เช่น วจนลีลาทางการ และวจนลีลาไม่ทางการ” และจากการทบทวนวรรณกรรม ด้านวจนลีลามีการวิจัยที่ศึกษาคุณลักษณะทางวจนลีลาของภาษาไทย ซึ่งอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ [12] พบว่า มี 14 คุณลักษณะ ดังนี้ ความแจ่มชัด ความซับซ้อน ความเป็นทางการ ความเป็นวัตถุวิสัย การบังคับ-ชี้แนะ ความถูกต้องแม่นยำ ความขัดแย้งขัดคำ ความซื่อสัตย์ ความปิดบังอำพราง ความสั้นกระชับ ความเป็นอัตวิสัย การโน้มน้าว ความเป็นปึกแผ่น และความเบี่ยงบัง

จากทบทวนแนวคิดวจนลีลาและคุณลักษณะทางวจนลีลาของภาษาไทยทำให้ผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้วจนลีลาในโครงสร้างสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน กล่าวโดยสรุป การศึกษา “หนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน : การศึกษาโครงสร้างและวจนลีลาในสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่า” เป็นแนวทางการวิจัยหนึ่งที่ทำให้เข้าใจ วิชาภาษาในหนังสือธรรมะประเภทเรื่องเล่า และเป็นประโยชน์ต่อองค์ความรู้วิชา และสัมพันธสารวิเคราะห์ โดยศึกษาจากตัวบทหนังสือธรรมะ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาชนิดของโครงสร้างสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน
- 2) เพื่อศึกษาวจนลีลาในโครงสร้างสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน

วิธีการดำเนินการศึกษา

1. หลักเกณฑ์การคัดเลือกข้อมูลหนังสือธรรมะ (Text) โดยใช้ข้อมูลเอกสาร (Documentary) การวิจัยนี้มีหลักเกณฑ์คัดเลือกข้อมูลหนังสือธรรมะ (Text) พระสายปฏิบัติอีสาน มีดังนี้

1.1 เป็นพระสงฆ์ที่เน้นวัตรปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐาน และธุดงค์วัตร

1.2 เป็นพระสงฆ์ที่มีรณภาพและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในระดับประเทศ

1.3 เป็นพระสงฆ์ที่มีผลงานสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ ตำรา คู่มือ เป็นต้น โดยคัดเลือกสื่อสิ่งพิมพ์ดังกล่าวที่มีเลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ (ISBN) 4 หนังสือดังกล่าวพิมพ์เผยแพร่มากที่สุดจำนวน 10 เล่มและพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่การตีพิมพ์ครั้งแรก - พ.ศ.2559

จากข้างต้น ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล (Text) หรือตัวบทจากสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือที่มีเนื้อหาสารัตถธรรมหรือเนื้อหาพุทธธรรมหรือคำสั่งสอน ในรูปแบบบรรยายธรรมะของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต [6] หลวงปู่ฝั้น อาจาโร [5] พระราชนิโรธรังสี (เทสก์ เทสรังสี) [10] พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) [9] และพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) [8] โดยหนังสือดังกล่าวพิมพ์เผยแพร่มากที่สุดจำนวน 10 เล่ม เก็บรวบรวมจากสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือพระสายปฏิบัติละ 4 เล่ม และหนังสือดังกล่าวพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่การตีพิมพ์ครั้งแรก - พ.ศ.2559 รวมสื่อสิ่งพิมพ์ภาษาไทยที่ใช้เป็นตัวบทศึกษาครั้งนี้รวม 20 เล่ม

⁴ เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ (ISBN) คือ เลขรหัสสากลที่กำหนดขึ้นใช้สำหรับสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือทั่ว ๆ ไป มีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของหนังสือแต่ละชื่อเรื่อง เพื่อความสะดวก ถูกต้องในการควบคุมข้อมูลสิ่งพิมพ์ในด้านการสั่งซื้อ การแลกเปลี่ยน การบริการ เมื่อกำหนดให้หนังสือไปแล้ว ห้ามนำกลับมาใช้ซ้ำอีกโดยเด็ดขาด

2. วิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล 2 วิธีคือ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ดังนี้

2.1 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.1.1 ผู้วิจัยคัดเลือกข้อมูลโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสานจำนวน 40 โครงสร้าง โดยแต่ละข้อความมีความยาว 100 - 350 คำ

2.1.2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ชนิดของโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสานโดยใช้แนวคิดโครงสร้างสัมพันธ์สารและโครงเรื่องของโรเบิร์ตอี ลองเอเกอร์ (Robert E. Longacre) ผู้วิจัยประยุกต์แนวคิดดังกล่าวดังที่สุทธิรา คำบุญเรือง [11] กล่าวไว้

2.1.3 ผู้วิจัยวิเคราะห์วัจนลีลาในโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน โดยแนวคิดคุณลักษณะทางวัจนลีลาของอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ [12] ซึ่งพบว่า คุณลักษณะทางวัจนลีลาของภาษาไทยมี 14 คุณลักษณะ ได้แก่ ความแจ่มชัด ความซับซ้อน ความเป็นทางการ ความเป็นวัตถุวิสัย การบังคับ-ขึ้นนำ ความสั้น กระชับ การโน้มน้าว ความเชื่อสัจย์ ความถูกต้องแม่นยำ ความขัดแย้งขัดคำ ความปิดบังอำพราง ความเป็นอัตวิสัย ความเป็นปีกแผ่น และความเยี่ยงบัง

2.2 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

2.2.1 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ หรือนับจำนวนความถี่ชนิดโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะ โดยโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่ามี 40 โครงสร้าง จำแนกเป็นโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าเชิงประวัติ และอนุทินการเดินทาง จำนวน 15 โครงสร้าง รองลงมา เป็นโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ 14 โครงสร้าง โครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าแม่ชี อุบาสก อุบาสิกา 6 โครงสร้าง โครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าชาติพันธุ์และประเพณี 3 โครงสร้าง และโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าผู้หญิงที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติธรรม 2 โครงสร้าง

2.2.2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณวัจนลีลาในโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะ โดยนับจำนวนความถี่ของคำต่อ 1,000 คำ [11] ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ จำนวนคำ 1,000 คำ มีคำศัพท์ต้องการวิเคราะห์เท่าใดก็นับเป็นหนึ่ง และอัตราส่วนที่หาร คือ 1,000 ไม่ใช่ 100 ด้วยเหตุนี้แผนภูมิแท่งในภาพที่ 1 และ 2 จึงมีค่ารวมเกิน 100 อีกทั้งคุณลักษณะทางวัจนลีลามีรายละเอียดดังข้อ 2.1.3 เช่น คุณลักษณะความซับซ้อน หมายถึง คุณลักษณะที่มีตัวบ่งชี้ทางภาษาที่มีการขยายความอย่างซับซ้อน โดยมีตัวบ่งชี้ทางภาษา ได้แก่ คำเชื่อมสัมพันธ์สาร นามวลีแปลง บุพบท ประพันธสรรพนาม ส่วนคุณลักษณะความแจ่มชัด หมายถึง คุณลักษณะที่มีตัวบ่งชี้ทางภาษาที่มีการขยายความโดยให้รายละเอียด โดยมีตัวบ่งชี้ทางภาษา ได้แก่ การระบุคำศัพท์ คำแสดงหลักฐาน ดังตัวอย่าง

ต่อมาเมื่อท่านเริ่มสร้างวัดป่าบ้านตาดได้ไม่นาน ปีนั่นเป็นปี 2500 ครบถึงพุทธกาล ท่านพ่อลีจึงได้จัดเตรียมงานฉลองพระพุทธศาสนาขึ้นที่วัดโคศคาราม จังหวัดสมุทรปราการ...

ดังนั้น เมื่อเรื่องนี้ทราบถึงท่านพ่อลีแล้ว ท่านจึงรีบสั่งเด็ดขาดกับท่านอาจารย์เจื้อย ให้ไปตามท่าน (หลวงตา) ซึ่งพ่อต้อยู่ในงานครั้งนั้นมาช่วยแก้ปัญหาให้ ท่านอาจารย์เจื้อยรับคำสั่งจากท่านพ่อลีให้ไปบอกท่านว่า...

จากตัวอย่างนี้มีคุณลักษณะความซับซ้อน ดังจะเห็นได้จาก คำเชื่อมสัมพันธ์สาร เช่น ต่อมา เมื่อ ดังนั้น...จึง บุพบท เช่น จาก ที่ ประพันธสรรพนาม เช่น ซึ่ง คุณลักษณะความแจ่มชัดด้วยวิธีการการระบุคำศัพท์ หรือการกล่าวถึงชื่อเฉพาะ เช่น วัดป่าบ้านตาด วัดโคศคาราม จังหวัดสมุทรปราการ เป็นต้น

ผลการศึกษา

1. ชนิดของโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน

ผลการศึกษาชนิดของโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสานมีความถี่ ดังนี้ โครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าเชิงประวัติและอนุทินการเดินทาง 15 โครงสร้าง รองลงมา เป็นโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ 14 โครงสร้าง โครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าแม่ชี อุบาสก อุบาสิกา 6 โครงสร้าง โครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าชาติพันธุ์และประเพณี 3 โครงสร้าง และโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าผู้หญิงที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติธรรม 2 โครงสร้าง และมีรายละเอียดดังนี้

1.1 โครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าเชิงประวัติและอนุทินการเดินทาง

โครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าเชิงประวัติและอนุทินการเดินทาง หมายถึง สัมพันธสารที่มีตัวละครเล่าเรื่องเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา และเล่าเรื่องการเดินทางไปสถานที่ต่างที่สัมพันธ์ หรือเกี่ยวข้องการจุดประสงค์ และการเผยแผ่หลักธรรม คำสอน ดังนี้

พ.ศ.2463 ท่านอาจารย์มั่น ได้ไปจำพรรษาอยู่ที่อำเภอบำบ่อ จังหวัดหนองคาย จะเห็นว่าอาจารย์มั่น ท่านจะอยู่ไม่ประจำที่ จะท่องธุดงค์ไปเรื่อย ๆ ลูกศิษย์ลูกหาผู้หวังความเจริญในทางธรรม จึงติดตามท่านไปเรื่อย ๆ เพื่อจะได้เรียนรู้ธรรมและปฏิบัติธรรมให้สูงขึ้น

ก่อนนี้ การศึกษาธรรมปฏิบัติธรรม เป็นเรื่องคร่ำครึล้าสมัย แต่ท่านอาจารย์มั่นได้ปฏิบัติให้ดู อยู่กับธรรมอย่างเป็นสุขให้เห็น จนความรู้สึกแก่ลบของผู้คนค่อยหายไป

พุทธบริษัทกล่าวว่า มรรค ผล นิพพาน มันล้าสมัย จึงไม่สนใจต่อการปฏิบัติธรรม ไม่ว่าพระภิกษุ สามเณร หรืออุบาสกอุบาสิกาพากันเหินห่างจากธรรม

แต่เมื่อได้มีผู้ปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจังจนได้บรรลุมรรค ผล นิพพานได้รับผลแห่งความเย็นอกเย็นใจ ทั้งพระภิกษุและฆราวาสทุกท่านได้ประจักษ์แก่ใจตน ความเชื่อผิด ๆ ที่ว่ามรรค

หลวงปู่มั่น ฐิตโต [5]

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าเชิงประวัติและอนุทินการเดินทางของหลวงปู่มั่น โดยระบุปี เวลา กล่าวคือ มีคำบ่งชี้ เช่น พ.ศ. 2504 ฤดูแล้ง ภายในพรรษา ออกพรรษา ซึ่งการเล่าเรื่องดังกล่าวทำให้เห็นการปฏิบัติกิจของสงฆ์ อย่างวิริยะ อุตสาหะ ในการเผยแผ่คำสอนทางพุทธศาสนา จนกระทั่งหลวงปู่มั่นอาพาธ อีกทั้งโครงสร้างสัมพันธ์สารดังกล่าว ยังปรากฏโครงเรื่องรองที่แสดงให้เห็นว่ามีลูกศิษย์แสดงความห่วงใย และปรารถนาดีต่อหลวงปู่มั่น แต่มิได้ระบุชื่อ และใช้คำเรียกว่ารวม สาธุศิษย์ ขณะเดียวกัน ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นอนุทินการเดินทางของพระสงฆ์เพื่อสืบทอดพุทธศาสนา ทั้งในส่วนการเผยแผ่ต่อฆราวาสและบรรพชิต

1.2 โครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์

โครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง สัมพันธสารที่มีตัวละครเล่าเรื่องเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือสิ่งที่เป็นข้อมูลรายละเอียดของเรื่อง โดยมีอนุภาค (Motif) แสดงสิ่งอัศจรรย์ ปาฏิหาริย์จนนำไปสู่อารมณ์สะท้อนใจต่อการรับสารดังนี้

ในวันที่ 2 พฤษภาคม 2520 ซึ่งเป็นที่หลวงพ่อบุชา สุภัทโท มีอายุได้ 59 ปี พรรษาที่ 38 หลวงพ่อ ได้ออกเดินทางจากวัดหนองป่าพง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เข้าสู่กรุงเทพฯ และในวันที่ 5 พฤษภาคม 2520 ได้ขึ้นเครื่องบินออกจากดอนเมือง เพื่อเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธธรรมในประเทศอังกฤษ โดยมีท่านอาจารย์สุเมโธ เป็นศิษย์ติดตาม

ในวันที่ 6 พฤษภาคม 2520 ขณะที่เครื่องบินกำลังบินอยู่นั้น ได้เกิดอุบัติเหตุยางระเบิด 1 เส้น บนอากาศ พนักงานแอร์โฮสเตส พนักงานการบินต่าง ๆ จึงได้ประกาศให้ผู้โดยสารเตรียมตัวรัดเข็มขัด ไม่ว่า รongเท้า แวนตา แม้กระทั่งพนักพนักก็ต้องถอดออกให้หมด

เหตุการณ์ในขณะนั้น ทุกคนเฝ้าจับตามอง ไม่มีใครพูดจากับใครใด ๆ ทั้งสิ้น ส่วนตัวหลวงพ่อก็ คิดในใจว่า เป็นครั้งแรกที่ท่านได้เดินทางมาต่างประเทศเพื่อสร้างประโยชน์แก่พระศาสนา จะเป็นผู้มีบุญอย่างนี้ เสียหรือ เมื่อท่านระลึกได้ดังนี้ ก็กำหนดจิตตั้งสัตย์อธิษฐาน มอบชีวิตให้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ กำหนดจิต รวมไว้ที่ใดที่หนึ่ง ขณะนั้นหลวงพ่อก็ได้รับความสงบเยือกเย็นมากเหมือนดังไม่มีอะไรเกิดขึ้น จนกระทั่งเครื่องบิน ลดระดับลงสู่สนามบินด้วยความปลอดภัย

สิ่งที่หลวงพ่อบอกใจก็คือ ขณะเมื่อเครื่องบินเกิดอุบัติเหตุยางระเบิดขึ้นต่างคนก็ต่างร้องเรียกว่า

“หลวงพ่อบอกช่วยปกป้องพวกเราทุกคนด้วย”

แต่เมื่อพ้นอันตรายแล้ว เครื่องบินลงสู่สนามบินด้วยความปลอดภัย เดินลงจากเครื่องบินเสร็จ มีแต่คน หันไปยกมือไหว้ พวกแอร์โฮสเตสทั้งหมด มีเพียงคนเดียวเท่านั้นที่หันมาประนมมือไหว้พระ หลวงพ่อบอกว่า นี่เป็นสิ่งที่แปลกมาก

เมื่อหลวงพ่อกลับมาถึงประเทศไทยแล้ว มีคนได้เรียนถามหลวงพ่อกับเครื่องบินว่า เมื่อเกิด อุบัติเหตุเครื่องบินมัน เอียงวูบ ๆ เช่นนั้น เจ้าหน้าที่เขาบอกให้เตรียมตัว หลวงพ่อบอกอย่างไร

“คู่ข้าขึ้นนั่งสมาธิหลับตา ตั้งจิตรวมลงผ่อนลมเข้าออก พัง ๆ ไปที่ล้อเครื่องบิน จนกระทั่งเครื่องบินมีการทรงตัว เมื่อเครื่องบินลงจอดเรียบร้อยแล้วจึงลืมตา”

จากเหตุการณ์ในครั้งนี้ หลวงพ่อได้เล่าให้ลูกศิษย์ฟังว่า ทางหอบังคับการบินนั้น เขาได้จัดส่งเฮลิคอปเตอร์ขึ้นคุ้มกันความปลอดภัย ส่วนทางพื้นดินก็มีรถดับเพลิงเตรียมคอยดับไฟ ถ้าเกิดมีเพลิงไหม้ขึ้นแต่ก็น่าแปลกใจที่เครื่องบินลงสู่สนามด้วยความปลอดภัย ไม่มีอะไรเป็นอันตรายแก่ผู้อยู่บนเครื่องบินทุก ๆ คน

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) [8]

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) โดยมีคำบ่งชี้ที่แสดงความผิดปกติของเครื่องบิน จากนั้นมีการใช้ภาษาที่แสดงความศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่แฝงนัยยะปาฏิหาริย์ที่เป็นการรวมจิตเป็นสมาธิของพระโพธิญาณเถร และอนุภาค (Motif) แสดงสิ่งอัศจรรย์ หรือมีการให้รายละเอียดของการนั่งสมาธิเพื่อให้สถานการณ์วิกฤติผ่านพ้นไปได้ ได้แก่ คู่ข้าขึ้นนั่งสมาธิหลับตา ตั้งจิตรวมลงผ่อนลมเข้าออก พัง ๆ ไปที่ล้อเครื่องบิน จนกระทั่งเครื่องบินมีการทรงตัว

1.3 โครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าแม่ชี อุบาสก อุบาสิกา

โครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าแม่ชี อุบาสก อุบาสิกา หมายถึง สัมพันธสารที่มีตัวละครเล่าเรื่องเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสตรีที่ปฏิบัติธรรม ได้แก่ แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา ที่แสดงถึงความสามารถพิเศษที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรม และแสดงความมุ่งมั่นในการรักษาพระพุทธศาสนา ดังนี้

“แม่ชีแก้วที่อยู่บ้านห้วยทรายนี้ เป็นลูกศิษย์ดั้งเดิมของท่านอาจารย์มั่นมาตั้งแต่เป็นสาวโน้นนะ แกล้วนาเป็นตั้งแต่เป็นสาวโน้น ถ้าวันไหนแกล้วนาแปลก ๆ พอท่านอาจารย์มั่นบิณฑบาตมาถึงนั้น ท่านจะว่า”

“วันนี้ออกไปวัดนะ” เพราะท่านหยั่งทราบทุกอย่าง ที่นี้พอท่านจะจากที่นั่นไป ท่านก็บอกตรง ๆ เลยบอกว่า “นี่ถ้าเป็นผู้ชายแล้วเราจะเอาไปบวชเป็นเณรด้วย”

อายุตอนนั้นราว 16-17 ปี “นี่เป็นผู้หญิงมันลำบากลำบาก ไม่เอาไปแหละ อยู่ที่นี่แหละ จะเป็นบ้าครอบครัวยุเหมือนโลกเขา ก็แล้วแต่เถอะ”

ว่าแล้วท่านก็ไป ก่อนจะไปท่านสั่งว่า “แต่อย่าแกล้วนนะ”

พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) [9]

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าที่กล่าวถึงแม่ชีแก้ว โดยมีคำระบุสถานที่ว่าตัวละครแม่ชีแก้วอยู่ที่บ้านห้วยทราย และให้ข้อมูลเชิงอ้างอิงว่าเป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่น ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นวิธีการแนะนำตัวละครเบื้องต้น จากนั้นก็เล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นประเด็นความสามารถของแม่ชีแก้ว และบทบาทผู้ศรัทธาพุทธศาสนา หรืออาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างสัมพันธ์สารเป็นวิธีการสื่อสารหนึ่งที่แสดงถึงความมุ่งมั่นในการปฏิบัติธรรมะของแม่ชี

1.4 โครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าชาติพันธุ์และประเพณี

โครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าชาติพันธุ์และประเพณี หมายถึง สัมพันธสารที่มีตัวละครให้ข้อมูลหรือเล่าเรื่องเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์และประเพณี ดังนี้

ส่วนใหญ่พวกเขากินมันแทนข้าว เพราะทำอะไรอะไรไม่ได้ผล (ในตอนนั้น) เห็นแล้วน่าสงสาร พอตีอาจารย์เทศก์ชอบมันต้มอยู่แล้ว จึงบอกเขาว่าเราชอบมันต้ม ถ้าไม่ชอบละก็ ไม่มาดอก พวกเขาดิใจ จึงพากันไปขุดมันมาต้ม รุ่งขึ้นนำมาใส่บาตรจนเต็ม ใส่บาตรก็พากันหัวเราะชอบใจกันใหญ่

ชาวเขากล่าวว่าอาจารย์เทศก์จะไม่ฉันทจริง จึงตามมาดูถึงที่ อาจารย์เทศก์จึงฉันทมันต้มให้เห็นกับตา ปีนั้นปลูกข้าวไม่ได้ดี เพราะฝนไม่มี ต้นข้าวเหี่ยวแห้งกันไปหมด

อีก 10 วันจะเข้าพรรษา “เขาพากันจัดเสนาสนะให้เราอยู่เสร็จเรียบร้อยแล้ว ฝนตกลงมาอย่างน่าอัศจรรย์ เขาพากันดีใจอย่างล้นพ้น ว่าเป็นเพราะบุญของเขาที่ทำวัดให้เราอยู่ ข้าวได้เขียวขจีงามทันหูกันตา ปีนั้นเขาทำไร่ได้ข้าวมากจนเหลือบริโภค บางคนจนได้ขายก็มี แต่ไหนแต่ไรมา หากพระไปจำพรรษาอยู่กับหมู่เขมมิได้ อาจารย์เทศก์บอกว่า “เราอาจเป็นพระองค์แรกในเมืองไทยก็ได้ ที่ได้ไปจำพรรษาอยู่กับหมู่เขมมิ”

พระราชนิโรธรังสี (เทศก์ เทสร์สี) [7]

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าที่หลวงปู่เทศก์เป็นผู้เล่าเรื่อง โดยใช้คำบุรุษสรรพนามที่ 1 เรา โดยเล่าเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์มอญที่หลวงปู่เทศก์เคยจำพรรษา และแสดงอานิสงส์หรือผลของการทำบุญกับหลวงปู่เทศก์ทำให้การปลูกข้าวอุดมสมบูรณ์

1.5 โครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าผู้หญิงเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติธรรม

โครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าผู้หญิงเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติธรรม หมายถึง สัมพันธสารที่มีตัวละครหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องเล่าเรื่องเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผู้หญิงเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาที่ปฏิบัติธรรมไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติธรรม ดังนี้

“ขณะที่หลวงปู่ฉันจำพรรษาอยู่ที่วัดบรมนิวาสนั้นเอง วันหนึ่งหลวงปู่สั่งให้พาหลวงปู่ขึ้นไปนมัสการเจ้าคุณพระปัญญาพิศาลเถระ (หนู ฐิตปัญโญ) ที่วัดสระปทุม (วัดปทุมวนารามในปัจจุบัน) ระหว่างทางหลวงปู่เดินสวนกับผู้หญิงคนหนึ่ง และนับแต่นั้นมาท่านก็ไม่อาจลืมนางนั้นได้เลย เพราะความรักอุบัติขึ้นในจิตใจของท่านเสียแล้วท่านบอกกับตนเองว่าจะต้องจัดความรู้สึกดังกล่าวออกไปเสียเมื่อกลับมาถึงวัดบรมนิวาสหลวงปู่ฉันจึงนั่งภาวนาแก้ไขจิตอยู่ 3 วันจึงไม่เป็นผล ดวงหน้าของสตรีนางนั้นยังคงตราตรึงในความรู้สึกนึกคิดของท่าน เมื่อเห็นว่าสุดวิสัยที่จะแก้ไขได้ด้วยตนเองเสียแล้ว ท่านจึงเล่าความให้หลวงปู่สั่งให้ฟังเพื่อหาวิธีแก้ไขหลวงปู่สั่งให้ฉันนำไปพักในพระอุโบสถ พร้อมกับให้พิจารณาทำความเพียรให้หนัก ท่านบำเพ็ญเพียรอยู่ในอุโบสถเป็นเวลา 7 วัน จึงรู้ชัดถึงบุพเพสันนิวาสระหว่างตนเองกับสตรีนางนั้น ซึ่งในอดีตเคยเป็นสามีภรรยากันมาก่อน เมื่อทราบเหตุแล้วจึงตัดขาดความรู้สึกที่เกิดขึ้น และลืมนางคนนั้นไปได้อย่างเด็ดขาด”

หลวงปู่ฉัน อาจารย์ [6]

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าที่หลวงปู่ฉันเผชิญกับปัญหาการทวนระลึกถึงผู้หญิง ซึ่งเป็นปัญหาในการปฏิบัติธรรม โดยมีโครงเรื่องรอง คือ ตัวละครหลวงปู่สั่งให้เป็นผู้แนะนำวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เห็นได้ว่าโครงเรื่องหลักและโครงเรื่องรองแสดงให้เห็นว่าปัญหาเกิดจากผู้หญิง และการแก้ไขปัญหานี้ผู้ชายล้วนช่วยกันแก้ไขปัญหานี้

จากผลการวิจัยชนิดของโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสานดังกล่าว ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นชนิดของโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าและคำบ่งชี้ เพื่ออธิบายลักษณะทางภาษาหรือคุณลักษณะทางวจนลีลาในโครงสร้างสัมพันธ์สารเรื่องเล่าประเภทต่าง ๆ และในลำดับต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอชนิดของวจนลีลาในโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2. ชนิดของวจนลีลาในโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน

ชนิดของวจนลีลาในโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน เป็นวัตถุประสงค์หนึ่งในการศึกษาครั้งนี้ วจนลีลา (Style) คือ วิชาหรือรูปแบบของภาษาที่แปรตามสถานการณ์ ส่วนใหญ่มักแบ่งเป็นประเภทย่อยตามระดับความเป็นทางการ เช่น วจนลีลาทางการ และวจนลีลาไม่ทางการ [11] ซึ่งชนิดของวจนลีลาในการศึกษานี้มีการจำแนกชนิดตามหลักเกณฑ์ตัวบ่งชี้ทางภาษา ซึ่งผลการศึกษากลุ่มตัวบ่งชี้ทางภาษาเป็น 3 คุณลักษณะ คือ คุณลักษณะความซับซ้อน คุณลักษณะความแจ่มชัด และคุณลักษณะความเป็นปึกแผ่น

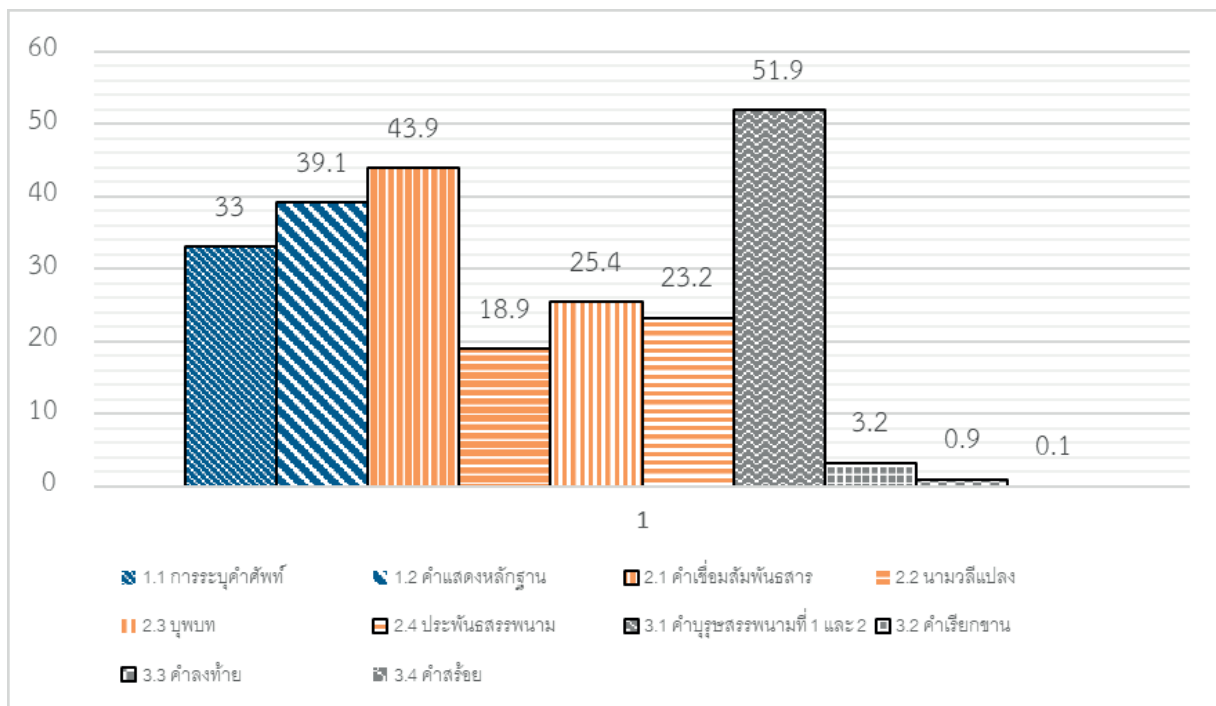
คุณลักษณะความซับซ้อน หมายถึง คุณลักษณะที่มีตัวบ่งชี้ทางภาษาที่มีการขยายความอย่างซับซ้อน โดยมีตัวบ่งชี้ทางภาษา ได้แก่ คำเชื่อมสัมพันธ์สาร นามวลีแปลง บุพบท ประพันธ์สรรพนาม ทั้งนี้ คำเชื่อมสัมพันธ์สารที่ปรากฏในโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสานมี 33 คำ เช่น โดย ทั้ง ทั้งนี้ แต่ เพราะ อย่างไรก็ตาม ในที่สุด เป็นต้น ส่วนคำบุพบทที่ปรากฏในผลการศึกษาครั้งนี้จำนวน 5 คำ ได้แก่ ของ ใน แห่ง พร้อมด้วย พร้อมกับ และจาก ตัวอย่างที่ 5 [6] ใช้คำบุพบท ดังนี้ ใน มีจำนวนความถี่ 6 ครั้ง ของ มีจำนวนความถี่ 3 ครั้ง อีกทั้ง มีการใช้คำสันธาน ดังนี้ จึง มีจำนวนความถี่ 6 ครั้ง และ มีจำนวนความถี่ 2 ครั้ง

คุณลักษณะความแจ่มชัด หมายถึง คุณลักษณะที่มีตัวบ่งชี้ทางภาษาที่มีการขยายความโดยให้รายละเอียด โดยมีตัวบ่งชี้ทางภาษา ได้แก่ การระบุคำศัพท์ คำแสดงหลักฐาน ทั้งนี้ การระบุคำศัพท์ที่ปรากฏในโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสานมี 5 คำ ได้แก่ คือ เป็น เรียก เรียกว่า หมายถึง ส่วนคำแสดงหลักฐานที่ปรากฏในผลการศึกษาครั้งนี้จำนวน 15 คำ เช่น ดังนี้ ดังที่ แสดงให้เห็นว่า แสดงถึง การใช้วงเล็บ และจากตัวอย่างที่ 3 [9] มีการใช้การระบุคำศัพท์ คำว่า เป็น มีจำนวนความถี่ 8 ครั้ง

คุณลักษณะความเป็นปึกแผ่น หมายถึง คุณลักษณะที่มีตัวบ่งชี้ทางภาษาที่มีการสื่อความหมายทางสังคมระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารเพื่อสร้างความใกล้ชิดทางสังคมในกลุ่มชนเดียวกันนั้น โดยมีตัวบ่งชี้ทางภาษา ได้แก่ คำบุรุษสรรพนาม ที่ 1 และ 2 คำเรียกขาน คำลงท้าย และคำสร้อย

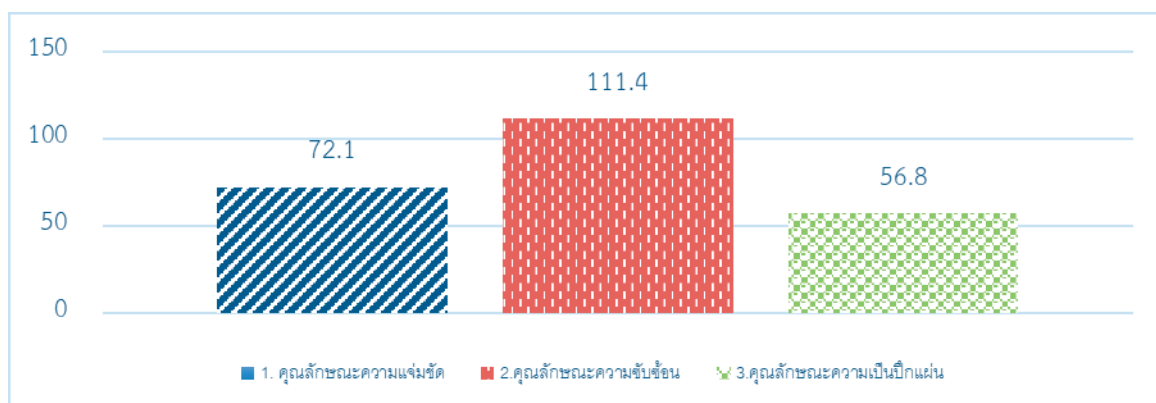
ทั้งนี้ คำบุรุษสรรพนาม ที่ 1 และ 2 ที่ปรากฏในโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสานมี 15 คำ เช่น ผม ฉัน อาตมา เรา ผู้ข้า แก่ เจ้า ท่าน ส่วนคำเรียกขานที่ปรากฏในผลการศึกษานี้มีจำนวน 1 คำ ได้แก่ ท่านอาจารย์ คำลงท้ายมีจำนวน 2 คำ ได้แก่ นะ นะครับ คำสร้อยมีจำนวน 1 คำ ได้แก่ ดอก

จากผลการศึกษานิตของวจนลีลาโดยวิเคราะห์จากคุณลักษณะทางวจนลีลาดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบการปรากฏของคำในคุณลักษณะทางวจนลีลา 3 คุณลักษณะ ในโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน

จากภาพที่ 1 ผู้วิจัยวิเคราะห์เปรียบเทียบการปรากฏของคำในคุณลักษณะทางวจนลีลา 3 คุณลักษณะ ในโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่า ซึ่งคำเชื่อมสัมพันธ์สารเป็นตัวบ่งชี้ทางภาษาที่แสดงคุณลักษณะความซับซ้อนมีความถี่ต่อหนึ่งพันคำสูงสุด จากนั้นผู้วิจัยนำเสนอภาพรวมเปรียบเทียบคุณลักษณะทางวจนลีลาในโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสานดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงคุณลักษณะทางวจนลีลาในโครงสร้างสัมพันธ์สารประเภทเรื่องเล่าในหนังสือธรรมะของพระสายปฏิบัติอีสาน

จากภาพที่ 2 คุณลักษณะความซับซ้อนมีความถี่ต่อหนึ่งพยางค์ (1,000 คำ) สูงสุด คือ 111.4 รองลงมา คือ คุณลักษณะความซับซ้อน 72.1 และคุณลักษณะความเป็นปีกแผ่น 56.8 ซึ่งนัยยะของข้อมูลเชิงปริมาณดังกล่าว ผู้วิจัยกล่าวในการอธิบายผลการศึกษา

สรุปและการอธิบายผลการศึกษา

ผลการศึกษาวิจัยในโครงสร้างสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่าที่ปรากฏในหนังสือธรรมะของพระสาวยปฏิบัติอีสานมีประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยนำมาอธิบายผล ดังนี้

1) โครงสร้างสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่าเชิงประวัติและอนุทินการเดินทางมีความถี่สูงสุด อาจเป็นเพราะเป็นวิธีการสื่อสารที่ให้ข้อมูลที่สัมพันธ์กับพระสงฆ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ประวัติก่อนบวช ประวัติการจุดธูป ประวัติการปฏิบัติธรรม ซึ่งเรื่องเล่าดังกล่าวเป็นข้อมูลที่เป็นประสบการณ์ของพระสาวยปฏิบัติอีสาน สอดคล้องกับงานวิจัยการแสดงธรรมะของพระมหาสมปอง ตาลปุตโตของหทัยรัตน์ อยู่คล้าย [2] ด้านกลวิธีการดำเนินเรื่องโดยใช้วิธีการนำประสบการณ์ตรงมาเล่า ซึ่งเป็นการเล่าโดยใช้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงทำให้เกิดความรู้สึกร่วมในเหตุการณ์ดังกล่าว

2) การใช้คำบุรุษสรรพนามที่ 1 และ 2 มีความถี่สูง การใช้คำบุรุษสรรพนามที่ 2 คำว่า ท่าน มีจำนวนความถี่ 7 ครั้ง อาจกล่าวได้ว่า สัมพันธสารประเภทเรื่องเล่ามีลักษณะเด่นเรื่องผู้เล่าเรื่องจึงทำให้มีการใช้คำบุรุษสรรพนามที่สื่อความหมายถึงผู้ที่กล่าวถึงในเรื่องเล่า โดยไม่ต้องกล่าวถึงชื่อเฉพาะ หรือคำนามนั้นซ้ำ อีกทั้งภาษาไทยมีระดับภาษา หรือการใช้ภาษาที่ปัจจัยสถานภาพของบุคคลเป็นองค์ประกอบ จึงทำให้มีความแตกต่างระหว่างบุรุษสรรพนามที่ใช้กับพระสงฆ์กับบุคคลทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับกิตติมา อินทรมรรยและบัณฑิตา เลอเลิศยุติธรรม [13] “การใช้ เขา มัน ท่าน ในการแสดงออกถึงอำนาจในภาษา โดยเฉพาะ คำว่า เขา และท่าน ซึ่งพบมากที่สุดในชีวิตประจำวันมากกว่าทำเนียบภาษาต่าง ๆ เป็นการเฉพาะ สรรพนามบุรุษ เขา และท่าน สามารถนำมาใช้ในการสร้างอำนาจให้แก่ผู้พูดได้ในระดับแตกต่างกัน โดยผู้พูดสามารถใช้สรรพนามบุรุษ ท่าน เพื่ออ้างถึงอำนาจของคณาภิธาน ปรารพ และผู้รู้ ซึ่งมีสถานะสูงกว่า ทำให้คนในยุคปัจจุบันเชื่อถือและทำตาม ส่วนคำว่าเขานั้น อ้างถึงคนอื่นที่อยู่ในสถานภาพที่เท่าเทียมกันผลการวิจัยดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่า สอดคล้องกับการแสดงอำนาจของพระสงฆ์ในด้านการมีสถานภาพสูงกว่าฆราวาส ส่งผลให้การเลือกใช้คำที่จากความเคารพ และแผนนัยยะของอำนาจ

อนึ่ง คุณลักษณะความซับซ้อนมีความถี่สูงสุด คือ 111.4 (ต่อ 1,000 คำ) อาจเป็นเพราะสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่ามีการเชื่อมโยงข้อมูล หรือการใช้คำแทนเพื่อไม่ต้องกล่าวซ้ำ จากข้อมูลชุดหนึ่งไปยังข้อมูลอีกชุดหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยด้านคำเชื่อมสัมพันธสารของ Redeker [14] ที่ว่า “a conjunction, adverbial, comment clause, interjection that is uttered with the primary function of bringing to the listener’s attention a particular kind of linkage of the upcoming utterance with the immediate discourse context. An utterance in this definition is an intonationally and structurally bounded usually clausal unit. ” เป็นที่น่าสนใจว่า คุณลักษณะความแจ่มชัดมีความถี่ 72.1 (ต่อ 1,000 คำ) อาจเป็นเพราะสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่าเป็นวิธีการขยายให้รายละเอียดเพื่อสื่อความหมายสิ่งที่ต้องการอธิบาย เพื่อให้สื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน สอดคล้องกับงานวิจัยของสรารุณ แบนทอง [15] ด้านการขยายความของพระธรรมเทศนาที่แสดงในงานพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีโดยใช้วิธีการให้คำนิยาม ซึ่งสอดคล้องกับตัวบ่งชี้ทางภาษาที่แสดงคุณลักษณะความแจ่มชัดในงานวิจัยนี้ เช่น คำว่า เป็น คือ เรียก เรียกว่า หมายถึง

เอกสารอ้างอิง

- [1] Samlee, N. (2012). *The change of language use and content in Dhamma book*. Master of Arts, Kasetsart University.
- [2] Yuklam, H. (2009). *Study on preachment of Phra Maha Sompong Talaputto*. Master of Arts Program in Thai, Rajabhat Maha Sarakham University.
- [3] Putthipinyo, K. (2008). *Dhamma propaganda in contemporary Thai society: A comparative study of Phra Maha Wutthichai Wachirametee and Dungtrin*. Master of Arts, Comparative Religion, Mahidol University.
- [4] Royal Institute. (2010). *Royal linguistics dictionary (Applied Linguistics) Royal Institute Edition*. Bangkok: Royal Institute Printing.

- [5] Luang P. M. (Purithatto). (2000). *Biography, work, and principle of Luang Pu Fun*. Bangkok: Thammasapa Printing.
- [6] Luang P. F. (2000). *Biography, work, and principle of Luang Pu Fun*. Bangkok: Thammasapa Printing.
- [7] Phra Rajanirodharangsee Kamhipanyawisit (Luangpu Thet Thetrangsi). (2006). *Dhamanuson*. Bangkok: Thammasapa Printing.
- [8] Phra Pothiyan (Cha Suphattho). (2000). *Biography, work, and principle of Luang Pho Cha Suphattho*. Bangkok: Thammasapa Printing.
- [9] Pha Dhammavisutthimongkhaon (Bua Yannasampanno). (2000). *Biography of Luang Ta*. Bangkok: Sin Sayam Printing.
- [10] Angkhapanichkij, J. (2014). *Passage analysis*. Bangkok: Thammasat Printing House.
- [11] Khamboonrueng, S. (2014). *Analysis on relationship of songs Composed by Apiwat Eurthavornsuk*. Master of Arts Program in Thai Language, Chiang Mai University.
- [12] Prasitrattasin, A. (2015). *Research report on synthesis of language of power*. Bangkok: Research Project Fund of The Thailand Research Fund.
- [13] Inthtamphan, K., & Lerlertuttitham, P. (2015). *Research report on stylistic analysis of media language thai Society*. Bangkok: Research Project Fund of The Thailand Research Fund.
- [14] Redeker, G. (1991). Linguistic markers of discourse structure. *Linguistics*, 29, 1139-1172.
- [15] Panthong, S. (2003). *Analytical study on Buddhist sermon in royal funeral rites of Princess Srinagarindra*. Master of Education Program in Thai. Srinakharinwirot University.
- [16] Thammasapa. (2000). *Biography, work, and principle of Luang Pu Man*. Bangkok: Thammasapa Printing.

กลไกขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิมมัสยิดกมาลูลิสลาม
กรุงเทพมหานคร¹

The Mechanisms of Urban Community Welfare
in Kamalulislam Masjid Bangkok¹

แสน กิรตินวนันท์* และสิริยา รัตนช่วย³

Saen Keeratinawanun^{2*} and Siriya Rattanachuy³

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “กลไกการสร้างเสริมความเข้มแข็งสวัสดิการชุมชนเมือง กรณีศึกษาชุมชนชาวไทยเกาะกลาง ชุมชนชาวจีนโพ้นทะเล ชุมชนชาวคริสต์กุฎีจีน และชุมชนมุสลิมมัสยิดกมาลูลิสลาม กรุงเทพมหานคร” ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

² อ.ดร., คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสุขภาพ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช กรุงเทพมหานคร 10300

³ อ.ดร., คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร 10200

¹ This article is part of a research project in title “The Mechanisms Of The Strengthening Urban Community Welfare In Case of Kho-Klang, Bobae, Kudi-Chin and Masjid-Kamalulislam Bangkok”

² Lecturer, Dr., Faculty of Science and Health Technology, Navamindrathiraj University, Bangkok, 10300

³ Lecturer, Dr., Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, 10200

* Corresponding author: E-mail address: saen_sk@hotmail.com, siriya.george@gmail.com

(Received: June 13, 2019; Received: August 9, 2019; Accepted: August 14, 2019)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลไกที่เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิม มัสยิดกมลาอิสลาม ที่สามารถพัฒนาไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชนเมืองได้อย่างยั่งยืน ตลอดจนศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิม มัสยิดกมลาอิสลาม ในเขตกรุงเทพมหานคร ภายใต้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาอิสลามเป็นหลักสำคัญ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์กลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ แล้วนำมาวิเคราะห์ในลักษณะการบรรยาย ผลการศึกษาพบว่า กลไกสำคัญของชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาอิสลาม ที่นำมาใช้ขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนเมืองให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนมี 6 กลไก ประกอบด้วย 1. หลักศาสนาและความเชื่อที่สำคัญของอิสลาม 2. วัฒนธรรมและประเพณีสำคัญของศาสนาอิสลาม 3. เครือข่ายความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในชุมชน 4. ผู้นำชุมชน 5. การสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน และ 6. มัสยิดและคณะกรรมการบริหารมัสยิดกมลาอิสลาม ส่วนรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่สร้างขึ้นบนฐานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาอิสลามมี 4 รูปแบบ คือ สวัสดิการทางด้านการศึกษา สวัสดิการทางด้านความปลอดภัย สวัสดิการทางการเงิน และสวัสดิการทางด้านสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: สวัสดิการชุมชนเมือง กลไกการสร้างความเข้มแข็ง อัตลักษณ์

Abstract

The objectives of this research for studying the mechanisms to drive urban community welfare in Islamic community (Kamalulislam Masjid) to make sustainable development, Including the models of Urban community welfare underneath the Cultural Identity and The faiths of Islam, by the processes of documentary, observation, focus group and In depth interview, then analyze and describe at once. Therefore the study found that the six mechanisms are the ways to drive Urban community welfare for sustainable development composed of 1.The Doctrine of Islam 2.The Cultures and the traditions of them 3.The Networks in Community 4.The Integration between the outside and the networks 5.Leader and 6.The Committee of Kamalulislam Masjid. And the 4 Models of Urban Community Welfare are the welfare in Education, Safety, Financial and Environment.

Keywords: Urban Community Welfare, The Mechanisms of the Strengthening, Identity

บทนำ

การพัฒนา (Development) เป็นคำศัพท์ที่ถูกบัญญัติขึ้นโดยนักเศรษฐศาสตร์ ในช่วงศตวรรษที่ 19 และถูกนำมาใช้ในวงวิชาการครั้งแรก เพื่อใช้เรียกรวบรวมปัญหาอันเกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในทวีปยุโรป จนเป็นที่นิยมและเกิดการแพร่หลายของการใช้คำว่าพัฒนาไปทั่วโลก [1] จนก้าวสู่ยุคโลกาภิวัตน์และโลกไร้พรมแดนหรือสังคมข่าวสาร (Information Society) ที่ยังคงมีอิทธิพลต่อสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการพัฒนาประเทศและระบบเศรษฐกิจเป็นสำคัญ [2] ส่งผลให้ทุกประเทศต้องเตรียมรับมือกับแนวทางการพัฒนาด้วยระบบทุนนิยมอันเป็นแนวทางการพัฒนากระแสหลักของยุคคลื่นลูกที่สาม ซึ่งทุกประเทศต้องเตรียมการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับมหภาคและระดับจุลภาคที่จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการพัฒนาในระดับชุมชนท้องถิ่นที่เป็นรากฐานของการสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งของประเทศอย่างยั่งยืน กลายมาเป็นประเด็นสำคัญของงานพัฒนาชุมชนที่กำลังเพิ่มบทบาทหน้าที่หนุนเสริมการพัฒนาในระดับประเทศอันเป็นการพัฒนาในระดับมหภาค โดยเฉพาะ ข้อท้าทายของงานพัฒนาชุมชนในมิติชุมชนเมือง โดยเฉพาะ ชุมชนเมืองหลวงในเขตกรุงเทพมหานครที่กำลังเผชิญกับการพัฒนากระแสหลักกับการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีควบคู่ไปกับการสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เกิดขึ้น ดังนั้น ชุมชนจำเป็นต้องสร้างกลไกขึ้นมาเพื่อเป็นกระบวนการในการเตรียมรับมือและการจัดการตนเองของชุมชนจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ชุมชนเมืองต่างตระหนักและกำหนดสร้างขึ้นมาเป็นสวัสดิการชุมชน เพื่อหวังให้สวัสดิการชุมชนรูปแบบต่าง ๆ เหล่านั้น สามารถเป็นวัคซีนป้องกันปัญหาในเบื้องต้น เป็นยาสามัญประจำชุมชนสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหา ตลอดจนเป็นวิตามินบำรุงเพื่อการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับสมาชิกภายในชุมชนของตนเอง

กรุงเทพมหานคร ในฐานะเมืองหลวงของประเทศไทยที่มีการหลั่งไหลเข้ามาของประชากรจากหลายเชื้อชาติศาสนา ตั้งแต่อดีต ทำให้กรุงเทพมหานครกลายเป็นเมืองที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยปรากฏชุมชนที่มีประชากร

ที่มีรากฐานเชื่อชาติและศาสนาหลากหลายกระจายการรวมตัวอยู่ด้วยกันจนเกิดเป็นชุมชนมาอย่างยาวนาน อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทั้งกรุงเทพมหานคร ก่อเกิดเป็นความหลากหลายทั้งในเชิงพหุสังคมวัฒนธรรมและรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับกับความต้องการพื้นฐานของสมาชิกในชุมชนภายใต้อัตลักษณ์ร่วมของชุมชน เพื่อสร้างและรักษาความเข้มแข็งยั่งยืนของสวัสดิการชุมชนเมืองที่กำหนดสร้างขึ้น ทำให้ในแต่ละพื้นที่ที่ชุมชนเมืองของกรุงเทพมหานคร มี นัยยะสำคัญของสวัสดิการชุมชนเมืองที่มีอัตลักษณ์ภายใต้ฐานวัฒนธรรมและความเชื่อที่แฝงอยู่ในความเป็นพหุสังคมเมืองใหญ่ได้อย่างน่าสนใจ ทั้งนี้ ชุมชนมุสลิม มัสยิดกมลาอุลอิสลาม เป็นชุมชนหนึ่งที่มีการรวมตัวอยู่ด้วยกันเป็นชุมชนมากกว่า 200 ปี ตั้งแต่ช่วงสร้างกรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงแห่งใหม่ของประเทศไทย โดยกลุ่มที่อพยพเข้ามาอยู่พื้นที่ริมคลองแสนแสบตั้งแต่แรก เป็นชาวไทรบุรีหรือชาวมุสลิมทางภาคใต้ ฉะนั้น เมื่อกลุ่มคนที่เป็นพื้นที่เดียวกันหรือศาสนาเดียวกันอพยพเข้ามาอยู่พื้นที่ใหม่ในห้วงเวลาเดียวกัน กลุ่มคนเหล่านี้จึงมักมีปัญหาและความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจระหว่างกันตั้งแต่เริ่มต้น อีกทั้ง ชาวมุสลิมในพื้นที่ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยระบบเครือญาติ ยิ่งทำให้สมาชิกส่วนใหญ่มีแนวคิดหรือหลักคิดเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จนสมาชิกภายในชุมชนเกิดความรักใคร่กลมเกลียวหรือความสามัคคีระหว่างกันขึ้น ตลอดจนได้ร่วมกันสร้างมัสยิดเรือนไม้หลังแรกขึ้นเพื่อเป็นทั้งศูนย์รวมจิตใจ สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และแสดงถึงอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติและศาสนาอิสลามอีกด้วย จนกระทั่ง ได้มีการบูรณะมัสยิดให้ใหญ่โตขึ้นและได้รับพระราชทานหิน ดิน ทราย จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทำให้ชาวมุสลิมในพื้นที่แห่งนี้ต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างสูง และเพื่อระลึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเรียกชุมชนตนเองว่า ชุมชนทรายกองดิน เป็นชื่อเริ่มต้น หรือชุมชนกมลาอุลอิสลาม ในลำดับถัดมา [3]

ชุมชนมัสยิดกมลาอุลอิสลามในปัจจุบัน ได้กลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีเครือข่ายชุมชนครอบคลุมหมู่บ้านจำนวน 22 ชุมชนกระจายอยู่ในแขวงทรายกองดินใต้ แขวงทรายกองดินและแขวงแสนแสบ ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกชุมชนรวมกันเกือบ 20,000 คน หรือ 2,000 ครัวเรือน ซึ่งทุกคนที่เป็นชาวมุสลิมต้องเป็นสมาชิกของมัสยิดที่จะต้องเสียค่าบำรุงมัสยิดเป็นรายปี ปีละ 100 บาท เนื่องจากพื้นที่ทั้งหมดอยู่ในความดูแลของมัสยิด กล่าวได้ว่าในรอบหนึ่งปีมัสยิดจะมีเงินบำรุงมัสยิดเพื่อใช้ประโยชน์ทั้งในทางศาสนาและกิจกรรมภายในชุมชนอย่างน้อยปีละเกือบ 2,000,000 บาท โดยสามารถนำมาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์ร่วมสูงสุดแก่ชุมชนภายใต้รูปแบบสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ อีกทั้ง แนวคิดสวัสดิการชุมชน เน้นสวัสดิการที่ถูกจัดขึ้นโดยชุมชนเอง บนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสมาชิกในชุมชนด้วยกัน โดยการเริ่มต้นของสวัสดิการชุมชน จะเป็นในลักษณะการช่วยเหลือสงเคราะห์และการให้เปล่าโดยไม่หวังผลตอบแทนกลับคืน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนตลอดจนเป็นการลงทุนต่อชีวิตให้กับผู้ด้อยโอกาสในชุมชนในช่วงสภาวะคับขัน ที่ครอบคลุมตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย การศึกษา และสุขภาพ ควบคู่ไปกับการสร้างหลักประกันในการดำเนินชีวิตของสมาชิกชุมชนให้มีวิถีชีวิตที่ดี มีความสุข ตลอดจนเกิดความมั่นคงในชีวิต [4] อันมีแนวโน้มสู่ความยั่งยืนบนฐานการยึดหลักศาสนาอิสลามมาใช้เป็นฐานในการบริหารจัดการ ดังนั้น ด้วยเหตุอันเป็นความสำคัญทั้งปรากฏการณ์ในเชิงพื้นที่และกระบวนทัศน์ชุดความคิดในเชิงวิชาการที่ได้นำเสนอข้างต้นนี้ ส่งผลให้คณะผู้วิจัยต้องการศึกษาชุมชนมัสยิดกมลาอุลอิสลาม ภายใต้คำถามการวิจัยหลัก คือ กลไกใดบ้างที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิม มัสยิด กมลาอุลอิสลาม และสามารถสร้างความยั่งยืนของสวัสดิการชุมชนเมืองได้อย่างไร โดยคำถามการวิจัยนี้ เพื่อสร้างให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการชุมชนเมือง โดยเฉพาะ มิติกลไกที่ใช้ขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิมในเมืองหลวง ให้เกิดการถ่ายทอดและส่งต่อความรู้ในเชิงวิชาการด้านสวัสดิการชุมชนและการพัฒนาชุมชนเมืองต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากลไกที่เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิม มัสยิดกมลาอุลอิสลาม ที่สามารถพัฒนาไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชนเมืองได้อย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิม มัสยิดกมลาอุลอิสลาม ในเขตกรุงเทพมหานคร ภายใต้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาอิสลามเป็นหลักสำคัญ

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะของการบรรยาย (Descriptive method) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้ทั้งเอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรอง เช่น บันทึกเรื่องราวและประวัติศาสตร์ชุมชน บทสัมภาษณ์ รายงานผลการดำเนินงานและข้อมูลเชิงสถิติขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองที่เป็นกรณีศึกษา คือ ชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาอุลอิสลาม

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยใช้เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลในทุกประเด็นที่ศึกษา โดยสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่มหลัก คือ

(1) กลุ่มผู้นำชุมชน แบ่งเป็น กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนา จำนวน 2 คน และกลุ่มผู้นำสวัสดิการชุมชน จำนวน 2 คน

(2) กลุ่มข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และพนักงานของหน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับ การดูแล ส่งเสริม สนับสนุน การบริหารจัดการชุมชนและสวัสดิการชุมชน คือ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตคลองสามวา จำนวน 1 คน

(3) กลุ่มสมาชิกในชุมชนมัสยิดกมลาอุลอิสลาม จำนวน 5 คน

3. การสังเกต (Observation) ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยการเข้าไปร่วมในสภาพการณ์จริง เช่น การประชุมชุมชน การประชุมคณะกรรมการและสมาชิกของสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ การติดตามการลงชุมชนของเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตคลองสามวา ตลอดจนการเข้าร่วมในกิจกรรมชุมชน งานเทศกาล และวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม เป็นต้น และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant observation) เช่น การสังเกตการณ์การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ตลอดจนลักษณะทั่วไปของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา เป็นต้น

4. การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus group) เป็นเครื่องมือหลักอีกหนึ่งเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มเป้าหมาย นำมาใช้ในการอธิบายประเด็นหลักทั้งหมดของงานวิจัย โดยสัมภาษณ์แบบกลุ่มกับผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่มหลัก คือ

(1) กลุ่มผู้นำชุมชน แบ่งเป็น กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนา จำนวน 2 คน และกลุ่มผู้นำสวัสดิการชุมชน จำนวน 2 คน

(2) กลุ่มสมาชิกในชุมชนมัสยิดกมลาอุลอิสลาม จำนวน 2 คน

การวิเคราะห์และแปลความข้อมูล ผู้ศึกษาจะใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus Group) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสังเกต (Observation) มาประมวลเข้าด้วยกันและนำเสนอรายงานการศึกษาในรูปแบบการพรรณนาเป็นหลัก โดยการศึกษาครั้งนี้ มีขอบเขตในการศึกษาที่ครอบคลุม 3 ส่วน คือ

1. ประเด็นที่ศึกษา ประกอบด้วยเนื้อหา 2 ประเด็นหลัก คือ

(1) กลไกที่เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการขับเคลื่อนระบบสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิม มัสยิดกมลาอุลอิสลาม ที่สามารถพัฒนาไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชนเมืองได้อย่างยั่งยืน

(2) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิม มัสยิดกมลาอุลอิสลาม ในเขตกรุงเทพมหานคร ภายใต้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาอิสลามเป็นหลักสำคัญ

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

คณะผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตในการศึกษาไว้เฉพาะในพื้นที่ชุมชนเมืองหลวง กรุงเทพมหานคร โดย เลือกชุมชนเมืองที่มีการบริหารจัดการชุมชนและการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานศาสนาอิสลามขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา คือ ชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาอุลอิสลาม เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร

3. ขอบเขตด้านประชากรผู้ให้ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัย ใช้ระบบตัวแทนโดยมีกลุ่มเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูลจากตัวแสดงหลัก 3 กลุ่มหลัก ที่เกี่ยวข้องกับการประเด็นที่ต้องการศึกษา ประกอบด้วย (1) กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้นำสวัสดิการชุมชน (2) กลุ่มข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และพนักงานของหน่วยงานภาครัฐ และ(3) กลุ่มสมาชิกในชุมชนและสมาชิกกลุ่มสวัสดิการของชุมชนเมืองที่เป็นกรณีศึกษา

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

ประเด็นที่ 1 กลไกการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาอุลอิสลาม จากการศึกษาพบว่า กลไกสำคัญที่ชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาอุลอิสลามนำมาใช้ในการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนเมือง มี 6 กลไก คือ

1) หลักศาสนาและความเชื่อที่สำคัญของอิสลาม ชุมชนมัสยิดกมลาอุลอิสลามเป็นชุมชนชาวอิสลามเก่าแก่แห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร รวมถึงประเทศไทย ฉะนั้น หลักยึดโยงที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความยั่งยืนหรือคงอยู่กระทั่งทุกวันนี้ได้ คือ หลักของศาสนาอิสลาม โดยปรากฏชัดเจนในวิถีการดำรงชีวิตของชาวชุมชน เริ่มตั้งแต่การทักทายด้วยการสลาม ซึ่งการสลามตามหลักของศาสนาอิสลาม คือ การกล่าวคำทักทายแบบอิสลามว่า “อัสลามูอะลัยกุม วะเราะมะตุลลอฮฺ วะเราะกะกาตุฮฺ” ซึ่งเป็นภาษาอาหรับ หมายถึง ขอความสันติสุข ความเมตตา และความเจริญ จากพระอัลเลาะห์จงประสบแก่ท่าน รวมถึง

รักษานมธรรมนิยมในการปฏิบัติทางศาสนาของอิสลามอย่างเคร่งครัด ที่จะต้องปฏิบัติวันละ 5 เวลาอย่างเคร่งครัด พร้อมด้วยจิตใจที่สงบ สำนวณและระลึกถึงพระเจ้าตามบทบัญญัติของศาสนา อันเป็นการแสดงถึงความจงรักภักดีและระลึกถึงพระอัลเลาะห์ ทางหนึ่งเป็นการรักษานมธรรมนิยมหรือจารีตของศาสนาอย่างเคร่งครัด เป็นการรักษาและอ้างให้ศาสนาอิสลามยังคงอยู่ภายในชุมชนแห่งนี้รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาที่ทำให้สมาชิกชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมระหว่างกัน มีศูนย์กลางในการยึดโยงจิตใจของสมาชิกร่วมกัน คือ พระเจ้า (พระอัลเลาะห์) และมัสยิด เป็นการสร้างให้สมาชิกชุมชนชาวมุสลิมยังมีความผูกพันจนเกิดความเข้มแข็งขึ้นภายในชุมชน อีกทั้ง การแต่งกายตามแบบรูปแบบของอิสลามจะมีรูปแบบบังคับที่ชัดเจน โดยฝ่ายหญิงจะต้องโพกผ้าคลุมศีรษะหรือที่เรียกว่าภาษาอาหรับว่า ฮิญาบ ให้เหลือเพียงใบหน้าหรือบางคนอาจคลุมฮิญาบเหลือเพียงดวงตาเท่านั้น รวมถึงเสื้อผ้าที่ใส่ต้องเป็นเสื้อผ้าแขนยาวปกปิดทุกส่วน รวมถึงการสวมกางเกงหรือกระโปรงที่ต้องยาวไปถึงข้อเท้า ซึ่งการบังคับการแต่งกายของสตรีเป็นมากกว่าจารีตของศาสนาอิสลาม แต่ถือเป็นบทบัญญัติจากพระอัลเลาะห์ หรือที่เรียกว่า “วาอิบ” ที่ชาวมุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจะมีผลเหตุในการยกเว้นไม่ได้ ซึ่งการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีมิติติดถือเป็น การป้องกันปัญหาอาชญากรรมหรือการข่มขืนที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงได้ระดับหนึ่ง อันเป็นลักษณะการป้องกันและรักษาความปลอดภัยส่วนบุคคลของหญิงชาวมุสลิม นอกจากนี้ การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าธรรมดาหรือผ้าคลุมด้วยสีขาวหรือสีดำเท่านั้น เป็นการสร้างให้สมาชิกชุมชนเพศหญิง ไม่เกิดฟุ้งเฟ้อหรือฟุ้งเฟ้อเกินความจำเป็น ให้ยึดอยู่กับความเรียบง่าย ลดมูลเหตุในความฟุ้งเฟ้อภายใต้ระบบทุนนิยมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ขณะที่การแต่งกายของผู้ชายภายในชุมชน คือ หากเป็นผู้ใหญ่จะมีการสวมหมวก นุ่งโสร่งหรือใส่ชุดยาวในรูปแบบเดียวกัน หากเป็นเด็กนักเรียนผู้ชายจะมีการสวมหมวกสีขาว แต่ใส่ชุดนักเรียนของโรงเรียนตามปกติ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของชาวมุสลิม อีกทั้ง ศาสนาอิสลามและชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามมีความเชื่อว่า ชาวมุสลิมมีพระเจ้าเพียงองค์เดียว คือ พระอัลเลาะห์ รวมถึงมีศาสดาหรือศาสนทูต คือ พระนบีมูฮัมหมัด โดยพระเจ้าได้ประทาน คัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษให้ชาวมุสลิมถือเป็นข้อความที่ศาสนาอิสลามส่งผ่านถึงชาวมุสลิมทั่วโลกให้มีระเบียบแบบแผนหรือจารีตการปฏิบัติแบบเดียวกัน จนอาจเทียบเคียงเป็นกฎหมายของศาสนาอิสลามได้เลย ซึ่งหากผู้ใดฝ่าฝืนละเลยหรือไม่ปฏิบัติตามกฎของศาสนาอิสลามจะได้รับบทลงโทษตามคัมภีร์อัลกุรอาน แสดงให้เห็นถึงการใช้หลักธรรมอันเป็นบทบัญญัติภายในพระคัมภีร์เป็นกลไกและเครื่องมือหนึ่งในการสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขให้กับชาวมุสลิมที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

2) วัฒนธรรมและประเพณีสำคัญของศาสนาอิสลาม ประกอบด้วย (1) มารยาทในการสลาม เป็นรูปแบบการทักทายของชาวมุสลิมที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาอย่างยาวนาน ถือเป็นเครื่องมือหนึ่งภายใต้กลไกอันแยบยลทางวัฒนธรรมของชาวมุสลิมที่นับถือศาสนาอิสลามได้ปฏิบัติต่อกันเมื่อพบเจอกัน โดยชายจะจับมือทักทายกับชาย ส่วนหญิงจะจับมือทักทายกับหญิง ไม่มีการปฏิบัติที่เป็น การสัมผัสร่างกายกันข้ามเพศในลักษณะชายจะจับมือทักทายกับหญิงอย่างเด็ดขาด วิธีการสลามไม่ได้เป็นเพียงการทักทายเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของการให้อภัยหรือการให้เกียรติอีกแก่บุคคลอื่นด้วย โดยผู้ที่รู้จักการให้สลามก่อนจะเป็นผู้ที่มีความประเสริฐมากกว่าสะท้อนการอภัยเพื่อการอยู่ร่วมกันบนฐานการใช้หลักศาสนาหล่อมเกลาสมาชิกครอบครัวและชุมชนมุสลิมด้วยกัน (2) การเข้าสู่หนัด คือ การขลิบปลายหนวดวัยวะเพศชาย ถือเป็นพิธีกรรมสำคัญหนึ่งที่ชาวมุสลิมเพศชายทุกคนต้องปฏิบัติตาม ตั้งแต่ช่วงอายุ 5 - 15 ปี มีวัตถุประสงค์สำคัญในการที่เพศชายจะสามารถทำความสะอาดวัยวะเพศชายของตนเองได้อย่างสะอาด รวมถึงสะดวกมากยิ่งขึ้น และสามารถป้องกันโรคทางเพศที่เกิดขึ้นกับตนเองและสตรีเพศได้อีกด้วย ถือเป็นวิธีการหนึ่งของศาสนาอิสลามที่ป้องกันและเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องโรคบุรุษ (3) เดือนรอมฎอนและฮารีรายอหรือวันอีฎิ้ลฟิตริ เป็นช่วงเดือนแห่งการถือศีลอดของศาสนาอิสลามที่ถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ซึ่งชุมชนจะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมัสยิดและอิหม่ามตั้งแต่เช้าเจดเย็น มีการบริจาคซะกาต และอิหม่ามกำหนดให้มีอาหารละศีลอดเลี้ยงฟรีที่มัสยิดกมาลุลอิสลามให้กับคนยากจนและผู้ที่ยากไร้ (4) อาซูรอ ในงานประเพณีอาซูรอชาวมุสลิมจะร่วมกันนำสิ่งของต่าง ๆ หลายอย่างที่รับประทานได้มาผสมและกวนรวมกัน จนกลายเป็นทั้งของคาวและของหวาน เพื่อที่ผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชนจะร่วมกับสมาชิกชุมชนแจกจ่ายอาหารทั้งหมดแก่สมาชิกทุกคนภายในชุมชน ทางหนึ่งก็เป็นการสอนให้สมาชิกชุมชนรู้จักการให้ตามหลักศาสนาอิสลาม และการใช้มัสยิดเป็นศูนย์รวมในการประกอบกิจกรรมทั้งทางศาสนาและกิจกรรมของชุมชน (5) กิจกรรมการเล่นภายในชุมชนส่วนใหญ่เป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมของชาวมลายูและท้องถิ่นเข้าด้วยกัน จนกลายเป็นวัฒนธรรมชุมชนของชาวมัสยิดกมาลุลอิสลาม เช่น นาเสบ เป็นการเล่าเรื่องหลักธรรมคำสอนของศาสนาอิสลามผสมผสานกับการแต่งเนื้อร้องขึ้นชมธรรมชาติ เพื่อสอนให้สมาชิกชุมชนรู้จักการรักษาสีน้ำเงินแวดล้อม ขณะที่กิจกรรมหนึ่งได้กลายเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมมากขึ้นในชุมชนแห่งนี้ คือ การจัดไทยหรือมวยไทยเด็ก ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ชุมชนต้องการสร้างให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเด็กในชุมชนและผู้ใหญ่ในชุมชนเห็นว่าเป็นกิจกรรมของเด็กผู้ชายที่ต้องมีความกล้าหาญแข็งแรง โดยไม่ได้เป็นการทำร้ายระหว่างกันในลักษณะ

ความรุนแรง แต่เป็นการเล่นกีฬาที่เชื่อมสัมพันธ์มากกว่าและเป็นกิจกรรมที่ทุกเพศทุกวัยในชุมชนสามารถร่วมกันส่งกำลังใจร่วมเชียร์ ในลักษณะของกิจกรรมกีฬาได้ มิติหนึ่ง คือ การอนุรักษ์รักษาศิลปวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่และสืบทอดต่อไป อีกมุมหนึ่งนอกจาก เป็นการฝึกฝนเด็กผู้ชายให้รู้จักกีฬาที่มีนัยยะของการสอนให้คนรู้จักแพ้ ชนะ และการให้อภัยกัน รวมถึงความอดทนและ ฝึกฝนให้ร่างกายมีความแข็งแรงแล้ว ยังถือเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีระหว่างสมาชิกชุมชนขึ้น ให้สมาชิกชุมชน มีส่วนร่วมกับกิจกรรมตั้งแต่รุ่นเด็กและเมื่อเด็กเหล่านี้เริ่มเติบโตขึ้นมาก็จะรู้จักและสนิทสนมระหว่างกันสามารถอาศัยอยู่ร่วมกัน แบบพึ่งพากันและสร้างความสุขภายในชุมชนได้ ถือเป็นการนำกิจกรรมอันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชาวมุสลิมในพื้นที่มาใช้เป็น กลไกและเครื่องมือหนึ่งในการเชื่อมโยงร้อยรัดความเป็นชุมชนผ่านช่วงวัยแห่งการเจริญเติบโต เพื่อต่อยอดสู่ความผูกพันของ ชุมชนในระยะยาว

3) เครือข่ายความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในชุมชนมัสยิดกมลอิสลาม สมาชิกชุมชนภายในชุมชนมัสยิดกมลอิสลาม มักเป็นสมาชิกที่อาศัยอยู่ร่วมกันตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ 1 ฉะนั้น ความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนภายในพื้นที่แห่งนี้ จึงมีลักษณะ ความสัมพันธ์เป็นแบบเครือข่ายญาติพี่น้องหรือความสัมพันธ์แบบเครือญาติ โดยลักษณะครอบครัวภายในชุมชนแห่งนี้ จะมีลักษณะ เป็นครอบครัวขยาย บ้านเรือนภายในชุมชนจะอยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกันโดยที่ไม่มีรั้วกัน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดและ รู้สึกถึงความเป็นญาติพี่น้องหรือเครือญาติของชาวมุสลิม อีกทั้ง วิถีของชุมชนมัสยิดกมลอิสลาม เมื่อสร้างบ้านอยู่ในบริเวณ เดียวกันก็มักจะเดินหรือปั่นจักรยานไปหาหมาหาสุนัขระหว่างบ้านแต่ละบ้าน ซึ่งแต่ละบ้านมักจะมีการปลูกต้นไม้ ดอกไม้ รวมถึงพืช ผักสวนครัวไว้รับประทานก็จะนำไปแจกจ่ายแก่สมาชิกชุมชนบริเวณเดียวกันจนเกิดการแบ่งปันแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกภายใน ชุมชนขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ประกอบกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม เช่น การเปรียบเทียบให้ทุกคนเป็นเสมือนร่างกายเดียวกัน จะแบ่งแยกความสำคัญหรือขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้หรือการให้รู้จักการ ให้อภัยด้วยวิธีการสลาม เป็นต้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สร้างให้ครอบครัว สมาชิกชุมชนหรือชาวมุสลิม มีแนวคิดพื้นฐานที่ ทำให้ผู้คนตระหนักถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคน ชาวมุสลิมต้องรู้จักการให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน ด้วยแนวคิด และหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่ถูกปลูกฝังให้แก่ชาวมุสลิมทั้งในชุมชนและชาวมุสลิมทั่วไป ให้คิดว่าชาวมุสลิมเป็นพวกพ้อง เดียวกัน เป็นพี่น้องกันทั้งหมด ยิ่งหล่อหลอมให้การเข้ามาอยู่ใหม่ร่วมกันในชุมชนมัสยิดกมลอิสลามไม่ได้เป็นปัญหาแต่อย่างใด เพียงแต่การเข้ามาอยู่ของผู้มาใหม่ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดหรือธรรมเนียมมุสลิมในชุมชนที่ถูกกำหนดขึ้นโดยมีสืดอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ กลไกดังกล่าวของชุมชนมุสลิมมีความใกล้เคียงกับชุมชนชาวจีน ซึ่งจากการศึกษาของ แสน กิรินวนันท์ [5] แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวจีนเน้นใช้กลไกการรวมกลุ่มเครือญาติที่เป็นสมาชิกชุมชนเดียวกัน ร่วมกับร้านค้าภายในย่านชุมชนเดียวกัน ให้กลายมา เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดสร้างสวัสดิการชุมชนบนฐานกลุ่มคนที่มีเชื้อชาติเดียวกันให้เกิดความยั่งยืนขึ้นได้ ควบคู่ไปกับ กระบวนการร่วมกันทางจิตวิญญาณผ่านการนับถือศาลเจ้าที่อยู่บนฐานความเชื่อทางศาสนา ทำให้เห็นได้ว่า กลไกเครือข่ายความ สัมพันธ์ของสมาชิกภายในชุมชนโดยเฉพาะความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ เป็นกลไกสำคัญที่ร้อยรัดชุมชนให้เกิดความร่วมมือ ภายใต้อะณัติโลกาภิวัตน์ได้อย่างชัดเจน อีกทั้ง หลักที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (มูอามะลาต) ที่บัญญัติไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน [6] ที่ให้คำนึงและถือปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตนเองและการปฏิบัติต่อสิทธิและการเคารพผู้อื่น เป็นหลักธรรมที่ชุมชนมัสยิดกมลอิสลามถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

4) ผู้นำภายในชุมชนมัสยิดกมลอิสลาม อิหม่าม วินัย สะมะฮุน ถือเป็นผู้มีอำนาจสำคัญ เป็นผู้มีความสามารถในการ ประสานงานกับพหุภาคี เช่น ภาครัฐ เยาวชน และสมาชิกชุมชนทุกคน เป็นต้น จนสามารถดึงทุกภาคส่วนเข้ามาสร้างประโยชน์ แก่ชุมชนในภาพรวมได้เป็นอย่างดี รวมถึงการดึงเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ มิติหนึ่ง เป็นการสร้างจิตสำนึกหรือปลูกฝังจิตสำนึกของเด็กและเยาวชน ให้เกิดความรักและหวงแหนชุมชนตั้งแต่เยาว์ พอเติบโตใหญ่ ขึ้นมาก็มีแนวโน้มที่จะรักชุมชนของตนและสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนในลำดับถัดไป รวมถึงการดึงเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วน ร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อีกมิติหนึ่ง ถือเป็นการสืบทอดหรือถ่ายทอดแนวคิดหลักธรรมทางศาสนาให้แก่เด็กและเยาวชนไป โดยปริยาย ขณะเดียวกัน การดึงเด็กเข้ามามีส่วนร่วม มีส่วนทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนหันมาให้ความสำคัญกับ กิจกรรมชุมชนและมัสยิดเพิ่มมากขึ้น ทำให้สถาบันครอบครัว ศาสนา และชุมชน กลับมาเข้มแข็งไปพร้อมกันได้ อีกทั้ง ในมิติเชิงรับ อิหม่าม วินัย สะมะฮุน มีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์กิจกรรมของมัสยิดและชุมชนผ่านเสียงตามสายทั้ง 600 กว่าลำโพง ทั่วชุมชน ร่วมกับการออกเดินตามบ้านพูดคุยกับชาวชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะ เรื่องที่อิหม่ามต้องการขอความร่วมมือ จากชาวชุมชน จนสามารถพัฒนาชุมชนได้สำเร็จ คือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและคลองแสนแสบ จนได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว 5 ปีติดต่อกัน ขณะที่ อิหม่าม วินัย สะมะฮุน ได้รับการยกย่องในฐานะผู้นำตัวอย่างนักพัฒนา รวมถึงได้รับการยกย่องเป็นปราชญ์

ชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น รางวัลเพชรเกษมกรุงเทพ ครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 4 เป็นต้น ตลอดจน หลักคิดและแนวทางการทำงานของอิหม่าม ได้ถูกส่งต่อสู่คณะกรรมการมัสยิดและคณะกรรมการชุมชนในรุ่นต่อมา จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการทำงานและคงไว้ซึ่งการประสานการทำงานร่วมกันของกลุ่มผู้นำทางศาสนาอิสลาม กับกลุ่มผู้นำชุมชน

5) การสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน สำหรับเครือข่ายความสัมพันธ์ภายในชุมชน (Inside Networks) ที่ทำงานร่วมกันอย่างชัดเจนแบ่งเป็น 3 ภาคส่วนหลัก คือ (1) ภาคส่วนมัสยิด ประกอบด้วย อิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิดอีก 14 คน มีบทบาทและหน้าที่หลักในการเผยแพร่หลักคำสอนและประกอบพิธีกรรมของศาสนาอิสลาม การกำหนดกฎระเบียบการเป็นสมาชิกและการอยู่ร่วมกันของชุมชน การสนับสนุนและบริหารจัดการสถาบันการศึกษาของชุมชน ตลอดจนการสรรหาแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนเพื่อเป็นกลไกในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน (2) ภาคส่วนชุมชน ประกอบด้วย ประธานชุมชน และคณะกรรมการชุมชน 6 คน และคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ของชุมชน คือ คณะกรรมการอนุสตรี คณะกรรมการศาสนาของกรุงเทพมหานคร คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดิน คณะกรรมการลานกีฬาชุมชน คณะกรรมการเยาวชน มีบทบาทและหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องควบคุมให้สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลามและกฎระเบียบของชุมชน (3) ภาคส่วนสถาบันการศึกษา ที่อยู่ภายใต้การบริหารงานของมัสยิดกมาลุลอิสลาม จำนวน 3 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนก่อนวันเรียน โรงเรียนชาลิมนูยาน (โรงเรียนสอนศาสนาประจำชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม) และโรงเรียนพิทยพัฒน์ศึกษา ซึ่งมีบทบาทและหน้าที่ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ทั้งเด็กชาวมุสลิมและเด็กในศาสนาอื่นที่ประสงค์จะเข้าศึกษา ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาเครือข่ายความสัมพันธ์และกลไกที่ถูกนำมาใช้ในการดำเนินกิจการภายในของชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม จะพบว่า มีอัตลักษณ์ชัดเจนในการดึงสมาชิกชุมชนทุกช่วงวัยให้เข้ามามีบทบาททำงานประสานร่วมกัน และมีการถ่ายทอดส่งต่อการทำงานหรือช่วยปรับเปลี่ยนโครงสร้างคณะกรรมการไปตามการเติบโตและพัฒนาการช่วงวัยของสมาชิกชุมชน อย่างเป็นค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับขั้น กล่าวคือ ภาคส่วนมัสยิดนั้นการเปลี่ยนตำแหน่งอิหม่ามเกิดขึ้นจากการสืบทอดทางสายตระกูลอย่างชัดเจน และมีอนุพัทธ์ คือ ตำแหน่งผู้ช่วยฝ่ายศาสนาของมัสยิด ประกอบกับ ภาคส่วนการศึกษาที่อยู่ภายใต้การบริหารงานของมัสยิดกมาลุลอิสลามอีก 3 แห่ง โดยเฉพาะ ครูของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนก่อนวันเรียนและครูสอนศาสนาของโรงเรียนชาลิมนูยาน จะมาจากคนในชุมชนทั้งหมด มีเพียงแค่ครูภาษาต่างประเทศของโรงเรียนพิทยพัฒน์ศึกษาเท่านั้นที่เป็นคนนอกชุมชน สำหรับภาคส่วนชุมชนนั้น คณะกรรมการชุมชนจะทำหน้าที่เป็นแกนหลัก และจะมีคณะกรรมการเยาวชน ช่วยหนุนเสริมและเมื่อคณะกรรมการเยาวชนเติบโตขึ้นก็สามารถขยับมาเป็นคณะกรรมการชุมชนได้ เนื่องจากมีประสบการณ์และความเข้าใจในบริบทการทำงานชุมชนอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของแผนงานชุมชนที่ถูกส่งต่ออย่างค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้ เครือข่ายความสัมพันธ์ภายนอกชุมชน (Outside Networks) มี 3 ภาคส่วนหลัก คือ (1) ภาครัฐ ที่มีส่วนสนับสนุนกิจกรรมชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามอย่างชัดเจน ได้แก่ สำนักงานเขต 3 เขต สังกัดกรุงเทพมหานคร คือ สำนักงานเขตคลองสามวา สำนักงานเขตมีนบุรี และสำนักงานเขตหนองจอก ที่สนับสนุนกิจกรรมชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สุขภาวะ บริการพื้นฐานในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน ตามนโยบายของรัฐบาลและนโยบายของท้องถิ่นควบคู่กันไป เช่น การอนุรักษ์คูคลองแสนแสบ โครงการไทยนิยมยั่งยืน โครงการฝึกออาชีพ เป็นต้น ศูนย์สุขภาพชุมชนและศูนย์บริการสาธารณสุข 64 ทั้งสองหน่วยงานมีบทบาทชัดเจนต่อชุมชนในการดูแลและให้บริการทางด้านสาธารณสุขในระดับปฐมภูมิ (Primary Care) เช่น ตรวจรักษาพยาบาลเบื้องต้น ตรวจสุขภาพและคัดกรองภาวะผิดปกติ ทั้งเบาหวาน ความดันโลหิต ภูมิแพ้เบื้องต้น ตลอดจนงานอนามัยโรงเรียนและดูแลผู้สูงอายุในชุมชน สำหรับสถานีตำรวจนครบาลมีนบุรี ทำหน้าที่สนับสนุนด้านความมั่นคงปลอดภัยของชุมชน ตลอดจนช่วยดูแลและเฝ้าระวังปัญหาอาชญากรรมร่วมกับคณะกรรมการชุมชนอย่างใกล้ชิด (2) ภาคเอกชน ที่มีส่วนสนับสนุนกิจกรรมชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามอย่างชัดเจน คือ บริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ สนับสนุนงบประมาณดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยเฉพาะ การรณรงค์เรื่องการดูแลแม่น้ำลำคลอง ส่วนหนังสือพิมพ์มติชน สนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์งานต่าง ๆ หรือร่วมระดมทุนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การรณรงค์ด้านความสะอาดภายในชุมชน การขุดลอกคูคลองแสนแสบ (3) สถาบันการศึกษา ที่มีส่วนสนับสนุนกิจกรรมชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามอย่างชัดเจน คือ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์และมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ที่เข้ามาสนับสนุนและร่วมทำโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับทางชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งการฝึกอบรมและจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการทำหมักชีวภาพเพื่อใช้ภายในชุมชน จนเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมผลักดันให้ทางชุมชนได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว 5 ปีติดต่อกัน เมื่อพิจารณาเครือข่ายความสัมพันธ์ของชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม ทั้งเครือข่ายภายในและเครือข่ายภายนอก จะพบว่า ส่วนใหญ่เกิดจากการพยายามแก้ไขปัญหาหรือการร่วมมือกันระหว่างเครือข่าย

ความสัมพันธ์ เช่น การแก้ไขปัญหาด้านยาเสพติดของชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม นอกจากผู้นำและคณะกรรมการชุมชนจะร่วมกันปลูกฝังจิตสำนึกแก่ชุมชนให้สมาชิกแต่ละคนตระหนักว่า การแก้ไขปัญหาเสพติดเป็นปัญหาของสมาชิกชุมชนทุกคนที่ส่งผลกระทบต่อสมาชิกชุมชนทุกคน โดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน ประสานงานร่วมกับทางเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยทางผู้นำคณะกรรมการชุมชน และตัวแทนชุมชนจะร่วมกับตำรวจในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหายาอาชญากรรม เช่น ปัญหาไฟไหม้ ปัญหาการพนัน ปัญหายาเสพติด เป็นต้น จนชุมชนมีเครือข่ายที่ถูกเชื่อมโยงออกไปสู่โลกภายนอกที่กว้างขวางสามารถทำประโยชน์ แก้ปัญหา และพัฒนาชุมชนของตนเองได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หรือมากกว่าการพึ่งพาแต่เพียงเครือข่ายภายในชุมชนแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Academic Promotion and Support Office [7] ที่แสดงให้เห็นถึงการจัดสวัสดิการชุมชนให้ประสบความสำเร็จ ต้องอาศัยกลไกและการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่หลากหลายทั้งภายในและภายนอกชุมชนต้องนำเข้ามาเชื่อมโยงความร่วมมือและเติมเต็มการทำงานซึ่งกันและกัน ควบคู่ไปกับการสร้างภาคีเครือข่ายภายนอกทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เข้ามาช่วยเป็นพี่เลี้ยงและอำนวยความสะดวก รวมทั้งการสนับสนุนด้านงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่นเดียวกับการศึกษาของ Thomas A. Lyson [8] ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสวัสดิการชุมชนและการมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งธุรกิจท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่อยู่ในชุมชน สามารถกลายมาเป็นหนึ่งในผู้บริจาคสมทบทุน ให้กลายเป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่ขึ้นได้ เช่นเดียวกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ที่ สิริยา รัตนช่วย [9] เสนอให้เน้นการพึ่งพากันของสมาชิกภายในชุมชนที่อยู่บนหลักการมีส่วนร่วม เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและอยู่บนฐานการของเป็นประชาธิปไตยร่วมกัน อีกทั้ง หลักที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (มูอามะลาต) ที่บัญญัติไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน และหะดีษ อันเป็นบทบัญญัติศาสนาที่รองลงมาจากคัมภีร์อัลกุรอาน [10] ที่เป็นจิตวิญญาณหรือแก่นแท้ของศาสนาอิสลามที่สร้างให้มนุษย์กลายเป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ สามารถอยู่ร่วมกันภายในสังคมได้อย่างปกติสุข เช่น ความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ ความกตัญญูตวาทต่อบิดามารดา ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา การเฝ้าหาความรู้ เป็นต้น โดยการประพฤติตนให้อยู่ภายในศีลธรรมถือเป็นการปลูกฝังให้มนุษย์เกิดจริยธรรมที่แท้จริงขึ้นเพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนและสังคมส่วนรวม

6) มัสยิดและคณะกรรมการบริหารมัสยิดกมาลุลอิสลาม สำหรับ อิหม่ามและคณะกรรมการของมัสยิดกมาลุลอิสลามชุดปัจจุบันมีทั้งสิ้น 15 คน โดยมีอิหม่าม วินัย สะมะฮุน เป็นหลักในการบริหารจัดการทั้งงานภาคส่วนศาสนาและงานภาคส่วนชุมชน และมีฝ่ายผู้ช่วยคณะกรรมการมัสยิดอีก 12 ฝ่าย มีจำนวนทั้งสิ้น 99 คน อย่างไรก็ตาม ด้วยชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามเป็นชุมชนอิสลามขนาดใหญ่ชุมชนหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร ส่งผลต่อภาระการดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชนที่มากตามไปด้วย ประกอบกับ งานของมัสยิดมีความหลากหลายครอบคลุมในทุกด้าน จึงไม่สามารถดูแลความเป็นอยู่ที่ดีแก่สมาชิกชุมชนได้อย่างทั่วถึง จึงเกิดการขยายรูปแบบการบริหารงานของมัสยิดเพิ่มขึ้น โดยให้มีคณะกรรมการชุมชนและผู้ช่วยของคณะกรรมการชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งจากมัสยิด เพื่อร่วมกับอิหม่ามในการขับเคลื่อนชุมชนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอีกจำนวน 7 คน โดยประธานคณะกรรมการชุมชนคนปัจจุบันได้ดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการมัสยิดควบคู่ไปด้วย ดังนั้น มัสยิดคณะกรรมการบริหารมัสยิด และคณะกรรมการชุมชน ถือเป็นกลไกหนึ่งที่มีส่วนสำคัญมากที่สุดในการบริหารจัดการชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ ได้ตรงตามความต้องการและแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างถูกต้องทันถ่วงทีภายใต้ความสามารถในการขอความร่วมมือจากสมาชิกภายในชุมชนได้อย่างเต็มที่ จนเกิดบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่ดีภายในชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่มีความภูมิใจและเต็มใจที่ได้ปฏิบัติกิจกรรมด้านต่าง ๆ เพื่อมัสยิด รวมถึง อิหม่าม ถือเป็นกลไกสำคัญ ที่นำหลักการทางด้านศาสนาอิสลามเข้ามากระตุ้นสมาชิกชุมชนให้เกิดการมีส่วนร่วมทางด้านศาสนากับชุมชนมากยิ่งขึ้น และป้องกันไม่ให้สมาชิกชุมชนสูญเสียความเป็นชาวมุสลิมในกระแสโลกาภิวัตน์หรือหลงลืมไปกับการเปลี่ยนแปลงแบบฟุ้งเฟ้อตามรูปแบบของทุนนิยม ยิ่งทำให้สมาชิกชุมชนต้องการมีส่วนร่วมทางด้านกิจกรรมกับชุมชนมากยิ่งขึ้น พิจารณาในมิติหนึ่งถือว่าสมาชิกชุมชนได้ทำความดีเพื่อถวายพระเจ้าของชาวมุสลิม ทำให้ชาวมุสลิมภูมิใจที่ได้รับใช้พระเจ้า ในอีกมิติหนึ่งถือเป็นการทำประโยชน์เพื่อชุมชนของตนเอง ทำให้ชุมชนของตนเองเกิดการพัฒนามากยิ่งขึ้น ประกอบกับการใช้เวลาช่วงก่อนหรือหลังการละหมาด เพื่อให้อิหม่ามและคณะกรรมการบริหารชุมชนได้พบปะสมาชิกชุมชนที่มีเวลาเข้ามามีละหมาดร่วมกัน จึงมักมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรัชญาหรือปัญหาของชุมชนที่จะหาทางออกร่วมกัน ตลอดจนการสอนสั่ง ตักเตือน และลงโทษผู้กระทำความผิดที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชนอีกด้วย

ประเด็นที่ 2 รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิมมัสยิดกมาลุลอิสลาม จากการศึกษา พบว่า ภายในชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม สามารถสร้างให้เกิดความสามัคคีของสมาชิกชุมชนเป็นอย่างมากและมีกลไกในการขับเคลื่อนสวัสดิการ

ชุมชนเมืองรวมถึงกิจกรรมชุมชนต่าง ๆ เพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) หรือสร้างคุณภาพชีวิต (Quality of life) ที่ดีภายในชุมชนให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม จนถือได้ว่าเป็นชุมชนชาวมุสลิมที่มีความเข้มแข็งที่อยู่ในมหานครภายใต้ข้อท้าทายของกระแสโลกาภิวัตน์ ด้วยการมีรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองบนฐานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาอิสลามเกิดขึ้น 4 รูปแบบ ดังนี้

1) สวัสดิการทางการศึกษา สำหรับโรงเรียนที่อยู่ภายใต้การบริหารงานและการดูแลของมัสยิดกมาลูลอิสลาม ที่ถือเป็นสวัสดิการทางการศึกษาสำหรับสมาชิกในชุมชนที่ทางมัสยิดส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจัง มีจำนวน 3 โรงเรียน ดังนี้ (1) ศูนย์พัฒนาเด็กอ่อนก่อนวัยเรียน เป็นศูนย์เด็กเล็กตั้งแต่ระดับเตรียมอนุบาลและอนุบาลศึกษา มีนักเรียนที่เป็นเด็กเล็กรวม 406 คน และครูรวมทั้งสิ้น 39 คน ซึ่งครูทุกคนล้วนเป็นสมาชิกชุมชนที่จบการศึกษาทางด้านการสอนหรือครุศาสตร์มาทั้งสิ้น แล้วจึงอาสาเป็นครูสอนเด็กเล็กภายในชุมชน ทำให้ครูเหล่านี้มีความรักและความผูกพันกับทั้งเด็กและชุมชนที่ตนเองเติบโตขึ้นมาเป็นสำคัญ แม้การทำงานเป็นครูภายในชุมชนมัสยิดกมาลูลอิสลามจะไม่ได้เงินเป็นจำนวนมาก เนื่องจากทางโรงเรียนจะจัดเก็บค่าเรียนและค่าอาหารจากนักเรียนเพียงเดือนละ 400 บาทต่อคนเท่านั้น เฉลี่ยวันละ 13 บาท เป็นค่าอาหารกลางวันและของว่าง ที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการของเด็กเล็ก ที่มาอยู่ภายใต้การดูแลของศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ โดยไม่มีการปิดภาคการศึกษา อีกทั้ง ศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน มีการเปิดโอกาสให้กับเด็กเล็กในพื้นที่ชุมชนอื่นและศาสนิกอื่นสามารถเข้ามาเรียนได้ พร้อมทั้งจ่ายค่าเรียนและค่าอาหารในอัตราเช่นเดียวกับเด็กเล็กภายในชุมชนเอง เพื่อเป็นการสร้างโอกาสอย่างเท่าเทียมในการดูแลเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อีกทั้ง ทางสำนักงานเขตคลองสามวา ได้ประสานความร่วมมือกับสำนักพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม เข้ามาช่วยสนับสนุนด้านงบประมาณแก่ชุมชนเพิ่มเติม โดยสนับสนุนเงินเดือนครูอาสาสมัครและผู้ดูแลเด็ก รวมถึงค่าอาหารเด็กอีกวันละ 20 บาทต่อคน ตลอดจนจัดอบรมครูและพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้แก่ครูอาสาภายในชุมชนเพิ่มเติม (2) โรงเรียนชาลิหม์ยีนาน เป็นโรงเรียนสอนศาสนาประจำชุมชนมัสยิดกมาลูลอิสลาม ได้รับงบประมาณบริหารจัดการจากสองส่วน ส่วนแรก คือ การเก็บค่าเล่าเรียนคนละ 20 บาทต่อวัน หรือเดือนละ 400 บาท แต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถจัดเก็บได้ทุกคน ส่วนที่สอง คือ เงินบริจาคของผู้ปกครองและครู 20 คนภายในโรงเรียน ที่สามารถบริจาคตามกำลังทุนทรัพย์และความสมัครใจ โดยจะทำการเปิดสอนศาสนาในช่วงเย็นของทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ หลังจากที่เด็กและเยาวชนเลิกจากการเรียนสายสามัญแล้ว จึงจะมาเรียนศาสนาต่ออีก 2 ชั่วโมง ตั้งแต่เวลา 16.00 – 18.00 น. (3) โรงเรียนพิทยพัฒน์ศึกษา เป็นโรงเรียนสามัญศึกษาของเอกชนระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ บูรณาการเข้ากับหลักสูตรทางด้านท้องถิ่นและศาสนาของชุมชนมัสยิดกมาลูลอิสลาม โดยโรงเรียนเปิดการเรียนการสอนแก่เด็กภายในชุมชนและภายนอกทั่วไป ตั้งแต่ พ.ศ.2552 เป็นต้นมา ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐ ร้อยละ 70 อีกส่วนมาจากการสนับสนุนของชุมชนและสมาชิกชุมชนมัสยิดกมาลูลอิสลาม อีกร้อยละ 30 ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด 272 คน และครูจำนวน 20 คน ถือว่าเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก นอกจากนี้ ภายในชุมชนมัสยิดกมาลูลอิสลาม ยังมีโรงเรียนสอนศาสนาภายในเครืออีกทั้งสิ้นจำนวน 5 โรงเรียน คือ โรงเรียนสันนิธิอิสลาม โรงเรียนอิสลามพัฒนวิทยา โรงเรียนนุรุดดินวิทยา โรงเรียนกองเอียดวิทยา โรงเรียนนุรุลอาร์ฟีน มีนักเรียนรวมกันทั้งสิ้น 1,408 คน

ทั้งนี้ พบว่า โรงเรียนภายในชุมชนมัสยิดกมาลูลอิสลามทั้งหมด สามารถแบ่งโรงเรียนออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) โรงเรียนที่สอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาเป็นหลัก แต่มีการบูรณาการกับหลักศาสนาอิสลาม (2) โรงเรียนมุ่งเน้นที่การสอนศาสนาเป็นหลัก ซึ่งจะดำเนินการควบคู่กันไป โดยโรงเรียนสอนศาสนา จะมุ่งเน้นการสอนศาสนาอิสลาม เพื่อให้เข้าใจถึงหลักการปฏิบัติตามศาสนกิจและการอ่านคัมภีร์อัลกุรอานที่ถูกต้อง ตามแนวคิดของอิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิด ถือว่าเป็นหลักการสำคัญที่หาแนวทางการอยู่ร่วมกับกระแสโลกาภิวัตน์และวัฒนธรรมของชาติอื่นที่บุกรุกเข้ามาในพื้นที่ของชาวมุสลิม ซึ่งคัมภีร์อัลกุรอานถือเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนมัสยิดกมาลูลอิสลาม เนื่องจากการฝึกอ่านคัมภีร์ต้องฝึกอ่านร่วมกันระหว่างนักเรียนอย่างเป็นระเบียบ ทำให้นักเรียนที่เป็นสมาชิกชุมชนนอกจากจะได้รับการสอนศาสนาอิสลามที่ถูกต้องอย่างเป็นระบบแล้ว ยังทำให้นักเรียนเกิดการมีส่วนร่วมระหว่างกันอย่างมุ่งมั่นและจริงจัง เกิดเป็นความสามัคคีและความเข้มแข็งระหว่างโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในของกลุ่มเรียนตั้งแต่เด็ก จนกระแสโลกาภิวัตน์ไม่สามารถเจาะเข้ามาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของชาวมุสลิมเดิมได้โดยง่าย อย่างไรก็ตาม ชุมชนมัสยิดกมาลูลอิสลามไม่ได้จะต่อต้านเพียงอย่างเดียว โดยทางอิหม่ามและประธานชุมชนยังมีแนวคิดให้ชุมชนเกิดการพัฒนามาตามกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงเช่นกัน เพียงแต่ไม่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบเฉียบพลัน ที่เข้ามาทำลายขนบธรรมเนียมหรือวัฒนธรรมของชาวมุสลิมให้เปลี่ยนแปลงหรือหมดสิ้นไป จึงมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศขึ้นภายในชุมชน ซึ่งจะมีการสอนภาษาอังกฤษและภาษาอาหรับเพิ่มเติมแก่นักเรียนหรือสมาชิกชุมชนที่สนใจต้องการพัฒนาศักยภาพทางด้านภาษาของตนเอง รวมถึงจัดให้มีห้องสมุดชุมชนอีก 3 แห่ง ได้แก่ ห้องสมุดพิทยพัฒน์ศึกษา ห้องสมุดประจำมัสยิดกมาลูลอิสลาม ห้องสมุดประจำชุมชนชื่อบ้านหนังสือ โดยห้องสมุดถูกสร้างขึ้นมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ

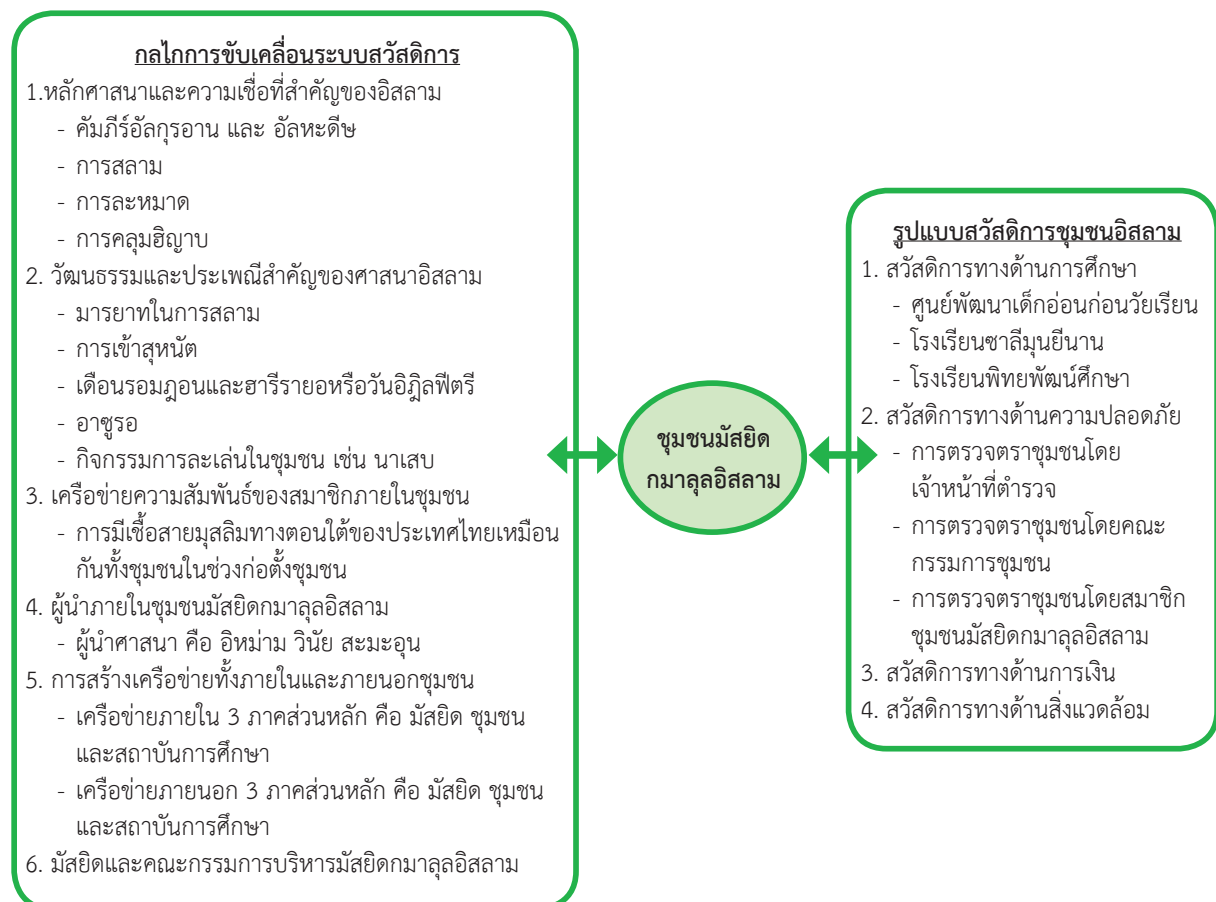
เป็นสถานที่พำนัสนิยการอ่านให้แก่เด็กภายในชุมชน ให้สามารถใช้เวลาว่างได้อย่างมีประโยชน์ มีกิจกรรมที่มีประโยชน์ ทำให้เด็กภายในชุมชนรวมกลุ่มระหว่างกัน เกิดความสนิทสนมกันและไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งปัจจุบันห้องสมุดได้กลายเป็นจุดนัดพบของเด็กภายในชุมชน อีกทั้ง ชุมชนยังมีการจัดสวัสดิการทางด้านการศึกษาให้แก่สมาชิกชุมชนทั่วไปด้วย แต่จะมุ่งเน้นความรู้ทางด้านศาสนาเป็นสำคัญ โดยจะมีการเชิญวิทยากรภายนอกจากมัสยิดที่เป็นเครือข่ายระหว่างกันมาเป็นผู้บรรยายธรรมะให้แก่สมาชิกชุมชนทุกวันเสาร์ช่วงเวลา 9.00 - 12.00 น. ขณะที่ตอนบ่ายจะเป็นการละหมาดร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ปัจจุบันยังมีการสอนหนังสือศาสนาอิสลามโดยผู้ใหญ่ที่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชนหรืออดีตกลุ่มผู้นำของชุมชนทุกวันพุธช่วงเวลา 20.00 - 21.30 น. รวมถึงทุกวันศุกร์หลังการละหมาดช่วงหัวค่ำ (มัฆริบ)

2) สวัสดิการทางด้านความปลอดภัย ภายในชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม ถือเป็นชุมชนหนึ่งที่สามารถสร้างความปลอดภัยในชีวิตให้เกิดขึ้นกับสมาชิกชุมชนทุกคนได้เป็นอย่างดี ทั้งจากความปลอดภัยทางด้านทรัพย์สินและอาชญากรรม เนื่องจากภายในชุมชนแห่งนี้มีการบริหารจัดการดูแลสวัสดิการทางด้านความปลอดภัยได้เป็นอย่างดี บนฐานความเชื่อและการยึดถือปฏิบัติหลักคำสอนของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัดที่ทำให้ชาวมุสลิมไม่กล้าทำผิดต่อพระเจ้าที่เคารพสูงสุด ควบคู่กับแนวคิดที่ถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น คือ การยึดถือว่าชาวมุสลิมทุกคนเป็นพี่น้องกันทั้งหมด ย่อมสร้างให้เกิดความรักคนในชุมชนเดียวกันเหมือนคนในครอบครัว จึงไม่คิดทำผิดต่อพี่น้องหรือคนในชุมชนชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้ คณะกรรมการชุมชนได้กำหนดแนวทางดำเนินการด้านความปลอดภัยผ่านการตรวจตราชุมชนที่เป็นแนวทางปฏิบัติต่อเนื่องถึงปัจจุบัน โดยแบ่งการตรวจตราออกเป็น 4 ลักษณะ คือ (1) การตรวจตราชุมชนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งทางคณะกรรมการชุมชนได้ประสานขอความร่วมมือไปยังสำนักงานตำรวจนครบาลมีนบุรี ในการจัดส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจออกตระเวนดูแลความปลอดภัยรอบชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำหน้าที่สนับสนุนด้านความมั่นคงปลอดภัยของชุมชนในทุกด้าน ตลอดจนช่วยดูแลและเฝ้าระวังปัญหาอาชญากรรมร่วมกับคณะกรรมการชุมชนอย่างใกล้ชิด ซึ่งกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องออกตระเวนหรือปฏิบัติภารกิจสำคัญเพื่อความปลอดภัยของชุมชน ทางคณะกรรมการชุมชนจะดำเนินการประกาศเสียงตามสายแจ้งให้สมาชิกชุมชนทราบก่อน เพื่อเป็นการทำความเข้าใจและความคุ้นชินกับตำรวจท้องที่ อีกทั้ง การที่ตำรวจท้องที่ออกตรวจภายในชุมชนอย่างสม่ำเสมอทั้งกลางวันและกลางคืน นอกจากสร้างความอุ่นใจให้แก่ชุมชนแล้ว ยังเป็นการป้องกันชุมชนจากอาชญากรรมได้เป็นอย่างดี (2) การตรวจตราชุมชนโดยอาสาสมัครชุมชน ทางคณะกรรมการชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครชุมชนเป็นตัวแทนชุมชนทำหน้าที่หลักในการเดินตรวจตราความปลอดภัยโดยรอบชุมชนอย่างสม่ำเสมอ นอกจากจะออกตรวจตรากันเองภายในกลุ่มอาสาสมัครแล้ว ยังมีการออกตระเวนตรวจชุมชนร่วมกับทางเจ้าหน้าที่ตำรวจอีกด้วย ถือเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถตรวจสอบการทำงานของตำรวจได้เช่นเดียวกันว่าตำรวจมีการทำงานอย่างโปร่งใสหรือไม่ เพื่อป้องกันคำครหาของชาวบ้านว่า ตำรวจจับผู้กระทำความผิด ผิดคน หรือป้องกันการเกิดกรณียืดเยื้อข้อหา เป็นต้น ทำให้สมาชิกชุมชนมีความมั่นใจกับการทำงานของตำรวจมากยิ่งขึ้นว่า สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริง (3) การตรวจตราชุมชนโดยคณะกรรมการชุมชน ทางคณะกรรมการชุมชนทุกคนให้ความสำคัญกับเรื่องความปลอดภัยภายในชุมชนเป็นอย่างมาก จึงได้ร่วมเป็นหนึ่งในกลุ่มอาสาสมัครชุมชนออกตรวจตราชุมชน ดูแลทั้งเรื่องความปลอดภัย การเข้าออกชุมชนของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจากภายนอก ตลอดจนการดูแลพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนเพื่อไม่ให้เกิดปัจจัยเสี่ยงด้านความปลอดภัย จึงได้หมุนเวียนกันออกตรวจตราชุมชนอยู่สม่ำเสมอทั้งช่วงเวลากลางวันและกลางคืน ทั้งนี้ การที่คณะกรรมการชุมชนออกตระเวนตรวจตราชุมชนเองนั้น ถือว่าเกิดผลลัพธ์ที่ดีเป็นอย่างมากโดยเฉพาะ ในมิติการดูแลพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนเพื่อไม่ให้เกิดปัจจัยเสี่ยงด้านความปลอดภัย เนื่องจากประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเป็นกลุ่มบุคคลที่ทุกวัยในชุมชนให้ความเคารพนับถืออย่างมากอยู่แล้ว ยิ่งทำให้กลุ่มเด็กและเยาวชนมีความรู้สึกเกรงกลัวและเกรงใจเสมือนเป็นญาติผู้ใหญ่ของครอบครัวที่ต้องเชื่อฟัง (4) การตรวจตราชุมชนโดยสมาชิกชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม ทางคณะกรรมการชุมชนได้ทำความเข้าใจและขอความร่วมมือจากสมาชิกชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามทุกคน ให้ช่วยกันดูแลความปลอดภัยและเป็นหูเป็นตาาร่วมกันภายในชุมชน โดยเฉพาะ การสอดส่องดูแลการเข้าออกของคนแปลกหน้าที่เข้ามายังชุมชน ซึ่งอาจมีความประสงค์จะเข้ามากระทำความผิดหรือพบเจอผู้กระทำความผิดในทุกกรณี ให้สมาชิกชุมชนเข้ามาแจ้งเป็นการส่วนตัวกับคณะกรรมการชุมชนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจทันที เพื่อดำเนินการเข้าตรวจสอบและจับกุมออกจากชุมชน ทั้งนี้ หากมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะประสงค์จะเข้ามาในชุมชนอย่างเป็นทางการนั้น คณะกรรมการชุมชนจะดำเนินการประกาศเสียงตามสายเพื่อแจ้งให้สมาชิกชุมชนทุกคนทราบล่วงหน้าเสมอ ดังนั้น สวัสดิการชุมชนด้านความปลอดภัยที่ชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ ส่วนหนึ่งเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกภายในชุมชนควบคู่ไปกับการปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัดของชาวมุสลิม ประกอบกับความสามารถในการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐให้เชื่อมต่อกับภาคประชาชนอย่างสม่ำเสมอเกิดความต่อเนื่องจนนำไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชนด้านความปลอดภัยได้สำเร็จ

3) สวัสดิการทางการเงิน ชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามมีนโยบายชุมชนในการส่งเสริมการค้าภายในชุมชน ด้วยการส่งเสริมอาชีพระหว่างสมาชิกชุมชนให้เกิดการค้าระหว่างกัน หรือสนับสนุนให้สมาชิกชุมชนหารายได้เพิ่มเติมด้วยการทำงานรับจ้างง่าย ๆ ที่บ้าน เช่น การทำไม้สาลี่ปั่นหุ การทำดอกไม้พลาสติก ปักผ้าเย็บผ้า เป็นต้น โดยมีมัสยิดเป็นตัวกลางในการรับงานจ้างมาแล้วทำการกระจายงานต่อไปสู่สมาชิกชุมชน จนสามารถสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกเพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงสมาชิกชุมชนมีรายได้เพิ่มเพื่อใช้จ่ายในครอบครัวของตนเอง อีกทั้ง ในส่วนของภาคชุมชน ได้มีการจัดตั้งกองทุนด้านต่าง ๆ ขึ้นเพื่อส่งเสริมการทำกิจกรรมหรือพัฒนาอาชีพแก่สมาชิกชุมชน มีแหล่งที่มาจาก 2 ส่วน คือ ส่วนแรก เงินทุนจากหน่วยงานของรัฐ เช่น เงินสนับสนุนจากสำนักงานเขตคลองสามวา ที่ได้รับผ่านโครงการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ทั้งกองทุนแม่ของแผ่นดิน โครงการ to be number 1 เป็นต้น ซึ่งเงินทุนส่วนนี้เป็นเพียงเงินสนับสนุนที่สร้างความภาคภูมิใจเมื่อชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามได้รับคัดเลือกจากภาครัฐให้เป็นชุมชนดีเด่น ส่วนที่สอง เป็นรายได้หลักของชุมชนในการบริหารกองทุนหรือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน มาจากการบริจาคของสมาชิกชุมชนตามความสามารถหรือความศรัทธาของบุคคล ทั้งนี้ ในส่วนของทางมัสยิดที่เป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนและบริหารจัดการชุมชน ทั้งในเรื่องกิจกรรมและงบประมาณแก่โครงการต่าง ๆ ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่อยู่ในความดูแลของมัสยิดที่ถูกทำให้พัฒนาไปสู่การเป็นสวัสดิการชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มสู่ความยั่งยืนได้ ดังนั้น รายได้หรืองบประมาณของมัสยิดจึงมาจาก 3 แหล่งหลัก คือ (1) รายได้ประจำของมัสยิด มาจากค่าบำรุงสถานที่ ที่เก็บจากสมาชิกในชุมชนเป็นรายเดือน เดือนละ 2,000 บาท ค่าบำรุงพื้นที่อีกเดือนละ 100 บาท ซึ่งจะทำให้สัญญาเช่าครั้งละ 3 ปี มีทั้งสิ้น 2,000 กว่าครัวเรือนหรือ 20,000 กว่าคน และค่าเช่าพื้นที่เปิดร้านค้าของภาคเอกชน ทำให้รายได้ประจำของมัสยิดเดือนละประมาณ 100,000 บาท (2) การระดมทุนจากการจัดงานกมาลุลสัมพันธ์ ซึ่งจะจัดติดต่อกัน 2 วัน ในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี เพื่อจุดประสงค์หลักในการหารายได้มาบำรุงมัสยิดและเก็บสมทบไว้สำหรับทำโครงการของชุมชน มักจะเริ่มในวันที่ 5 ธันวาคมเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองและแสดงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เมื่อครั้งที่พระองค์ท่านยังไม่สวรรคต โดยผู้ที่มาร่วมงานจะเป็นชาวมุสลิมทั้งในพื้นที่และรอบพื้นที่เข้ามาร่วมงานวันละประมาณ 10,000 คน ทำให้รายได้จากการจัดงานกมาลุลสัมพันธ์แต่ละปีไม่ต่ำกว่า 1,000,000 บาท (3) การบริจาคชะกาต มาจากการบริจาคจากผู้ใจบุญภายนอกชุมชนและการบริจาคของชาวมุสลิม ซึ่งจะบริจาคเป็นเงินในอัตราร้อยละ 2.5 ของทรัพย์สินส่วนเกินจากทรัพย์สินที่จำเป็นที่แต่ละบุคคลมี เช่น สินค้าฟุ่มเฟือยเพื่ออำนวยความสะดวกสบาย เครื่องประดับเพื่อความสวยงาม เป็นต้น หมายรวมถึงการบริจาคในช่วงเดือนรอมฎอนร่วมด้วย อีกทั้ง เพื่อให้การบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนทางการเงินหรือกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เกิดขึ้นมา มีประสิทธิภาพสูงสุดได้นั้น จากการศึกษาของ วิชัย รูปชาติ เจริญ เกิดโมลี และสังคม คุณคณาการสกุล [8] ได้บ่งชี้ถึงการอาศัยบทบาทของผู้นำ ทั้งคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเองและผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่ถูกยอมรับจากชุมชนร่วมด้วยจึงจะได้ผลสำเร็จในประเด็นการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทางชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามได้มีการใช้กลไกผู้นำทั้งผู้นำภาคศาสนาและผู้นำภาคชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมือในการบริหารจัดการ จนมีแนวโน้มสู่ความยั่งยืนได้ถึงปัจจุบัน

4) สวัสดิการทางด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามเป็นชุมชนที่มีลำคลองไหลผ่าน ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนผูกพันและพึ่งพาอาศัยสายน้ำมาอย่างยาวนาน จึงเป็นเหตุให้สมาชิกชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามทุกคนให้ความสำคัญกับการดูแลอนุรักษ์แม่น้ำลำคลองโดยรอบชุมชนควบคู่ไปกับการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมบนบกโดยรอบชุมชนอีกด้วย ทั้งนี้ ในสมัยอดีตชุมชนประสบปัญหาสภาพแวดล้อมและปัญหามลพิษทางน้ำในคลองแสนแสบ ก่อนที่ทางอิหม่าม วินัย สมะฮูน จะผสานความร่วมมือกับทางภาครัฐและสมาชิกชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามให้ช่วยกันแก้ไขปัญหาจนได้สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมโดยชุมชนและกลุ่มผู้นำชุมชนมีแนวคิดภายใต้การอาศัยอยู่ร่วมกันว่า ต้องรู้จักการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้เกิดคุณภาพที่ดีแก่สมาชิกชุมชน สามารถใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างวัฒนธรรมอิสลามกับสิ่งแวดล้อม จนเกิดการบูรณาการกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวมัสยิดกมาลุลอิสลาม ซึ่งทางชุมชนไม่ได้แค่ขอความร่วมมือหรือต้องการ การมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกชุมชนเท่านั้น แต่ยึดถือเป็นวิถีประเพณีหรือกฎข้อบังคับการอยู่ร่วมกันของสมาชิกภายในชุมชน หากผู้ใดฝ่าฝืนจะได้รับการลงโทษตามที่ชุมชนได้กำหนด จนสมาชิกชุมชนจำนวนมากไม่กล้าฝ่าฝืนหรือปฏิบัติสิ่งผิดต่อชุมชนเลย ข้อดีที่สำคัญ คือ ชุมชนสามารถติกรอบกติกาหรือข้อบังคับของชุมชนต่อสมาชิกชุมชนได้อย่างชัดเจน จนทุกคนเกิดเป็นบรรทัดฐานเดียวกันกลายเป็นการรับรู้และเกิดเป็นความสามัคคีร่วมกันภายในชุมชนขึ้น ยังผลให้ชุมชนเกิดการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมได้สำเร็จในที่สุด ทั้งนี้ กฎกติกาหรือข้อบังคับร่วมกันในการใช้แม่น้ำลำคลองหรือสิ่งแวดล้อม และพื้นที่สาธารณะที่สำคัญของชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม คือ (1) ห้ามทำให้อ่างน้ำลำคลองเกิดการเน่าเสียเด็ดขาด ชุมชนจึงห้ามสมาชิกชุมชนปฏิบัติพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เช่น การทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง การขับถ่ายของเสียหรือสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำลำคลอง การซักผ้าในคลองหรือการปล่อยน้ำเสียลงคลอง ตลอดจนการกระทำใดที่ยังผลให้คลองแสนแสบเกิดการเน่าเสียถือเป็นสิ่งที่ห้ามทำโดยเด็ดขาดอีกด้วย (2) น้ำถือเป็นสิ่งสำคัญหนึ่งของชาวมุสลิม เนื่องจาก

น้ำเป็นบ่อกำเนิดแห่งชีวิต หากแหล่งน้ำสกปรก นอกจากมนุษย์ไม่สามารถดื่มกินเพื่อดำรงชีพได้แล้ว สัตว์น้ำจำนวนมากยังไม่สามารถมีที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติได้ ทำให้มนุษย์ไม่มีสัตว์น้ำไว้ดำรงชีวิตอีกด้วย ฉะนั้น ภายในชุมชนจึงมีการรักษาน้ำของคลองแสนแสบให้สะอาดอยู่เสมอ โดยผู้ที่อาศัยอยู่ติดริมน้ำยังสามารถเลี้ยงปลาภายในกระชังหน้าพื้นที่ริมคลองของตนเองให้เกิดประโยชน์ ทั้งการนำปลาเหล่านั้นมารับประทานหรือนำไปขายต่อได้อีกด้วย หรือบางคนสามารถนำน้ำในคลองไปรดน้ำ เพื่อปลูกพืชผักสวนครัวของตนเองได้อีกด้วย (3) ชุมชนได้ปรับภูมิทัศน์ภายในชุมชนให้เกิดความสวยงามมากขึ้น โดยการปลูกต้นไม้หรือเสริมกระถางต้นไม้รอบคลองแสนแสบ ประกอบกับ ข้อกำหนดไม่ให้สมาชิกชุมชนรอบคลองแสนแสบจับปลาในพื้นที่อนุรักษ์หรือพื้นที่อุทยานรอบมัสยิดเป็นวงกว้าง 2 กิโลเมตร เพื่อให้ระบบนิเวศเกิดความสมดุล รวมถึงสร้างความสวยงามและความน่าอยู่แก่ชุมชนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ทางชุมชนยังร่วมมือกับกรุงเทพมหานคร ผ่านสำนักงานเขตคลองสามวา ด้านการจัดเก็บขยะในคลองแสนแสบ โดยสำนักงานเขตคลองสามวามอบหมายให้ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาลร่วมมือกับฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ เป็นตัวกลางสำคัญในการสนับสนุนเรื่องจัดเก็บขยะในบริเวณคลองแสนแสบ ตลอดจนการส่งเจ้าหน้าที่มาร่วมกับกับสมาชิกชุมชนมัสยิดกมาลุลิฮามร่วมกันจัดเก็บขยะ เพื่อสนองนโยบายของภาครัฐที่สอดคล้องกับนโยบายของชุมชนอีกด้วย โดยเฉพาะเรื่องความสะอาดและสภาพแวดล้อมภายในชุมชน อีกทั้ง ชุมชนได้ร่วมมือกับเครือข่ายภายนอก ทั้งสถาบันอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมและสถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์ ได้เข้ามาให้ความรู้ด้านการฝึกอบรมและจัดทำวิทยุติดในการทำน้ำหมักชีวภาพสำหรับใช้ภายในชุมชน รวมถึงหนังสือพิมพ์มติชนที่สนับสนุนช่วยเหลือในการประชาสัมพันธ์งานต่าง ๆ และร่วมระดมทุนในการจัดกิจกรรมชุมชนอยู่เสมอ ดังนั้น เห็นได้ว่าชุมชนมัสยิดกมาลุลิฮามสามารถบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนของตนเองอย่างสม่ำเสมอ นอกจากจะทำให้สมาชิกชุมชนเกิดการร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน ยังสามารถดึงหน่วยงานจากภายนอกสร้างการเรียนรู้เพิ่มเติมและจัดกิจกรรมที่น่าสนใจ ทำให้สมาชิกชุมชนเกิดจิตสำนึกรักชุมชนและมีความสามัคคีกันภายในชุมชน จนสามารถนำชุมชนมัสยิดกมาลุลิฮามให้เกิดความเข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในรูปแบบสวัสดิการด้านสิ่งแวดล้อมในเชิงประจักษ์อย่างต่อเนื่อง และได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว 5 ปีติดต่อกัน นำมาซึ่งความภาคภูมิใจและเป็นแรงบันดาลใจร่วมกันของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 1 กลไกขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมัสยิดกมาลุลิฮาม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อชุมชนกรณีศึกษาเพื่อการพัฒนา

การเสริมสร้างสวัสดิการชุมชนทางด้านการศึกษาของชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาลูอิสลามให้ครอบคลุมและตอบสนองความต้องการเฉพาะด้านมากขึ้น ด้วยการขอรับการสนับสนุนองค์ความรู้เฉพาะทางจากทางภาครัฐเพิ่มมากขึ้น โดยภาครัฐสามารถเข้ามาสนับสนุนการฝึกอบรมหลักสูตรวิชาชีพเฉพาะทาง ที่เน้นการสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มเยาวชนว่างงานของชุมชน หรือกลุ่มสตรีเพื่อสร้างอาชีพเสริม เช่น หลักสูตรช่างชุมชน หลักสูตรการใช้คอมพิวเตอร์ หลักสูตรการทำขนมหรือเบเกอรี่ เป็นต้น เนื่องจากผลจากวิจัยสะท้อนถึงความต้องการของกลุ่มผู้นำชุมชนและสมาชิกกลุ่มผู้ปกครอง ที่ต้องการพัฒนาเยาวชนว่างงานให้เกิดรายได้ ทั้งนี้ชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาลูอิสลามเอง ยังไม่สามารถสร้างรูปแบบสวัสดิการทางด้านการศึกษา ที่ต้องใช้ความรู้เฉพาะทางในลักษณะนี้ได้ จึงต้องการผู้ที่มีความรู้และความชำนาญเฉพาะทางมาเป็นครูหรือวิทยากรอบรมหลักสูตรระยะสั้น แต่ทางชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาลูอิสลามยังไม่ได้มีบุคลากรที่สามารถตอบสนองความต้องการใหม่หรือโจทย์สวัสดิการชุมชนทางด้านการศึกษาเฉพาะทางให้เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ในปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะต่อกรุงเทพมหานครในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา

การเสริมสร้างแรงจูงใจในการบริหารชุมชนและการสร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ด้วยการจัดประกวดชุมชนเข้มแข็ง ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยการมีรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่หลากหลาย เพื่อกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้เกิดแก่ผู้นำและสมาชิกชุมชนในแต่ละชุมชนให้เกิดความภาคภูมิใจในการทำงานชุมชนและเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการสื่อถึงการมีส่วนร่วมและการประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ดังนั้น กรุงเทพมหานครจึงควรจัดสรรงบประมาณผ่านสำนักงานเขตให้แก่ชุมชนขนาดเล็กที่มีความเข้มแข็งเป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในความเสียสละด้วยการสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชนของชุมชนเหล่านั้นต่อไป อีกทั้ง กรุงเทพมหานครควรกำหนดให้รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนเมืองหลวง โดยอาศัยทีมขับเคลื่อนองค์ความรู้จากเครือข่ายสถาบันการศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานครและสถาบันการศึกษาภายในกรุงเทพมหานคร เพื่อสร้างเครือข่ายการทำงานที่ครอบคลุมชุมชนทั่วกรุงเทพมหานคร ร่วมกับสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร และสำนักงานเขตต่าง ๆ

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายมหาคณิตสวัสดิการชุมชนและการจัดการชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

จัดตั้งสำนักงานกลางเพื่อการพัฒนาสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ ควรเป็นหน่วยงานกลางของภาครัฐ ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เฉพาะในการส่งเสริมการบริหารจัดการและการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งทำหน้าที่เฉพาะเพื่อการพัฒนาสวัสดิการชุมชนและการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนไทยทั่วประเทศ ทำให้เกิดการกระตุ้นการพัฒนาสังคมด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากผ่านการมีสวัสดิการชุมชนที่ครอบคลุมชุมชนทั่วประเทศ สร้างให้เกิดแนวทางการดำเนินงานด้านสวัสดิการที่สามารถบูรณาการทั้งในส่วนข้อมูลและเครือข่ายความช่วยเหลือ จากทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคประชาชน ให้การพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างสอดคล้องทั่วประเทศ ควบคู่กับการส่งเสริมการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านสวัสดิการชุมชนอย่างจริงจัง และเร่งรัดการนำองค์ความรู้จากการวิจัยสู่การปฏิบัติ และจัดทำข้อเสนอในเชิงวิชาการเพื่อประกอบการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ให้กระทรวงที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยการกำหนดประเด็นสวัสดิการชุมชน ให้เป็นหนึ่งในวิสัยยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับชาติ

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “กลไกการสร้างความเข้มแข็งสวัสดิการชุมชนเมือง กรณีศึกษาชุมชนชาวไทยเกาะกลาง ชุมชนชาวจีนโบ๊ะ ชุมชนชาวคริสต์กุฎีจีน และชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาลูอิสลาม กรุงเทพมหานคร” ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

เอกสารอ้างอิง

- [1] Phonsri, Sonthaphon. (2002). *Theory and Principle of Community Development*. Bangkok: Odeon Store Publishing. (In Thai)
- [2] Touraine, Alain. (2001). *Beyond Neoliberalism*. London: Polity press.
- [3] Dusgumphol, Pornpirom. (2017). *Green Globe Award*. Retrived December, 2017, from: <http://pttinternet.pttplc.com/greenglobe/2552/personal-07.html>. (In Thai)
- [4] Teechatika, Sumpun. (2004). *Development terminology for the community and society*. Khon Kaen: Khon Kaen Publishing. (In Thai)
- [5] Keeratinawanun, Saen. (2015). The Strength of Community Welfare on Chinese Identity in Case of Bobae. *Journals of Politics and Governance, Mahasarakham University*. 5(2), 57-71. (In Thai)
- [6] Academic Promotion and Support Office. (2012). *Project to promote the model of social welfare that is suitable for the area Community Welfare Fund*. Bangkok: Ministry of Social Development and Human Security.
- [7] Wongson, Mayura. (2003). *Know Islam*. Bangkok: World Muslim Youth Council Office of Thailand. (In Thai)
- [8] Lyson, T. (2006). Big Business and Community Welfare. *The American Journal of Economics and Sociology*, 65(5), 1001-1023
- [9] Rattanachuay, Siriya. (2017). Community Development in Dynamic of New Era. *Journals of Politics and Governance, Mahasarakham University*, 7(1), 72-87. (In Thai)
- [10] Rupkhumdee, V., Kerdmoli, C., & Khunakornsakul, S. (2007). *Community Welfare Fund Network Integration Case study of Khlong Toei district Bangkok*. Bangkok: National Institute of Development Administration.
- [11] Pithakkumpon, Arseen. (2011). *Basic ethics for youth*. Bangkok: Office of Chulalongkorn.

โครงการพาคนกลับบ้านในบริบทของการแก้ปัญหาความมั่นคง
ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้¹
Kampungtaqwa in Stability Problems Context
Thailand's Southern Provinces¹

อภิวัฒน์ สมานธิ^{2*}, ภาณุ ธรรมสุวรรณ³, กรกฎ ทองชะโชค⁴ และกฤษกร พลธีธัญวงศ์⁵
Apiwat Samathi^{2*}, Panu Thammasuwan³, Korakod Tongkachok⁴
and Kriskorn Paleethunyawong⁵

¹ บทความนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (งบประมาณเงินแผ่นดิน) ประจำปี 2560 (เลขที่ R01-2560A10502007)

² ผศ.ดร., วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

³ รศ., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

⁴ รศ., คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

⁵ พล.ต.ต.ดร., กองบัญชาการส่งกำลังบำรุง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 10400

¹ Received Research Grant from, Annual Government Budget (Fiscal Year 2017) (SYN: R01-2560A10502007)

² Asst. Prof. Dr., Department of Management for Development College (TSU-MDC), Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

³ Assoc. Prof., Department of Humanities and Social Sciences Faculty, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

⁴ Assoc. Prof., Department of Law Faculty, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

⁵ Pol. Maj. Gen. Dr., Deputy Commissioner of Provincial Police Region, 10400, Thailand

* Corresponding author: E-mail: Ong007tsu@gmail.com

(Received: July 9, 2018; Revised: August 24, 2018; Accepted: September 12, 2018)

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้เป็นบทความที่ศึกษาค้นคว้าวิจัย และสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อโครงการพาคนกลับบ้าน ดำเนินการวิจัยโดยการเก็บแบบสอบถามจำนวน 1,200 ราย การสัมภาษณ์ และการจัดเวทีเสวนา จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความเชื่อมั่นในระดับปานกลาง ข้อดีของโครงการ คือ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาที่หลงผิดในคดีความมั่นคงที่หนีไปต่างประเทศหันกลับมาเข้าร่วมโครงการและยอมมอบตัว ข้อเสนอแนะจากการวิจัย โครงการพาคนกลับบ้าน เป็นการดำเนินการกับผู้ต้องหาที่ได้มีการกระทำผิดในคดีความมั่นคง โดยรัฐจะอำนวยความสะดวกให้ในระหว่างดำเนินคดี แต่ผู้กระทำผิดหรือผู้ที่คาดว่าน่าจะกระทำผิดต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในระหว่างดำเนินคดี จะมีการเสริมสร้างอาชีพให้แก่ผู้กระทำผิด ประกอบกับ การกล่อมเกล่า และสร้างทัศนคติที่ดีเพื่อไม่ให้บุคคลเหล่านี้หวนกลับไปก่อเหตุหรือเข้าร่วมกับกลุ่มแนวร่วมอีกต่อไป ในส่วนภาคประชาชนยังมีความเข้าใจว่าโครงการพาคนกลับบ้านเป็นการดำเนินการให้ผู้กระทำผิดในคดีความมั่นคงกลับบ้านได้โดยไม่มีความผิดเมื่อเข้าร่วมโครงการ เป็นความคิดที่ผิด ควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการที่ถูกต้อง

คำสำคัญ: โครงการพาคนกลับบ้าน การแก้ปัญหาความมั่นคง สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

This article is an article that the research team has researched. and surveys polls of people on Bring People Home Project. The research was conducted by collecting 1,200 questionnaires, interviews, and discussion forums. The results of the research based on specific objectives. The people had beliefs at a moderate level. The advantages of the project was: giving the opportunity for those who go astray in a security case that fled abroad to return to the program and surrender. It suggested to take people home. It was the action against the accused who has committed the crime in the case. The state would facilitate the litigation, but the offender or those who were supposed to commit the crime must go to justice. During the litigation there will be careers for the offender. This is a great way to keep these people from re-joining or joining the Alliance. Moreover the people still understood that the project to take people back home is to take the offender in the security case back home without fault when joining the project. That's the wrong idea. The project objectives should be presented to the general public.

Keywords: Bring People Back Home Project, Stability Problems, Thailand's Southern Provinces

บทนำ

ปัญหาความมั่นคงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ถือเป็นปัญหาที่มีความสำคัญ รัฐบาลเองมีความพยายามที่จะหามาตรการและวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่มาโดยตลอด และจากการศึกษาวิจัยของคณะผู้วิจัยตลอดหลายปีที่ผ่านมาพบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยการใช้มาตรการขั้นเด็ดขาด หรือการใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาในพื้นที่ให้หมดลงไปได้ เพราะปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเกิดจากปัจจัยในหลาย ๆ ประการ ประการหลัก ๆ คือ การบิดเบือนคำสอนทางศาสนาของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบและชักจูงเยาวชนให้มีความรู้สึกเกลียดชัง การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่ง ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นสงครามจิตวิทยา ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องทำทุกวิถีทางเพื่อตีจมลงในพื้นที่ให้มาอยู่กับรัฐให้ได้มากที่สุด จากการทบทวนเมื่อพ.ศ. 2556 [1] พบว่า ปัญหาหลักประการหนึ่งที่กระบวนการยุติธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ใช้ไม่ได้ผลนั้น คือ การที่ไม่มีประชาชนกล้าที่จะมาเป็นพยานชี้ตัวผู้กระทำผิดในคดีความมั่นคง เพราะหากมาชี้ตัวผู้กระทำผิดจะไม่สามารถปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของทั้งตนเองและครอบครัว ในความจริงแล้วบุคคลเหล่านี้ยากที่จะให้ข้อมูลแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ก็ไม่กล้า ท้ายที่สุดเมื่อคดีไม่มีน้ำหนักของพยานหลักฐานมากพอ ก็ต้องปล่อยตัวผู้กระทำผิดไป และอีกประการ คือ กลุ่มเยาวชนผู้หลงผิดที่เข้าร่วมกับกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบไม่สามารถถอนตัวจากกลุ่มได้ เนื่องจากหากมีการถอนตัวจะถูกฆ่าทิ้งหรือครอบครัวและญาติพี่น้องในพื้นที่จะได้รับอันตราย เมื่อเป็นเช่นนี้เยาวชนที่หลงผิดแต่อยากกลับตัวกลับใจก็สามารถกระทำได้ จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เราไม่สามารถใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดมาบังคับใช้ในการแก้ปัญหาได้ ดังนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องใช้มาตรการเชิงสมานฉันท์

เข้ามาแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่แทน ในปัจจุบันมีมาตรการที่คณะผู้วิจัยเห็นว่า มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะสามารถนำมาแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้ นั้น คือ โครงการพาคณกลับบ้าน อธิบาย คือ โครงการพาคณกลับบ้านเป็นการดำเนินการโดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้าเป็นผู้คิดริเริ่มโครงการ ถือเป็นอีกนโยบายหนึ่งของรัฐบาลที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ยกตัวอย่างเช่น หน่วยเฉพาะกิจยะลาได้นำยุทธศาสตร์พระราชทาน เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวในการดำเนินการ โดยมีการจัดกิจกรรมเสวนาเวทีชาวบ้าน การพบปะพัฒนาสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายที่มีหมายจับคดีต่าง ๆ เช่น ป.วิอาญา หมาย พรบ.ฉุกเฉินรวมถึงเครือข่ายของบุคคลเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจและชักชวนให้กลับมารายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม. มีการบูรณาการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครองในพื้นที่ ที่มีความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาตามนโยบายการเมืองนำการทหาร โดยการสร้างสภาวะที่เกื้อกูลต่อการขจัดปัญหาขัดแย้ง ยึดหลักกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชน ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ด้วยการสร้างสถาบันครอบครัวที่อบอุ่นและเข้มแข็งอันจะนำไปสู่ความสันติสุข ที่ยั่งยืนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป [2] จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า โครงการพาคณกลับบ้านมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำมาแก้ไขปัญหาความมั่นคงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการนำมาแก้ไขปัญหาอย่างสันติวิธีและสมานฉันท์เพื่อนำความสันติสุขกลับมาสู่ประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรมในอนาคต และจากการที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยหลายโครงการในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า การแก้ไขปัญหาความมั่นคงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยการใช้วิธีความรุนแรงและมาตรการขั้นเด็ดขาดเพื่อให้เกิดความหยาบช้าและเกรงกลัว ไม่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังพบอีกว่า การแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการเจรจาหรือการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กลับได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่มากกว่าการใช้ความรุนแรง คณะผู้วิจัยเล็งเห็นว่า โครงการพาคณกลับบ้าน น่าจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการนำมาใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ประชาชนในพื้นที่ให้การยอมรับและอาจเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้ผู้หลงผิดได้กลับใจและไม่หวนกลับไปกระทำผิดอีก ยึดหลักกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชน ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยการสร้างสถาบันครอบครัวที่อบอุ่นและเข้มแข็งอันจะนำไปสู่ความสันติสุขที่ยั่งยืนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป [3] และเป็นแนวทางนโยบายที่รัฐบาลได้กำหนดเอาไว้ คณะผู้วิจัยคาดหวังว่า จะได้รับคำตอบของการบริหารจัดการโครงการพาคณกลับบ้านในทัศนะของประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนสามารถแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต บทความฉบับนี้เป็นบทความฉบับที่ 2 ที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและเข้าไปสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จากงานวิจัยเรื่อง “การแก้ไขปัญหาความมั่นคงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษา โครงการกำปงตักวาและโครงการพาคณกลับบ้าน” แต่ในบทความจะดำเนินการวิเคราะห์เพียง 2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์

บทความนี้วิเคราะห์ตามกรอบวัตถุประสงค์ที่ 1. เพื่อศึกษาทัศนะของข้าราชการและประชาชนต่อโครงการพาคณกลับบ้านกับการแก้ไขปัญหาความมั่นคงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 2. เพื่อเสนอแนะรูปแบบที่มีความเหมาะสมและข้อเสนอแนะต่อการแก้ปัญหาด้านความมั่นคงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยวิธีการสันติวิธี

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษานี้ใช้รูปแบบผสมผสานประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากจะทำให้ทราบข้อมูลกลุ่มตัวอย่างทั้งในเชิงลึกและทัศนะภาพรวมของคนในสังคม โดยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้ [4]

1) ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร บทความ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำความรู้ที่ได้จากเอกสารเหล่านี้มาสร้างกรอบความคิด และสร้างเครื่องมือในการศึกษาภาคสนามต่อไป

2) ศึกษาในภาคสนาม (Field Research) จากการศึกษาเอกสาร นำความรู้ที่ได้มาสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ในเขตพื้นที่อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา จากนั้นนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขและนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์มาเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง สัมภาษณ์ (Interview) กลุ่มตัวอย่าง และดำเนินการจัดเวทีเสวนาระดมความคิดเห็นของประชาชนจำนวน 1 เวทีเพื่อร่วมกันวิเคราะห์และหาทางออกของปัญหาด้านวิจัย

ทั้ง 2 ประการเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ด้านการดำเนินการวิจัยสามารถอธิบายได้ดังนี้ 1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนทั่วไป ผู้นำท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของรัฐด้านความมั่นคง ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปในพื้นที่จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และนราธิวาส .) การกำหนดขนาดตัวอย่างแบ่งออกได้ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้หลัก การของ Yamane's ด้วยความเชื่อมั่น 95% ความคลาดเคลื่อน ± 5 ความมีนัยสำคัญ 0.05 และการเก็บแบบสอบถาม ได้เก็บ จากประชาชนทั่วไปจำนวน 1,200 ราย การสัมภาษณ์ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายจำนวน 25 ราย ขั้นตอนที่ 2 วิธีการสุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบ 3 ชั้น (All Location of Sample Size in Three-Stage Sampling) อธิบาย คือ การกำหนดขนาด ตัวอย่างในแต่ละพื้นที่วิจัยให้มีสัดส่วนตามขนาดประชากรอธิบาย คือ Stage 1: สุ่มตัวอย่างแบบเลือกสุ่ม (Purposive Selection) คือ การสุ่มกลุ่มตัวอย่างประชาชนทั่วไป ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และเจ้าหน้าที่ของรัฐด้านความมั่นคง ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่วิจัย แต่เนื่องด้วยเป็นพื้นที่ที่รอบจำกัดด้านเวลาในการกำหนดขนาดตัวอย่าง กำหนดให้เป็นไปตามความเหมาะสมของคณะผู้วิจัย คือ ในแต่ละจังหวัดจะเก็บแบบสอบถามจากประชาชน จำนวน 350 ราย และเจ้าหน้าที่รัฐด้านความมั่นคงอีกจำนวน 50 ราย Stage 2: สุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) คือ การสุ่มอำเภอที่จะใช้ในการศึกษามาให้ได้จังหวัดละ 2 อำเภอ ผลจากการสุ่มตัวอย่าง คือ จังหวัดยะลา ศึกษาในอำเภอรามัน และอำเภอกาบัง จังหวัดปัตตานี ศึกษาในอำเภอบาเจาะ และ อำเภอสายบุรี และจังหวัดนราธิวาส ศึกษาในอำเภอบาเจาะ และอำเภอสู่ศรีวัน สาเหตุที่ใช้พื้นที่นี้เพราะเป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง สูงและมีสัดส่วนความมั่นคงค่อนข้างมาก และ Stage 3 : สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งพวก (Stratified Random Sampling) [5] คือ เนื่องจากในแต่ละรัฐมีขนาดของประชากรที่ไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น จำเป็นที่จะต้องหาขนาดตัวอย่างของแต่ละอำเภอในแต่ละ จังหวัดให้เหมาะสมกับขนาดของประชากร

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งเครื่องมือที่จะใช้ในการศึกษาและเก็บข้อมูลออกเป็น 3 ประเภท คือ 1. แบบสอบถาม 2. แบบสัมภาษณ์ และ 3. การจัดเวทีเสวนาระดมความคิดเห็นของประชาชน

4) การเก็บรวบรวมข้อมูลคณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ 1. ศึกษาจากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ 2. สร้างแบบสอบถามนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เพื่อปรับปรุง แก้ไขให้เหมาะสม และทดสอบย่อยพื้นที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย ในพื้นที่อำเภอสะบ้าย้อย จ.สงขลา โดยการ ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1. ให้ทางผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบวัดความสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยว่าสามารถ วัดได้หรือไม่ (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือและวิธีการ คือ รศ.พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ และพล.ต.อลงกรณ์ บัวเงิน จากการทดสอบค่า IOC ที่ได้มีค่าเท่ากับ 0.93 ถือว่าผ่านเกณฑ์การทดสอบ 2. นำข้อมูลที่มีการปรับปรุงแล้วไปทดสอบเพื่อวิเคราะห์ ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Try-Out Reliability Analysis) ได้ผลการทดสอบ 0.94 ถือว่าผ่านเกณฑ์การทดสอบเช่นกัน 3. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วแจกให้กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษารอกแบบสอบถาม 4. ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างโดยเลือก จากบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจต่อโครงการพาคนกลับบ้าน ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาความมั่นคง และ 5. ดำเนินการ จัดเวทีเสวนาระดมความคิดเห็นของประชาชนจำนวน 1 เวที ณ มัสยิดนัจมุดดิน ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี จากกระบวนการ ทางสถิติสามารถกำหนดขนาดตัวอย่างตามขนาดประชากรในพื้นที่ศึกษาได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 ขนาดตัวอย่างของแต่ละจังหวัดที่ใช้ในการวิจัย [5]

จังหวัด	อำเภอ	จำนวนประชากร	ขนาดตัวอย่าง
ยะลา	รามัน	85,905	323
	กาบัง	20,167	77
	รวม	106,072	400
ปัตตานี	ปาณาเราะ	15,607	162
	สายบุรี	20,892	238
	รวม	36,499	400
นราธิวาส	บาเจาะ	49,038	270
	สุคีริน	23,531	130
	รวม	72,531	400
รวม	6 อำเภอ	215,102	1,200

การอภิปรายผล

จากการดำเนินการวิจัยเรื่อง “การแก้ปัญหาความมั่นคงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษา โครงการกำปงดักว้า และโครงการพาคนกลับบ้าน” สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยอธิบายได้ ดังนี้ อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 36.94 ปี อายุน้อยที่สุดคือ 13 ปี อายุมากที่สุด คือ 68 ปี ผู้ศึกษาได้แบ่งช่วงอายุ โดยส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุอยู่ในช่วงอายุ 30-35 ปี และค่า S.D = 11.15 แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีช่วงอายุที่ห่างกันค่อนข้างมาก เป็นไปได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีทั้งวัยเด็กและวัยกลางคน โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มบุคคลวัยทำงานอายุประมาณ 30 ปี ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การดำเนินการจัดเวทีเสวนา ณ มัสยิดนัจมุดดิน ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี

ด้านระดับการศึกษาพบว่า มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 54.3 รองลงมา คือ มีการศึกษาในระดับมัธยมปลายหรือปวช. - ปวส. คิดเป็นร้อยละ 18.7 ส่วนที่มีระดับไม่ได้รับการศึกษามีร้อยละ 8.3 จากข้อคำถาม ท่านคิดว่าข่าวสารความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ออกมาดูน่ากลัวเกินความเป็นจริงหรือไม่พบว่า มีผู้ตอบว่าข่าวสารที่ได้รับนั้นเกิดขึ้นตามความเป็นจริงตามสื่อที่ออกมาคิดเป็นร้อยละ 71 หรือ 3 ใน 4 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด และที่ตอบว่าดูน่ากลัวเกินความเป็นจริงคิดเป็นร้อยละ 24 เมื่อถามถึงระดับความสนใจต่อสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของกลุ่มตัวอย่างในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตอบว่า สนใจมากที่สุด เพราะถือเป็นปัญหาที่มีความสำคัญและอันตรายต่อชีวิต คิดเป็นร้อยละ 43.7 หรือคิดเป็นจำนวน 524 คน ลำดับรองลงมา คือ มาก เพราะส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตบ้างแต่ไม่หวาดกลัว คิดเป็นร้อยละ 36 หรือคิดเป็นจำนวน 432 ราย

การทดสอบสมมติฐาน

มีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อทัศนคติโครงการพาคนกลับบ้าน ผลการทดสอบพบว่า ปัจจัยด้านศาสนา และการศึกษา ($SIG < 0.05$) จากการทดสอบขนาดความสัมพันธ์มีขนาดความสัมพันธ์ (R^2) เท่ากับ 38.5 % ทดสอบที่ความมีนัยสำคัญ 0.05 ความเชื่อมั่น 95 % ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 (เมื่อ α คือ ค่าคงที่, β คือ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์) แสดงว่าตัวแปรมีความสัมพันธ์ระดับค่อนข้างต่ำ และจากการวิเคราะห์โดยใช้ Regression Test ได้สมการความสัมพันธ์ดังต่อไปนี้

$$Y = 3.114 - .068X_1 - .24X_2 + .076X_3 + .033 X_4$$

$$\text{เมื่อ } X_1 = \text{เพศ } X_2 = \text{อายุ } X_3 = \text{ศาสนา } X_4 = \text{การศึกษา}$$

อภิปรายตามกรอบวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ที่ 1. เพื่อศึกษาทัศนคติของข้าราชการและประชาชนต่อโครงการพาคนกลับบ้านกับการแก้ปัญหาความมั่นคงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษาใน 3 ประเด็น คือ ทัศนคติต่อโครงการพาคนกลับบ้าน ยุทธศาสตร์การดำเนินโครงการพาคนกลับบ้าน และประเด็นข้อเสนอฝ่ายเห็นต่าง (ผู้หลงผิด) ต่อโครงการพาคนกลับบ้านพบว่า ทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างต่อโครงการพาคนกลับบ้านอยู่ใน ระดับปานกลาง (3.18) ลำดับแรกที่ประชาชนเลือกตอบมากที่สุด คือ ทราบถึงแนวทางการดำเนินนโยบายโครงการพาคนกลับบ้านมีทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง (3.39) และลำดับที่ 2 คือ ความเชื่อมั่นต่อการดำเนินโครงการพาคนกลับบ้านในจังหวัด

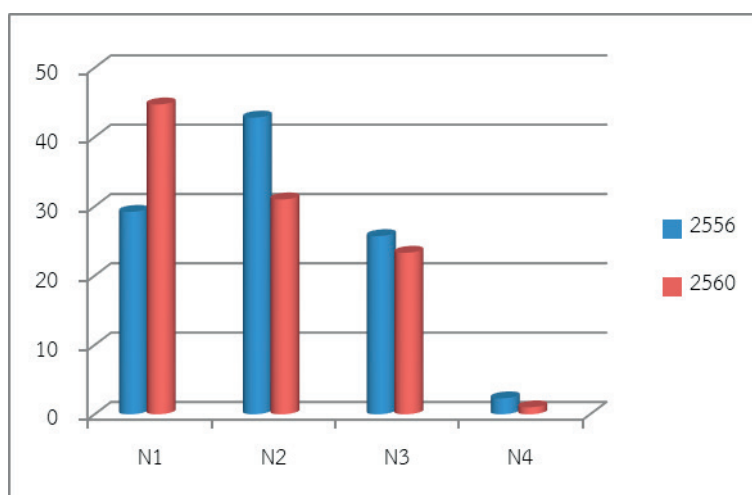
ชายแดนใต้ มีทัศนระดับปานกลาง (3.13) เช่นกัน ดังนั้น อาจแสดงให้เห็นว่าประชาชนในจังหวัดชายแดนใต้รู้และทราบถึงโครงการพาคณกลับบ้านน้อยกว่าโครงการกำปงตักวามีการกำหนดให้อยู่ในพื้นที่ในทัศนะของคณะผู้วิจัยมองว่า การที่ประชาชนมีความเชื่อมั่นในโครงการระดับปานกลางอาจมาจากการดำเนินการที่ยังไม่มีความชัดเจนและเห็นเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร ตลอดระยะเวลาดำเนินการที่ผ่านมา ดังนั้น รัฐบาลควรเข้ามาสืบบทบาทและประชาสัมพันธ์ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบข้อมูลเพิ่มเติม คือ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยต่อการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดในคดีอาญากลับมาเมืองไทยโดยไม่ต้องรับคดี สอดคล้องกับกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า [6] และยังสอดคล้องกับการดำเนินการวิจัยของคณะผู้วิจัยเมื่อปี 2558 [7] พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยต่อการบังคับใช้พร.บ.มั่นคง มาตราที่ 21 ที่กำหนดว่าหากผู้กระทำผิดกลับตัวกลับใจและเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูของรัฐเป็นระยะเวลาหนึ่งผู้กระทำผิดไม่ต้องรับโทษตามกฎหมายอาญาได้ ประเด็นนี้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยสอดคล้องกับโครงการพาคณกลับบ้านที่ประชาชนมองว่า กลับมาได้แต่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ด้านความเชื่อมั่นในโครงการพาคณกลับบ้านพบว่า น้อยกว่าโครงการกำปงตักวา ในประเด็นด้านยุทธศาสตร์การดำเนินโครงการพาคณกลับบ้าน พบว่า ลำดับแรกที่ประชาชนเลือกตอบมากที่สุด คือ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ถูกพิพากษาในความมั่นคงและหนีไปต่างประเทศ หันกลับมาเข้าร่วมโครงการฯ และรัฐจะอำนวยความสะดวกด้านคดีความมั่นคง ทัศนระดับมาก (3.58) และลำดับที่ 2 คือ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่สร้างเงื่อนไขให้ประชาชนในพื้นที่ไม่พอใจ ทัศนระดับมาก (3.45) โดยประชาชนเห็นความสำคัญของโครงการ คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ที่ถูกพิพากษาในความมั่นคงและหนีไปต่างประเทศ หันกลับมาเข้าร่วมโครงการฯ และรัฐจะอำนวยความสะดวกด้านคดีความมั่นคง และมองว่าโครงการนี้จะสำเร็จได้ด้วยดี เจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่สร้างเงื่อนไขให้ประชาชนในพื้นที่ไม่พอใจ ดังนั้น การดำเนินการที่มีประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่รัฐต้องมีความจริงจังในการแก้ไขปัญหา แต่เมื่อมองในประเด็นการที่ให้ผู้กระทำผิดกลับเข้าประเทศได้โดยไม่ต้องมีการรับโทษทางคดีอาญา ในประเด็นนี้ประชาชนไม่เห็นด้วย สอดคล้องกับบทความจากหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ [8] ที่กล่าวว่า รัฐบาล และ กอ.รมน. ต้องเดินหน้าโครงการนี้ต่อไป เพราะเชื่อว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างบรรยากาศให้เกิดความไว้วางใจ และแสดงให้เห็นว่ารัฐมีความจริงจังในการช่วยเหลือชาวบ้านอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นเครื่องมือป้องกันไม่ให้กลุ่มผู้ก่อความรุนแรงดึงมวลชนไปเข้าร่วม ลดเงื่อนไขที่จะถูกชักจูงไปเข้าร่วมขบวนการ สร้างสมดุลต่อสถานการณ์ให้อำนาจการพูดคุยสันติสุขแต่สิ่งที่สำคัญ คือ การช่วยเหลือต้องเป็นรูปธรรม แก้ไขปัญหาในพื้นที่อย่างตรงจุด มีความจริงจัง ตรงไปตรงมา

ประเด็นข้อเสนอฟายเห็นต่าง (ผู้หลงผิด) ต่อโครงการพาคณกลับบ้านพบว่า ลำดับแรกที่ประชาชนเลือกตอบมากที่สุด คือ รัฐควรให้ความช่วยเหลือด้านอาชีพและการศึกษาต่อผู้เข้าร่วมโครงการฯ ทัศนระดับมาก (3.62) และลำดับที่ 2 คือ รัฐต้องสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้หลงผิดและอยากเข้าร่วมโครงการ ทัศนระดับมาก (3.59) และลำดับสุดท้าย คือ รัฐต้องให้ความมั่นใจด้านความปลอดภัยต่อผู้เข้าร่วมโครงการ และสามารถคุ้มครองในหมู่บ้านได้ มีทัศนระดับมาก (3.44) สอดคล้องกับผลการวิจัยของคณะผู้วิจัยที่ผ่านมาที่ประชาชนมองว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาความมั่นคงที่สำคัญที่สุดลำดับแรก คือ การสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ประชาชน [9] ลำดับรองลงมา คือ รัฐต้องสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้หลงผิดและอยากเข้าร่วมโครงการ อันนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญของโครงการเพราะการที่จะให้ผู้หลงผิดกลับเข้ามายังประเทศเพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมต้องเกิดจากความไว้วางใจไม่ได้เกิดจากการล่อลวงให้เข้ามาแล้วจับกุมดำเนินคดี คณะผู้วิจัยมองว่า โครงการพาคณกลับบ้านเป็นโครงการที่ดี แต่ทั้งนี้ รัฐต้องใช้ความจริงใจต่อผู้หลงผิดในการแก้ไขปัญหา และที่สำคัญต้องไม่เป็นการล่อลวงให้มาดำเนินคดี ถ้าจะเข้ามาดำเนินคดีต้องมาด้วยความสมัครใจ และอีกประการผู้หลงผิดเมื่อเข้ามาประเทศไทยต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเพื่อพิจารณาตีทนาย อันจะเป็นการสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับทุกฝ่ายในสังคม สอดคล้องกับแนวทางของกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า [14] ต่อแนวทางการดำเนินการโครงการพาคณกลับบ้านไว้ 3 ประการ คือ ประการที่ 1 หน่วยงานภาครัฐเปิดโอกาสให้ผู้ที่เคยต่อสู้ด้วยวิธีการรุนแรงในหัวขั้วที่ผ่านมา และในปัจจุบัน ที่รู้สึกเบื่อหน่ายด้วยวิธีรุนแรง ผลสืบเนื่องมาจากการกระทำที่ผิดพลาดมีความประสงค์ที่จะยุติบทบาทการต่อสู้ หันมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยสันติวิธีร่วมกับภาครัฐ ด้วยการเข้าร่วมโครงการพาคณกลับบ้าน รัฐบาลมีความจริงจังในการช่วยเหลือและหาทางออกให้กับผู้หลงผิด อำนาจความสะดวกในขั้นตอนด้านกระบวนการยุติธรรม ประการที่ 2 กระบวนการยุติธรรมให้ออกาสกับผู้ที่มีความเห็นต่างจากรัฐ ที่มีความบริสุทธิ์ใจ สร้างคุณประโยชน์ต่อทางราชการ แม้ว่าเคยกระทำความผิดมาก่อน แต่การกลับตัวเป็นคนดี ย่อมได้รับผลตอบแทนในทางที่ดี และสามารถกลับไปสู่การใช้ชีวิตที่ปกติสุขกับครอบครัว ประการที่ 3 ผู้ก่อเหตุรุนแรงขาดอุดมการณ์ ทอดทิ้งสมาชิกที่ได้รับความเดือดร้อนที่ถูกจับกุมดำเนินคดีไม่เคยคิดช่วยเหลือ แต่กลับโน้มน้าว ปลุกระดมแนวร่วมให้ลงมือก่อเหตุสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง ส่วนผู้ที่คิดเห็นต่างจากรัฐ ผู้หลงผิด ผู้ที่มีหมายพ.ร.ก. และหมาย ป.วิ.อาญา ผลเสียของการหลบหนีคดีจะทำให้เสียโอกาสในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ในคดีความ และขาดอิสรภาพในการดำเนินชีวิต

วัตถุประสงค์ที่ 2. เพื่อเสนอแนะรูปแบบที่มีความเหมาะสมและข้อเสนอแนะต่อการแก้ปัญหาด้านความมั่นคงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยวิธีการสันติวิธี

จากการศึกษาสามารถแบ่งการศึกษาออกได้เป็น 2 ประเด็น คือ ทิศต่อแนวทางการยุติปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยการมีส่วนร่วมของภาครัฐ และประเด็นข้อเสนอแนะต่อสถานการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันพบว่า ประเด็นทิศต่อแนวทางการยุติปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ลำดับแรกที่ประชาชนเลือกตอบ คือ ส่งเสริมด้านการศึกษาให้แก่เยาวชนในพื้นที่ มีทัศนระดับมากที่สุด (4.27) อาจแสดงให้เห็นว่า การศึกษาถือเป็นหัวใจสำคัญในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วมร่วมกับรัฐบาลที่ประชาชนให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ส่วนลำดับรองลงมา คือ การสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ มีทัศนอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน (4.21) นั้นแสดงให้เห็นว่าการสร้างรายได้และอาชีพเป็นอีกแนวทางในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมกับภาครัฐ สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของโครงการพาคณกลับบ้าน [10] ในด้านทัศนของผู้เห็นต่าง หรือผู้หลงผิดที่ประชาชนเห็นด้วยว่าการสร้างอาชีพถือเป็นหัวใจสำคัญในการแก้ไขปัญหาตามแนวของโครงการ ส่วนด้านที่ประชาชนเห็นด้วยน้อยที่สุดต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาคือการมีส่วนร่วมกับภาครัฐ คือ การคงกำลังทหารไว้ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะสามารถแก้ไขปัญหาความไม่สงบได้ มีทัศนอยู่ในระดับปานกลาง (3.36) แสดงให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่มองว่าการคงไว้ซึ่งกฎอัยการศึกอาจไม่ใช่แนวทางการแก้ไขปัญหความขัดแย้งในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร แต่เมื่อศึกษาดูด้านการบังคับใช้กฎอัยการศึกและกฎหมายพิเศษต่าง ๆ จะช่วยยุติปัญหาความรุนแรงต่าง ๆ ในพื้นที่ลงได้ ประชาชนกลับมีทัศนอยู่ในลำดับที่ 3 ในการบังคับใช้กฎอัยการศึก ผู้มีอำนาจในการบังคับใช้ คือ ทหาร ในประเด็นนี้ผู้วิจัยมองว่าประชาชนอาจต้องการกฎหมายที่มีความพิเศษในการควบคุมปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ แต่อาจไม่จำเป็นต้องใช้ทหารในการควบคุม อาจเป็นไปได้ว่า ในการแก้ไขปัญหความไม่สงบในพื้นที่ควรมีการกำหนดกฎหมายพิเศษที่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แทนการบังคับใช้กฎอัยการศึกก็เป็นได้ และจากการตั้งข้อคำถามในหัวข้อนี้คณะผู้วิจัยเคยได้ดำเนินการตั้งคำถามเช่นเดียวกันนี้ในการทำวิจัยในเมื่อพ.ศ. 2556 ให้แก่สำนักงานตำรวจแห่งชาติมาแล้วในงานวิจัยเรื่อง “การบริหารงานยุติธรรมภายใต้การบังคับใช้กฎอัยการศึกและพรก.ฉุกเฉินเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้” : กรณีศึกษา จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส [1] เพื่ออยากทราบและเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงทัศนของประชาชนว่าเมื่อระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมาทัศนของประชาชนจะเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร พบว่า มีความน่าสนใจอย่างยิ่งต่อทัศนของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไปในหลาย ๆ ประเด็น คณะผู้วิจัยจะขอนำผลการวิจัยที่ผ่านมาเปรียบเทียบให้ดู โดยผลการดำเนินการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ปัจจุบันท่านคิดว่าสถานการณ์ความไม่สงบในปัจจุบันอยู่ในระดับใด ดังภาพที่ 2

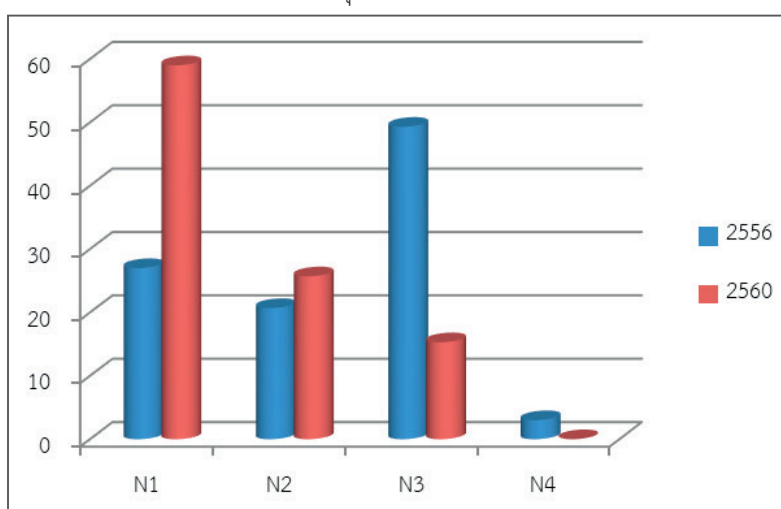

ภาพที่ 2 ระดับสถานการณ์ความไม่สงบในปัจจุบัน

- N1 : มีความรุนแรงมาก และคิดว่าในอนาคตน่าจะรุนแรงมากกว่านี้
 N2 : มีความรุนแรงน้อยลง แต่เหตุการณ์แต่ละครั้งรุนแรงมากขึ้น
 N3 : มีความรุนแรงคงที่ เหตุการณ์เป็นเช่นนี้มาโดยตลอด
 N4 : ไม่แน่ใจ

จากการศึกษาทัศนคติต่อสถานการณ์ในปัจจุบันเมื่อเทียบกับพ.ศ. 2556 พบว่า มีความน่าสนใจตรงการเลือกตอบของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่า มีความรุนแรงมาก และคิดว่าในอนาคตน่าจะมีความรุนแรงมากกว่านี้ ในปัจจุบันมีสูงถึงร้อยละ 44.7 เมื่อเทียบกับพ.ศ. 2556 ที่มีเพียงร้อยละ 29.2 อาจแสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันประชาชนในพื้นที่มองว่าปัญหาความไม่สงบมีความรุนแรงมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา และหากศึกษาในการก่อความไม่สงบมีความรุนแรงน้อยลง แต่เหตุการณ์แต่ละครั้งรุนแรงมากขึ้น ในปัจจุบันมีผู้เลือกตอบเพียงร้อยละ 31 ส่วนในพ.ศ. 2556 มีผู้เลือกตอบถึงร้อยละ 42.8 นั้นแสดงให้เห็นว่าสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนใต้ประชาชนมองว่าไม่ดีขึ้นเลยเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์เมื่อ 5 ปีที่ผ่านมา จากการวิจัยพบว่า ผลงานวิจัยยังกับงานวิจัยของ วินัย ชูเชิด [11] ที่กล่าวไว้ในยุทธศาสตร์ต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้ว่า ณ เวลานี้ปัญหาในพื้นที่ได้ลดบรรเทาไปจนถึงจุดที่การต่อสู้ทางการทหารนั้นยุติลงไปแล้ว ที่เกิดขึ้นมากเป็นเพียงแค่ความพยายามในการที่จะสร้างสถานการณ์ขึ้นมา เพื่อให้สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปสามารถบ่มเพาะความแตกแยกของคนไทยในพื้นที่กับรัฐบาลได้ และสามารถดำเนินการด้านการเมืองเพื่อยกระดับความชอบธรรมในการปกครองตนเอง และการเรียกร้องสิทธิในการแยกตัวออกไปเมื่อมีโอกาสในสถานการณ์เช่นนี้ ผู้ที่มีแนวความคิดในการแบ่งแยกดินแดนที่ดำเนินการด้านการเมือง จะยังคงปิดกั้นตนเองอยู่ แต่จะพยายามชี้ให้เห็นว่าปัญหาทั้งหลายแหล่ที่เกิดขึ้นก็เนื่องมาจากความไม่ดีของรัฐบาล...

2. ท่านหวาดกลัวต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันหรือไม่ ดังภาพที่ 3

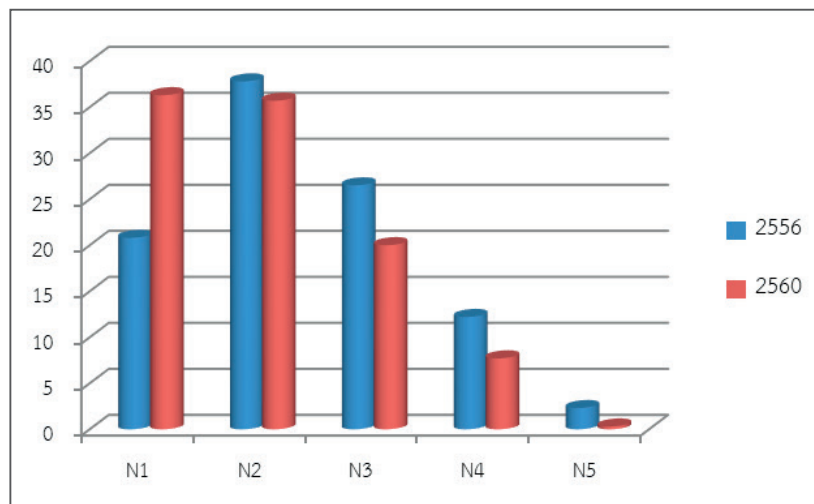

ภาพที่ 3 ระดับหวาดกลัวต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

- N1 : หวาดกลัวมาก เพราะมีการฆ่ากันตายรายวัน ไม่แน่ใจในความปลอดภัยของตนเอง
 N2 : ไม่หวาดกลัว เพราะไม่ใช่เป้าหมายของผู้ก่อความไม่สงบ
 N3 : รู้สึกเฉย ๆ เพราะถือเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดเหตุการณ์ทุกวันในพื้นที่
 N4 : ไม่แน่ใจ

จากการศึกษาทัศนคติต่อสถานการณ์ในปัจจุบันเมื่อเทียบกับพ.ศ. 2556 พบว่า ระดับความหวาดกลัวของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ในปัจจุบันเพิ่มสูงขึ้นเมื่อเทียบกับเมื่อ 5 ปีที่ผ่านมา โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบหวาดกลัวมาก เพราะมีการฆ่ากันตายรายวัน ไม่แน่ใจในความปลอดภัยของตนเอง ในปัจจุบันมากถึงร้อยละ 59 เมื่อเทียบกับพ.ศ.2556 มีเพียงร้อยละ 27 แสดงให้เห็นได้ว่าประชาชนหวาดกลัวต่อสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้มากกว่าอดีต และผลจากการวิจัยยังพบอีกว่า ประชาชนรู้สึกเฉย ๆ เพราะถือเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดเหตุการณ์ทุกวันในพื้นที่ ในปัจจุบันคิดเป็นร้อยละ 15.3 แต่ในปี พ.ศ.2556 ประชาชนกลับมีความรู้สึกเฉย ๆ มากกว่าในปัจจุบันมากถึงร้อยละ 49.3 อาจแสดงให้เห็นว่า ในปัจจุบันประชาชนให้ความสนใจต่อสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้มากกว่าในอดีตที่ผ่านมา จากผลการดำเนินการวิจัยพบว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ [12] ที่กล่าวไว้ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ในเชิงเศรษฐศาสตร์ว่า การแก้ไขสถานการณ์ภาคใต้ของรัฐบาลดูเหมือนจะไม่สามารถยุติความรุนแรงลงได้ในเวลาอันใกล้ ฝ่ายคนร้ายที่ก่อเหตุในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พยายามสร้างความหวาดกลัวให้กับประชาชนในพื้นที่อย่างหนักหน่วง รุนแรง ต่อเนื่อง และมีแนวโน้มว่าจะลุกลามไปยังจังหวัดใกล้เคียง เพื่อผลักดันให้ประชาชนที่ทนไม่ไหวกับสถานการณ์ที่รุนแรง จำเป็นต้องออกจากพื้นที่ หรือทำให้ประชาชนที่ต้องการอยู่ในพื้นที่ต่อไป กลายเป็นพวกเดียวกับฝ่ายคนร้าย ไม่ว่าโดยความสมัครใจหรือความกลัวก็ตาม

3. ท่านคิดว่าในปัจจุบันการดำเนินการของเจ้าหน้าที่รัฐไทยดำเนินการมาถูกทางแล้วหรือไม่ ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ปัจจุบันการดำเนินการของเจ้าหน้าที่รัฐไทยดำเนินการมาถูกทางแล้วหรือไม่

N1 : ถูกทางแล้ว เพราะสถานการณ์ในปัจจุบันดีขึ้นมาก

N2 : น่าจะถูกทาง เพราะสถานการณ์ดีกว่าที่ผ่านมา แต่ยังไม่แก้ปัญหาได้ทั้งหมด

N3 : คงที่ เพราะปัญหายังคงอยู่ไม่ได้ลดน้อยลง หรือเพิ่มมากขึ้น

N4 : แย่ลง เพราะสถานการณ์กลับมีมากขึ้นกว่าที่ผ่านมา

N5 : ไม่แน่ใจ

จากการศึกษาทัศนคติต่อสถานการณ์ในปัจจุบันเมื่อเทียบกับพ.ศ. 2556 จากการตั้งข้อคำถามที่ว่าในปัจจุบันการดำเนินการของเจ้าหน้าที่รัฐไทยดำเนินการมาถูกทางแล้วหรือไม่พบว่า มีประชาชนตอบว่าถูกทางแล้ว เพราะสถานการณ์ในปัจจุบันดีขึ้นมากมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น โดยในปัจจุบันมีผู้ตอบคิดเป็นร้อยละ 36.3 เมื่อเทียบกับในอดีตมีเพียง ร้อยละ 20.8 ส่วนที่ตอบว่าแย่ลงพบว่ามีสัดส่วนที่น้อยลงคิดเป็นร้อยละ 7.7 เมื่อเทียบกับพ.ศ.2556 คิดเป็นร้อยละ 12.2 แสดงให้เห็นว่าประชาชนมองว่า การดำเนินการของเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการมาในทิศทางที่ดีขึ้น สอดคล้องกับบทความของ วินัย ชูเชิด [11] ที่ได้นำเสนอแนวทางการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้ในบทความนโยบายยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยกำหนดแนวทางให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ไว้ดังนี้ คือ

ประการแรก คือ การสร้างและดำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกภาพของชาติ อันประกอบไปด้วย ผืนแผ่นดิน ประชาชน อำนาจอธิปไตย และระบบการปกครอง รัฐบาลจะต้องสร้างและดำรงไว้ซึ่งสำนึกของความเป็นรัฐชาติไทยร่วมกันของคนไทยทั้งประเทศ โดยเฉพาะ คนไทยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันมากมาย อย่างไรก็ตาม ทุกคนก็ คือ คนไทยที่เท่าเทียมกันและมีเสรีในการดำเนินวิถีชีวิตของตนเอง

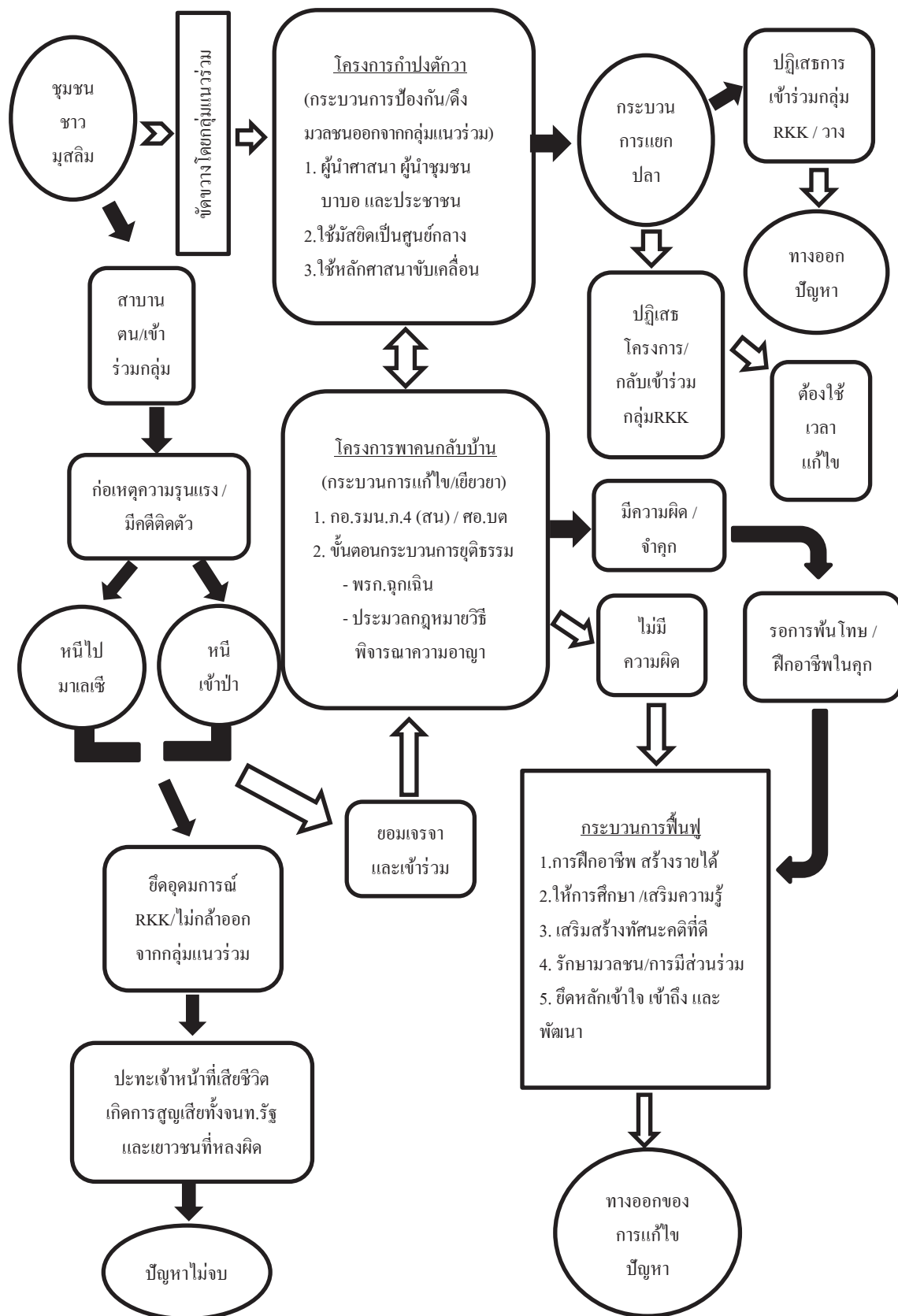
ประการที่สอง คือ การสร้างความเข้าใจ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันและเข้ามาร่วมกันแก้ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ กลุ่มนักวิชาการ นักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา และองค์กรเอกชนในพื้นที่ที่มีแนวความคิดในการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงสังคมในพื้นที่สามจังหวัดที่แตกต่างไปจากฝ่ายรัฐบาลรวมทั้งการนำกลุ่มหัวรุนแรงที่ต้องการแบ่งแยกดินแดนโดยใช้กองกำลังติดอาวุธเข้ามาร่วมกันในการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี

ประการที่สาม คือ การปรับเปลี่ยนระบบการบริหารราชการของรัฐในพื้นที่ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพิจารณาถึงความพิเศษเฉพาะของพื้นที่เป็นรากฐาน

ประการที่สี่ คือ การส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคและในสังคมโลกในการแก้ปัญหาข้ามชาติ โดยเฉพาะ ประการที่สามว่าด้วยกลไกในการดำเนินการของรัฐยังคงไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอต่อการยุติปัญหา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่าง สำหรับในระดับพื้นที่แล้วปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนเป็นปัญหาเรื้อรังที่มีมานานและยังได้รับการแก้ไขให้หมดสิ้นไป ในขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่ส่วนมากมิได้เข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้ในการเข้าไปแก้ปัญหาในพื้นที่ นอกจากนี้แล้วการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐขาดการแบ่งมอบความรับผิดชอบของ

แต่ละหน่วยงานที่ชัดเจน และขาดการทำงานที่ประสานสอดคล้องกันไปของหน่วยงานในพื้นที่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การดำเนินการของเจ้าหน้าที่รัฐ ประชาชนอาจมองว่ามาถูกทางแต่ในภาพรวมการบริหารจัดการหรือการทำงานอย่างเป็นเอกภาพในพื้นที่ ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

สรุปยุทธศาสตร์การดำเนินโครงการพาคนกลับบ้านและกาปดักว ดั่งภาพที่ 5

ภาพที่ 5 สรุปยุทธศาสตร์การดำเนินโครงการพาคนกลับบ้านและกาบงดักว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1. โครงการพาคนกลับบ้าน เป็นการดำเนินการกับผู้ต้องหาที่ได้กระทำผิดในคดีความมั่นคงแล้ว โดยรัฐจะอำนวยความสะดวกให้ในระหว่างดำเนินคดี ทั้งนี้ ผู้กระทำผิดหรือผู้ที่คาดว่าจะกระทำผิดต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในชั้นศาล โดยในระหว่างดำเนินคดี จะมีการเสริมสร้างอาชีพ ประกอบกับ การกล่อมเกล่าและสร้างทัศนคติที่ดีเพื่อไม่ให้บุคคลเหล่านี้หวนกลับไปก่อเหตุหรือเข้าร่วมกับกลุ่มแนวร่วมอีกต่อไป
2. ควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างทั่วถึงให้มากกว่าที่เป็นอยู่เพราะจากการดำเนินการวิจัยพบว่า มีประชาชนทราบและเข้าใจในรายละเอียดโครงการในระดับต่ำ
3. ปัญหาหลักอีกประการ คือ ประชาชนในพื้นที่ไม่กล้าที่จะเข้าร่วมโครงการเนื่องจากกลัวในความปลอดภัยหากให้ข้อมูลแก่ทางเจ้าหน้าที่รัฐ หรือไปร่วมโครงการที่รัฐได้ดำเนินการ เนื่องจากกลุ่มแนวร่วมในพื้นที่ข่มขู่เพื่อไม่ให้เข้าร่วมโครงการ
4. โครงการพาคนกลับบ้านถือเป็นโครงการที่ดีและยังมีความจำเป็นที่จะใช้ในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนเป็นเสมือนเครื่องมือที่จะใช้ในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จต่อไปในอนาคต
5. ในปัจจุบันจากการดำเนินการวิจัยพบว่า เป็นการยากที่จะทำให้ประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมกับรัฐเนื่องจากหวาดกลัวต่อการข่มขู่จากกลุ่มแนวร่วม มาตรการที่ดีที่สุด คือ การให้ประชาชนวางตัวเป็นกลางและไม่เข้าร่วมกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบถึงมวลชนออกจากกลุ่มแนวร่วม
6. การสร้างอาชีพสร้างรายได้ และการให้การศึกษาแก่ประชาชนในพื้นที่ ถือเป็นหัวใจสำคัญในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป

1. ควรศึกษาทัศนคติของคนไทยและคนมาเลเซียตามแนวตะเข็บชายแดนระหว่างสองประเทศต่อผลกระทบของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะ การถือสองสัญชาติและการเข้าออกประเทศอย่างผิดกฎหมาย
2. ควรศึกษาทัศนคติของผู้กระทำผิดในคดีความมั่นคงที่ยอมเข้าร่วมโครงการพาคนกลับบ้านว่า ผลตอบรับหลังจากเข้าร่วมโครงการเป็นเช่นไร
3. ควรศึกษาทัศนคติของผู้กระทำความผิดในคดีความมั่นคงที่หนีไปอยู่ในประเทศมาเลเซีย ถึงเหตุปัจจัยในการไม่ยอมเข้าร่วมโครงการพาคนกลับบ้าน

คำขอบคุณ

ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยทักษิณที่ให้การสนับสนุนงบประมาณการทำวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐด้านความมั่นคงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เอื้อเฟื้อในการให้ข้อมูลที่เป็นจริงต่อการดำเนินการวิจัย จนทำให้การดำเนินการวิจัยครั้งนี้สำเร็จเป็นวิจัยฉบับสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

- [1] Samathi, A., & Committee. (2016). *Administration of justice under Martial Law enforcement and the executive decree. Government in emergency situations to resolve conflict in southern border provinces*. Research Report of the Royal Thai Police (Pol. SC), 145-146.
- [2] Nararatwong, C. (2015). *The article about bringing people home newspaper*. December 24, 2015, 7
- [3] Bangkok Business Online. (2015). *MLTH 4 invites Thais to participate in the 'Return to Home' Project*, June 15, 2015.
- [4] Samathi, A. (2018). *Research methodology in Public administration*. Thaksin University Songkhla 256-258
- [5] Peachvanich, V. (1994). *Statistics for social scientists* (7th Ed). Thammasat University Bangkok Publishing House, 43-47.

- [6] Information Center for Administration. (2013). *Governance information*. Surveyed on June 18, 2013, Department of Interior, Ministry of Interior 7.
- [7] Samathi, A., & Committee. (2015). *Criminal justice administration base on restorative for peace-building in three province of southern Thailand: Case study in Yala, Pattani and Narathiwat Province*. National Research Council of Thailand and Thaksin University. 45-46
- [8] Thai Post news. (2015). 'Take the person home' 'Extinguish the Fire Below'. On November 6, 2015, 12
- [9] Samathi, A., & Committee. (2013). *The administration of justice under Martial law enforcement and the executive decree. Government in emergency situations to resolve conflict in southern border provinces*. Research Report of the Royal Thai Police (Songkhla), 278-279.
- [10] Public Relations Department of Homeland Security, Department of Homeland Security 4. (2013). *Journal article on the Project of Bringing People Home in the case of Mr. Yaya karumo*, 124-126.
- [11] Chushard, V. (2004). *Long-term strategy for resolving the insurgency in the area three southern Thailand problem analysis and strategic policy at the government level*. Bangkok, 32.
- [12] Chareonwongsak, K. (2007). *Economics of corrections in southern governments Bangkok business*. Bangkok, 14-15.

กลวิธีความไม่สุภาพทางภาษาในภาษาไทย Linguistic Impoliteness Strategies in Thai

นภัทร อังคุรสินธนา^{1*} และปณندا เลอเลิศยุติธรรม²
Naphat Angkunsinthana^{1*} and Pananda Lerlertyuttitham²

¹ นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

² อ.ดร., ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

¹ Ph.D. Candidate, Linguistic Department Faculty of Humanities, Kasetsart University, Bangkok, 10900

² Lecturer, Dr., Linguistic Department Faculty of Humanities, Kasetsart University, Bangkok, 10900

* Corresponding author: E-mail address: angkunsinthana@gmail.com

(Received: June 8, 2018; Revised: July 24, 2018; Accepted: July 24, 2018)

บทคัดย่อ

ความไม่สุภาพทางภาษาเป็นพฤติกรรมทางภาษาในเชิงลบ ที่ผู้พูดใช้เพื่อทำลายหน้าหรือสิทธิของผู้ฟัง ทั้งนี้ พฤติกรรมดังกล่าวจะก่อให้เกิดความไม่สุภาพได้นั้น ก็ต่อเมื่อผู้พูดตั้งใจที่จะไม่สุภาพ อีกทั้งผู้ฟังก็เข้าใจเจตนาของผู้พูดที่ต้องการจะทำลายหน้าหรือสิทธิของตน ดังนั้นในการแสดงความไม่สุภาพทางภาษานั้น ผู้พูดจึงต้องสรรกลวิธีที่เชื่อแน่ว่า จะทำลายหน้าและสิทธิ และอยู่ในการรับรู้ของผู้ฟัง บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการไม่สุภาพในภาษาไทย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลบทสนทนาจาก 4 แหล่งข้อมูล ได้แก่ บทสนทนาในละครโทรทัศน์ บทสนทนาจากประสบการณ์จริงของผู้วิจัย บทสนทนาจากสถานการณ์จริงในเว็บไซต์ ยูทูบ และบทสนทนาจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับความไม่สุภาพ จากวิเคราะห์กลวิธีความไม่สุภาพ พบกลวิธีความไม่สุภาพทั้งหมด 12 กลวิธี ได้แก่ 1. การใช้ คำอุทานแสดงอารมณ์ความรู้สึกเชิงลบ 2. การใช้คำลงท้ายที่ไม่สุภาพ 3. การใช้คำต้องห้าม 4. การใช้คำที่มีความหมายทางลบ 5. การกล่าวถ้อยคำที่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบ 6. การกล่าวถ้อยคำที่มีเนื้อความเกี่ยวกับข้อบกพร่องของผู้ฟัง 7. การไม่ยอมรับ 8. การทำให้กลัว 9. การใช้วาทกรรมการสั่ง 10. การประชดประชัน 11. การทำทนาย และ 12. การระงับความสุภาพ

คำสำคัญ: ความไม่สุภาพ ความสุภาพ กลวิธีทางภาษา

Abstract

Linguistic impoliteness is a negative behavior to attack face and right of interlocutor. This behavior can trigger the impoliteness when the speaker intentionally attacks face and right of the hearer and the hearer perceives this behavior intentionally. Therefore the speaker has to construct the impoliteness strategies that are assured to attack face and right of the hearer and the hearer can perceive that intention. This study aim at studying the impoliteness strategies in Thai. The data was collected from 4 data sources: conversations from soap operas, daily interaction where the researcher participated or observed, conversations from YOUTUBE website and conversations from interviewing. It was found the there were 12 strategies: 1) using the interjections to express negative feeling, 2) using impolite final particle, 3) using taboo words, 4) using the words with negative meaning, 5) using negative expressions, 6) using the utterances with hearer's mistake, 7) denying, 8) frighten, 9) using directive speech acts, 10) sarcasm, 11) defying, and 12) withhold politeness.

Keywords: Impoliteness, Politeness, Linguistic Strategy

บทนำ

การใช้ภาษาในการปฏิสัมพันธ์กันนั้น ภาษาไม่ได้มีหน้าที่เพื่อสร้างสัมพันธภาพ ความกลมเกลียว ความปรองดองระหว่างกันเพียงอย่างเดียว บ่อยครั้งที่คู่สนทนาต่างใช้ภาษาเพื่อสร้างความขัดข้องใจให้เกิดแก่อีกฝ่าย อันทำให้เกิดความขัดแย้งและไม่ลงรอยกัน หรือที่เรียกว่า “ความไม่สุภาพทางภาษา” (Linguistic Impoliteness) Culpeper [1] ได้กล่าวว่า “ความไม่สุภาพทางภาษานั้นเป็นกลวิธีการสื่อสาร ที่สร้างขึ้นเพื่อโจมตีหรือทำลายหน้า (Face) หรือสิทธิ (Rights) ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่แสดงต่อสังคมของอีกฝ่าย อันนำซึ่งข้อพิพาทและความแตกแยกระหว่างกัน” ด้วยเหตุที่ความไม่สุภาพเป็นการใช้ภาษาในเชิงลบนั้น จึงทำให้ในอดีตนักภาษาศาสตร์ต่างไม่สนใจที่จะศึกษาประเด็นนี้กันอย่างจริงจัง ในทางตรงกันข้ามกลับให้ความสำคัญและศึกษาประเด็นความสุภาพทางภาษามากกว่า ดังปรากฏงานวิจัยจำนวนมาก อีกทั้งแนวคิดและทฤษฎีทางความสุภาพก็พัฒนาไปอย่างกว้างขวาง [2] เพราะเชื่อว่าความไม่สุภาพเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความไม่สุภาพโดยสิ้นเชิง การศึกษาความสุภาพอย่างถ่องแท้ จะช่วยให้เข้าใจประเด็นความไม่สุภาพได้ ดังที่ Lakoff [3] ได้กล่าวถึงความไม่สุภาพไว้ว่า “ความไม่สุภาพนั้นจะไม่ปรากฏร่วมกับกลวิธีความสุภาพ (Politeness Strategies) หรือในสถานการณ์ที่คาดหวังว่าจะปรากฏความสุภาพ โดยเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้พูดตั้งใจกล่าวถ้อยคำในเชิงลบเมื่อเผชิญหน้ากัน”

แนวคิดและทฤษฎีความสุภาพได้พัฒนาไปอย่างมาก อีกทั้งความเชื่อเกี่ยวกับความไม่สุภาพที่เป็นสิ่งที่มีลักษณะตรงข้ามกับความสุภาพข้างต้น ส่งผลให้แนวคิดและทฤษฎีความสุภาพนั้นมีอิทธิพลต่อการศึกษาความไม่สุภาพเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะทฤษฎีความสุภาพของ Brown and Levinson [4] ดังปรากฏในกลวิธีความไม่สุภาพของ Culpeper [5] ที่ได้ล่องกลวิธีความไม่สุภาพคู่ขนานไปกับกลวิธีความสุภาพของ Brown and Levinson [4] ไม่ว่าจะเป็นกลวิธีความไม่สุภาพแบบตรงประเด็น กลวิธี

ความไม่สุภาพด้านบวก ที่มุ่งทำลายหน้าด้านบวกอันเป็นภาพลักษณ์ของคู่สนทนาที่ต้องการให้สังคมยอมรับ เช่น การปฏิเสธหรือการไม่ยอมรับ การไม่แสดงความเห็นใจ การใช้คำต้องห้าม เป็นต้น หรือกลวิธีความไม่สุภาพด้านลบที่มุ่งทำลายหน้าด้านลบอันเป็นความเป็นส่วนตัวของคู่สนทนา ที่ไม่ต้องการให้ใครมาละเมิด เช่น การทำให้อับอาย เป็นต้น

แม้ว่าความสุภาพและความไม่สุภาพจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันก็ตาม แต่ Culpeper [2] เห็นว่าลักษณะบางประการก็ยังมี ความแตกต่างกันอยู่ ความเข้าใจที่ว่าความมีอยู่ของความสุภาพ คือ ความไม่มีอยู่ของความไม่สุภาพนั้น คงไม่จริงเสมอไป เช่น การกล่าวถ้อยคำว่า “ขอบคุณ” ด้วยน้ำเสียงสุภาพเกินความจริงมากเกินไป ก็อาจกลายเป็นความไม่สุภาพได้ เพราะผู้ฟังประเมินค่าแล้วว่าผู้พูดไม่จริงใจ หรือแสร้งสุภาพ (Mock- Politeness) เป็นต้น หรือในทางตรงกันข้ามการกล่าวถ้อยคำว่า “โอ้เหี้ย พ่อมึงตาย...” ในบางสถานการณ์อย่างเพื่อนที่สนิทสนมกัน กลับกลายเป็นความสุภาพ แม้รูปภาษาจะปรากฏคำที่ไม่สุภาพอย่างคำต้องห้ามทั้งคำว่า “โอ้” “เหี้ย” “พ่อมึง” และ “ตาย” แต่เจตนาของผู้พูดก็เพื่อสร้างความกลมเกลียวระหว่างกันมากกว่าที่จะทำลายหน้าของอีกฝ่าย ซึ่งเรียกกลวิธีการใช้ภาษาในลักษณะนี้ว่า การแสร้งไม่สุภาพ (Mock-impoliteness)

แม้ว่าแนวคิดและทฤษฎีความไม่สุภาพจะมีจุดเริ่มต้นและพัฒนามาจากทฤษฎีความสุภาพก็ตาม แต่ก็มี การนำแนวคิดและทฤษฎีความไม่สุภาพดังกล่าวมาศึกษาในหลายภาษา [6-9] โดยเฉพาะ แนวคิดและทฤษฎีความไม่สุภาพของ Culpeper [5] ซึ่งเป็นแนวคิดและทฤษฎีแรก ๆ ของการศึกษาประเด็นความไม่สุภาพ แม้แนวคิดและทฤษฎีจะมีปัญหาในการวิเคราะห์ เช่น ประเด็นของความลักลั่นของหน้าที่หลายกลวิธีความไม่สุภาพสามารถจัดให้เป็นการทำลายหน้าได้ทั้งสองด้าน คือ ทั้งหน้าด้านบวกและหน้าด้านลบ เช่น การทำให้รู้สึกต่ำต้อยหรือก้มหัวให้ (Condescend) เป็นต้น แต่ Culpeper [10] ก็ได้แก้ไขและพัฒนาแนวคิดและทฤษฎีจนมาถึงปัจจุบัน เช่น การนำแนวคิดอื่น ๆ มาเสริมให้แนวคิดและทฤษฎีเดิม อย่างการนำแนวคิดเรื่อง Rapport Management ของ Spencer- Oatey [11] มาแบ่งหน้าออกจากสิทธิ์ ซึ่งกลวิธีความไม่สุภาพบางกลวิธีเป็นกลวิธีที่ทำลายและละเมิดได้ทั้งหน้าและสิทธิ์ของคู่สนทนาได้ทั้งสองประการ เป็นต้น

Culpeper [1] ได้กล่าวถึงชนวนเหตุที่ก่อให้เกิดความไม่สุภาพไว้ว่า “ความไม่สุภาพจะเกิดขึ้นในกรณีใดกรณีหนึ่งใน 3 กรณีต่อไปนี้ คือ 1) กรณีที่ผู้พูดตั้งใจสื่อสารเพื่อทำลายหน้าของผู้ฟัง 2) กรณีที่ผู้ฟังรู้สึกเพียงฝ่ายเดียวว่าถ้อยคำที่ผู้พูดกล่าวไม่สุภาพและต้องการทำลายหน้าตน และ 3) รวมลักษณะของทั้งสองกรณีเข้าไว้ด้วยกัน คือ ผู้พูดตั้งใจสื่อสารเพื่อทำลายหน้าของผู้ฟังและผู้ฟังเองก็รับรู้และประเมินเจตนาได้” จากแนวคิดข้างต้นทำให้เห็นว่า ความไม่สุภาพเป็นเรื่องของการประเมินค่าถ้อยคำ (Evaluation) หากผู้พูดตั้งใจจะทำลายหน้าผู้ฟัง ก็ต้องประเมินถ้อยคำที่จะกล่าวแล้วว่าไม่สุภาพ และสามารถก่อให้เกิดความ ขุ่นข้องหมองใจแก่ผู้ฟังได้ อีกทั้งผู้ฟังก็ต้องประเมินและรับรู้ว่าถ้อยคำนั้นได้ว่าไม่สุภาพเช่นกัน สอดคล้องกับ Spencer-Oatey and Kádár [12] ที่ได้กล่าวว่า “การประเมินมีความสำคัญต่อความสุภาพและความไม่สุภาพ โดยสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการประเมินค่าถ้อยคำที่ไม่สุภาพ คือ วัฒนธรรม” ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า สังคมที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ย่อมมีมุมมองหรือการประเมินความไม่สุภาพแตกต่างกัน แม้จะพูดภาษาเดียวกันก็ตาม หากสังคมที่อาศัยมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันแล้ว การประเมินความไม่สุภาพก็ย่อมแตกต่างกัน ดังที่ Culpeper [13] ได้ยกตัวอย่างผู้พูดภาษาอังกฤษที่อยู่ในสหราชอาณาจักรกับผู้พูดภาษาอังกฤษที่อยู่ในสหรัฐอเมริกา แม้จะพูดภาษาอังกฤษเหมือนกัน แต่อยู่ในสังคมที่วัฒนธรรมแตกต่างกัน การรับรู้และการประเมินความไม่สุภาพก็แตกต่างกันไปด้วย ประเด็นนี้เองที่ทำให้แนวคิดและทฤษฎีความสุภาพของ Brown and Levinson [4] ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่มีความเป็นสากลตามที่กล่าวอ้าง ทั้งนี้ เพราะแนวคิดและทฤษฎีที่สร้างมาจากข้อมูลภาษาอังกฤษแบบสังคมอเมริกันเพียงอย่างเดียว จึงทำให้แนวคิดและทฤษฎีนั้นเอนเอียงไปทางวัฒนธรรมตะวันตกแบบอเมริกัน

งานวิจัยทางความสุภาพหลายงาน [14-16] แสดงให้เห็นว่า ประเด็นความสุภาพบางประเด็นของสังคมตะวันตกแตกต่างจากสังคมตะวันออก ทั้งนี้ เนื่องจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ดังที่ Matsumoto [14] ได้ยกตัวอย่างความสุภาพในสังคมญี่ปุ่นว่า “วัฒนธรรมญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับความเป็นพวกพ้องมากกว่าความเป็นปัจเจกบุคคล การให้พื้นที่ความเป็นส่วนตัวหรือส่วนบุคคลนั้นไม่ใช่ความสุภาพสูงสุดในญี่ปุ่น หากแต่เป็นสถานภาพและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในกลุ่มนั้นได้รับการยอมรับมากกว่าที่เป็นความสุภาพของสังคมญี่ปุ่น” ไม่เพียงแต่ความสุภาพเท่านั้น ความไม่สุภาพเองก็เช่นกัน ที่การรับรู้และการประเมินความไม่สุภาพในสังคมที่วัฒนธรรมแตกต่างกันย่อมแตกต่างกัน ดังนั้น จึงมีการนำแนวคิดและทฤษฎีความไม่สุภาพ โดยเฉพาะ แนวคิดของ Culpeper [5] ไปศึกษาความไม่สุภาพในภาษาและสังคมต่างที่วัฒนธรรมแตกต่างกัน

สำหรับในภาษาไทยนั้น งานวิจัยที่ศึกษาความไม่สุภาพมีเพียงงานเดียว คือ งานวิจัยของ มา สว่างลาภ [9] ที่ศึกษากลวิธีความไม่สุภาพในรายการเรียลลิตีโชว์ภาษาไทย นอกนั้นเป็นการศึกษาวิจัยจนกระทั่งถึงวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับความไม่สุภาพเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อนำเสนอและให้คำตอบเกี่ยวกับกลวิธีทางวัฒนธรรมที่ขัดต่อความไม่สุภาพให้น้อยลง [17-21] จากการศึกษา

เรื่องนี้ยังไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาและให้คำตอบเกี่ยวกับความไม่สุภาพอย่างโดยตรง ที่ผู้พูดไม่ได้มีเจตนาจะลดทอนความไม่สุภาพแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามกลับต้องการที่จะทำลายหน้าหรือละเมิดสิทธิของผู้ฟังอย่างตั้งใจ ด้วยเหตุนี้ จึงนำมาสู่งานวิจัยในครั้งนี้ที่ต้องการจะศึกษากลิ่นความไม่สุภาพในภาษาไทย

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลิ่นความไม่สุภาพในภาษาไทย ดังนั้น เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างบทสนทนาที่เป็นตัวแทนการใช้ภาษาที่ไม่สุภาพของคนในสังคมไทย ผู้วิจัยจึงเลือกเก็บข้อมูลบทสนทนาจาก 4 แหล่ง ดังนี้ 1) บทสนทนาในบทละครโทรทัศน์จำนวน 4 เรื่อง ที่ได้รับความนิยมสูงสุดในพ.ศ. 2557 ได้แก่ สามัคคีตรา ซึ่งแพร่ภาพทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ออกอากาศตั้งแต่วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2557 ถึงวันที่ 2 เมษายน 2557 มีทั้งหมด 13 ตอน รวม 1,950 นาที สงครามนางงาม ซึ่งแพร่ภาพทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 ออกอากาศตั้งแต่วันที่ 19 เมษายน 2557 ถึงวันที่ 31 พฤษภาคม 2557 มีทั้งหมด 25 ตอน รวม 3,250 นาที ผัวชั่วคราว ซึ่งแพร่ภาพทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 8 ออกอากาศตั้งแต่วันที่ 30 มิถุนายน 2557 ถึงวันที่ 1 กันยายน 2557 มีทั้งหมด 28 ตอน รวม 1,680 นาที และสุสานคนเป็น ซึ่งแพร่ภาพทางสถานีโทรทัศน์ช่อง one ออกอากาศตั้งแต่วันที่ 3 ตุลาคม 2557 ถึงวันที่ 16 มกราคม 2558 มีทั้งหมด 11 ตอน รวม 2,460 นาที 2) บทสนทนาจากประสบการณ์จริงของผู้วิจัยจำนวน 15 สถานการณ์ 3) บทสนทนาจากสถานการณ์จริงในเว็บไซต์ยูทูบ จำนวน 30 เหตุการณ์ และ 4) บทสนทนาจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับความไม่สุภาพ จำนวน 48 คน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 เนื่องจากเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ประกอบด้วย ถ้อยคำหลายถ้อยคำ จึงจำเป็นต้องแบ่งข้อความที่ผู้พูดใช้เพื่อทำลายหน้าหรือละเมิดสิทธิของผู้ฟังนั้น [1, 5, 10] นำมาสู่การวิเคราะห์ถ้อยคำที่ไม่สุภาพด้วยการพิจารณาจากเจตนา (Illocutionary Acts) ของผู้พูดที่มุ่งแสดงออกซึ่งความไม่สุภาพ

นอกจากผู้พูดจะมีเจตนาที่มุ่งทำลายหน้าและสิทธิของผู้ฟังแล้ว ผู้ฟังเองก็ต้องรับรู้หรือประเมินได้ว่าผู้พูดตั้งใจที่จะทำลายหน้าและสิทธิของตน [1-10] ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงพิจารณาอภิภาษา (Metalinguage) และอภิวินิจฉัยปฏิบัติศาสตร์ (Metapragmatic Comments) ร่วมด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงการรับรู้ของผู้ฟัง กล่าวคือ เป็นการใช้อภิภาษาที่มีความหมายว่าไม่สุภาพหรือความหมายเกี่ยวเนื่องกับความไม่สุภาพ เช่น ไม่สุภาพ หยาบคาย หยาบ ด่า ต่อว่า เป็นต้น เพื่อบ่งชี้ถ้อยคำอื่น ๆ ว่าไม่สุภาพ ดังนั้นเมื่อผู้ฟังฟังถ้อยคำที่ผู้พูดกล่าว และประเมินถ้อยคำแล้วว่าไม่สุภาพ ผู้ฟังอาจจะกล่าวถ้อยคำบางข้อความที่ผู้พูดได้กล่าวนั้นไม่สุภาพโต้ตอบกลับไป ดังตัวอย่างลูกค้านั่งรถโดยสารสาธารณะเกินกว่ากำหนดที่ทางห้างกำหนด จึงไปสอบถามพนักงานว่าซื้อได้หรือไม่ ซึ่งพนักงานก็ตอบว่าได้ แต่เมื่อมาชำระเงิน พนักงานกลับไม่พอใจและต่อว่าลูกค้าคนนั้นที่ซื้อน้ำตาลในปริมาณที่เกินจากที่ทางร้านกำหนด

(1) ลูกค้า	“นี่ครับ นี่ลุง คิดเงินหน่อย”
(2) พนักงาน	“กูไม่ขาย กูไม่พอใจขาย หน้าด้าน”
(3) ลูกค้า	“นี่คุณมาด่าผมทำไม ในเมื่อผมถามคุณแล้ว”
(4) พนักงาน	“ก็กูไม่พอใจขาย”

จากตัวอย่างพนักงานไม่พอใจลูกค้าที่ซื้อน้ำตาลเกินจากปริมาณที่กำหนด จึงได้ต่อว่าลูกค้าดังในถ้อยคำในผลัดที่ (2) ทั้งนี้ โดยมีเจตนาทำลายหน้าลูกค้าที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ส่วนลูกค้าเองก็ประเมินถ้อยคำของพนักงานในผลัดที่ (2) ว่าไม่สุภาพสอดคล้องกับเจตนาของพนักงาน ดังนั้น ในผลัดที่ (3) ของการสนทนา ลูกค้าใช้อภิภาษาในระดับคำคำว่า “ด่า” เพื่อบ่งชี้ว่าถ้อยคำในผลัดที่ (2) ของพนักงานนั้นไม่สุภาพจริง ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ นอกจากจะพิจารณาเจตนาของผู้พูดแล้ว ผู้วิจัยยังจะพิจารณาอภิภาษาและอภิวินิจฉัยปฏิบัติศาสตร์ร่วมด้วย เพื่อยืนยันว่าถ้อยคำที่บ่งชี้ความไม่สุภาพจากทั้งมุมมองของผู้พูดและผู้ฟัง

กระนั้นก็ดี ในบางสถานการณ์เจตนาของผู้พูดไม่ชัดเจนว่า กล่าวถ้อยคำเพื่อต้องการทำลายหน้าหรือละเมิดสิทธิของผู้ฟังหรือไม่ โดยเฉพาะ ความไม่สุภาพที่ต้องอาศัยความบ่งชี้เป็นนัย (Implicational Impoliteness) เช่น การประชดประชัน (Sarcasm) คำนัยผกผัน (Irony) หรือการแกล้งสุภาพ (Mock-Politeness) เป็นต้น เช่น การแสร้งใช้วัจนกรรมกราม ซึ่งรูปภาษาไม่สัมพันธ์ (Mismatch) กับเจตนาของผู้พูด กล่าวคือ รูปภาษาเป็นถ้อยคำที่สุภาพ แต่ผู้พูดไม่มีเจตนาจะสุภาพ ในทางตรงกันข้ามกลับมีเจตนาที่จะแสดงออกซึ่งความไม่สุภาพ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องพิจารณาบริบท (Contextualization Cues) [22] เช่น เหตุการณ์ที่มีมาก่อน ความสัมพันธ์ของคู่สนทนาที่มีมาก่อน สัมพันธภาพ บริบททางสังคม เป็นต้น

2.2 เมื่อได้ถ้อยคำที่ไม่สุภาพแล้ว ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์กลวิธีความไม่สุภาพ ทั้งนี้ อาศัยกลวิธี ความไม่สุภาพที่ Culpeper [1-10] ได้ศึกษาไว้เป็นแนวทางในการกำหนดชื่อเรียกในแต่ละกลวิธี กระนั้นก็ดี การศึกษาในงานวิจัยของ Culpeper [1-10] กับการศึกษาในครั้งนี้ ต่างภาษาและวัฒนธรรมกัน ฉะนั้น การศึกษาในครั้งนี้อาจปรากฏกลวิธีความไม่สุภาพที่แตกต่างไปจากการศึกษาของ Culpeper [1-10] ดังนั้น ผู้วิจัยจะกำหนดกลวิธีความไม่สุภาพที่ไม่ปรากฏในงานของ Culpeper [1-10] เอง โดยการพิจารณาจากรูปภาษาและความหมายของถ้อยคำ แล้วนำมาสู่การระบุกลวิธี ตัวอย่าง ชินดี ซึ่งเป็นลูกค้า ไม่พอใจที่โอม ซึ่งเป็นพนักงานขายวัยกลางคน มานวดให้เธอ เพราะต้องการให้พนักงานขายอายุน้อยมาเอาใจมากกว่า

ชินดี “แกอะ ไม่ให้นวด เดี่ยวหนึ่งเหี้ยว ๆ มาตดขาชินดี”

จากตัวอย่าง เมื่อพิจารณาภาษาและความหมายของคำว่า “แก” และ “เหี้ยว” แล้ว ต่างมีความหมายในเชิงลบเกี่ยวกับสภาพร่างกาย ทั้งนี้ บุคคลใดโดยต้องการให้ภาพลักษณ์ทางกายของตนเองในสายตาคนอื่นออกมาดี ดังนั้น การกล่าวคำทั้งสองคำนี้จึงเป็นการทำลายหน้า ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ทางกายของผู้ฟัง ผู้วิจัยจึงจัดให้เป็นกลวิธีการใช้คำที่มีความหมายทางลบ โดยเฉพาะ การกล่าวถึงข้อบกพร่องทางกายของผู้ฟัง

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังอาศัยแนวคิดทางวาทปฏิบัติศาสตร์มาพิจารณาและกำหนดกลวิธีความไม่สุภาพพร้อมด้วยดังตัวอย่าง นายปิยพงษ์ ซึ่งเป็นพ่อไม่พอใจลูกชายที่แอบเอารถยนต์ไปขับ จนประสบอุบัติเหตุ ปิยพงษ์จึงกล่าวกับลูกชายว่า

ปิยพงษ์ “...ก่อนจะทำทำไมไม่คิด มีมึงสมองคิดใหม่”

จากตัวอย่างปิยพงษ์ใช้กลวิธีทางวาทปฏิบัติศาสตร์ โดยใช้รูปประโยคคำถาม แต่ไม่ได้มีเจตนาถามเพื่อต้องการคำตอบ เพราะรู้ดีแล้วว่าลูกชายมีสมอง หากแต่กล่าวรูปประโยคดังกล่าวเพื่อต้องการตำหนิลูกชายที่ไม่มีปัญญาคิดอะไรให้รอบคอบก่อนจะทำ จึงนำมาซึ่งอุบัติเหตุในครั้งนี้

2.3 จากนั้น ผู้วิจัยจำแนกถ้อยคำที่ไม่สุภาพตามแต่ละกลวิธี พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัยที่เกิดขึ้น

ผลการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการวิเคราะห์ความไม่สุภาพในภาษาไทย จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 4 แหล่งข้อมูล พบกลวิธีความไม่สุภาพจำนวน 12 กลวิธี มีรายละเอียดดังนี้

1. การใช้คำอุทานแสดงอารมณ์ความรู้สึกเชิงลบ หมายถึง การใช้คำที่เปล่งออกมาเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่ดี เช่น ไม่พอใจ โกรธ หรือเสียใจ เป็นต้น การใช้คำอุทานแสดงอารมณ์ความรู้สึกเชิงลบนั้นมักไม่ปรากฏตามลำพัง แต่จะปรากฏร่วมกับกลวิธีอื่น โดยปรากฏได้ทั้งในตำแหน่งต้นหรือท้ายร่วมกับกลวิธีอื่น ๆ คำอุทานแสดงอารมณ์ความรู้สึกเชิงลบนี้เป็นกลวิธีความไม่สุภาพที่มุ่งทำลายหน้าของผู้ฟัง โดยเฉพาะ คุณภาพของหน้า บทบาทในสังคมและความสัมพันธ์ของบุคคล [11] ทั้งนี้ เนื่องจากการใช้คำอุทานที่ไม่สุภาพนี้เป็นการไม่ให้เกียรติอันนำมาซึ่งการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังอย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 1	คตกริชตำหนิพฤติกรรมของนางอำไพ ผู้เป็นแม่ ที่ติดการพนัน จนทำให้เป็นหนี้เป็นสิน และถูกยึดบ้าน ทำให้อำไพไม่พอใจ
คตกริช	“แม่หยุดเถอะนา ทำไมต้องไปโทษคนอื่นด้วย อ้อยมันหวังดี ถ้าเกิดแม่เลิกเล่นการพนันซะอย่าง แม่คงไม่ต้องมาตดหนี้แบบนี้หรอก โอ้เอ๋ย”
อำไพ	“โอ้เอ๋ย: อะไรก็ดำ ดำ ดำ”

(บทสนทนาจากละครเรื่อง ผัวชั่วคราว)

จากตัวอย่าง 1 คตกริชโกรธและไม่พอใจนางอำไพ แม่ของตนเอง ที่ไปกู้ยืมเงินจนเป็นหนี้ อีกทั้งไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด จนเป็นเหตุให้เจ้าหนี้มายึดบ้าน คตกริชจึงได้กล่าวคำอุทาน “โอ้เอ๋ย” ซึ่งเป็นคำอุทานแสดงอารมณ์ความรู้สึกในเชิงลบ ทั้งนี้ เพื่อต้องการแสดงความรู้โกรธและไม่พอใจที่นางอำไพ แม่ของตนเอง การกล่าวคำอุทานดังกล่าวจึงเป็นการทำลายหน้า โดยเฉพาะ บทบาทในสังคมและความสัมพันธ์ ทั้งนี้ เนื่องจากนางอำไพเป็นแม่ของคตกริช การกล่าวคำอุทานที่ไม่สุภาพ จึงเป็นการไม่เชิดชูหรือให้เกียรติผู้เป็นแม่ รวมทั้งเป็นการบั่นทอนความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูก นอกจากนี้ จะเห็นว่า คำอุทาน “โอ้เอ๋ย” ข้างต้นนั้น ไม่สุภาพอย่างแจ่มแจ้ง ดังจะเห็นได้จากอภิภาษาในผลัดต่อมาที่นางอำไพพูดถึงพฤติกรรมของคตกริชว่าเป็นการตำหนิ รวมทั้ง ได้กล่าวคำอุทาน “โอ้เอ๋ย” ซึ่งเป็นคำอุทานแสดงอารมณ์ความรู้สึกในเชิงลบตอบกลับเช่นกัน ที่คตกริชมาตำหนิตนเอง

2. การใช้คำลงท้ายที่ไม่สุภาพ หมายถึง การใช้คำที่ปรากฏในตำแหน่งท้ายสุดของประโยค ที่ไม่มีหน้าที่สัมพันธ์กับส่วนใดส่วนหนึ่งของประโยค แต่ใช้เพื่อแสดงเจตนาหรือความรู้สึกในเชิงลบ อันก่อให้เกิดความไม่สุภาพ เช่น วะ หวะ ยะ ยะ โวย เป็นต้น เปรียบเทียบกับการใช้คำอุทานแสดงอารมณ์ความรู้สึกในเชิงลบ การใช้คำลงท้ายที่ไม่สุภาพนั้น เป็นกลวิธีความไม่สุภาพที่มุ่งทำลายหน้า โดยเฉพาะ บทบาทในสังคมของผู้ฟังและความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง ทั้งนี้ เนื่องจากบุคคลใดโดยอ้อมต้องการการยอมรับจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะ การยอมรับและยกย่อง เชิดชู หรือให้เกียรติตามสถานภาพทางสังคม ฉะนั้นการใช้คำลงท้ายที่ไม่สุภาพจึงเป็นการลดบทบาทและไม่ให้เกียรติอีกฝ่าย รวมทั้ง บั่นทอนความสัมพันธ์ระหว่างกัน ด้วยเหตุนี้ จึงมีการใช้กลวิธีดังกล่าวนี้ แสดงความไม่สุภาพต่ออีกฝ่าย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 2	แม่ของรสสุคนธ์ต่อว่าพ่อของรสสุคนธ์ที่ไปสร้างหนี้สิน จนคนในบ้านต้องทำงานหนักใช้หนี้แทน
แม่ของรสสุคนธ์	“หิ ฉันที้เป็นใคร ฉันที้เป็นเมียคุณ คุณต้องปรึกษาฉันที้ ทำไม่ไม่เคยปรึกษา คุณรู้ไหมว่า ทุกวันนี้ เงินที่หามาได้ ไม่ว่าจะจากฉันที้ จากนังรส ต้องเอาไปใช้หนี้เขาหมด..”
พ่อของรสสุคนธ์	“รู้แล้ว..”
แม่ของรสสุคนธ์	“รู้แล้วทำไม”
พ่อของรสสุคนธ์	“รำคาญโวย”

(บทสนทนาจากละครเรื่อง สุสานคนเป็น)

จากตัวอย่าง 2 พ่อของรสสุคนธ์กล่าวถ้อยคำ “รำคาญ” พร้อมลงท้ายถ้อยคำด้วยคำว่า “โวย” ซึ่งเป็นคำลงท้ายที่ไม่สุภาพที่มุ่งทำลายหน้าของแม่ของรสสุคนธ์ โดยเฉพาะ บทบาทหรือสถานภาพของเธอ ซึ่งเป็นภรรยา ที่ในความเป็นจริงสมควรจะให้เกียรติเธอและไม่กล่าวคำลงท้ายที่ไม่สุภาพเช่นนี้ เนื่องจากพ่อของรสสุคนธ์ไม่พอใจ ที่แม่ของรสสุคนธ์มาต่อว่าและตำหนิถึงการกระทำของตนที่ก่อให้เกิดหนี้สิน พ่อของรสสุคนธ์จึงได้กล่าวคำลงท้ายที่ไม่สุภาพนี้เพื่อเป็นการแสดงความไม่สุภาพตอบกลับ

3. การใช้คำต้องห้าม หมายถึง การใช้คำที่ไม่สุภาพ หมายถึงคำหยาบ คำสบถ คำบริภาษ ซึ่งอาจมีความหมายเกี่ยวกับเรื่องเพศ ทั้งอวัยวะเพศ หรืออากัปกิริยาการร่วมเพศ การขับถ่าย เรื่องอับมงคล สัตว์อับมงคลหรือสัตว์ขี้ต่าที่เป็นอมมุขย์ รวมทั้ง คำที่เกี่ยวข้องกับความไม่สุภาพในสังคมไทย เช่น อวัยวะขี้ต่า สภาพต่าช้า เป็นต้น ซึ่งคำเหล่านี้เป็นคำที่ไม่ควรพูด โดยเฉพาะ ในวิธภาษาทางการ และมักจะมีคำอื่นมาใช้แทนอย่างเหมาะสมกว่า [18] จากการวิเคราะห์พบการใช้กลวิธีความไม่สุภาพกลวิธีนี้บ่อยครั้ง อาจกล่าวได้ว่า กลวิธีดังกล่าวนี้ใช้ในการรับรู้ของคนในสังคมไทยว่าไม่สุภาพอย่างแท้จริง การเลือกใช้คำต้องห้ามจึงแจ่มแจ้งว่าไม่สุภาพ ทั้งในมุมมองการประเมินของทั้งผู้พูดและผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 3	ลูกค้าไม่พอใจที่พนักงานคิดราคาสินค้าไม่ถูกต้อง จึงได้ต่อว่า
ลูกค้า	“ไอเหี้ย ภูบอกว่ามึงคิดผิด ไอเหี้ยแม่ แล้วมึงขอโทษกูรีเปล่า สัตว์มาเลี้ยงกู ราคาก็เป็นราคานี้แหละ ชื้อมาสิบบาท แล้วมาบอกกูยกเลิก ขอโทษกูเดี๋ยวนี้อย ควย ”

(สถานการณ์จริงจากเว็บไซต์ยูทูบ)

จากตัวอย่าง 3 ลูกค้ากล่าวคำต้องห้ามที่มีความหมายเกี่ยวกับอวัยวะเพศชายและกิริยาที่เกี่ยวกับการร่วมเพศ ได้แก่ คำว่า “ควย” และ “เหี้ยแม่” ตามลำดับ เพื่อต้องการทำลายหน้าและสร้างความขุ่นเคือง แก่พนักงานคนดังกล่าว ที่คิดราคาสินค้าให้เธอไม่ถูกต้อง การนำคำต้องห้ามทั้ง 2 คำ ที่เป็นคำเกี่ยวกับเพศ โดยเฉพาะ ที่เกี่ยวกับอวัยวะใน การมีเพศสัมพันธ์ และการมีเพศสัมพันธ์มากล่าวก็เพื่อทำลายคุณภาพหน้าของพนักงาน โดยเฉพาะ ภาพลักษณ์ของพนักงานให้เป็นไปในเชิงลบ ทั้งนี้ คำว่า “เหี้ยแม่” นั้น ประกอบด้วย คำว่า “เหี้ย” ซึ่งเป็นคำต้องห้ามเกี่ยวกับเพศ หมายถึง ร่วมประเวณี กับคำว่า “แม่” ที่หมายถึง ผู้หญิงผู้ให้กำเนิดลูกรวมกันแล้วหมายความว่า การที่ผู้ฟังมีเพศสัมพันธ์กับแม่ของตนเอง ซึ่งหากเป็นจริงก็จะเป็นเรื่องที่ผิดศีลธรรม จารีตประเพณีของสังคม การบริภาษผู้ฟังด้วยคำคำนี้ ไม่ได้หมายความว่าผู้ฟังจะมีเพศสัมพันธ์กับแม่ของผู้ฟังจริง แต่เป็นการเปรียบเทียบพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ฟังที่ผู้เชื่อว่าไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมกับการมีเพศสัมพันธ์กับแม่ของผู้ฟัง ซึ่งไม่ถูกต้องและเหมาะสมเช่นกัน Ljung [23] ได้กล่าวถึงคำต้องห้ามที่มีความหมายเกี่ยวกับแม่และเพศสัมพันธ์ว่าเป็นคำต้องห้ามอย่างปกติวิสัย และมีอยู่ในหลายภาษา สันนิษฐานว่ามีที่มาจากภาษาภาษาแอฟริกาตะวันตก อย่างภาษา Mandingo และ Wolof และนำเข้ามาในภาษาอังกฤษแบบอเมริกันโดยคนค้าทาส

นอกจากกิจกรรมทางเพศแล้ว อวัยวะที่ใช้ร่วมเพศก็เป็นคำต้องห้ามอีกประเภทหนึ่งที่ปรากฏในหลายภาษา ทั้งอวัยวะเพศชายและอวัยวะเพศหญิง [23] จากตัวอย่าง 3 ลูกคำเลือกใช้คำว่า “ควย” ที่หมายถึงอวัยวะสืบพันธุ์ของเพศชาย [24] มาใช้ทำลายหน้าของพนักงานให้รู้สึกเสียหน้าและเกิดความขุ่นเคือง

4. การใช้คำที่แสดงความหมายทางลบ หมายถึง การใช้คำที่มีความหมายเกี่ยวกับการกระทำ พฤติกรรม หรือคุณสมบัติที่สังคมตัดสินว่าไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรือไม่ดีไม่งาม [18] คำที่แสดงความหมายทางลบดังกล่าวนี้อาจเป็นความไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรือไม่ดีงามของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับผู้ฟัง หรือความคิด ความรู้สึก หรือทัศนคติของผู้พูดที่มีต่อผู้ฟังก็ได้ ทั้งนี้เพื่อทำลายหน้าและสร้างความขุ่นเคืองให้เกิดแก่ผู้ฟัง การที่กลวิธีดังกล่าวนี้ไม่สุภาพเพราะบุคคลโดยอ้อมต้องการให้ภาพลักษณ์ของตนที่แสดงออกสู่สายตาของบุคคลอื่นนั้น เป็นไปในเชิงบวก ฉะนั้น การกล่าวโดยใช้คำที่มีความหมายเชิงลบต่อผู้ฟังจึงเป็นการทำลายภาพลักษณ์ของผู้ฟัง อันนำมาซึ่งความไม่สุภาพ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบการใช้คำที่แสดงความหมายทางลบในประเด็นต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และพฤติกรรมของผู้ฟัง ดังตัวอย่างการกล่าวถึงภาพลักษณ์ทางกายในเชิงลบของผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 4	แฟรงค์ไม่พอใจกอล์ฟ ที่กล่าวดูถูกพนักงานคนอื่น ๆ จึงได้ต่อกอล์ฟว่า ปากหมา
แฟรงค์	“มึงใจเย็น ๆ ก่อนเว้ย อย่าไปสนพวกปากหมาเลยเว้ย”
กอล์ฟ	“เฮ้ย มึงดำใครปากหมาวะไอ้เตี้ย”

(บทสนทนาจากละครเรื่อง ผัวชั่วคราว)

จากตัวอย่างที่ 4 กอล์ฟกล่าวคำว่า “เตี้ย” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเชิงลบ หมายถึงมีรูปร่างต่ำกว่าปกติ [24] เพราะไม่พอใจแฟรงค์ที่มาต่อว่าตนเองว่าเป็นคนปากหมาหรือชอบพูดจาว่าร้ายคนอื่น ดังนั้น กอล์ฟจึงแสดงความไม่สุภาพกลับด้วยการกล่าวถึงรูปลักษณ์ของแฟรงค์ที่รู้สึกว่าเขาเตี้ยกว่าปกติในระดับความสูงของผู้ชายไทยทั่ว ๆ ไป เพื่อต้องการทำลายหน้าของแฟรงค์โดยเฉพาะ ในส่วนของคุณภาพของหน้าที่เป็นภาพลักษณ์ทางกาย ซึ่งก็คือ ความสูง

5. การใช้ถ้อยคำเปรียบเชิงลบ หมายถึง การกล่าวถ้อยคำที่มีเนื้อความเชิงเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ด้วยการนำประเด็นใดประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้ฟัง เช่น รูปลักษณ์ พฤติกรรม การกระทำ จิตใจ หรือทรัพย์สินของผู้ฟัง ไปเปรียบเทียบกับสิ่งหนึ่งที่ไม่ดี เพื่อต้องการทำลายหน้าของผู้ฟังให้อับอาย เพราะบุคคลใดก็ตามต่างต้องการให้บุคคลอื่นยอมรับหรือยกย่องในประเด็นหรือสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ การกล่าวถึงข้อบกพร่องหรือไม่ดีของทั้งรูปลักษณ์ พฤติกรรม การกระทำ จิตใจ หรือทรัพย์สินของผู้ฟัง จึงเป็นความไม่สุภาพ กลวิธีดังกล่าวนี้คล้ายคลึงกับกลวิธีการใช้คำที่แสดงความหมายทางลบ หากแต่กลวิธีการใช้ถ้อยคำเปรียบเชิงลบนั้น รูปภาษาและความหมายของคำสอดคล้องกัน แต่กลวิธีการใช้ถ้อยคำเปรียบเชิงลบนั้น รูปภาษากับความหมายหรือเจตนาไม่สัมพันธ์กัน (Mismatch) กระนั้นก็ดี จากการวิเคราะห์พบการใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบเชิงลบหลายลักษณะ ทั้งการใช้สำนวนไทยที่มีความหมายเชิงลบ การใช้อุปลักษณ์ รวมทั้งการกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ทั้งนี้ การจะเข้าใจความหมายของถ้อยคำเปรียบเทียบเชิงลบบางถ้อยคำได้นั้น ผู้พูดกับผู้ฟังอาจต้องมีการสนทนาแลกเปลี่ยนกัน จึงจะเข้าใจความหมายเปรียบเทียบนั้นได้ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 5	ดิไซน์เนอร์เลือกเสื้อผ้าจากห้องเสื้อมาให้กะรัตเลือกใส่เพื่อให้สัมภาษณ์แก่นิตยสาร
ดิไซน์เนอร์	“ชุดนี้มัยคะคุณกั้ง”
กะรัต	“ชุดนี้นะเธอ เหมือนป่าแถวลำเพ็งเค้าใส่กันเลย เอาไปเก็บ”

(บทสนทนาจากละครเรื่อง สามีตีตรา)

จากตัวอย่างที่ 5 กะรัตไม่พอใจเสื้อผ้าจากห้องเสื้อของดิไซน์เนอร์คนนี้จึงกล่าวถ้อยคำ “ชุดนี้นะเธอ เหมือนป่าแถวลำเพ็งเค้าใส่กันเลย” ซึ่งมีเนื้อความเปรียบเทียบเสื้อผ้าของดิไซน์เนอร์ว่า เหมือนเสื้อผ้าสำหรับผู้หญิงสูงวัย ที่มีราคาถูกและคุณภาพไม่ดี ซึ่งมีขายทั่วไปในตลาดลำเพ็ง การกล่าวถ้อยคำดังกล่าวถือว่าเป็นความไม่สุภาพ ทั้งนี้ เนื่องจากไปทำลายหน้าของดิไซน์เนอร์ โดยเฉพาะคุณภาพของหน้า ที่ต้องการให้กะรัตยกย่องหรือชื่นชมในผลงานการออกแบบของเขา แต่กะรัตกลับตำหนิผลงานการออกแบบเสื้อผ้าของดิไซน์เนอร์ผู้หนึ่งว่าเหมือนเสื้อผ้าทั่วไปที่วางขายในตลาด จึงเท่ากับเป็นการทำลายหรือลด ทดความสามารถของดิไซน์เนอร์ผู้นี้ให้ต่ำลงหรือแย่ลง

6. การกล่าวถ้อยคำที่มีเนื้อความเกี่ยวกับข้อบกพร่องของผู้ฟัง หมายถึง การนำประเด็นที่ความล้มเหลว หรือข้อบกพร่องข้อเสีย ของสิ่งหรือการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ของผู้ฟังมากล่าว รวมทั้งผลเสียที่เกิดขึ้นจากความบกพร่องนั้นด้วย เพื่อกล่าวโทษผู้ฟังรวมทั้งทำลายหน้าของผู้ฟังให้เกิดความอับอาย ดังในแนวคิดเรื่องการจัดการความสัมพันธ์ของ Spencer-Oatey [11, 25]

ที่ได้กล่าวถึงหน้า โดยเฉพาะ ประเด็นเกี่ยวกับคุณภาพของหน้าว่า คู่สนทนาต่างต้องการให้อีกฝ่ายประเมินภาพลักษณ์ ทั้งคุณลักษณะ คุณสมบัติ และการกระทำของตนเองในเชิงบวก ดังนั้นเมื่อฝ่ายใดก็ตามต้องการแสดงความไม่สุภาพต่ออีกฝ่าย จึงมักนำประเด็นที่เป็นความล้มเหลวหรือข้อบกพร่องของอีกฝ่ายนี้มากล่าว เช่น การไม่ประสบผลสำเร็จในการกระทำใดการกระทำหนึ่ง ผลกำไร ความล้มเหลวในชีวิตครอบครัว หน้า ที่ การงาน หรือพฤติกรรมกระทำไม่พึงประสงค์ของสังคม เป็นต้น แม้ว่ากลวิธีดังกล่าวนี้จะคล้ายคลึงกับกลวิธีการใช้คำที่แสดงความหมายทางลบก็ตาม แต่กลวิธีนี้มีความต่างตรงที่ ถ้อยคำที่กล่าวนั้นไม่ปรากฏคำที่มีความหมายทางลบ แต่เมื่อพิจารณาเนื้อความของถ้อยคำทั้งหมดแล้ว จะพบว่า ต้องการกล่าวถึงความล้มเหลวหรือข้อบกพร่องของผู้ฟัง ดังตัวอย่างการกล่าวถึงพฤติกรรมของผู้ฟัง ที่ไม่พึงประสงค์ของสังคม

ตัวอย่างที่ 6 สไบ และใบข้าวขอยืมปากกาของเอยเพื่อกรอกใบสมัครประกวดนางงาม แต่เอยไม่ให้ยืม พร้อมกับตึงปากกาออกมาจากมือของใบข้าว

สไบ “นี่ ไม่มีมารยาทเลย”

ใบข้าว “ไม่มีน้ำใจเลย”

(บทสนทนาจากละครเรื่อง สงครามนางงาม)

จากตัวอย่างที่ 6 สไบและใบข้าวกล่าวถ้อยคำ “ไม่มีมารยาทเลย” กับ “ไม่มีน้ำใจเลย” ตามลำดับ ทั้งนี้ ถ้อยคำทั้งสองถ้อยคำเป็นถ้อยคำที่มีเนื้อความเกี่ยวกับการกระทำที่ไม่ดีของเอย ที่ไม่มีความเอื้อเฟื้อรวมทั้งตึงปากกาออกมาจากมือของใบข้าวโดยไม่บอกให้รู้ล่วงหน้า ดังนั้น การกล่าวถึงหรือบ่งชี้ประเด็นความผิดของเอย จึงเป็นความไม่สุภาพที่ต้องการทำลายหน้าของเอย ด้วยการนำประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมความผิดของเอยที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม คือ ควรจะมีความเอื้อเฟื้อ มากกล่าวในเชิงตำหนิ

7. การไม่ยอมรับ หมายถึง การไม่ยินยอมหรือไม่เห็นพ้องต้องกันกับความคิดเห็นหรือการกระทำของผู้ฟัง รวมไปถึงการไม่ยอมรับในตัวผู้ฟัง เช่น การปฏิเสธ การขับไล่ หรือการไม่สนใจ ไม่ใส่ใจ ไม่แสดงความเห็นใจต่อความรู้สึกของผู้ฟัง เป็นต้น ในหลาย ๆ แนวคิดเกี่ยวกับความสุภาพและความไม่สุภาพนั้น [3-4, 11, 25] การใช้ภาษาในลักษณะนี้เป็นการใช้ภาษาในเชิงลบ เพราะเป็นการทำลายหน้า และส่งผลให้ผู้ฟังรู้สึกแปลกแยกออกจากกลุ่ม ไม่เป็นพวกพ้องเดียวกัน อันนำมาซึ่งการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างกัน ดังตัวอย่างการขับไล่ผู้ฟังให้ออกจากบ้านไป

ตัวอย่างที่ 7 รสสุคนธ์ไม่พอใจอุษา เนื่องจากชีพ มีท่าทางจะชอบพออุษา ดังนั้น เมื่อลั่นทม ภรรยาของชีพตาย รสสุคนธ์จึงขับไล่อุษาออกจากบ้าน

รสสุคนธ์ “ถ้าอย่างนั้นคืนนี้สวดศพเสร็จเนี่ยะ ฉันทว่าเธอควรขยับขยายหาที่อยู่ใหม่ได้แล้วนะ ถ้าเธอไม่ได้มีแผนการอะไร ออกไปจากบ้านนี้ซะ”

(บทสนทนาจากละครเรื่อง สุสานคนเป็น)

จากตัวอย่างที่ 7 รสสุคนธ์กล่าวถ้อยคำ “ออกไปจากบ้านนี้ซะ” ซึ่งมีเนื้อความบังคับให้อุษาเก็บของออกจากบ้านไป ทั้งนี้ รสสุคนธ์ไม่พอใจอุษามาก่อนแล้ว เนื่องจากอุษามักจะตำหนิเธอเกี่ยวกับการทำงานในโรงงาน รวมทั้งกลัวว่าชีพสามีของเธอจะไปมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับอุษา จึงต้องตัดต้นเหตุเพื่อให้เกิดปัญหาในภายหลัง

8. การทำให้กลัว หมายถึง การกล่าวถ้อยคำที่มีเนื้อความเกี่ยวกับผลกระทบเชิงลบหรือผลร้ายที่อาจเกิดแก่ผู้ฟังในอนาคต โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อระบายนามณ์ สร้างความอับอายให้แก่ผู้ฟัง หรือให้ผู้ฟังเกิดความกลัว ตลอดจนนำไปสู่การปฏิบัติหรือละการปฏิบัติตามที่ผู้พูดต้องการ อาจเป็นการสาปหรือสาปแช่ง หรือการข่มขู่ก็ได้ การทำให้กลัวนั้นเป็นกลวิธีความไม่สุภาพที่ทำลายทั้งหน้าและสิทธิของผู้ฟัง โดยการสาปแช่งนั้น เป็นการทำลายหน้าผู้ฟัง โดยเฉพาะ คุณภาพของหน้าในส่วนของคุณภาพลักษณะให้เป็นไปในทางลบ เช่น ขอให้ไม่ตายดี ขอให้สอบตก เป็นต้น ส่วนการข่มขู่เป็นการทำลาย เนื่องจากการข่มขู่เป็นการกล่าวถ้อยคำให้ผู้ฟังกลัวและละหรือกระทำบางสิ่งบางอย่างที่ผู้ฟังไม่ต้องการกระทำ จึงเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 8 ผู้โดยสารรถประจำทางไม่พอใจพนักงานเก็บเงินรถโดยสารประจำทางที่ให้ข้อมูลเส้นทางการเดินรถไม่ชัดเจน

ผู้โดยสาร “สามวันไม่ตายดี บอกไม่ไปไหนไปแค่นั้นก็จะได้ลง”

(สถานการณ์จริงจากเว็บไซต์ยูทูบ)

จากตัวอย่างที่ 8 ผู้โดยสารรถประจำทางกล่าวถ้อยคำ “สามวันไม่ตายดี” ซึ่งเป็นการสาปแช่ง โดยมีเนื้อความเกี่ยวกับผลกระทบในเชิงลบที่ต้องการให้พนักงานเก็บเงินรถโดยสารประจำทางเสียชีวิตอย่างอนาถภายในสามวันนี้ ทั้งนี้ เนื่องจากไม่พอใจพนักงานเก็บเงินรถโดยสารประจำทาง ที่ให้ข้อมูลเส้นทางการเดินรถไม่ชัดเจน จนทำให้ผู้โดยสารคนนี้ไม่สามารถลงรถตรงป้ายที่ต้องการได้ อีกทั้งยังกล่าวโทษว่าเป็นความผิดของผู้โดยสารที่ไม่ตั้งใจฟัง ด้วยเหตุนี้ การกล่าวถ้อยคำดังกล่าวนี้ จึงเป็นความไม่สุภาพ ที่ต้องการทำลายหน้าของพนักงาน กล่าวคือ เนื้อหาของถ้อยคำไม่ได้ยกย่องเชิดชูหรือให้เกียรติพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นอย่างดีแล้ว ในทางตรงกันข้ามกลับสาปแช่งให้เสียชีวิตในเร็ววันอีก ซึ่งอนุมานได้ถึงความบกพร่องในหน้าที่ของพนักงานคนดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

9. การใช้จรรยาบรรณการสั่ง หมายถึง การกล่าวถ้อยคำที่มีเนื้อความสั่งให้ผู้ฟังกระทำบางสิ่งบางอย่าง Bousfield [7] ได้กล่าวว่า ในหลายสถานการณ์ การสั่งหรือการทำให้ผู้ฟังอยู่ได้อ่านาจ ก็เป็นฉนวนก่อให้เกิดความขุ่นเคืองและไม่สุภาพ โดยเฉพาะการสั่งให้กระทำในสิ่งที่ผู้ฟังไม่ต้องการกระทำ ซึ่งเป็นการทำลายสิทธิ์ของผู้ฟังที่จะกระทำการใดได้อย่างอิสระ [11, 25] ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง 9 ลูกค้าไม่พอใจที่พนักงานคิดราคาสินค้าไม่ถูกต้อง จึงได้ต่อว่าพร้อมทั้งสั่งให้ขอโทษตนเอง
ลูกค้า “โอ้เหี้ย ญ่บอกว่ามึงคิดผิด โอ้เย็ดแม่ แล้วมึงขอโทษกูรีเปล่า สัตว์มาเลี้ยงกู ราคาก็เป็นราคานี้แหละ ชื้อมาสิบบาท แล้วมาบอกกูยกเลิก ขอโทษกูเดี๋ยวนี้เลยควย”
(สถานการณ์จริงจากเว็บไซต์ยูทูบ)

จากตัวอย่าง 9 ลูกค้ากล่าวถ้อยคำ “ขอโทษกูเดี๋ยวนี้เลย” ซึ่งมีเนื้อความสั่งให้พนักงานขอโทษตนเอง เนื่องจากไม่พอใจที่พนักงานคนดังกล่าวคิดราคาสินค้าไม่ถูกต้อง การสั่งดังกล่าวจึงเป็นทำลายสิทธิ์ของพนักงาน กล่าวคือ เป็นการลูกล้าเข้าไปให้พนักงานผู้นั้นอยู่ภายใต้อำนาจของตน อีกทั้ง เป็นการบังคับให้กระทำตามที่ต้องการ คือ กล่าวคำขอโทษซึ่งผู้ฟังหรือพนักงานคนนั้นไม่ต้องการทำ

10. การประชดประชัน (sarcasm) หมายถึง การกล่าวถ้อยคำที่รูปภาษาไม่สัมพันธ์ (Mismatch) หรือตรงกันข้ามกับเจตนาของผู้พูด หรือที่ Leech [26] เรียกว่า ถ้อยคำนัยผกผัน (Irony) ทั้งนี้ โดยมีเจตนาเพื่อก่อให้ผู้ฟังเกิดความขุ่นเคือง ด้วยวิธีการที่ไม่ตรงประเด็นหรือการกล่าวอ้อม แต่ผู้ฟังก็สามารถเข้าใจเจตนาของผู้พูดได้จากการตีความจากความหมายซึ่งบ่งเป็นนัย (Implicature) หรือที่ Culpeper [10] เรียกว่า Implicational Impoliteness อันเป็นบริบท (หมายถึงความรวมถึงทั้ง Co-text และ Context) ที่ช่วยให้รับรู้ได้ว่าถ้อยคำนั้นไม่สุภาพ อันประกอบด้วย บริบทภายใน (Internal) ซึ่งเป็นความขัดกันระหว่างรูปภาษาภายในถ้อยคำ หรือรูปภาษากับปริภาษาอื่น ๆ เช่น การกล่าวชม แต่ใช้น้ำเสียงสูงหรือเพ้อหนาย เป็นต้น ส่วนบริบทภายนอก (External) นั้นเป็นบริบทภายนอกที่เอื้อต่อการเข้าใจถ้อยคำว่าไม่สุภาพ ทั้งนี้ อาจเป็นความไม่สัมพันธ์กันระหว่างประเภทของงานเขียนกับรูปภาษา เช่นจดหมายร้องเรียน แต่ลงท้ายจดหมายด้วยการกล่าวขอบคุณ หรือเหตุการณ์ความขัดแย้งที่มีมาก่อนในอดีต เช่น ผู้พูดกล่าวชมผู้ฟังด้วยน้ำเสียงปกติ แต่ด้วยเหตุการณ์ในอดีตที่เคยทะเลาะหรือขัดแย้งกันมาก่อน ก็ทำให้รับรู้ได้ว่า ผู้พูดไม่ได้มีความจริงใจที่จะกล่าวชมผู้ฟังจริง เป็นต้น จากการวิเคราะห์พบการประชดประชันในหลายลักษณะ ทั้งการแสรังสุภาพ การใช้ประโยคคำถามเพื่อตำหนิหรือประชดประชัน การใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบเสียงสะท้อน และการใช้ระดับภาษาไม่เหมาะสม กลวิธีการนี้ ส่วนใหญ่ ผู้พูดจะละเมิดหลักการสนทนาโดยเฉพาะ หลักคุณภาพและหลักวิธีการ กล่าวคือ ผู้พูดกล่าวถ้อยคำที่ไม่เป็นจริงหรือกล่าวถ้อยคำที่ไม่ชัดเจนว่าไม่สุภาพ แต่บริบทดังกล่าวมาจะช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจได้ว่าผู้พูดมีเจตนาจะไม่สุภาพจริง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 10 ลูกโซ่ปล่อยคลิปลับของริบบิ้นในอินเทอร์เน็ต เพื่อหวังทำลายและให้ริบบิ้นออกจากวงการประกวดนางงาม
ริบบิ้น “ต้องขอขอบคุณลูกโซ่ที่ปล่อยคลิปแรกออกไปก่อน”
(บทสนทนาจากละครเรื่อง สงครามนางงาม)

จากตัวอย่างที่ 10 ริบบิ้นกล่าวถ้อยคำ “ต้องขอขอบคุณลูกโซ่ที่ปล่อยคลิปแรกออกไปก่อน” เนื่องจากไม่พอใจลูกโซ่ที่เปิดเผยความลับของเธอต่อกองประกวด เพื่อให้ริบบิ้นหลุดตอจากการประกวดในครั้งนี้ แต่ริบบิ้นกลับแก้ไขสถานการณ์ได้จนทำให้เป็นผลดีแก่ตัวเธอเอง แม้จะเป็นผลดีก็ตาม แต่ในสถานการณ์เช่นนี้ ที่ถูกลูกโซ่ ซึ่งเป็นคู่แข่งชั้นฝ่ายตรงข้ามเปิดเผยความลับนั้น ก็ไม่ใช่เรื่องที่ดี ฉะนั้น การที่ริบบิ้นกล่าวขอบคุณลูกโซ่ จึงไม่ได้มีเจตนาหรือความจริงใจที่จะสำนึกบุญคุณที่ลูกโซ่เปิดเผยความลับของเธอจริง แต่ในทางตรงกันข้ามกลับต้องการแสรังสุภาพเพื่อประชดประชันลูกโซ่ ที่แม้ว่าลูกโซ่จะคิดร้ายกับเธอ แต่แผนนั้นก็ล้มเหลว ในทางตรงกันข้าม กลับเป็นประโยชน์แก่ตัวเธอเองมากกว่า

11. การท้าทาย หมายถึง การกล่าวถ้อยคำที่มีเนื้อความชวนให้ผู้ฟังกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ผู้พูดเชื่อว่าผู้ฟังไม่มีความสามารถที่จะกระทำสิ่งนั้นได้ หรืออยู่ในสถานะที่มีความสามารถด้อยกว่าผู้พูด การกล่าวถ้อยคำในลักษณะนี้ เป็นการท้าทายหน้า โดยเฉพาะ คุณภาพหน้าของผู้ฟัง ผู้พูดเชื่อว่าผู้ฟังไม่มีความสามารถจะกระทำได้ การท้าทายก็ยิ่งบ่งชี้ความสามารถของผู้ฟัง อันก่อให้เกิดความอับอายหรือความขุ่นเคืองแก่ผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 11 รสสุคนธ์แอบไปมีความสัมพันธ์ลับกับซีฟ น้ำเชยของอุษา ทั้งที่ลั่นทมภรรยา ก็ยังมีชีวิตอยู่
 อุษา “ฉันไม่คิดเลยนะว่าเธอจะเลวได้ขนาดนี้”
 รสสุคนธ์ “คุณอุษาคะ ฉันก็ยังยืนยันคำเดิมนะคะ ถ้าจะฟ้องให้คุณผู้หญิงช็อกตายคาบ้านนี้ ก็ฟ้องไปเลย ฟ้องได้ทุกเมื่อเลย ว่าแต่ถ้ารีเปล่าละ”

(บทสนทนาจากละครเรื่อง สุสานคนเป็น)

จากตัวอย่างที่ 11 รสสุคนธ์กล่าวถ้อยคำ “ถ้าจะฟ้องให้คุณผู้หญิงช็อกตายคาบ้านนี้ ก็ฟ้องไปเลย ฟ้องได้ทุกเมื่อเลย ว่าแต่ถ้ารีเปล่าละ” ซึ่งมีเนื้อความชวนให้อุษา กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คือ เปิดเผยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรสสุคนธ์กับซีฟให้ลั่นทมได้รู้ ทั้งนี้ เนื่องจากไม่พอใจอุษาที่จะนำความลับของเธอกับซีฟไปบอกลั่นทม แต่ก็เชื่อว่าอุษาไม่กล้าที่จะเปิดเผยความลับนี้จริง เพราะเป็นห่วงความรู้สึกของลั่นทมมากกว่า ดังนั้น การกล่าวท้าทายของรสสุคนธ์จึงเป็นความไม่สุภาพ ที่มุ่งทำลายของอุษาเพราะเป็นการทำในการกระทำที่เชื่อแน่ว่าอุษาไม่มีทางที่จะกระทำได้

12. การระงับความสุภาพ หมายถึงการที่ผู้พูดตั้งใจไม่แสดงความสามารถในสถานการณ์ที่ผู้ฟังคาดหวังว่า ผู้พูดจะต้องแสดงความสามารถกลับ [5] การสนทนาเป็นกิจกรรมที่เป็นพลวัตร มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นผู้พูดและผู้ฟัง บ่อยครั้งที่คู่สนทนาสามารถคาดเดาถ้อยคำในผลัดของการสนทนาได้ เนื่องจากแนวคิดเรื่องของคู่วัจนกรรม (Adjacency Pair) ที่ปรากฏที่เมื่อปรากฏวัจนกรรมใดวัจนกรรมหนึ่งแล้ว มักปรากฏอีกวัจนกรรมหนึ่งตามมากันเสมอ [27] เช่น การถาม-การตอบคำถาม การขอร้อง-การตอบรับหรือปฏิเสธ เป็นต้น โดยเฉพาะ วัจนกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสุภาพตามขนบหลายวัจนกรรม ที่เมื่อคู่สนทนาฝ่ายหนึ่งกล่าววัจนกรรมเหล่านี้แล้ว ก็คาดหวังว่าคู่สนทนาอีกฝ่ายจะกล่าวอีกวัจนกรรมในส่วนที่สองกลับ ด้วยเหตุนี้ หากคู่สนทนาต้องการแสดงออกซึ่งความไม่สุภาพ ก็จะเลือกที่จะระงับหรือไม่กล่าวถ้อยคำที่เป็นวัจนกรรมคู่ในส่วนสองกลับ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 12 แม่ครัวกับพนักงานเสิร์ฟมีประเด็นที่ไม่พอใจกันแล้ว ในสถานการณ์นี้ แม่ครัวถามพนักงานเสิร์ฟถึงลูกค้าที่จองโต๊ะไว้ ว่านั่งโต๊ะหมายเลขเท่าไร เพื่อจะได้เขียนกำกับในรายการอาหารที่จะยกออกไปเสิร์ฟได้ถูกต้อง
 แม่ครัว “นก (ชื่อสมมติของพนักงานเสิร์ฟ) โต๊ะจองโต๊ะไหน”
 พนักงานเสิร์ฟไม่ตอบถ้อยคำใดใด
 แม่ครัว “ไม่บอก กระจู๋รู้ใหม่ว่านั่งโต๊ะไหน ทีหลังกูทำตังทำตัง พวกมึงยกกันเอาเองนะกูถามมึงไม่ตอบ”
 พนักงานเสิร์ฟยังคงนิ่ง ไม่ตอบ

(สถานการณ์จริงจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง)

จากตัวอย่างที่ 12 แม่ครัวทราบหมายเลขโต๊ะของลูกค้าที่จองโต๊ะอาหารไว้ เพื่อจะได้กำกับลงในรายการอาหารและยกเสิร์ฟได้ถูกต้องตรงตามโต๊ะที่จองไว้ ดังนั้น จึงกล่าวถามพนักงานเสิร์ฟถึงเรื่องหมายเลขของลูกค้าที่โทรศัพท์มาจองโต๊ะอาหารด้วยการกล่าว วัจนกรรมการถาม ซึ่งมีคู่วัจนกรรมเป็นการกล่าวตอบกลับ การที่แม่ครัวกล่าววัจนกรรมการถามด้วยถ้อยคำว่า “นก (ชื่อสมมติของพนักงานเสิร์ฟ) โต๊ะจองโต๊ะไหน” ก็คาดหวังว่าพนักงานเสิร์ฟจะตอบคำถาม แต่ในทางตรงกันข้ามพนักงานเสิร์ฟกลับไม่กล่าวตอบใดใด ด้วยเหตุนี้ การนิ่งเงียบของพนักงานเสิร์ฟจึงเป็นการแสดงออกซึ่งความไม่สุภาพต่อแม่ครัว อันเนื่องมาจากเหตุความบาดหมางก่อนหน้านี้

สรุปและการอภิปรายผล

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการไม่สุภาพในภาษาไทย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลบทสนทนาจาก 4 แหล่งข้อมูล ได้แก่ บทสนทนาในละครโทรทัศน์ บทสนทนาจากประสบการณ์จริงของผู้วิจัย บทสนทนาจากสถานการณ์จริงในโซเชียลมีเดีย และบทสนทนาจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับความไม่สุภาพ จากวิเคราะห์กลวิธีความไม่สุภาพพบกลวิธีความไม่สุภาพทั้งหมด 12 กลวิธี ได้แก่ 1) การใช้คำอุทานแสดงอารมณ์ความรู้สึกเชิงลบ 2) การใช้คำลงท้ายที่ไม่สุภาพ

3) การใช้คำต้องห้าม 4) การใช้คำที่มีความหมายทางลบ 5) การกล่าวถ้อยคำที่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบ 6) การกล่าวถ้อยคำที่มีเนื้อความเกี่ยวกับข้อบกพร่องของผู้ฟัง 7) การไม่ยอมรับ 8) การทำให้กลัว 9) การใช้จรรยาบรรณการสั่ง 10) การประชดประชัน 11) การทำทนาย และ 12) การระงับความสุภาพ กลวิธีที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ ส่วนใหญ่สอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ [9, 18-21] ที่ศึกษาความไม่สุภาพและจรรยาบรรณต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับความไม่สุภาพ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลวิธีต่าง ๆ เหล่านี้เป็นกลวิธีที่ไม่สุภาพจริง และอยู่ในการรับรู้ของคนในสังคมไทย เนื่องจากการปฏิสัมพันธ์กันนั้น โดยเฉพาะ ในสถานการณ์ที่ไม่สุภาพ ผู้พูดจำเป็นต้องเลือกใช้ถ้อยคำที่คิดว่าไม่สุภาพจริง ที่ผู้ฟังจะสามารถประเมินค่าถ้อยคำนั้นได้ว่าไม่สุภาพ ถ้อยคำในลักษณะนี้มักเป็นถ้อยคำที่ทั้งผู้พูดและผู้ฟังเรียนรู้และสั่งสมจากประสบการณ์จากการปฏิสัมพันธ์ก่อนนี้ (Prior Interactions) แล้วนำมาใช้เมื่อต้องการแสดงความไม่สุภาพ [10, 28] ดังนั้นถ้อยคำที่ไม่สุภาพนี้จึงปรากฏซ้ำทั้งในงานวิจัยนี้และงานวิจัยอื่น ๆ ต่อยอดถึงการรับรู้และอยู่ในโครงสร้างความรู้ (Schema) ของผู้ใช้ภาษาในสังคมไทย

กระนั้นก็ดี กลวิธีบางกลวิธีก็แตกต่างจากงานวิจัยอื่น ๆ นี้ แม้ว่าในงานวิจัยอื่น ๆ ปรากฏกลวิธีการทำให้อึดใจ โดยเฉพาะ การข่มขู่ แต่ก็ไม่มีงานวิจัยปรากฏการใช้การสาปแช่ง ต่างจากงานวิจัยนี้ ที่ปรากฏการสาปแช่ง อันสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของคนในสังคมไทย ที่เชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ อันบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ แม้ว่าเหตุการณ์เหล่านั้นจะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม นอกจากนี้หลายกลวิธีที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ไม่สัมพันธ์กับงานของ จันทิมา สว่างลาก [9] ที่ศึกษากลวิธีความไม่สุภาพในรายการเรียลลิตีโชว์นั้น ที่แม้จะเป็นการศึกษากลวิธีความไม่สุภาพที่เหมือนกัน แต่กลวิธีความไม่สุภาพบางกลวิธีปรากฏใช้เฉพาะในงานวิจัยนี้ แต่ไม่ปรากฏในรายการเรียลลิตีโชว์ ทั้งการทำให้กลัว อัน ได้แก่ การข่มขู่และการสาปแช่ง กลวิธีการไม่รับ กลวิธีการทำทนาย กลวิธีการระงับความสุภาพ ส่วนกลวิธีการประชดประชันนั้นไม่สอดคล้องกันในบางประเด็น ได้แก่ การแสวงหาสุภาพ และการใช้ถ้อยคำนับพหุผันเสียหายสะท้อน เนื่องจากงานของ จันทิมา สว่างลาก [9] ศึกษากลวิธีความไม่สุภาพในปริศนารายการเรียลลิตีโชว์ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดสด จึงมีการควบคุมเนื้อหาของรายการให้เหมาะสม รวมทั้งการใช้ภาษาที่ไม่สุภาพมักเป็นการยั่วล้อ (Banter) เพื่อสร้างสีสันให้แก่รายการมากกว่า แตกต่างจากในงานของผู้นี้ ที่สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสถานการณ์จริงหรือเสมือนจริง ที่ตัวละครหรือบุคคลในสถานการณ์ มุ่งเน้นการทำลายหน้าหรือสิทธิ์ของผู้ฟังเพื่อให้ขุนเคืองหรืออับอายเป็นหลัก ดังนั้น จึงปรากฏกลวิธีที่หลากหลายกว่า

นอกจากนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า สัทสัมพันธ์ (Prosody) มีความสำคัญต่อการประเมินค่าความไม่สุภาพ อีกทั้งช่วยให้ผู้ฟังรับรู้ความไม่สุภาพที่ผู้พูดต้องการจะทำลายหน้าหรือสิทธิ์ของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี Culpeper, Bousfield and Wichmann [29] ได้กล่าวถึงสัทสัมพันธ์ไว้ว่า “สัทสัมพันธ์เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเสียงในระดับเหนือหน่วยแยกส่วน (Suprasegmental) ที่มีความสัมพันธ์กับถ้อยคำทุกถ้อยคำ อันได้แก่ การลงเสียงหนักเบา (Stress) จังหวะ (Rhythm) และทำนองเสียง (Intonation) ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ทุกถ้อยคำใดที่เปล่งออกมา ย่อมต้องเกี่ยวข้องกับสัทสัมพันธ์เสมอ ไม่มีถ้อยคำใดปราศจากสัทสัมพันธ์ได้” ด้วยเหตุนี้ ในการสื่อสาร จึงจำเป็นที่ผู้รับสารหรือผู้ฟังต้องพิจารณาหรืออาศัยสัทสัมพันธ์ในการตีความหมายหรือเจตนาของผู้ส่งสารหรือผู้พูด ดังที่ในแนวคิดและทฤษฎีทางการสื่อสารกำหนดให้สัทสัมพันธ์หรือปริภาษาเป็นสิ่งต้องพิจารณาควบคู่กับการตีความสาร ไม่เว้นแม้แต่การตีความความไม่สุภาพของถ้อยคำ งานวิจัยหลายงาน โดยเฉพาะงานของ Culpeper, Bousfield and Wichmann [29] และ Tumtavitikul and Thitikannara [30] บ่งชี้ว่าค่าเฉลี่ยมูลฐาน (Pitch Range) ในขณะทีกล่าวถ้อยคำไม่สุภาพหรือในขณะทีกล่าวถ้อยคำด้วยอารมณ์โกรธ จะสูงกว่าการกล่าวถ้อยคำในอารมณ์อื่นหรือถ้อยคำปกติ แต่ก็ไม่สามารถสรุปรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของถ้อยคำที่ไม่สุภาพหรือในอารมณ์โกรธได้ จึงน่าสนใจที่จะมีการศึกษาทั้งสัทสัมพันธ์ และกลวิธีความไม่สุภาพ ร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ โดยเฉพาะ ปัจจัยทางสังคมต่อไปเพื่อให้เข้าใจความไม่สุภาพทางภาษาในภาษาไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] Culpeper, J. (2005). Impoliteness and entertainment in the television quiz show: The weakest link. *Journal of Politeness Research*, 1, 35- 72.
- [2] Culpeper, J. (2012). Politeness and impoliteness. In Andersen, G. and Aijmer, K. Editor. *Pragmatics of Society*, 393- 483. Berlin: Mouton de Gruyter.
- [3] Lakoff, R. (1989). The Limits of politeness: Therapeutic and courtroom discourse. *Multilingua*, 8(2-3), 101- 129.
- [4] Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [5] Culpeper, J. (1996). Towards an anatomy of impoliteness. *Journal of Pragmatics*. 25, 349- 367.

- [6] Culpeper, J. (2015). Impoliteness strategies. In Capone, A. and Jacob, L. Editor. *Interdisciplinary studies in pragmatics, culture and society*, 1- 23. London: Springer.
- [7] Bousfield, D. (2007). Beginnings, middles and ends: A biopsy of dynamics of impolite ex-changes. *Journal of Pragmatics*, 39, 2185- 2216.
- [8] Argyro, K. (2010). Impoliteness strategies in house M.D. *Lodz Papers in Pragmatics*. 6, 305- 339.
- [9] Sawanglap, J. (2013). *Impoliteness strategies in Thai reality shows*. M.A. Thesis in Thai Language. Bangkok: Chulalongkorn University.
- [10] Culpeper, J. (2011). *Impoliteness: Using language to cause offence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [11] Spencer- Oatey, Helen D. M. (2000). Rapport management: A framework for analysis. In Helen D. M. Spencer-Oatey Editors. *Culturally speaking: Managing rapport through talk across cultures*. London and New York: Continuum.
- [12] Spencer-Oatey, H., & Kádár, D. (2016). The bases of (Im) politeness evaluations: Culture, the moral order and the East- West. *East Asian Pragmatics*, 1(1), 73-106.
- [13] Culpeper, J. (2012). (Im) politeness: Three issues. *Journal of Pragmatics*, 44, 1128- 1133.
- [14] Matsumoto, Y. (1988). Reexamination of the universality of face: politeness phenomena in Japanese. *Journal of Pragmatics*, 12, 403 -426.
- [15] Gu, Y. (1990). Politeness phenomena in modern Chinese. *Journal of Pragmatics*, 14, 237- 257.
- [16] Mao, L. R. (1994). Beyond politeness theory: 'Face' revisited and renewed. *Journal of Pragmatics*, 21(5), 451-486.
- [17] Vatcharasuwan, P. (2004). *The act of disagreeing in Thai by speakers of different social status: The case of teachers and students*. M.A. Thesis in Thai Language. Bangkok: Chulalongkorn University.
- [18] Sukwisith, W. (2004). *The speech act of reprimanding in Thai*. M.A. Thesis in Thai Language. Bangkok: Chulalongkorn University.
- [19] Photiwit, S. (2004). *Strategies of expressing conflict in Thai*. M.A. Thesis in Linguistics. Bangkok: Thammasat University.
- [20] Phengsuriya, N. (2006). *The usage of stigmatized expressions in Thai*. M.A. Thesis in Linguistics. Bangkok: Thammasat University.
- [21] Jaisue, R. (2006). *The speech act of complaining in Thai: A case study of university students*. M.A. Thesis in Thai Language. Bangkok: Chulalongkorn University.
- [22] Gumperz, J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [23] Ljung, M. (2011). *Swearing: A cross-cultural linguistic study*. New York: Palgrave Macmillan.
- [24] The Royal Society. (2013). *Dictionary of Thai language*. Bangkok: Nanmeebooks Publishing.
- [25] Spencer- Oatey, Helen D. M. (2008). *Culturally speaking: Managing rapport through talk across culture*. London and New York: Continuum.
- [26] Leech, G. (1983). *Principles of pragmatics*. London: Longman.
- [27] Intachakra, S. (2007). *Fundamental concepts of pragmatics*. Bangkok: Thammasat University Press.
- [28] Kádár, D. Z. (2013). *Relational rituals and communication: Ritual interaction in group*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- [29] Culpeper, J., Bousfield, D., & Wichmann, A. (2003). Impoliteness revised: With special reference to dynamic and prosodic aspects. *Journal of Pragmatics*, 35, 1545- 1579.
- [30] Tumtavitikul, A., & Thitikannara, K. (2006). *The intonation of Thai emotional speech*. Proceedings of the 11th Australian International Conference on Speech Science & Technology, New Zealand, 6-8 December 2006. 287-291.

ผลกระทบของระยะเวลาเรียนต่อการเอาใจใส่ในการเรียนในชั้นเรียนไวยากรณ์
ของนักเรียนไทยที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ¹
Impact of Class Length on Student Engagement
in Thai EFL Grammar Classes¹

ไมเคิล สโตล์ฟัส^{2*} และพนิดา สุขศรีเมือง³
Michael Stoltzfus^{2*} and Panida Sukseemuang³

¹ ได้รับทุนสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

² นักศึกษาปริญญาโท สาขาการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษานานาชาติ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

³ อ.ดร., ภาควิชาภาษาและภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

² Student, M.A. in Teaching English as an International Language, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Songkhla, 90110, Thailand

³ Lecturer, Dr., Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Songkhla, 90110, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: michaelstoltzfus@gmail.com

(Received: June 8, 2018; Revised: August 6, 2018; Accepted: August 16, 2018)

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของระยะเวลาเรียนต่อการวัดความเอาใจใส่ในการเรียนเชิงพฤติกรรม และอารมณ์และความไม่พอใจการเอาใจใส่ในการเรียนศึกษาจากการกระจายเวลาเรียนโดยแบ่งห้องเรียนเป็นสองห้อง คือ ห้องเรียนที่ใช้เวลาเรียน 35 นาที เรียนทุกวันกับห้องเรียนที่ใช้เวลาเรียน 3.5 ชั่วโมง เรียนสัปดาห์ละครั้ง ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ นักเรียนชั้น ม.3 ในโรงเรียนแห่งหนึ่งทางภาคใต้ จำนวน 70 คน และครู 2 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบรายงานตนเอง และแบบรายงานของครู สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสหสัมพันธ์ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนซึ่งเรียนในห้องเรียนที่มีระยะเวลาเรียนสั้นกว่า มีความเอาใจใส่ในการเรียนมากกว่านักเรียนอีกกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญจากแบบรายงานของครูและแบบรายงานตนเองของนักเรียนในเรื่องการเอาใจใส่ในการเรียนพบว่า มีความคลาดเคลื่อนทำให้เกิดข้อสงสัยเรื่องความน่าเชื่อถือของแบบรายงานของครูในการวัดความเอาใจใส่เชิงอารมณ์นักเรียนในห้องเรียนที่มีระยะเวลา 3.5 ชั่วโมง สัปดาห์ละครั้ง แสดงอาการล่า และเบื่อหน่ายเมื่อเลิกเรียน นักเรียนซึ่งเรียนในห้องเรียนที่มีเวลาเรียนสั้นกว่าและเรียนทุกวัน แสดงความไม่พอใจน้อยมาก และรายงานว่าไม่มีสาเหตุของความไม่พอใจในขณะเรียน ประเด็นสำคัญที่นำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการตารางเรียน คือ ชั้นเรียนที่มีเวลาน้อยกว่าช่วยเพิ่มการเอาใจใส่ในการเรียน

คำสำคัญ: ความเอาใจใส่ในการเรียน ตารางเรียน ระยะเวลาของห้องเรียน

Abstract

The objective of this study is to investigate the impact of class length on measures of behavioral and emotional engagement and disaffection at a classroom level. Student engagement was measured in two varying distributions of 3.5 hours of weekly instructional time: short daily classes and longer classes held only once a week. The subjects of this study were 70 students and two teachers in one of the schools in the south of Thailand. The instruments were student self-reports and teacher reports. The statistics used to analyze the data were mean, standard deviation and correlation. Results indicated that students studying in shorter class periods were significantly more engaged according to teacher reports and slightly more engaged according to student self-reports. Discrepancies between student and teacher reports of engagement in this study cast doubts on the reliability of teacher reports particularly for measuring emotional engagement. Students in longer classes showed more frequent signs of tiredness and boredom toward the end of class. Students in shorter classes showed fewer indications of disaffection and frequently reported no awareness of causes for disaffection during class. An important implication for course scheduling is that shorter classes can serve to boost student engagement.

Keywords: Student Engagement, Course Scheduling, Class Length

Introduction

Successful academic outcomes are critically dependent on the level of students' engagement (involvement in and attraction to learning) in school [1]. Thus, it is essential that educators strive to engage students. Student engagement, a multidimensional construct involving both how students feel and behave [2], has enjoyed increased attention in recent years. This is due not only to how essential student engagement is for learning but also to how highly responsive it is to various kinds of intervention [3]. The effects of student engagement and disaffection (lack of engagement) are far-reaching. Previous studies show that engagement leads to higher grades [1], increased attendance [4] and well-satisfied teachers less prone to burn out [5].

The model of student engagement adhered to in this study was developed by Skinner, Furrer, Marchand, and Kindermann [6]. This conceptualization of student engagement proposes a bi-dimensional concept of engagement comprised of behavioral and emotional aspects. These two dimensions are further

broken down into the following four components; behavioral engagement, emotional engagement, behavioral disaffection, and emotional disaffection. Student engagement in this study is defined as a meta-construct that combines behavioral and emotional dimensions and refers to active, energized, persistent, focused, emotionally positive interactions with the teacher and classroom activities [6].

Indicators of behavioral engagement include effort, attention, persistence, and involvement (e.g. participating in class discussion). Indicators of emotional engagement include energized emotional states such as enthusiasm, enjoyment, satisfaction and interest (e.g. having fun in class). Disaffection can be rendered as a lack of engagement (lack of positive indicators) but goes beyond that to include negative actions and emotions. Thus, indicators of behavioral disaffection include passivity, giving up, and withdrawal (e.g. being easily distracted), whereas, emotional disaffection includes boredom, sadness, disinterest and anxiety (e.g. feeling frustrated when unable to answer a question) [6].

Facilitators of student engagement are factors that predict student engagement levels. In a very influential model of school learning, Carroll [7] proposed that the primary facilitator of student motivation and engagement was time. The implication was not to increase instructional time without regard to other factors, but rather to match the time allocated for learning to the amount of time the learner is willing to spend learning [8]. While that amount of time is undoubtedly highly dependent on the quality of instruction as found in a recent study on the relationship between instructional time and classroom quality [9], students do not have unlimited attention spans. Therefore, it is of value to ask what the optimal class length is for fostering high engagement levels.

Studies on the effects of block scheduling are generally a comparison between long instructional sessions (intensive programs or block schedules where students attend fewer but longer classes) and shorter instructional sessions found in traditional programs. Despite the purported benefits of block scheduling for greater academic gains, research fails to make a strong case for its superiority to traditional scheduling [10]. One reason for this may be that advantages in terms of less chaos and favorable perceptions by teachers [11] have failed to outweigh disadvantages inherent to longer classes such as concentration difficulty and boredom [12].

In a study measuring how long students can pay attention in class, Bunce, Flens and Neiles [13] found that during lectures student attention lapses begin as early as within the first 15 minutes and occur in ever-shortening cycles thereafter. While lecturing is known to be less engaging and there are plenty of pedagogical approaches that are more conducive to an engaging classroom environment, the problems of tiredness and decreasing attention have been reported in numerous studies on student perceptions of block scheduling [14-15]. The strongest disadvantage of block scheduling found by Kaya and Aksu [12] in their study on 1,100 middle and high school students was ‘boredom at the end of the courses’, indicated by 88% of the participants. They also reported that students in block schedules suffered from loss of concentration and were less attentive overall.

In a study by Reardon, Payan, Miller, and Alexander [16] student perceptions of three class formats (1 hour/three times a week, 1.5 hours/twice a week and 3 hours/one time a week) were investigated. They found that undergraduate students prefer the twice a week format. Students disliked the once a week format due to its lengthy instructional sessions. According to Henebry [17], meeting once a week for a lengthy class session tends to cause problems such as information overload and attention deficiency especially toward the end of classes.

Conversely, some scholars have argued that block scheduling (longer classes) does not negatively affect student engagement. Through interviews with teachers on their perceptions of block scheduling, Kilpatrick [11] found that teachers believed students in block schedules were no less engaged than they were in traditional schedules. In addition, intensive programs where students meet for longer periods of instructional time per day have been found to increase group cohesion [18], a facilitator of student engagement [2].

These previous studies are not in agreement as to whether or not long class periods negatively affect student engagement. Therefore, the impact of instructional time distribution (i.e. class length and frequency) on student engagement is still largely unknown. This is a glaring gap in light of the fact that scheduling is known to have significant effects on various aspects of teaching and learning [19].

Studies on managerial strategies for promoting student engagement are not abundant; consequently, there have been calls for more research into such practices [2]. In regard to the study of student engagement facilitators, Corno and Mandinach [20] argue for the importance of focusing on situated, classroom contexts to discover the degree to which they can enhance or reduce engagement. The current study measured student engagement in authentic classrooms to shed light on how student engagement is affected by class length. Unlike previous studies, the variables of course content and instructional style were closely controlled with class length remaining the only variable between experimental groups.

The amount of total weekly instructional time allotted for English instruction in traditional non-intensive language programs in Thai secondary schools is approximately 3.5 hours. This instructional time is commonly divided between 2 or 3 sessions throughout the week. However, it is also common to organize special tutoring particularly for Grade 9 students in preparation for high stakes exams (e.g. national standardized tests and entrance exams for upper secondary school admission) where students meet for longer instructional sessions lasting 3-4 hours. Previous studies give reason to question the effectiveness of such long instructional sessions especially in regard to their potentially negative impact on student engagement levels. The purpose of the current study is to shed light on the optimal length of class time for maintaining a healthy level of engagement in the Thai secondary school context.

Objectives

The current study focuses on the impact of class length on student engagement in order to inform instructors and course designers regarding best practices for enhancing student engagement. Engagement is assessed using student self-report and teacher report questionnaires in two variations of instructional time distribution (35-minute classes on six days a week versus 3.5 hour classes once a week). A comparative analysis of the results of student self-reports and teacher reports sheds light on the correlation of the research instruments employed in this study. This study also investigates the causes of student engagement based on qualitative data collected with open-ended questions.

The current study sought to answer the following research questions:

1. What are the differences in students' engagement in long versus short instructional sessions?
2. What are the differences between the results of student self-reports and teacher reports of engagement?
3. What are the primary causes of student engagement and disaffection as reported by students and teachers?

Methods

1. Participants and instruction

The participants in this study were 70 Grade 9 students aged 14 or 15 years old. They were enrolled at a private secondary Islamic school in deep southern Thailand, a region where English is not widely used. All of them had been learning English in traditional non-intensive school language programs for at least 8 years.

Prior to the commencement of their grammar instruction all participants took a grammar test designed for A2 level of CEFR. This test included 5 error recognition/correction (ER/C) items and 5 multiple choice (MC) items for each target grammar point that was used in the subsequent treatment (See Table 1.) The total amount of points on the exam was 120. An overall mean score of 29.82 indicated that the students were at a low proficiency level. Furthermore, an independent samples t-test indicated that both groups were at an equal proficiency level in regard to target grammar topics ($p = .081$).

Notices about a special grammar course held outside of normal school hours were posted in four different Grade 9 classrooms to recruit participants. Students voluntarily signed up for the classes and also chose their preferred study schedule which determined the experimental group they were in.

37 of the participants (6 males and 31 females) signed up for a class that met once a week on Friday, the only day off for students at this school where they study regular classes 6 days a week. The duration of instructional sessions for this group was 3.5 hours not including a 15-minute break. This group is referred to in this study as Group A. 33 students (3 males and 30 females) signed up for a class that met 6 days a week after school. The duration of instructional sessions for this group was 35 minutes each day for 6 days a week. This group is referred to in this study as Group B. Both experimental groups studied a total of 3.5 hours per week. The researcher was the teacher for both groups in this course which lasted for 8 weeks with a total of 28 hours of instructional time. Both groups were taught using identical content and teaching style.

Table 1 Exam details and target grammar points

Topic	Exam Type	
	Error recognition/correction	Multiple choice
1. Past continuous versus past simple tense	5	5
2. Comparative and superlative adjectives	5	5
3. If / unless + first conditional	5	5
4. Question tags	5	5
5. Active voice versus passive voice	5	5
6. Present perfect simple tense	5	5
7. Direct speech versus indirect speech	5	5
8. Gerunds and infinitives	5	5
Total	40	40

Eight grammar topics known to be challenging for Thai secondary students were chosen as the content for the treatment period. (See Table 1.) In order to boost a sense of relevance, the participants were told that knowledge of these topics is important for several high stakes exams that they would take at the end of the current academic year. Each week a new grammar topic was presented along with a review of topics already covered in previous weeks. The content was taught using communicative, focus-on-form

activities in order to create a stimulating yet objective learning experience in the classroom [21]. The instruction for each week was divided into 6 stages. Group A received all 6 stages in succession on a single day. Group B received one stage per day on 6 days throughout the week. (See Table 2.)

Table 2 Weekly study timetable

Day	Stage	Group A	Group B
Wednesday	1	-	35 min.
Thursday	2	-	35 min.
Friday	1-6	3.5 hr.	-
Saturday	3	-	35 min.
Sunday	4	-	35 min.
Monday	5	-	35 min.
Tuesday	6	-	35 min.
Total		3.5 hr. (210 min.)	3.5 hr. (210 min.)

2. Instruments

In order to identify suitable data collection instruments a recent review of instruments used to measure student engagement was consulted [22]. A set of questionnaires developed by Skinner, Kindermann, and Furrer [23] to measure student engagement at the classroom level and established as a reliable tool to measure the construct was found to be most suitable for the context of this study. According to this model, the student engagement scale is a composite of four subscales: behavioral engagement, behavioral disaffection, emotional engagement, and emotional disaffection. The assumption of Skinner et al. [23] is that students are competent reporters of their own engagement but also that a teacher report is a healthy compliment to reach maximal reliability. Hence, two questionnaires are used to measure the engagement construct, a student self-report and a teacher report, each including the four subscales.

Measures of student engagement should be evaluated carefully and adapted if necessary to fit each unique context [22]. Due to the participants' low English proficiency, the student self-report questionnaire was translated into Thai to avoid linguistic difficulties. A 5-point Likert-type rating scale was used to collect quantitative data on both questionnaires. Four open-ended questions were added at the end of each questionnaire to provide qualitative data that could complement and expand on the quantitative data. The original questionnaires each had a total of 20 Likert-scale items. Both questionnaires were piloted in order to detect any shortcomings.

Reliability analyses found that data from the student self-report pilot questionnaire was internally consistent at a high level ($\alpha=0.88$). 4 items that were irrelevant, ambiguous, or unnecessarily redundant were eliminated to create more compact instruments. The final version of the student self-report questionnaire used in this study consisted of 16 Likert-scale items with four items under each subscale of student engagement. A few open-ended questions were reworded to enhance their clarity and potential to elicit interesting information related to the engagement construct. These questions were designed to allow students to express their attitudes about class length and the causes of their engagement or disaffection.

Reliability analyses found that the data from the teacher report questionnaire was internally consistent at a high level ($\alpha=0.99$). During the pilot phase, the 2 teacher raters reported difficulties in assessing some indicators of emotional engagement and disaffection (e.g. for this student, learning seems to be fun). This affirmed previous researchers who reported the difficulty of assessing internal states directly [1, 22]. Therefore, 4 items were eliminated. The final version of the teacher report questionnaire used in this study

consisted of five items each under behavioral engagement and behavioral disaffection subscales but only three items each under emotional engagement and emotional disaffection. Four open-ended questions were included to allow the raters to elaborate on and clarify their observations regarding the causes of engagement and disaffection as well as what the clearest indicators were of those phenomena. Results from the pilot teacher report questionnaire analysis showed a very high level of inter-rater correlation (Pearson's $r = .91, p < .01$).

3. Procedure

Participants from both groups independently completed the student self-report questionnaires twice during the 8-week course, once at the end of the second week and once at the end of the seventh week. Questionnaires were completed at the end of class to reflect engagement levels at the end of short and long instructional sessions. The use of two measurement points provides a better picture of engagement over the duration of a language course than a one-time assessment [6].

The teacher reports were completed by two raters neither of which was the teacher for the course. The first rater had 3 years of teaching experience while the second rater had seven years of teaching experience. Employing external raters provided highly objective results. Moreover, they were able to give undivided attention to observing and recording indicators of engagement and disaffection during real class time. Collecting data from two raters eliminated one-rater bias. Prior to piloting the questionnaires, the raters were given a short training by the researcher to ensure their understanding of the engagement construct and their competence in its assessment.

The raters attended the class during the fifth stage of instruction each week throughout the course to evaluate students. Indicators of engagement and disaffection can easily be overlooked when evaluating an entire class of more than 30 students simultaneously. Therefore, each week only 9-11 students from each group were evaluated. These students were randomly selected each week before class from among the students which had not yet been evaluated up to that point. They were asked to sit in the front row but were not told that they were being evaluated. Both raters were seated at the front of the classroom facing the students, one on either side of the classroom. This gave them a clear, unobstructed view of the students they were evaluating. Both raters completed a set of the Likert-scale items in relation to each individual student under evaluation and they completed one set of open-ended questions in relation to the entire group of students being evaluated on that day. Each student had a turn to be evaluated by teacher raters twice throughout the course, once during the first half of the course and once during the second half of the course.

4. Analysis

The goal of the analysis was to find the difference in student engagement between Group A and Group B. In order to analyze the quantitative data from the questionnaires, items under behavioral and emotional disaffection were reverse coded so that a higher score indicated a higher level of engagement. The scores on items across both points of measurement were averaged to arrive at a score between 1 and 5 indicating student engagement for that item. Mean scores of 1.00 – 1.49 indicated the lowest level of engagement, 1.50 – 2.49 indicated low engagement, 2.50 – 3.49 indicated medium engagement, 3.50 – 4.49 indicated high engagement, and 4.49 – 5.00 indicated the highest level of engagement. On teacher reports the final mean score included an average of scores given by both raters at both points of measurement. Then the scores across all four subscales were averaged to find an overall value of student engagement for each group on student self-reports and teacher reports. Skinner et al., [6] report that the four subscales in their assessment instruments are correlated highly enough so that their combined value can be used to form a single internally consistent measure of engagement. Finally, independent samples t-tests were conducted to find the differences between scores on each item as well as the difference between overall total scores between the two groups as measured by students and teachers.

In order to answer the second research question, the quantitative data from student self-reports and teacher reports analyzed in each of the four subscales. Independent samples t-tests were conducted

using the average score for each subscale on the student self-reports and the average score for each subscale on teacher reports to find whether or not the differences between them were statistically significant.

Qualitative data from the open-ended questions were considered using descriptive and thematic analysis. The answers on student self-reports were translated into English. All responses were grouped according to key words and carefully evaluated to identify recurrent themes. Finally, responses from both groups were compared to identify outstanding and interesting differences especially in regard to the effects of class length on student engagement.

Results

Reliability coefficients were calculated for both questionnaires used for data collection. The student self-report and the teacher report questionnaires both had a very high level of internal consistency ($\alpha = 0.92$ and $\alpha = 0.98$ respectively). Inter-rater correlation was also high between the two teacher raters employed in this study (Pearson's $r = 0.58$, $p < .01$).

Table 3 Results of student self-reports on engagement

Student self-report questionnaire items	Group A (n=37)		Group B (n=33)		P
	M	SD	M	SD	
A. Behavioral engagement	4.06	0.52	4.06	0.54	.996
1. I try hard to do well in class.	4.16	0.69	4.29	0.59	.416
2. I participate in class discussions.	3.69	0.82	3.53	0.67	.382
3. I listen very carefully to everything the teacher says.	4.32	0.64	4.35	0.73	.883
4. I take notes during class.	4.05	0.79	4.06	0.88	.974
B. Behavioral disaffection	4.42	0.50	4.36	0.58	.673
5. I don't always pay attention when the teacher is talking.	4.49	0.59	4.39	0.74	.563
6. I don't try very hard in this class.	4.43	0.60	4.48	0.68	.733
7. I do just enough to get by.	4.50	0.60	4.45	0.67	.765
8. When I'm in class, I am easily distracted.	4.26	0.71	4.12	0.74	.438
C. Emotional engagement	4.16	0.65	4.24	0.47	.560
9. When we work on something in class, I feel interested.	4.18	0.66	4.29	0.61	.465
10. I don't give up when it's difficult to understand.	3.85	0.72	3.65	0.69	.240
11. I enjoy the class activities.	4.46	0.69	4.74	0.42	.040*
12. I enjoy when I meet a challenge in the classroom.	4.15	0.86	4.27	0.71	.517
D. Emotional disaffection	4.26	0.46	4.30	0.43	.342
13. I am bored in class.	4.16	0.72	4.33	0.70	.318
14. I don't really enjoy class.	4.55	0.60	4.70	0.47	.273
15. I don't care if I miss class.	4.64	0.63	4.53	0.75	.527
16. I can't wait until it's time for class to finish.	4.26	0.73	4.52	0.52	.092
Total	4.26	0.46	4.30	0.43	.742

Note. M = Mean, SD = Standard deviation * $p < .05$

The results in regard the first research question concerning the differences between student engagement levels in short versus long classes can be seen in the quantitative data shown in Tables 3 and 4.

The results from student self-reports on engagement are displayed in Table 3. The average scores across all 16 items for both groups were higher than 4.2 indicating that both groups were highly engaged. There was only one item (#11) where there was a statistically significant difference between Group A ($M = 4.46$, $SD = 0.69$) and Group B ($M = 4.74$, $SD = 0.42$). Group B had slightly higher student engagement overall, however, the overall difference between groups failed to reach statistical significance ($p = .742$).

Table 4 Results of teacher reports on engagement

Teacher report questionnaire items	Group A (n=37)		Group B (n=33)		p
	M	SD	M	SD	
A. Behavioral engagement This student.....	3.67	0.45	3.90	0.30	.014*
1. tries hard to do well in class.	3.84	0.49	4.05	0.38	.063
2. voluntarily participates in class discussions.	3.27	0.54	3.47	0.55	.133
3. listens carefully to everything the teacher says.	3.81	0.48	4.08	0.30	.006**
4. focuses his/her attention on the person speaking or on the assigned task.	3.68	0.46	3.98	0.31	.001**
5. shows positive facial expressions and body language (smiling, nodding etc.).	3.77	0.58	3.95	0.51	.182
B. Behavioral disaffection This student.....	3.83	0.43	4.11	0.31	.002**
6. doesn't try very hard in class.	3.94	0.45	4.22	0.37	.007**
7. does just enough to get by (only contributes when called on).	3.55	0.54	3.84	0.49	.023*
8. doesn't always pay attention when the teacher is talking.	3.78	0.47	4.16	0.38	.000**
9. is easily distracted.	3.95	0.48	4.20	0.38	.019*
10. makes little eye contact with teacher (or with classmates during group work).	3.93	0.50	4.14	0.40	.054
C. Emotional engagement This student.....	3.97	0.42	4.25	0.29	.024*
11. is enthusiastic when something new is started in class.	3.44	0.44	3.56	0.41	.235
12. seems interested when working on a task.	3.89	0.53	4.19	0.35	.007**
13. enjoys the class activities.	3.86	0.45	4.11	0.38	.015**
D. Emotional disaffection This student.....	3.79	0.42	4.04	0.29	.002**
14. doesn't really take an interest when new material is being explained.	3.72	0.46	4.01	0.39	.007**
15. is bored in class.	4.14	0.45	4.44	0.31	.002**
16. doesn't really enjoy class.	4.04	0.44	4.30	0.27	.004**
Total	3.79	0.42	4.04	0.29	.004**

* $p < .05$

** $p < .01$

Table 4 displays the results from teacher reports on engagement. Average scores across all 16 items for both groups were higher than 3.7 indicating that both groups had a high level of engagement. The engagement level of Group B was significantly higher than that of Group A on 11 out of 16 items. The overall engagement level of Group B ($M = 4.04$, $SD = 0.29$) was significantly higher ($p < .01$) than that of Group A ($M = 3.79$, $SD = 0.42$).

Some of the qualitative data obtained from the open-ended questions are also helpful in answering the first research question. In response to one question on the student self-report (if you cannot join the next class, how will you feel?), feelings of sadness, regret or disappointment were expressed by all students in Group B across both points of measurement. For example, a student wrote: "Not happy because I want to study." Another student wrote: "I would feel sad because maybe I could not keep up with the course content." The majority of students in Group A also expressed feelings of sadness or regret, however, feelings of indifference were mentioned four times and two students reported that they would feel happy.

In response to the question, 'what are some of the clearest signs of disaffection that you noticed?', teacher raters noticed students with their heads on the table 7 times in Group A whereas this sign of disaffection was not mentioned once in Group B. During 6 out of 16 observations teachers were unable to identify any signs of disaffection in Group B. In contrast, no signs of disaffection were noticed in Group A during only two of the observations.

Table 5 Comparison between student self-report and teacher

Variables	Student self-report		Teacher report		p
	M	SD	M	SD	
Behavioral engagement					
Group A	4.06	0.52	3.67	0.45	.001**
Group B	4.06	0.54	3.90	0.30	.162
Behavioral disaffection					
Group A	4.42	0.50	3.83	0.43	.000**
Group B	4.36	0.58	4.11	0.31	.034*
Emotional engagement					
Group A	4.16	0.65	3.73	0.45	.001**
Group B	4.24	0.47	3.95	0.35	.006**
Emotional disaffection					
Group A	4.40	0.53	3.97	0.42	.000**
Group B	4.52	0.49	4.25	0.29	.009**
Overall					
Group A	4.26	0.46	3.79	0.42	.000**
Group B	4.43	0.43	4.04	0.29	.007**

* $p < .05$

** $p < .01$

As for the second research question, students reported that they were more engaged than teachers judged them to be in each one of the four dimensions. (See Table 5.) In fact, results of independent samples t-tests on the average of means in each dimension showed that student self-reports varied significantly in

comparison to teacher reports in both experimental groups in nearly every category. The only category where there the difference was not statistically significant was in behavioral engagement in Group B. Differences in student and teacher reports overall reached strong statistical significance ($p < .01$).

In order to answer the third research question and to bring deeper insights into the first research question, we turn to more of the qualitative data obtained through open-ended questions included in the questionnaires.

The main cause of engagement identified by students had to do with the teacher's style of teaching which included characteristics such as helping students understand, a variety of fun activities in class, and using an instructional flow that was easy to follow. Over 80% of participants from both groups considered teaching style to be the primary cause of engagement. Responses like "the teacher has a fun, interesting way of teaching" and "I can understand the lesson and follow the teacher. I am not confused" were common.

Observations by teacher raters were similar in relation to causes of engagement. The role of an animated, engaging teacher and the incorporation of a variety of class activities into the instruction were highlighted. Rater 1 reported "the teacher asks lots of questions and encourages the students to interact." Rater 2 noticed that the teacher was "engaging and enthusiastic." "Clear instructions" and "giving opportunities for students to speak" was also frequently mentioned. On teacher reports, short classes were mentioned twice as a cause for engagement in Group B. However, class length was not mentioned as a cause of engagement by students in either group on student self-reports.

In response to the question about causes for disaffection, class length was a more outstanding factor. "Classes are too long" was the second most frequently reported cause for disaffection in Group A following "difficult lesson content." In addition, "feeling tired during class" was mentioned more frequently by students in Group A than by students in Group B. This is especially significant when taking into consideration the fact that Group A studied in the morning while Group B studied after a long day of school.

Teacher reports on causes of disaffection complemented student reports. Tired students in Group A did not go unnoticed by the teachers. Tiredness was mentioned as the main cause for disaffection in Group A five times while it was only mentioned once of Group B. In relation to Group A, Rater 1 wrote: "It seems like the students have been sitting too long" while Rater 2 reported that "students appeared sleepier as time progressed." At times the raters found it impossible to notice any causes of disaffection. "No observable causes" was mentioned in 9 of the observations for Group B in contrast to it being mentioned only twice in regard to Group A.

Discussion

1. Engagement in long and short classes

In answer to the call for research into managerial practices for enhancing student engagement [2] the current study provides insights into the management of class scheduling to maintain a greater level of student engagement during grammar classes. Overall the findings of this study lend support to the premise that class length is a significant factor that affects student engagement. Students are more engaged during short rather than long instructional sessions. According to teacher reports, students in the short classes were significantly more engaged on measures of their behavior and displayed emotions. This brings empirical evidence to other research which has found that students tend to get bored and disengaged by the end of long classes [12, 15, 17]. The findings from this study challenge the findings of Kilpatrick [11] which indicate that students in longer classes (block scheduling) are no less engaged than students in traditional schedules (shorter classes).

Data from the open-ended questions yielded some interesting observations. Negative feelings toward long classes were easier to detect from the qualitative data. Long classes were mentioned as a significant cause of disaffection in Group A. A few students from this group reported that they would feel indifferent or even happy if they could not attend the next class which indicated some degree of disaffection. This attitude differs from that of students in Group B who only reported feelings of regret or sadness in relation to not being able to attend class. The qualitative data from student self-reports add strength to the evidence for the advantages of shorter classes seen on the teacher reports and affirms previous research which found that students dislike lengthy instructional sessions [16].

Although length of classes was found to be a factor in engagement levels, it was not the primary cause of engagement or disaffection as observed by students and teachers. Instructional methods and teacher style play a greater role than class length in determining students' engagement level. Therefore, adjusting class length to maximize student engagement is not as important as employing engaging instructional methods and teacher style. This confirms previous research that has found such factors to play a defining role in engagement [2, 8].

2. Differences between student and teacher reports of engagement

Significant differences between scores on student self-reports and teacher reports of engagement were found in this study. Teachers are less optimistic about students' engagement level than students are themselves. Researchers and educators should be aware that students and teachers may perceive their level of engagement and disaffection differently as it could lead to confusing outcomes in engagement assessment. This study found that teachers primarily look for body language as an indication of whether or not students are engaged. While this is likely a good indication of engagement level, it may not always be accurate. Some students are more expressive while others tend not to show their feelings by laughing, clapping or nodding. This may be a cause for some of the difference in student and teacher perceptions of engagement.

As pointed out in previous studies, it is difficult to measure internal states by direct observation [1, 8, 23]. The discrepancy between student and teacher reports particularly in relation to emotional engagement is of concern. For example, if a teacher reports that students are uninterested in the class but the same students report that they are interested we would need to take the latter as an accurate evaluation due to the fact that students are more accurately aware of how they feel. Measures of emotional engagement may best be left to students.

3. Implications for learning and teaching

There are a few clear implications from this study for teaching and learning grammar. Lengthy classes are less conducive to student engagement, in fact, we can expect students in long classes to be less engaged and therefore make less language gains per hour of study time. The result is wasted instructional time, a costly loss for academic institutions as well as for students. Shorter and more frequent classes can serve to boost students' engagement levels and lead to greater academic gains.

Tutoring for exam preparation in Thai secondary schools is particularly of concern. It is common for such classes to be arranged with intensive schedules which include lengthy instructional sessions. Rather than cramming many hours of study into the final weeks before high stakes exams, the findings of this study indicate that spreading the instructional time over a few months with shorter instructional sessions will result

in a higher level of student engagement during class thereby increasing their retention of grammar knowledge.

For many instructors rearranging class schedules may not be an option. In that case an attempt to incorporate features of shorter classes into a lengthy instructional sessions could be worthwhile. This could include things like breaking long instructional sessions into segments each with a distinct but related type of activity or language focus, frequent breaks, or occasional pauses in instruction for reviewing previously taught content. Thereby the weaknesses of lengthy classes may be minimized.

Limitations and recommendations for further research

A variable that may be confounding in this study was the time of day for instruction. Group A met in the morning while Group B met after school in the evening. The cause for disaffection most frequently mentioned by Group B was the fact that this grammar class was held at the end of a long day of school. It is possible that the higher levels of engagement in Group A would be even more outstanding had both groups been able to meet in the morning.

This study only took two possible distributions of instructional time into account. Many more variations of class scheduling exist. For example, it is possible that distributing 3.5 hours of study time over two days per week may provide a suitable middle ground where classes are neither too long nor too short. Other variations of weekly class scheduling should be taken into account in future studies.

Finally, the context taken into consideration in this study was relatively narrow. Instruction was focused only on grammar and all participants were in Grade 9. Future studies on the impact of class length on student engagement should include a wider language focus (e.g. speaking or writing) as well as a broader range of participants in terms of age and proficiency level. College level courses would be of particular interest since courses with 3-4 hours of daily instructional time are common in such settings.

Conclusion

Research on student engagement is incomplete by the lack of a clear consensus on reliable instruments for its measurement and the lack of empirical studies at the classroom level. The aim of the current study was to find the differences between student engagement in short and long instructional sessions. A two-month grammar course in a Thai secondary school was used as the context and two variations of class scheduling for 3.5 hours of instructional time were investigated. This study contributes to student engagement research by highlighting the differences between student self-report and teacher report measures of engagement. Teachers look to behavioral signs particularly body language to assess engagement and are more critical of engagement levels than students are. Teacher reports on emotional engagement can differ significantly from student self-reports reports and therefore needs to be taken with caution as students are more aware of their own feelings. In spite of these challenges, this study found evidence that short classes are more conducive to student engagement while lengthy classes are a threat to engagement levels needed for positive academic outcomes.

References

- [1] Finn, J. D., & Zimmer, K. S. (2012). Student engagement: What is it? Why does It matter?. In Christenson, S. L., Reschly, A. L., Wylie, C. (Eds.), *Handbook of Research on Student Engagement*, (pp. 97-131). Springer US, New York, NY.
- [2] Fredricks, J., Blumenfeld, P., & Paris, A. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the Evidence *Review of Educational Research*, 74(1), 59-109.
- [3] Fredricks, J., Filsecker, M., & Lawson, M. (2016). Student Engagement, context, and adjustment: Addressing definitional, measurement, and nethodological issues. *Learning and Instruction*, 43, 1-4.
- [4] Quin, D. (2016). Longitudinal and contextual associations between teacher–student relationships and student engagement. *Review of Educational Research*, 87(2), 345-387.
- [5] Bundick, M., Quaglia, R., Corso, M., & Haywood, D. (2014). Promoting student engagement in the classroom. *Teachers College Record*, 116(4).
- [6] Skinner, E., Furrer, C., Marchand, G., & Kindermann, T. (2008). Engagement and disaffection in the classroom: Part of a larger motivational dynamic?. *Journal of Educational Psychology*, 100(4), 765-781.
- [7] Carroll, J. (1963). A model of school learning. *Teachers College Record*, 64(8), 723-733.
- [8] Gettinger, M., & Walter, M. (2012). Classroom strategies to enhance academic engaged time”, In Christenson, S.L., Reschly, A.L. & Wylie, C. (Eds.). *Handbook of Research on Student Engagement*. (pp. 653-673). Springer US, New York, NY.
- [9] Rivkin, S., & Schiman, J. (2015). Instruction time, classroom quality, and academic achievement. *The Economic Journal*, 125(588), F425-F448.
- [10] Zepeda, S., & Mayers, R. (2006). An analysis of research on block scheduling. *Review of Educational Research*, 76(1), 137-170.
- [11] Kilpatrick, R. (2014). Block scheduling strategies and perceptions. *Journal of Studies in Education*, 4(4), 20.
- [12] Kaya, S., & Aksu, M. (2016). The advantages and disadvantages of block scheduling as perceived by middle school students. *Journal of Educational & Instructional Studies in The World*, 6(1), 50-59.
- [13] Bunce, D., Flens, E., & Neiles, K. (2010). How long can students pay attention in class? A study of student attention decline using clickers. *Journal of Chemical Education*, 87(12), 1438-1443.
- [14] Wallinger, L. (2000). The effect of block scheduling on foreign language kearning. *Foreign Language Annals*, 33(1), 36-50.
- [15] Lewis, C., Dugan, J., Winokur, M., & Cobb, R. (2005). The effects of block scheduling on high school academic achievement. *NASSP Bulletin*, 89(645), 72-87.
- [16] Reardon, J., Payan, J., Miller, C., & Alexander, J. (2008). Optimal class length in marketing undergraduate classes: An examination of preference, instructor evaluations, and student performance. *Journal of Marketing Education*, 30(1), 12-20.
- [17] Henebry, K. (1997). The impact of class schedule on student performance in a financial management course. *Journal of Education for Business*, 73(2), 114-120.
- [18] Hinger, B. (2006). The distribution of instructional time and its effect on group cohesion in the foreign language classroom: A comparison of intensive and standard format courses. *System*, 34(1), 97-118.

- [19] Cepeda, N., Coburn, N., Rohrer, D., Wixted, J., Mozer, M., & Pashler, H. (2009). optimizing distributed practice: theoretical analysis and practical implications. *Experimental Psychology*, 56(4), 236-246.
- [20] Corno, L., & Mandinach, E. B. (2004). What we have learned about student engagement in the past twenty years. In McInerney, D.M., Van Etten, S. (Eds.), *Big Theories Revisited* (pp. 297-326) Charlotte, NC: Information Age Publishing Inc.
- [21] Ellis, R. (2016). Focus on form: A critical review. *Language Teaching Research*, 20(3), 405-428.
- [22] Fredricks, J., McColskey, W., Meli, J., Mordica, J., Montrosse, B., & Mooney, K. (2011). Measuring student engagement in upper elementary through high school: A description of 21 instruments. *Issues & Answers Report, REL 2011–No. 098*. Washington, DC: U.S. Department of Education, Institute of Education Sciences, National Center for Education Evaluation and Regional Assistance, Regional Educational Laboratory Southeast.
- [23] Skinner, E., Kindermann, T., & Furrer, C. (2009). A motivational perspective on engagement and dissatisfaction: conceptualization and assessment of children's behavioral and emotional participation in academic activities in the classroom. *Educational and Psychological Measurement*, 69(3), 493-525.

ปัจจัยเชิงสาเหตุในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการปรับตัว
ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก¹
Causal Factors in Intercultural Communication Affecting the
Foreign Football Players' Adjustment in Thailand League Football Club¹

เอกรงค์ ปันพงษ์^{2*} และวรวัช คุรุจิต³
Akkarong Punpong^{2*} and Warat Karuchit³

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การสื่อสารเพื่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

² นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ 10240

³ ผศ.ดร., ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ 10240

¹ This article is a part of a Doctoral Philosophy entitled “Communication for the Foreign Football Players’ Cultural Adjustment in Thailand League Football Club” Doctor of Philosophy Program in Communication Arts and Innovation, Communication Arts and Innovation Management Faculty, National Institute of Development Administration.

² Student in Doctoral of Philosophy Program in Communication Arts and Innovation, Communication Arts and Innovation Management Faculty, National Institute of Development Administration, Bangkok, 10240, Thailand

³ Asst. Prof. Dr. Philosophy Program in Communication Arts and Innovation, Communication Arts and Innovation Management Faculty, National Institute of Development Administration, Bangkok, 10240, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: akkarongpunpong@gmail.com

(Received: October 22, 2018; Revised: January 25, 2019; Accepted: February 8, 2019)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบจำลองเชิงสาเหตุ และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่อิทธิพลทางตรง ทางอ้อมและอิทธิพลรวม ได้แก่ ลักษณะด้านประชากร ความสามารถในการสื่อสาร ทักษะที่มีต่อคนไทย พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล พฤติกรรมการใช้สื่อมวลชน ที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก โดยศึกษากับนักฟุตบอลต่างชาติที่สังกัดสโมสรในฟุตบอลไทยลีกที่มีได้ถือสัญชาติไทย ทั้งหมด 299 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล ด้วยโมเดลลิสเรล ผลการวิจัยพบว่า 1. แบบจำลองเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลชาวต่างชาติในการแข่งขันฟุตบอลไทยลีกที่พัฒนาขึ้นมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติ ได้แก่ ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านความสามารถในการสื่อสาร และปัจจัยด้านทัศนคติที่มีต่อคนไทย หมายความว่า นักฟุตบอลชาวต่างชาติที่มีปัจจัยในด้านต่าง ๆ ข้างต้นในระดับสูงจะส่งผลให้มีการปรับตัวในระดับสูงด้วย

คำสำคัญ: แบบจำลองการสื่อสารต่างวัฒนธรรม การปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักฟุตบอลต่างชาติ

Abstract

The objectives of this study were to examine and developed a causal model and analyze the directly Indirect and total affect factors. This study also focused on testing demographic characteristics, communication skills, attitude toward Thai people, interpersonal communication and media usage behavior affecting the foreign footballers adaptation in football Thai league. The study was conducted with 299 Thailand League foreign footballers. Data was collected using a questionnaire and analyzed using Path analysis by Lisrel Model. The study found that. 1. Causal Factors Model affecting the developed foreign footballers in football Thai league was statistically consistent with the empirical data. 2. The factors that had positive direct effect affecting on the foreign footballers' adjustment in football Thai league were demographic characteristics, communication skills and attitude toward Thai people were mean foreign football players who had various factors in high levels affecting in a high level of adjustment too.

Keywords: Intercultural Communication Model, The Foreign Footballers' Adjustment

บทนำ

กีฬาฟุตบอลเป็นพื้นที่ให้บุคคลต่างวัฒนธรรมได้มาพบเจอกันและสื่อสารแลกเปลี่ยนในเรื่องราวต่าง ๆ โดยมีที่มาจากประเทศอังกฤษได้เริ่มก่อตั้ง “สมาคมฟุตบอล” (Football Association – FA) ใน ค.ศ.1863 ต่อมาช่วงต้นศตวรรษที่ 19 กีฬาสมัยใหม่ชนิดนี้ได้แพร่กระจายออกจากเกาะอังกฤษไปยังทวีปต่าง ๆ ตามเส้นทางของอาณานิคมอังกฤษ กระทั่งฟุตบอลกลายเป็นเกมกีฬาที่ปึกหลักฝังรากและเติบโตขึ้นมาในทวีปต่าง ๆ ทั่วโลก [1] และในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 การแข่งขันฟุตบอลลีกในประเทศยุโรปประสบความสำเร็จอย่างสูง หากนับเฉพาะฟุตบอลชิงแชมป์สโมสรยุโรป “ยูฟ่าแชมเปียนส์ลีก” ให้เงินรางวัลให้แก่ทีมชนะเลิศถึง 2,145 ล้านบาท [2] ด้วยเหตุผลเหล่านี้ทำให้มีการว่าจ้างนักฟุตบอลต่างชาติที่มีฝีเท้าดีเข้ามาอย่างมากมาย โดยที่สถิติการว่าจ้างนักฟุตบอลต่างชาติสูงที่สุดในโลกเป็นของฟุตบอลลีกของประเทศอังกฤษที่มีจำนวนมากกว่า 290 คน [3] และสถิตินักฟุตบอลที่มีค่าจ้างสูงที่สุดก็เป็นนักฟุตบอลต่างชาติ คือ ลิโอเนล เมสซี (2,390 ล้านบาท/ปี) [4] โดยเขาเป็นชาวอาร์เจนตินาที่มาค้าแข้งให้กับสโมสรบาร์เซโลนาในลีกสเปน

สำหรับฟุตบอลไทยลีกนั้นพบว่า มีการว่าจ้างกันตั้งแต่การแข่งขันไทยลีก ครั้งที่ 1 ประจำปี พ.ศ. 2539 “จอห์นนี่ วอลส์เกอร์ไทยแลนด์ลีก” ซึ่งในตอนนั้นยังมีการนำเข้าไม่มาก โดยนักฟุตบอลต่างชาติที่ประสบความสำเร็จในยุคแรก ๆ คือ “อเดบาโย กาเดโบ” ชาวไนจีเรียที่เข้าค้าแข้งให้กับทีมบีอีซี เทโรศาสน จนประสบความสำเร็จอย่างมากและยังอยู่ในวงการฟุตบอลไทยจนถึงปัจจุบัน [5] จนมาถึง พ.ศ.2552 ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น “การแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก” จากนั้นวงการฟุตบอลไทยก็ประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันนี้ฟุตบอลไทยได้แปรเปลี่ยนมาเป็นฟุตบอลอาชีพเต็ม แต่สโมสรมีการดำเนินงานในรูปแบบบริษัทจำกัด ทำให้มีความสามารถในการใช้จ่ายเงินมากขึ้น ดังนั้น ทำให้มีการว่าจ้างนักฟุตบอลต่างชาติก็มี

มากขึ้นเป็นเงาตามตัว ในฤดูกาลปัจจุบัน (พ.ศ. 2560) มีนักฟุตบอลต่างชาติที่ค้าแข้งเฉพาะในลีกมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นจากฤดูกาลที่ผ่านมา 12 เปอร์เซ็นต์ [6]

แม้การแข่งขันฟุตบอลในลีกต่าง ๆ มีการว่าจ้างนักฟุตบอลต่างชาติเก่ง ๆ เข้ามาจำนวนมาก แต่สิ่งที่แฝงตัวเข้ามา คือ เมื่อบรรดานักเตะต่างชาติเข้ามาทำมาหากินในพื้นที่ต่างบ้านต่างเมืองจะมีปัญหาเรื่องการปรับตัว จากประวัติศาสตร์การย้ายทีมในลีกชั้นนำของโลกพบว่า ตัวอย่างการย้ายทีมแล้วมีปัญหาในการปรับตัว อาทิ อังเคล ดิมาเรีย ปีกทีมชาติอาร์เจนตินา ที่ย้ายจากทีมเรอัลมาดริด ในลา ลีกา สเปน มาสู่ทีมแมนเชสเตอร์ ยูไนเต็ด แต่ไม่สามารถปรับตัวได้ เนื่องจากความแตกต่างกันทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศอังกฤษ และอาร์เจนตินา [7] ที่มีช่องว่างทางภาษา อาหารการกิน ตลอดจนการดำเนินชีวิตประจำวัน จนต้องย้ายทีมอย่างรวดเร็วหลังจากอยู่ในเกาะอังกฤษได้ไม่ถึงปี หรือในกรณีศึกษาในลีกทวีปเอเชียของคาร์ลอส เตเบซ กองหน้าชาวอาร์เจนตินาอีกคนที่กำลังค้าแข้งอยู่ในทีมเชียงใหม่ สโมสรใหม่ที่ประสบปัญหาเรื่องการปรับตัวเพื่อเข้าสู่วัฒนธรรมของประเทศจีน [8]

สิ่งที่เป็ปัญหาอย่างแรก ๆ ที่นักฟุตบอลต่างชาติจะต้องพบเวลาย้ายไปค้าแข้งในลีกฟุตบอลต่างชาติ คือ การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural Communication) ทั้งนี้ เมื่อนักฟุตบอลหรือทีมผู้ฝึกสอนที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันต้องประกอบอาชีพที่มีการติดต่อสื่อสารร่วมกัน ย่อมจะต้องมีการเรียนรู้ถึงความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมของในแต่ละประเทศ รวมถึงต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมแปลกใหม่ที่ตนเองเข้ามาอาศัยอยู่หรือทำงาน ซึ่งเมื่อนักฟุตบอลคน ๆ นั้นได้ก้าวเข้ามาอยู่ภายใต้วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันในระยะแรก อาจเกิดวัฒนธรรมชนทางวัฒนธรรม (Culture Shock) โดยมีผลต่อประสิทธิภาพการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม [9] ดังปรากฏในผลการวิจัยของ Patrycja Gulak-Lipka [10] ที่ศึกษาเรื่อง การจัดการความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมขั้นพื้นฐานในสโมสรกีฬาพบว่า นักกีฬาต่างชาติในโปแลนด์ส่วนใหญ่ มักประสบปัญหาสภาวะความตึงเครียดทางวัฒนธรรมในช่วงแรก ๆ

ในกรณีศึกษาในฟุตบอลไทยลีก ก็พบปัญหาด้านการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติเช่นกัน อาทิ อดีตยอดกองหน้าจากทีมลิเวอร์พูลในพรีเมียร์ลีกอังกฤษอย่างร็อบบี้ ฟาวเลอร์ที่ประสบความล้มเหลวทั้งการเป็นนักฟุตบอลและโค้ชให้กับทีมเมืองทอง ยูไนเต็ด โดยค้าแข้งในประเทศไทยเพียง 1 ปีเศษ ก่อนตัดสินใจเลิกสัญญากลับไปประกอบอาชีพนักวิจารณ์และทูตฟุตบอลให้แก่ทีมลิเวอร์พูลที่อังกฤษ และกรณีของบรูโน่ โมไรรา กองหน้าชาวโปรตุเกสเจ้าของค่าตัวแพงที่สุดในไทยลีกที่อยู่กับทีมบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด เพียงครึ่งฤดูกาลเท่านั้น [8] แต่ต้องประสบปัญหาเรื่องการปรับตัวและมีอาการบาดเจ็บ จนถูกถอดรายชื่อออกจากทีมในฤดูกาลถัดมา

การแข่งขันฟุตบอลไทยลีกในปัจจุบันได้รับความนิยมจากแฟนชาวไทยและต่างประเทศจำนวนมาก ทำให้การว่าจ้างนักฟุตบอลต่างชาติจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับสโมสรต่าง ๆ ที่ต้องการจะยกระดับคุณภาพของทีม ฉะนั้น การปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักฟุตบอลต่างชาติในฟุตบอลไทยลีกเพื่อให้พวกเขาสามารถใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทย ซึ่งมีความจำเป็นต้องมีกระบวนการปรับตัวที่ถูกต้อง จึงเป็นที่มาของการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยเชิงสาเหตุในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก”

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อพัฒนาแบบจำลองเชิงสาเหตุด้านคุณลักษณะด้านประชากร ความสามารถในการสื่อสาร ทักษะที่มีต่อคนไทย พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล และพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรง ทางอ้อมและอิทธิพลรวม ได้แก่ ลักษณะด้านประชากร ความสามารถในการสื่อสาร ทักษะที่มีต่อคนไทย พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล พฤติกรรมการใช้สื่อมวลชน และที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก

สมมติฐานการศึกษา

1. พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลมีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก
2. พฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนมีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก
3. ปัจจัยด้านประชากรมีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก และมีอิทธิพลทางอ้อมโดยส่งผ่านความสามารถในการสื่อสาร ทักษะที่มีต่อคนไทย พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล และพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชน ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก

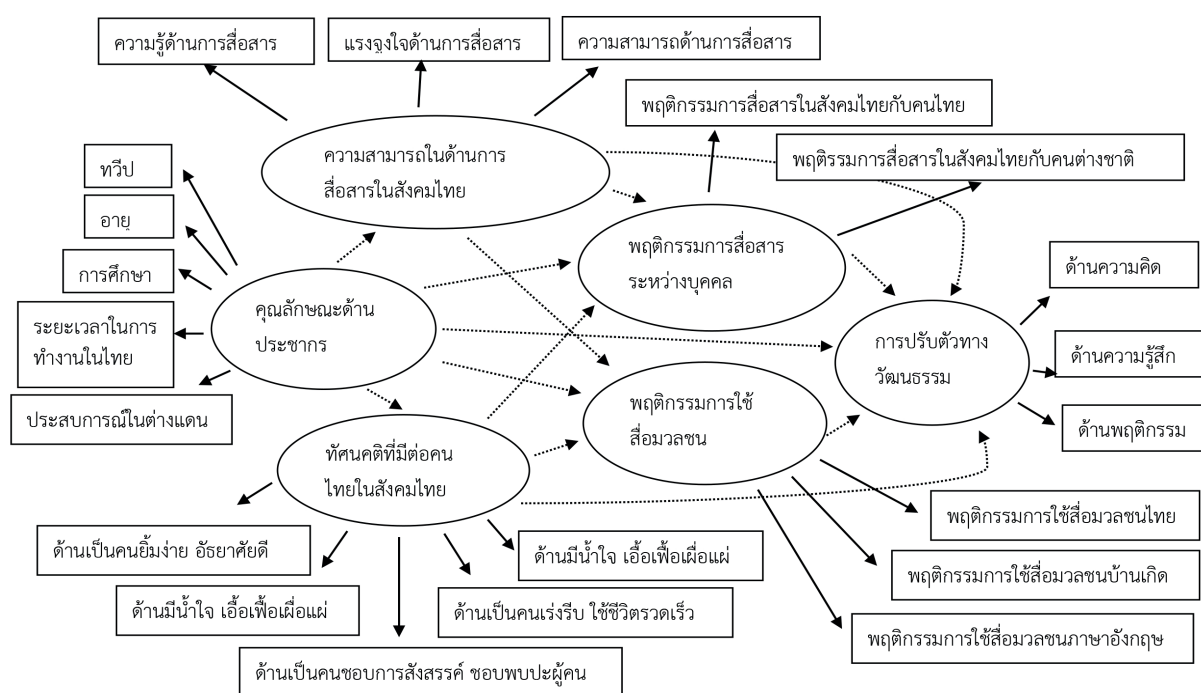
4. ปัจจัยด้านความรู้/ความสามารถในการสื่อสารมีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก และมีอิทธิพลทางอ้อมโดยส่งผ่านพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล และพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทย

5. ปัจจัยด้านทัศนคติที่มีต่อคนไทยมีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก และมีอิทธิพลทางอ้อมโดยส่งผ่านพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล และพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชน ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก

6. แบบจำลองเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการปรับตัวของการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีกที่พัฒนาขึ้น มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

กรอบแนวคิดการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ มีการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้ 1) คุณลักษณะด้านประชากร 2) ความรู้/ความสามารถในการสื่อสารในสังคมไทย 3) ทัศนคติที่มีต่อคนไทยในสังคมไทย 4) พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล 5) พฤติกรรมการใช้สื่อมวลชน และ 6) การปรับตัวทางวัฒนธรรม โดยอาศัยทฤษฎีด้านการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม [9] แนวคิดด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล [12] แนวคิดด้านความสามารถด้านการสื่อสาร [13] แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสารมวลชน [14] และทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ และ [15] สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Kantima Kunjara ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการสื่อสารของนักเรียนไทยใน สหรัฐอเมริกาในขั้นตอนของการปรับตัวทางวัฒนธรรม” [16] โดยได้เสนอตัวแบบ Path (Path Model) ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยด้านความคล่องในการใช้ภาษาเจ้าบ้านจะมีผลต่อทั้งการเข้าถึงช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลกับเจ้าบ้าน และการเข้าถึงสื่อมวลชนของเจ้าบ้านในทางบวก 2) ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปรับตัวจะมีผลต่อทั้งการเข้าถึง ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลกับเจ้าบ้าน และการเข้าถึงสื่อมวลชนของเจ้าบ้านในเชิงบวก 3) ปัจจัยด้านโอกาสในการแสดงปฏิสัมพันธ์กับเจ้าบ้าน มีผลต่อการเข้าถึงช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลกับเจ้าบ้านในเชิงบวก และ 4) ปัจจัยด้านช่องทางในการเข้าถึงสื่อมวลชนของเจ้าบ้านมีผลต่อการเปิดรับสื่อมวลชนเจ้าบ้านในเชิงบวก

Christoffer M.J. Swarts ศึกษาเรื่อง การปรับตัวของนักฟุตบอลและโค้ชผ่านการแข่งขันฟุตบอลอาชีพในประเทศฟินแลนด์ [17] ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มนักฟุตบอลต่างชาติมักประสบปัญหาในการปรับตัวในประเทศฟินแลนด์ เนื่องจากสโมสรฟุตบอลท้องถิ่นไม่มีความพร้อมในการทำงานร่วมกับนักฟุตบอลต่างชาติ

Patrycja Gulak-Lipka ศึกษาเรื่อง การจัดการความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมขั้นพื้นฐานในสโมสรกีฬา [10] ผลการวิจัยพบว่า สโมสรกีฬาในประเทศโปแลนด์มักมีการว่าจ้างนักกีฬาต่างชาติต่างชาตินานาชาติมากมาย แต่มักมีปัญหาในด้านการขาดความตระหนักในความแตกต่างทางวัฒนธรรม การเตรียมตัวไม่เพียงพอ การขาดความรู้ความเข้าใจ

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักฟุตบอลต่างชาติที่สังกัดสโมสรในฟุตบอลไทยลีกที่มีได้ถือสัญชาติไทย ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรทั้งหมด 475 คน ในไทยลีก 1 (โตโยต้าไทยลีก) ไทยลีก 2 หรือเอ็ม 150 แชมป์เปียนชิพ ไทยลีก 3หรือยูโรเค้กลีกโปร และไทยลีก 4 (ข้อมูลจากสถิตินักฟุตบอลต่างชาติ บริษัทไทยพรีเมียร์ลีก) [6]

ขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามแนวคิดของ Comrey and Lee [18] เสนอเกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างโดยพิจารณาจากขนาดของโมเดล โดยจำนวนตัวอย่างตามเกณฑ์ที่เหมาะสม ดังนี้ - 50 ไม่สมควร (Very Poor) - 100 น้อยเกินไป (Poor) - 200 ปานกลาง (Fair) - 300 ดี (Good) - 500 ดีมาก (Very Good) - มากกว่า 1,000 ดีมากที่สุด (Excellent) ดังนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากบัญชีรายชื่อนักกีฬาต่างชาติที่จดทะเบียนกับสโมสรไทยลีก โดยผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามจำนวน 299 ชุด ตามจำนวนนักฟุตบอลในทั้งหมด 3 ลีกแก่นักฟุตบอลในไทยลีก 1 (โตโยต้าไทยลีก) ไทยลีก 2 หรือเอ็ม 150 แชมป์เปียนชิพ และไทยลีก 3หรือยูโรเค้กลีกโปร เนื่องจากมีข้อมูลในการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างที่ค่อนข้างที่ชัดเจน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ผู้วิจัยคำนึงถึงความคลาดเคลื่อนของภาษาและบริบทของวัฒนธรรม โดยตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ ญี่ปุ่น เกาหลี ฝรั่งเศส สเปน โปรตุเกส และนักวิชาการที่ศึกษาด้านการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของเครื่องมือวัด หลังจากนั้นจึงนำไปทดลอง (Try Out) กับกลุ่มที่มีความใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง (นักฟุตบอลต่างชาติที่เล่นฟุตบอลอาชีพในทีมในไทยลีก 4 จำนวน 20 คน) เพื่อทดสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) โดยใช้สูตร สัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) โดยมีค่า Alpha ระหว่าง 0.72-0.86 โดยพบว่าค่า Alpha (α) ของตัวแปรทุกตัวมีค่ามากกว่า 0.70 ซึ่งถือว่ามีความเชื่อมั่นในระดับที่ยอมรับได้ [19]

แบบสอบถามประกอบด้วยข้อคำถาม 6 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านประชากร (DEMO) ได้แก่ อายุ สโมสรที่สังกัด ทวีป อายุ การศึกษา ระยะเวลา ในการอาศัยอยู่ในประเทศไทย ประสบการณ์ในต่างแดน และผู้ติดตาม (เพื่อน/ครอบครัว/เอเย่น; agent)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านการสื่อสารในสังคมไทยทั้งภายในและภายนอกสนาม (COMP) ได้แก่ ข้อมูลที่เกี่ยวกับการวัดความสามารถของนักกีฬาต่างชาติที่จะสามารถสื่อสารได้ในสังคมไทยทั้งภายในและภายนอกสนาม โดยวัดจากข้อทดสอบในด้านความรู้ (Knowledge) แรงจูงใจ (Motivation) และทักษะ (Skill) ในด้านการสื่อสาร

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านทัศนคติที่มีต่อคนไทยในสังคมไทย (ATT) ได้แก่ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของนักฟุตบอลต่างชาติที่มีต่อคนไทยในสังคมไทยในด้านต่าง ๆ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลด้านพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล (IC) ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ การพูดคุยกันระหว่างบุคคล เช่น เพื่อน ครอบครัว เจ้านาย เพื่อนร่วมงาน และบุคคลอื่น ๆ ที่รู้จักทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ส่วนที่ 5 ข้อมูลด้านพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชน (MC) ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชนของประเทศไทย ประเทศบ้านเกิด และสื่อมวลชนภาษาอังกฤษ อาทิ ความถี่ในการเปิดรับ ลักษณะในการเปิดรับ และสถานที่ในการเปิดรับ

ส่วนที่ 6 ข้อมูลด้านการปรับตัวทางวัฒนธรรม (ADAPT) ได้แก่ ข้อมูลที่ใช้เกณฑ์การวัดด้านความคิด (Cognitive) ด้านความรู้สึก (Affective) และพฤติกรรม (Behavior)

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยการใช้สถิติเชิงพรรณนา เพื่อพรรณนาคุณลักษณะของตัวแปรแต่ละตัวในการศึกษาครั้งนี้ โดยใช้สถิติความถี่ (Frequencies) เปอร์เซ็นต์ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. ใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ทดสอบสมมติฐานความสอดคล้องของแบบจำลองเชิงสาเหตุที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นและวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวมของปัจจัยเชิงสาเหตุด้านต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักฟุตบอลต่างชาติ โดยการวิเคราะห์ห้่องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) และ ปัจจัยอิทธิพล (Path Analysis) ด้วยโมเดลลิสเรล (LISREL)

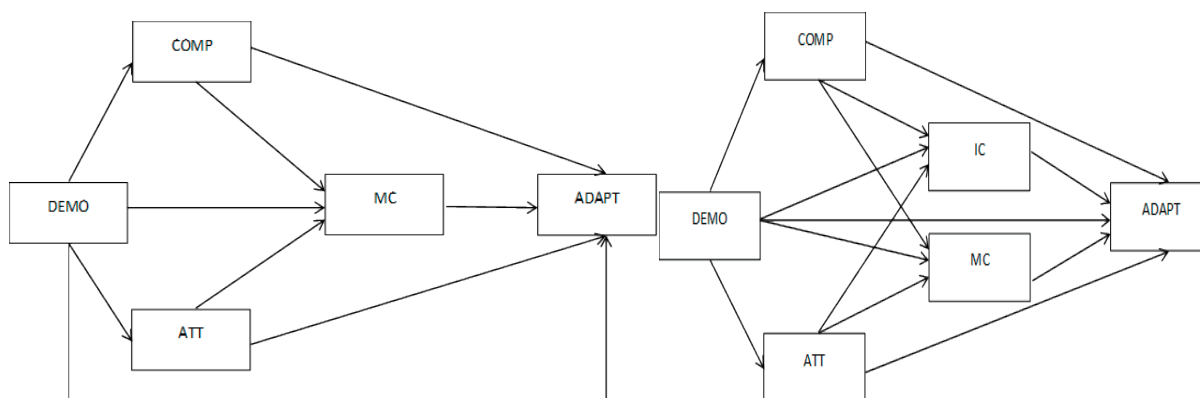
ผลการศึกษา

คุณลักษณะทั่วไปของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก

นักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก จากจำนวนทั้งหมด 299 คน พบว่า สังกัดสโมสรในระดับไทยลีก 3 มากที่สุดจำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 40.8 รองลงมาสังกัดสโมสรในระดับไทยลีก 1 จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 31.1 และสังกัดสโมสรในระดับไทยลีก 2 จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 28.1 โดยสังกัดสโมสรแบ่งออกเป็นได้มากที่สุด จำนวน 7 คน คิดเป็นจำนวนร้อยละ 2.3 รองลงมาสังกัดสโมสรสุโขทัย เอฟซี จำนวน 6 คน คิดเป็นจำนวนร้อยละ 2 คิดเป็นจำนวนร้อยละ 0.7 ตามลำดับ ส่วนใหญ่มาจากทวีปอเมริกาใต้มากที่สุด จำนวน 87 คน คิดเป็น ร้อยละ 29.1 รองลงมา คือ ทวีปแอฟริกา จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 28.4 ทวีปเอเชีย จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 28.1 ทวีปยุโรป จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 11 ส่วนมากมีอายุอยู่ในช่วง 26 – 30 ปี มากที่สุด จำนวน 142 คน คิดเป็น ร้อยละ 47.5 รองลงมา คือ อายุ 31 – 35 ปี จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 32.4 อายุ 21 - 25 ปี จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 16.4 อายุ 36 ปีขึ้นไป จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 2 การศึกษาส่วนมากจะศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา/เทคนิค/อาชีวะมากที่สุด จำนวน 222 คน คิดเป็นร้อยละ 74.2 รองลงมา คือ ปริญญาตรี จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 ประถมศึกษา จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 6 ระยะเวลาที่พักอาศัยในประเทศไทยมีมากที่สุด คือ 2 – 5 ปี จำนวน 154 คน คิดเป็นร้อยละ 51.5 รองลงมา คือ ไม่เกิน 1 ปี จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 32.8 6 – 9 ปี จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 14 นักฟุตบอลต่างชาติที่มีประสบการณ์ในต่างประเทศมีจำนวน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 57.5 และนักฟุตบอลต่างชาติที่ไม่มีประสบการณ์ในต่างประเทศเลยมีจำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 และในส่วนนักฟุตบอลต่างชาติที่มีผู้ติดตาม (ครอบครัว/แฟน ฯลฯ) มาประเทศไทยด้วยมีจำนวน 209 คน คิดเป็นร้อยละ 69.9 นักฟุตบอลต่างชาติที่มีประกอบอาชีพในประเทศไทยเพียงคนเดียวมีจำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 30.1

การวิเคราะห์ห้่องค์ประกอบเชิงยืนยัน

การตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลการวัดโดยการวิเคราะห์ห้่องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) พบว่า ตัวแปรสังเกตทุกตัวเป็นองค์ประกอบของตัวแปรแฝงในการศึกษา โดยมีค่าไคสแควร์ (χ^2) เท่ากับ 0.02 น้อยกว่า 0.05 ซึ่งตามกฎแล้ว ไม่ควรมีนัยสำคัญทางสถิติ (>0.05) อย่างไรก็ตาม ค่าสถิติไคสแควร์ขึ้นอยู่กับขนาดกลุ่มตัวอย่าง ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ ความแตกต่างระหว่างโมเดลองค์ประกอบกับโมเดลข้อมูลเชิงประจักษ์มีเพียงเล็กน้อย จะทำให้ค่าสถิติไคสแควร์มีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น จึงควรพิจารณาค่าสถิติอื่น ประกอบ ซึ่งค่าดัชนี NFI, TLI, RFI, IFI และ CFI มีค่าอยู่ระหว่าง 0.91-1.00 ซึ่งมากกว่า 0.90 จึงสรุปได้ว่า โมเดลนี้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ยกเว้นในแบบจำลองด้านพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล (IC) ที่ต้องตัดตัวแปรพฤติกรรมการสื่อสารในสังคมไทยกับคนต่างชาติ (ICF) ที่มีน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรที่ต่ำกว่า 0.30 ออก ส่งผลให้เหลือค่าตัวแปรสังเกตเพียงตัวแปรเดียว ได้แก่ พฤติกรรมการสื่อสารในสังคมไทยกับคนไทย (ICT) จึงไม่เหมาะสมในการวิเคราะห์ห้่องค์ประกอบเชิงยืนยัน ดังนั้น ควรตัดตัวแปรดังกล่าวออกจากการวิเคราะห์แบบจำลองเชิงสาเหตุ

ภาพที่ 2 แสดงแบบจำลองเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก
ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากกรอบแนวคิดและทฤษฎีเบื้องต้นก่อนและหลังการปรับโมเดล

การวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุของตัวแปรแฝงภายนอกและภายในที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก

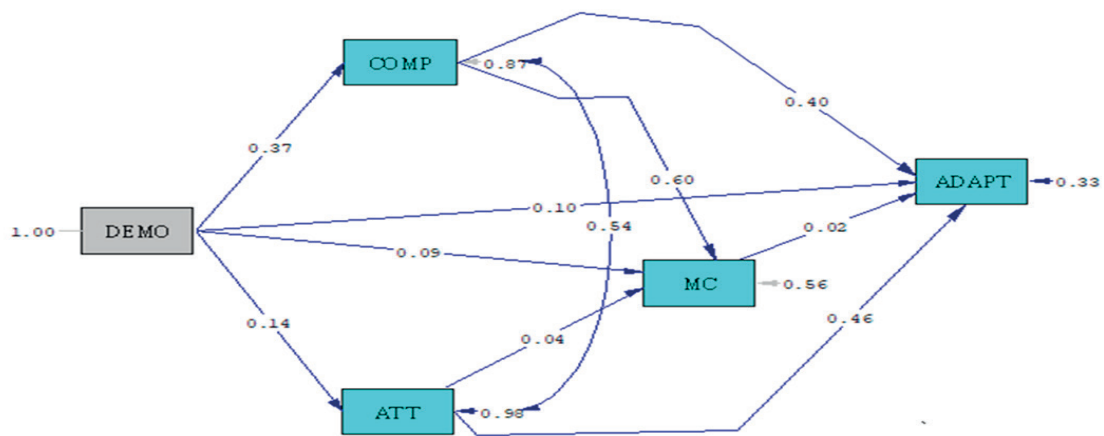
1) ตรวจสอบความตรงของแบบจำลองเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีกกับข้อมูลเชิงประจักษ์

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ในความเที่ยงตรงของแบบจำลองเป็นการยืนยันว่า แบบจำลองเชิงสาเหตุส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยที่มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ซึ่งสามารถอธิบายค่าพารามิเตอร์ได้ดีที่สุด และตอบวัตถุประสงค์วิจัยข้อที่ 1 ทั้งนี้ หากแบบจำลองเชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้น มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ก็จะนำไปวิเคราะห์เพื่อหาค่าอิทธิพลต่อไป ในการตรวจสอบความสอดคล้องของแบบจำลองเชิงสาเหตุกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยได้เตรียมการวิเคราะห์เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยผลการวิเคราะห์ได้นำเสนอต่อไปนี้

ตารางที่ 1 เมทริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรในแบบจำลองเชิงสาเหตุ

สเกลองค์ประกอบ	DEMO	COMP	ATT	MC	ADAPT
DEMO	1				
COMP	0.365**	1			
ATT	0.143**	0.591**	1		
MC	0.307**	0.648**	0.403**	1	
ADAPT	0.316**	0.727**	0.724**	0.499**	1

จากตารางที่ 1 พบว่า ตัวแปรด้านต่าง ๆ ในแบบจำลอง นั้นมีความสัมพันธ์ไปในทางบวกทุกตัวแปร ซึ่งเป็นแบบจำลองเชิงสาเหตุที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมา ในขั้นตอนต่อไปจะนำไปวิเคราะห์เพื่อหาค่าปัจจัยอิทธิพล (Path analysis)

Chi-Square=0.29, df=3, P-value=0.96138, RMSEA=0.000

ภาพที่ 3 แสดงแบบจำลองเชิงสาเหตุด้านประชากร ความสามารถในการสื่อสาร ทักษะที่มีต่อคนไทย และพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก ที่ผู้วิจัยพัฒนาหลังจากมีการปรับโมเดลขึ้นใหม่ที่มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

จากภาพที่ 3 ตัวแบบจำลองเชิงสาเหตุด้านประชากร ความสามารถในการสื่อสาร ทักษะที่มีต่อคนไทย และพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังจะเห็นได้จากค่า Chi-square เท่ากับ 0.29 ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ศูนย์ ที่ df เท่ากับ 3, ค่า RMSEA เท่ากับ 0.00 ค่า GFI และ AGFI เท่ากับ 1 โดยไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่ายอมรับสมมติฐานหลักที่ระบุว่าแบบจำลองสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (จากเกณฑ์ที่กำหนดไว้ว่า χ^2 เข้าใกล้ 0 และ df ไม่เป็นลบ, ค่า P ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05)

การวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของแบบจำลองเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก

จากนี้ไปเป็นการวิเคราะห์ผลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย และตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ที่ระบุว่าเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่อิทธิพลทางตรง ทางอ้อมและอิทธิพลรวม ได้แก่ ลักษณะด้านประชากร ความสามารถในการสื่อสาร ทักษะที่มีต่อคนไทย พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล พฤติกรรมการใช้สื่อมวลชน และที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงอิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของตัวแปรในแบบจำลองเชิงสาเหตุด้านประชากร ความสามารถในการสื่อสาร ทัศนคติที่มีต่อคนไทย และพฤติกรรม
การใช้สื่อมวลชนที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก

ตัวแปรสาเหตุ ตัวแปรผล	DEMO			COMP			ATT			MC			ADAPT		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE
COMP	β	0.37	-	0.37	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	S.E	0.10	-	0.10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	T	6.76**	-	6.76**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ATT	β	0.14	-	0.14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	S.E	0.02	-	0.02	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	T	2.49*	-	2.49*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
MC	β	0.09	0.23	0.31	0.60	-	0.60	0.04	-	0.04	-	-	-	-	-
	S.E	0.02	0.01	0.02	0.01	-	0.01	0.05	-	0.05	-	-	-	-	-
	T	1.82	5.89**	5.63**	10.43**	-	10.43**	0.75	-	0.75	-	-	-	-	-
ADAPT	β	0.10	0.22	0.32	0.40	0.01	0.42	0.46	0.00	0.46	0.02	0.02	-	-	-
	S.E	0.01	0.02	0.02	0.01	0.01	0.01	0.04	0.00	0.04	0.05	0.05	-	-	-
	T	2.65**	4.49**	5.75**	7.83**	0.47	9.44**	11.16**	0.40	11.18**	11.47**	11.45**	-	-	-

Chi-square = 0.29 df = 3 P-value = 0.961 *p<0.05 **p<0.01 RMSEA = 0.000 GFI = 1 AGFI = 1

R²COMP = 0.13 R²ATT = 0.02 R²MC = 0.44 R²ADAPT = 0.67

จากตารางที่ 2 เพื่อพิจารณาขนาดของอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของตัวแปรในแบบจำลองเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในการแข่งขันฟุตบอลไทยลีก เพื่อเป็นการทดสอบสมมติฐานและตอบสนองต่อวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 โดยนำเสนอไว้ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 ผลการทดสอบพบว่า ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากตัวแปรพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น (IC) ไม่ผ่านเกณฑ์การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน จึงไม่นำมาวิเคราะห์ในแบบจำลองเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในการแข่งขันฟุตบอลไทยลีก

สมมติฐานข้อที่ 2 ผลการทดสอบพบว่า ปัจจัยด้านพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชน (MC) ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติ (ADAPT) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.02 ($t = 11.47$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สมมติฐานข้อที่ 3 ผลการทดสอบพบว่า ปัจจัยด้านประชากร (DEMO) ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติ (ADAPT) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.10 ($t = 2.65$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนปัจจัยด้านประชากร (DEMO) ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อการปรับตัว (ADAPT) โดยส่งผ่านความสามารถในการสื่อสาร (COMP) ทักษะที่มีต่อคนไทย (ATT) และพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชน (MC) ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก ด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.22 ($t = 4.49$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ทั้งนี้ มีได้นำตัวแปรด้านพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล (IC) เข้ามาวิเคราะห์ด้วย เนื่องจากตัวแปรพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น ไม่ผ่านเกณฑ์การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน จึงไม่นำมาวิเคราะห์ในแบบจำลองนี้ หากพิจารณาอิทธิพลรวมจากการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 3 นั้นพบว่า คุณลักษณะทางประชากรของนักฟุตบอลต่างชาติ (DEMO) มีอิทธิพลรวมเชิงบวกต่อการปรับตัว (ADAPT) ด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.32 ($t = 5.75$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สมมติฐานข้อที่ 4 ผลการทดสอบพบว่า ปัจจัยด้านความสามารถในการสื่อสาร (COMP) ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการปรับตัว (ADAPT) ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.40 ($t = 7.83$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนปัจจัยด้านความสามารถในการสื่อสาร (COMP) ไม่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการปรับตัว (ADAPT) โดยส่งผ่านพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชน (MC) ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก ($t = 0.47$) โดยไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้ มีได้นำตัวแปรด้านพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล (IC) เข้ามาวิเคราะห์ด้วย เนื่องจากตัวแปรพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น ไม่ผ่านเกณฑ์การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน จึงไม่นำมาวิเคราะห์ในแบบจำลองนี้ เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลรวมจากการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 4 พบว่า ปัจจัยด้านความสามารถในการสื่อสาร (COMP) มีอิทธิพลรวมเชิงบวกต่อการปรับตัว (ADAPT) ด้วยขนาดอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.42 ($t = 9.44$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สมมติฐานข้อที่ 5 ผลการทดสอบพบว่า ปัจจัยด้านทัศนคติที่มีต่อคนไทย (ATT) ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการปรับตัว (ADAPT) ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.46 ($t = 11.16$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนปัจจัยด้านทัศนคติที่มีต่อคนไทย (ATT) นั้น ไม่มีอิทธิพลทางอ้อมโดยส่งผ่านพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชน (MC) ของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก โดยไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ($t = 0.40$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้ มีได้นำตัวแปรด้านพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล (IC) เข้ามาวิเคราะห์ด้วย เนื่องจากตัวแปรพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น ไม่ผ่านเกณฑ์การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน จึงไม่นำมาวิเคราะห์ในแบบจำลองนี้ เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลรวมจากการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 5 พบว่า ปัจจัยด้านทัศนคติที่มีต่อคนไทย (ATT) มีอิทธิพลรวมเชิงบวกต่อการปรับตัว (ADAPT) ด้วยขนาดอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.46 ($t = 11.18$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สมมติฐานข้อที่ 6 ผลการทดสอบพบว่า แบบจำลองเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการปรับตัวของการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีกที่พัฒนาขึ้น มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ดังจะเห็นได้จากค่า Chi-square เท่ากับ 0.29 ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ศูนย์ ที่ df เท่ากับ 3, ค่า RMSEA เท่ากับ 0.00 ค่า GFI และ AGFI เท่ากับ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลง

อภิปรายผลการศึกษา

เมื่ออภิปรายผลการศึกษาที่ได้ตามแต่ละตัวแปรแฝงในแบบจำลอง มีรายละเอียดดังนี้

1. คุณลักษณะด้านประชากร จากผลการวิจัยที่กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะด้านประชากรมีอิทธิพลทั้งตรงและทางอ้อมต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติ หากมองในส่วนของคุณลักษณะประชากรของนักฟุตบอลเองจะพบว่า นักฟุตบอลส่วนใหญ่มักจะพาครอบครัว แฟน หรือเเยนต์เข้ามาอยู่ด้วยเพื่อช่วยในการปรับตัว สอดคล้องกับ Patrycja Gulak-Lipka [10] ศึกษาเรื่อง การจัดการความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมขั้นพื้นฐานในสโมสรกีฬาที่พบว่า นักกีฬาต่างชาติในโปแลนด์มีวิธีการแก้ปัญหาภาวะความตึงเครียดทางวัฒนธรรมโดยการพาครอบครัวมาอยู่ด้วย

นอกจากนี้ยังมี เรื่องของประสบการณ์การทำงาน (เตะฟุตบอล) ในลีกต่างแดนนอกเหนือประเทศของตนก็มีผลต่อการปรับตัว เพราะส่วนใหญ่นักฟุตบอลที่เข้ามาค้าแข้งในประเทศไทยนั้น ทางสโมสรมักจะเน้นคัดเลือกนักฟุตบอลที่มีประสบการณ์ในต่างแดน เนื่องจากสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ ทำให้เป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถปรับเข้ากับการใช้ชีวิตภายในท้องถิ่นได้ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของโอฬาริก ขุนสิทธิ์ [20] ที่พบว่า การสื่อสารระหว่างบุคลากรชาวไทยกับบุคลากรท้องถิ่นสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษเป็นหลัก รองลงมาเป็นการสื่อสารด้วยภาษาท้องถิ่น ภาษาไทย และการใช้ล่ามตามลำดับ จากข้อค้นพบงานวิจัยดังกล่าวกล่าวไว้ว่า บุคลากรชาวไทยที่สื่อสารภาษาท้องถิ่นหรืออังกฤษได้ดีจะมีคุณภาพของงานดีกว่าที่บุคลากรสื่อสารภาษาอังกฤษไม่ได้

ด้านประเด็นของความสำคัญด้านระยะเวลาในการเข้ามาประกอบอาชีพอยู่ในประเทศไทยของนักฟุตบอลต่างชาตินั้น จากการศึกษาจะพบว่า นักฟุตบอลต่างชาติโดยเฉพาะจากทวีปแอฟริกันที่ส่วนใหญ่มักอาศัยในประเทศไทยได้นาน เนื่องจากประเทศบ้านเกิดของนักฟุตบอลเหล่านี้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างแย่ ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีความต้องการที่จะประกอบอาชีพนักฟุตบอล และหลังเลิกเล่นก็จะใช้ชีวิตอยู่ในไทยต่อไป โดยหวังที่จะได้สัญชาติไทยด้วยเช่นกัน จากผลการวิจัยได้สอดคล้องกับงานของ Poli [21] ที่ศึกษาเรื่อง การอพยพของนักฟุตบอลแอฟริกันเพื่อไปเล่นฟุตบอลอาชีพในยุโรปและเอเชีย ได้กล่าวถึงความพยายามของนักฟุตบอลจากภูมิภาคนี้ในการเข้ามาเล่นฟุตบอลอาชีพในประเทศที่คุณภาพชีวิตดี โดยพวกเขาเองจะพยายามหาวิธีเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพนี้ให้ได้นาน ๆ อาทิ พยายามฝึกพูดภาษาท้องถิ่น หรือเลียนแบบพฤติกรรมของคนในท้องถิ่น นั้น ๆ เป็นต้น และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Kim [22] ที่อธิบายไว้ว่า การปรับตัวของผู้ที่ย้ายเข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ระยะยาวนั้น กระบวนการปรับตัวเพื่อเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล โดยเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใหม่อย่างต่อเนื่อง จนเกิดจากเปลี่ยนแปลงทางความรู้สึกรหรือพฤติกรรม ทำให้บุคคลนั้นสามารถแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ได้ดีขึ้น โดยจะเริ่มต้นจากความเครียดที่กับวัฒนธรรมที่ไม่คุ้นเคย

หากพิจารณาด้านอายุของนักฟุตบอลก็มีผลอย่างยิ่งในการปรับตัวในพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมพบว่า ช่วงอายุของนักฟุตบอลต่างชาติส่วนใหญ่ในฟุตบอลไทยมีอายุอยู่ในช่วง 26 – 30 ปี เป็นช่วงอายุที่มีโตเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว มีการเปิดกว้างทางด้านความคิด พร้อมทั้งจะเรียนรู้ในวัฒนธรรมใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ มีมุมมองที่ดีในด้านวินัย ดูแลตัวเองทั้งในและนอกสนามเพื่อรักษาสภาพร่างกายในการเล่นฟุตบอลได้นาน ๆ [17]

2. ความรู้/ความสามารถด้านการสื่อสารในสังคมไทย จากผลการวิจัยที่กล่าวไว้ว่า ปัจจัยด้านความรู้/ความสามารถในการสื่อสารของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก หากมองในส่วนของคุณลักษณะด้านความรู้ แรงจูงใจและความสามารถในการสื่อสารภาษาไทย/อังกฤษ ที่ค่อนข้างมาก ซึ่งจะพบว่าด้านทักษะการสื่อสารนั้นนักฟุตบอลชาวต่างชาติเมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทยได้ระยะหนึ่งเริ่มทักษะการสื่อสารด้วยการพูด/ฟัง ภาษาท้องถิ่นหรือภาษาอังกฤษ โดยกลุ่มที่มีค่าแรงจูงใจสูง ๆ คือ นักฟุตบอลแอฟริกันมีความพยายามที่จะเรียนรู้เป็นพิเศษ เช่น การเรียนรู้จากอินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ หรือในสังคมไทย เพื่อได้รับการยอมรับจากคนภายในสังคมไทย ยิ่งนักฟุตบอลต่างชาติมีความสามารถด้านการสื่อสารมากขึ้นเท่าไรก็จะยิ่งสามารถปรับตัวได้มากขึ้นเท่านั้น สอดคล้องกับการศึกษาของทองประยูร บุญจันทร์ [23] แห่งมหาวิทยาลัยโอคลาโฮมา ศึกษาเรื่องความสามารถในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม และการปรับตัวของชาวอเมริกันที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยชั่วคราวพบว่า มิติด้านการสื่อสาร คือ ความสามารถในการสื่อสาร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและลักษณะการปรับตัว คือ ความสามารถในการพูดภาษาท้องถิ่น และการประพฤติตัวตามลักษณะประจำท้องถิ่น

3. ทศนคติที่มีต่อคนไทยในสังคมไทย จากผลการวิจัยที่กล่าวไว้ว่า ปัจจัยด้านทัศนคติที่มีต่อคนไทยของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทยลีก นั้นหมายความว่ายิ่งนักฟุตบอลต่างชาติมีทัศนคติที่ดีต่อคนไทยมากเท่าไรก็จะช่วยให้มีการปรับตัวในระดับที่ดีมากขึ้น โดยเฉพาะ

ในด้านคนไทยในสังคมไทยด้านมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบช่วยเหลือผู้คนและเป็นคนชอบการสร้างสรรค์ พบปะผู้คนทั่วไป ทัศนคติในด้านเหล่านี้เป็นตัวช่วยเสริมให้นักฟุตบอลต่างชาติเหล่านี้มีทัศนคติที่ดีต่อคนไทย เมื่อมีมุมมองที่ดีแล้วนั้นจะทำให้สิ่งอื่น ๆ ติดตามมา โดยเฉพาะ ในกีฬาฟุตบอลที่ต้องเล่นเป็นทีม ดังนั้น ความสามัคคีจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ซึ่งสิ่งที่บ่งบอกให้เห็นของแบบนี้ได้ คือ การมีทัศนคติ/มุมมองที่ดี หรือความเชื่อมั่นในตัวเพื่อนร่วมทีม [24] และสอดคล้องกับงานของสมสุตา ศรีวัฒนานนท์ [25] ที่กล่าวไว้ว่าปัจจัยที่ช่วยให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผลระหว่างการทำงานของพนักงานชาวไทยและชาวตะวันตก คือ การปรับทัศนคติและค่านิยม

4. พฤติกรรมการใช้สื่อมวลชน จากผลการวิจัยที่กล่าวไว้ว่า ตัวแปรพฤติกรรมการสื่อมวลชนมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในการแข่งขันฟุตบอลไทยลีก ได้แก่ พฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนไทย พฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนบ้านเกิด และพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนภาษาอังกฤษ หากอภิปรายผลตามข้อค้นตามสมมติฐานจะแปรความได้ว่า ยิ่งนักฟุตบอลต่างชาติมีปัจจัยในด้านพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนมากก็จะยิ่งช่วยให้ปรับตัวในประเทศไทยได้ดีขึ้น กล่าวได้ว่านักฟุตบอลต่างชาติส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตในอัตราที่ค่อนข้างสูงทั้งในด้านความถี่และลักษณะการใช้งาน ทั้งสื่อในประเทศไทย บ้านเกิด และภาษาอังกฤษ โดยบทบาทของสื่อประเภทยี่จะอิทธิพลต่อการปรับตัวค่อนข้างมาก เพราะนักฟุตบอลต่างชาติมักใช้อินเทอร์เน็ต ผ่านโทรศัพท์สมาร์ทโฟนเพื่อติดตาม ข่าวสาร และใช้เพื่อติดต่อกับเพื่อนที่เป็นชาวต่างชาติด้วยกันที่อยู่ประเทศเดิมของตนเอง โดยเฉพาะในช่วงแรก ๆ ของการปรับตัวในประเทศไทยเพื่อลดความตระหนกทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเสมือนเครื่องมือที่ช่วยให้นักฟุตบอลต่างชาติกลับเข้าไปอยู่ในวัฒนธรรมตนเอง เจอภาษาที่คุ้น ๆ เคย ๆ เป็นการใช้ในลักษณะเป็นที่พึ่งทางใจในช่วงแรก ๆ ของการเข้ามาอยู่ในพื้นที่ต่างวัฒนธรรม [26]

หากนักฟุตบอลไม่มีการควบคุมตัวเองในการใช้สื่อมวลชนจะกลายเป็นดาบสองคมที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีปัญหาในการปรับตัวด้วยเช่นกัน กล่าวคือ มีนักฟุตบอลหลาย ๆ คนประสบปัญหาปัญหาการเสพติดสื่ออินเทอร์เน็ตผ่านการใช้สมาร์ทโฟน/สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยมีปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น การวิพากษ์วิจารณ์โค้ชหรือเพื่อนร่วมทีม และในกรณีที่เลวร้ายที่สุด คือ การตอบโต้คำวิจารณ์ของแฟนฟุตบอลอย่างรุนแรงในสื่อสังคมออนไลน์ สิ่งเหล่านี้นำไปสู่ภาวะการขาดสมาธิในสนามแข่งขันจนกระทบต่อฟอร์มการเล่น ทั้งยังกระทบถึงความสัมพันธ์ภายในทีมรวมถึงคนในสังคมไทยด้วย

5. การปรับตัวทางวัฒนธรรม ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า นักฟุตบอลต่างชาติมีการปรับตัวทางวัฒนธรรมด้านพฤติกรรมสูงสุด นั่น คือ ความพยายามในการปฏิบัติตนในเชิงพฤติกรรมเพื่ออยู่ร่วมกันกับคนในวัฒนธรรมหลักของประเทศเจ้าบ้าน อาทิ พยายามทานอาหาร ซื้อและใช้สินค้าของไทย พยายามใช้ภาษาไทยมากขึ้นในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติตามสังคม ธรรมเนียมและวัฒนธรรมไทย เป็นต้น โดยการปรับตัวทางพฤติกรรมนั้นก็เกิดมาจากจากความคิดและความรู้สึภายในของบุคคลดังกล่าวนั่นเอง สอดคล้องกับ Gudykunst และ Kim [27] ที่กล่าวไว้ว่า กระบวนการปรับตัวเป็นการบ่มเพาะให้คนรู้วิธีที่จะแสดงพฤติกรรมพื้นฐานทางสังคม โดยกระบวนการปรับตัวเป็นการบ่มเพาะให้คนรู้วิธีที่จะแสดงพฤติกรรมพื้นฐานทางสังคม โดยกระบวนการนี้เกิดจากภายในตัวบุคคล และผ่านการขัดเกลาของบุคคลรอบข้าง จนสร้างโลกของบุคคลนั้น ๆ ขึ้นมา และการจากศึกษาเรื่อง Acculturation ของ Rogers และ Steinfatt [28] ว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่และขณะเดียวกันก็ยังคงแสดงลักษณะหลาย ๆ ประการของนักฟุตบอลเดิมไว้ ซึ่งอาจเป็นการผสมผสานระหว่างสองหรือสามวัฒนธรรมก็ได้ เช่น นักฟุตบอลชาวญี่ปุ่นพยายามทานราเม็งญี่ปุ่นที่ขายจากร้านของคนไทย หรือนักฟุตบอลชาวแอฟริกาสวมชุดพื้นบ้านไปไหว้พระในวัดไทย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะการศึกษา

1. เนื่องจากผลการศึกษาในส่วนของการแบบจำลองที่พัฒนาขึ้นมาใหม่นั้นไม่ได้นำตัวแปรด้านพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลเข้ามาด้วยทำให้งานวิจัยนี้มีการศึกษาเฉพาะด้านของพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชน ซึ่งอาจไม่ครอบคลุมในประเด็นด้านการสื่อสาร ในครั้งต่อไปอาจต้องมีทบทวนวรรณกรรมเพื่อเพิ่มตัวแปรที่ใช้ในแบบจำลองดังกล่าวเพิ่มขึ้น

2. จากผลการศึกษาที่พบว่า ตัวแปรพฤติกรรมการสื่อมวลชนนั้นไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติในการแข่งขันฟุตบอลไทยลีก โดยพฤติกรรมใช้สื่อมวลชนไทยนั้น อาจมีข้อจำกัดในเรื่องของทักษะในการสื่อสาร โดยเฉพาะการอ่านและเขียนของนักฟุตบอลต่างชาติ ทำให้มีสื่อที่ใช้ได้ค่อนข้างจำกัด อาทิ สื่ออินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ เป็นต้น

ข้อเสนอสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

1. เนื่องจากในการศึกษาค้างนี้เป็นการศึกษาเฉพาะการปรับตัวระหว่างวัฒนธรรมของนักฟุตบอลต่างชาติในฟุตบอลไทย ดังนั้น เพื่อประโยชน์ต่อวงการฟุตบอลไทยต่อไป อาจต้องมีการศึกษาในเรื่องของการสื่อสารเพื่อการปรับตัวของนักฟุตบอลชาวไทย ในการค้าแข้งในต่างแดน

2. จากผลการศึกษานี้เป็นเพียงผลการศึกษาเชิงปริมาณด้านเดียวเท่านั้น อาจต้องมีการพัฒนางานวิจัยโดยการนำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ อาทิ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม หรือการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเข้ามาด้วย

เอกสารอ้างอิง

- [1] Panyakraew, V., & Others. (2016). *Thai Premier League Soccer : Women power fandom culture and newpower*. Bangkok: Gambling Learning Center. Chulalongkorn University.
- [2] Sanooknews. (2017). *10 Top World Reward Sport Games*. Retrieved April 9, 2017, from <https://www.sanook.com/news/1554221/>.
- [3] Wikipedia. (2017). *Premierleague: Buying foreign football players*. Retrieved September 10, 2017, from <https://th.wikipedia.org/wiki/พรีเมียร์ลีก>.
- [4] Sport Sanook. (2016). *10 Top world footballers wages*. Retrieved February 23, 2017, from <http://sport.sanook.com/251183/>.
- [5] Thanamahamongkhon, T. (2015). *Exclusive: Adebayo Gadebo: I understated both Suchao and Lasarus*. Retrieved February 23, 2017, from <http://www.goal.com/th/news/4280/ฟุตบอลไทย/2015/07/18/13682622>.
- [6] Thai League. (2016). *Club lists*. Retrieved August 15, 2017, from <https://www.thaileague.co.th/Clubs>
- [7] Wmwrestling Mainforum Freestyle. (2559). *Footballer and Premier league's failure transfer*. Retrieved April 9, 2017, from <http://www.wmwrestling.com/th/forum/showthread.php?t=52175>.
- [8] Unnop. (2016). *Teeneer asia. Tevez's problem*. Star Soccer. April, 22, p. 22.
- [9] Wiwatnukul, M. (2016). *Intercultural communication (2nd edition)*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- [10] Gulak-Lipka, P. (2016). *Intercultural management on the basis of a sport club*. Retrieved February 13, 2017, From <https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/3737/PGL-10730-26565-1-SM.pdf?sequence=1>
- [11] FourFourTwo. (2560). *Fallen angels : 11 Superb Thaileague Footballer Fallen-angels*. Retrieved April 9, 2017, from <https://www.fourfourtwo.com/th/features/fallen-angels-11>.
- [12] Lazasfield, P., & Menzel, H. (1961). *On the relation between individual and collective properties. In continuities in the language of social research*. (T. free Press, Ed.). New York.
- [13] Canale, M., & Swain, M. (1980). *Theoretical based of communicative approaches to second language teaching and testing*. New York: Wiley and Son Inc.
- [14] Rogers, E. M., & Svenning, L. (1969). *Modernization among peasants. The impact of communication*. New York: Rinehart and Winston.
- [15] Charles, A. Kiesler, Barry, E. Collins., & Miller, N. (1969). *Attitude change*. New York: John Wiley and Son Inc.
- [16] Kantima, K. (1982). *Communication patterns of Thai students in the process of acculturation*. Doctoral dissertation, The University of Oklahoma Graduate College University of Oklahoma, Norman.
- [17] Christoffer M. J. Swarts. (2014). *Adapting to Finland through professional football – Perceptions of players and coaches*. Pro Gradu Thesis, Department of Communication University of Jyväskylä.
- [18] Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis*. Hillsdals, NJ: Erlbaum.

- [19] Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2006). *Multivariate data analysis* (6th ed.). Pearson Prentice-Hall, Upper Saddle River.
- [20] Khunsit, O. (2012). *Communication and cultural adaptation of Thai expatriates working in subsidiaries of multinational corporations in neighboring countries*. Master of Communication Arts Thesis. Communication Arts Faculty. Chulalongkorn University.
- [21] Poli, R. (2010). African migrants in Asian and European football: hopes and realitie. *Sport in Society*, 13(6), 1001–1010.
- [22] Kim, Y. Y. (1988). *Communication and cross-cultural adaptation : An Integrative Theory*. Clevedon, Avon, UK : Multilingual Matter.
- [23] Thongprayoon, B. (1989). *Intercultural communication Competence and Acculturation An Exploratory Study Among American Sojourners in Thailand*. Oklahoma: University of Oklahoma.
- [24] Riyapan, P. (2012). *Characteristics of effectives soccer coaches in Thai Premier League*. Master of Sport Science Thesis. Graduate School. Srinakarinwirote University.
- [25] Sriwattananont, S. (2004). *Intercultural communication between Thai and western employee at work*. Master of Communication Arts Thesis. Communication Arts Faculty. Chulalongkorn University.
- [26] Kongkaew, T. (2001). *Communication and adjustment of foreign lecturers in Thai University*. Chulalongkorn University.
- [27] Gudykunst, W.B., & Kim, Y. (1992). *Communicating with strangers : An Approach to Intercultural Communication* (6th ed.). Newyork: McGraw – Hill, Inc.
- [28] Rogers, E. M., & Steinnfatt, T. M. (1999). *Intercultural communication*. Prospect Heights Waveland Press.

ผลกระทบของการวางแผนภาษีต่อต้นทุนหนี้ของบริษัทจดทะเบียน
ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
Impact of Tax Planning on Cost of Debt of Listed Company
in the Stock Exchange of Thailand

สัตยา ตันจันทรพงศ์^{1*} และทัตพงศ์ อวิโรธนานนท์²
Sathaya Thanjunpong^{1*} and Thatphong Awirothananon²

¹ ผศ.ดร., การบัญชี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ 50290

² ผศ.ดร., การเงิน คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ 50290

¹ Asst. Prof. Dr., Accountancy, Faculty of Business Administration, Maejo University, Chiang Mai, 50290, Thailand

² Asst. Prof. Dr., Finance, Faculty of Business Administration, Maejo University, Chiang Mai, 50290, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: sathayat@gmail.com

(Received: October 22, 2018; Revised 26, 2018; Accepted: January 8, 2019)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลกระทบของการวางแผนภาษีที่มีผลต่อต้นทุนหนี้ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยยกเว้นกลุ่มธุรกิจการเงิน โดยรวบรวมข้อมูลจากรายงานประจำปีระหว่าง พ.ศ. 2557 - 2559 จำนวน 813 ตัวอย่าง การวางแผนภาษีวัดจากอัตราภาษีที่แท้จริง สำหรับต้นทุนหนี้วัดจากอัตราส่วนต้นทุนทางการเงินต่อหนี้สินรวม เพื่อนำไปวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมการวางแผนภาษีมีผลกระทบเชิงลบกับต้นทุนหนี้ อย่างไรก็ตามมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่กลุ่มบริษัทที่มีการตั้งทุนต่ำ การวางแผนภาษีกลับมีผลกระทบเชิงบวกกับต้นทุนหนี้ สำหรับตัวแปรควบคุมพบว่า ความเสี่ยงทางการเงินและระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตนมีผลกระทบเชิงบวกกับการตั้งทุนหนี้ อย่างไรก็ตามกลุ่มบริษัทที่มีได้ตั้งทุนต่ำความสามารถในการทำกำไรมีผลกระทบเชิงลบกับต้นทุนหนี้ หน่วยงานของรัฐสามารถนำผลการศึกษานี้เป็นแนวทางประกอบการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ทางภาษีและการกำกับดูแลบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

คำสำคัญ: การวางแผนภาษี ต้นทุนหนี้ การตั้งทุนต่ำ อัตราภาษีที่แท้จริง

Abstract

This study aims to investigate the impact of tax planning on the cost of debt of listed firms in the Stock Exchange of Thailand. The data was collected from the annual report during the year 2014 - 2016. The samples comprise of 813 samples. The tax planning was measured by effective tax rate, while the cost of debt was measured by the ratio of finance costs to total debt. Data analysis applied multiple regression analysis. Overall, this study found that the tax planning had insignificantly negative effects on the cost of debt, while that the tax planning of thin capital firms had significantly positive effects on the cost of debt. Regarding control variables, this study found that leverage and capital intensity had significantly positive effects on the cost of debt. However, the profitability of non-thin capital firm had significantly positive effects on the cost of debt. The results could be used as a guideline for regulators to implement taxation in various measures and corporate governance measures for listed firms in the Stock Exchange of Thailand.

Keywords: Tax Planning, Cost of Debt, Thin Capitalization, Effective Tax Rate

บทนำ

การวางแผนภาษี (Tax Planning) เป็นการทำให้ค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ลดลง และมีผลต่อกำไรสุทธิที่เพิ่มขึ้นและทำให้ผู้ถือหุ้นได้รับผลตอบแทนเพิ่มขึ้น สำหรับการหลบหลีกภาษี (Tax Avoidance) เป็นการใช้วิธีการที่ไม่ผิดกฎหมาย โดยใช้ช่องโหว่ของกฎหมาย หรือทำนิติกรรมหรือสัญญาหรือธุรกรรมหรือจัดการธุรกิจ เพื่อทำให้ค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ลดลงหรือไม่ต้องเสียภาษี ซึ่งการหลบหลีกภาษีเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนภาษี [1-2] โดยงานวิจัยจำนวนมากในต่างประเทศที่ศึกษาเรื่องการวางแผนภาษีนิยมใช้อัตราภาษีที่แท้จริง (Effective Tax Rate: ETR) เป็นตัววัดค่าในการวางแผนภาษี เนื่องจากถ้าอัตราภาษีที่แท้จริงต่ำ แสดงถึงบริษัทที่มีการวางแผนภาษี [2]

การหลบหลีกภาษีมียุทธวิธีหลายวิธีและความซับซ้อน เช่น กลยุทธ์การกำหนดราคาโอน (Transfer Pricing) การใช้สิทธิอนุสัญญาภาษีซ้อน (Treaty Shopping) กลยุทธ์การใช้ดินแดนปลอดภาษี (Tax Haven) เป็นต้น โดยกลยุทธ์การกำหนดสัดส่วนทุนให้น้อยกว่าหนี้ หรือเรียกว่าการตั้งทุนต่ำ (Thin Capitalization) ก็เป็นหนึ่งในวิธีการการหลบหลีกภาษีที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ของภาครัฐ จึงทำให้หน่วยงานจัดเก็บภาษีต่าง ๆ ได้ออกมาตรการป้องกันการหลบหลีกภาษี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ออกมาตรการป้องกันการหลบหลีกภาษีจากการตั้งทุนต่ำ โดยกำหนดสัดส่วนของหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ต่อมาเรียกว่า ทุน) เป็นการจำกัดการจัดหาเงินจากการก่อหนี้ เพราะการจำกัดจำนวนหนี้ส่งผลต่อจำนวนดอกเบี้ยจ่าย เนื่องจากดอกเบี้ยจ่ายสามารถนำไปถือเป็นรายจ่ายในการคำนวณภาษีได้ ดังนั้น ถ้าดอกเบี้ยจ่ายสูงจะทำให้กำไรทางภาษีลดลง ซึ่งส่งผลต่อค่าใช้จ่ายภาษีที่ลดลงด้วย เพราะค่าใช้จ่ายภาษีกำหนดจากกำไรสุทธิทางภาษีคูณด้วยอัตราภาษีที่กำหนด

นอกจากนี้ ผลการศึกษาในอดีตในเรื่องผลกระทบของการวางแผนภาษีที่มีต่อต้นทุนหนี้ยังมีความขัดแย้งกันโดยการศึกษาของ Masri and Martani [3] และ Richardson, Taylor and Lanis [4] พบว่า บริษัทที่มีการใช้กลยุทธ์การวางแผนภาษีจะมีผลกระทบเชิงบวกกับต้นทุนหนี้ ขณะที่ผลการวิจัยของ Graham and Tucker [5] Lim [6] Taylor and Richardson [7] Kholbadalov [8] Richardson, Lanis and Leung [9] และ Lin, Tong and Tucker [10] พบว่าการวางแผนภาษีจะทำให้ต้นทุนหนี้ลดลง เนื่องจากบริษัทสามารถใช้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ทางภาษีที่ไม่ได้เกิดจากหนี้ (Non-Debt Tax Shields)

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยมีความแตกต่างจากต่างประเทศ โดยเป็นประเทศกำลังพัฒนาและยังไม่มีมาตรการป้องกันการตั้งทุนต่ำ อีกทั้งมีลักษณะการถือหุ้นแบบกระจุกตัวและถือหุ้นโดยบุคคลภายในครอบครัว [11] จึงอาจเป็นไปได้ว่า การวางแผนภาษีมีผลกระทบต่อต้นทุนหนี้หรือไม่ รวมทั้งการวางแผนภาษีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีการตั้งทุนต่ำมีผลกระทบเชิงบวกกับต้นทุนหนี้หรือไม่ ดังนั้น คำถามดังกล่าวเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาในเชิงประจักษ์ เพื่อให้มีความชัดเจนและเป็นประโยชน์กับหน่วยงานของรัฐบาลไปประกอบการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ทางภาษีและการกำกับดูแลบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวางแผนภาษี (Tax Planning) เป็นการทำให้ค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ลดลง ซึ่งทำให้กำไรสุทธิเพิ่มขึ้นและทำให้ผู้ถือหุ้นได้รับผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้น และการหลบหลีกภาษี (Tax Avoidance) เป็นการใช่วิธีการที่ไม่ผิดกฎหมาย โดยใช้ช่องโหว่ของกฎหมายหรือทำนิติกรรมหรือสัญญาหรือธุรกรรมหรือจัดการธุรกิจ เพื่อทำให้ค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ลดลงหรือไม่ต้องเสียภาษี ซึ่งการหลบหลีกภาษีเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนภาษี [2] สำหรับการวัดค่าการวางแผนภาษีจะนิยมใช้อัตราภาษีที่แท้จริง (Effective Tax Rate: ETR) เพราะการวางแผนภาษีจะทำให้กำไรทางภาษีลดลง แต่ไม่กระทบกับกำไรทางบัญชี และเมื่อกำไรทางภาษีลดลงก็จะส่งผลต่อค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ลดลง จะทำให้กำไรสุทธิทางการบัญชีเพิ่มขึ้นและมีกระแสเงินสดเพิ่มขึ้น ซึ่งถ้าอัตราภาษีที่แท้จริงต่ำแสดงว่าบริษัทมีการวางแผนภาษี โดยตัววัดค่าการวางแผนภาษีมิดังนี้

1) อัตราภาษีที่แท้จริงตามหลักการบัญชี (GAAP ETR) คำนวณจากอัตราส่วนค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ต่อกำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี โดยค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ คือ ค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ของงวดปัจจุบันบวกภาษีเงินได้รอการตัดบัญชี ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากงบกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ

$$\begin{aligned}\text{GAAP ETR} &= \text{ค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้} / \text{กำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี หรือ} \\ &= (\text{ค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ของงวดปัจจุบัน} + \text{ภาษีเงินได้รอการตัดบัญชี}) / \text{กำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี}\end{aligned}$$

การวัดค่าการวางแผนภาษีโดยใช้อัตราภาษีที่แท้จริงตามหลักการบัญชี (GAAP ETR) ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 12 ภาษีเงินได้ กำหนดให้ค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้เป็นผลรวมของภาษีเงินได้ของงวดปัจจุบันและภาษีเงินได้รอการตัดบัญชี ซึ่งภาษีเงินได้รอการตัดบัญชี แสดงถึงภาษีเงินได้ที่จะต้องจ่ายหรือได้รับคืนในอนาคต ที่เกิดจากผลแตกต่างชั่วคราว (ผลแตกต่างทางด้านเวลา) เช่น การตั้งสำรองค่าเผื่อ การใช้อัตราเร่งในการคำนวณค่าเสื่อมราคา เป็นต้น โดยการวางแผนภาษีควรทำให้ค่าใช้จ่ายภาษีในงวดปัจจุบันลดลง แต่ GAAP ETR เป็นผลรวมของทั้งภาษีเงินได้ของงวดปัจจุบันและภาษีเงินได้รอการตัดบัญชี ซึ่งถ้าภาษีเงินได้ของงวดปัจจุบันลดลงแต่ภาษีเงินได้รอการตัดบัญชีมีเพิ่มขึ้น ก็อาจทำให้ GAAP ETR ไม่สะท้อนถึงการวางแผนภาษีได้

ดังนั้น ในการวัดค่าการวางแผนภาษีจึงนิยมใช้ค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ของงวดปัจจุบันในการวัดค่าการวางแผนภาษี เพราะตัววัดค่านี้จะสะท้อนถึงค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ที่ลดลงซึ่งเกิดจากผลแตกต่างถาวร โดยเป็นความแตกต่างของหลักการบัญชีและหลักเกณฑ์ทางภาษี ได้แก่ ค่าใช้จ่ายต้องห้ามในทางภาษี เช่น ค่าปรับทางภาษีอากร ค่ารับรองที่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น รายได้ที่ได้รับยกเว้นไม่ต้องนำรวมคำนวณภาษีเงินได้ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้ตัววัดค่าการวางแผนภาษีจากอัตราภาษีที่แท้จริง (ETR)

2) อัตราภาษีที่แท้จริง (ETR) คำนวณจากอัตราส่วนค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ของงวดปัจจุบันต่อกำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี ซึ่งค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ของงวดปัจจุบันจะเก็บรวบรวมข้อมูลจากหมายเหตุประกอบงบการเงิน หรือค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ของงวดปัจจุบัน เป็นผลต่างระหว่างค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้หักด้วยภาษีเงินได้รอการตัดบัญชี

$$\text{ETR} = \text{ค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ของงวดปัจจุบัน} / \text{กำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี}$$

ในมุมมองทางการเงิน ต้นทุนในการจัดหาเงินทุน (Cost of Financing) เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาในการบริหารการเงิน เนื่องจากการจัดหาเงินทุนด้วยวิธีการก่อหนี้ บริษัทมีภาระต้องจ่ายดอกเบี้ยซึ่งดอกเบี้ยจ่ายนี้บริษัทสามารถนำไปเป็นรายจ่ายในการคำนวณกำไรสุทธิทางภาษีได้ การก่อหนี้จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ยอมรับใช้ในการวางแผนภาษี แต่อย่างไรก็ตาม อาจนำไปสู่

การมีความมั่นคงที่ลดลงและอาจทำให้ล้มละลายได้เช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกันกับทฤษฎีทางเลือก (Trade-off Theory) อธิบายถึงต้นทุนที่เสียไปกับผลประโยชน์ที่ได้รับ [12] โดยต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนภาษี เช่น ต้นทุนจากการปรับโครงสร้างบริษัท ต้นทุนการเสียชื่อเสียงของบริษัท ค่าปรับและเงินเพิ่มเมื่อเกิดความผิดพลาดในการวางแผนภาษี และต้นทุนจากการกู้ยืม เป็นต้น ดังนั้น ต้นทุนนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการจัดหาเงินทุนและมีผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายภาษีของบริษัท ที่คำนวณจากต้นทุนทางการเงินต่อหนี้สินรวมในแต่ละรอบระยะเวลาบัญชี [13] ซึ่งต้นทุนทางการเงิน คือ ค่าใช้จ่ายและดอกเบี้ยจ่ายที่เกิดจากการก่อหนี้ของบริษัท เช่น ดอกเบี้ยจ่าย ค่าธรรมเนียมธนาคารที่เกิดจากการกู้ยืม ดอกเบี้ยที่เกิดจากสัญญาเช่าทางการเงิน เป็นต้น

ต้นทุนหนี้ (COD) = ต้นทุนทางการเงิน / หนี้สินรวม

อย่างไรก็ตาม ในการจัดหาเงินทุนสามารถระดมทุนตามลำดับขั้นของบริษัทตามทฤษฎีการจัดลำดับขั้นของการลงทุน (Pecking Order Theory) โดยเริ่มจากแหล่งเงินทุนภายในบริษัทก่อนเป็นอันดับแรกและต่อมาหากเงินที่ระดมทุนได้มาไม่เพียงพอจึงจัดหาจากแหล่งเงินทุนภายนอก [14] อีกทั้งการวางแผนภาษีสามารถเลือกใช้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ทางภาษีทดแทนการก่อหนี้ (ดอกเบี้ยจ่าย) เพื่อลดภาระภาษีได้ โดยการใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษีที่ไม่ได้เกิดจากหนี้ (Non-Debt Tax Shields) เช่น การใช้มาตรการภาษีในการส่งเสริมการลงทุน การได้รับเครดิตภาษี การหักค่าเสื่อมราคา เป็นต้น [15] อีกทั้งการจัดหาเงินทุนภายในบริษัทสามารถช่วยลดความเครียดทางการเงิน (Financial Distress) ลดความเสี่ยงทางการเงิน (Financial Risk) และเป็นลูกหนี้ที่มีคุณภาพมากขึ้น (Credit Quality) [6]

จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของการวางแผนภาษีที่มีต่อต้นทุนหนี้พบว่า การวางแผนภาษีเงินได้มีผลกระทบเชิงบวก เชิงลบ ไม่มีผลกระทบ หรือไม่สามารถสรุปทิศทางของผลกระทบที่มีต่อต้นทุนหนี้ที่ชัดเจนได้

การวางแผนภาษีมีผลกระทบเชิงบวกกับต้นทุนหนี้

Masri and Martani [3] ศึกษาพฤติกรรมการหลบหลีกภาษีโดยผ่านต้นทุนหนี้ที่มีตัวแปรปรับ (Moderator Variable) คือ การเปลี่ยนแปลงของอัตราภาษีและโครงสร้างการถือหุ้นเป็นลักษณะครอบคลุมของกลยุทธ์การผลิตรวมที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์อินโดนีเซียในระหว่าง ค.ศ. 2008 - 2010 พบว่า การหลบหลีกภาษีมีผลกระทบเชิงบวกกับต้นทุนหนี้ แสดงถึงการหลบหลีกภาษีจะทำให้ต้นทุนหนี้เพิ่มขึ้น รวมทั้งการถือหุ้นของครอบครัวมีผลทำให้ต้นทุนหนี้เพิ่มขึ้น

Richardson, Taylor and Lanis [4] ศึกษาความเครียดทางการเงิน (Financial Distress) กับ การหลบหลีกภาษีในประเทศออสเตรเลีย โดยความเครียดทางการเงิน คือ บริษัทประสบปัญหาทางการเงิน จึงไม่สามารถปฏิบัติตามข้อผูกพันหรือทำตามข้อกำหนดของสัญญาได้ บริษัทมีแรงจูงใจในการหลีกเลี่ยงภาษีเมื่อผลประโยชน์มากกว่าต้นทุนที่เกิดขึ้น แต่เมื่อบริษัทมีความเครียดทางการเงินบริษัทมีแรงจูงใจในการหลีกเลี่ยงภาษีเพิ่มขึ้น จากวิกฤตการณ์ทางการเงินโลกใน ค.ศ. 2008 โดยศึกษาทั้งก่อนเกิดและหลังเกิดวิกฤตการณ์ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ออสเตรเลีย ในระหว่าง ค.ศ. 2006 - 2010 จำนวน 203 บริษัทพบว่า ความเครียดทางการเงินมีผลกระทบเชิงบวกกับการหลบหลีกภาษี

การวางแผนภาษีมีผลกระทบเชิงลบกับต้นทุนหนี้

Graham and Tucker [5] ศึกษาการหลบหลีกภาษีกับนโยบายการก่อหนี้ของบริษัท โดยใช้กรณีศึกษาทั้งหมด 44 กรณีที่แตกต่างกันในการหลีกเลี่ยงภาษี โดยกลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่มีมูลค่าสินทรัพย์ประมาณร้อยละ 9 เมื่อเปรียบเทียบกับบริษัทอื่น กลุ่มตัวอย่างมีการหักดอกเบี้ยจ่ายจำนวนมากและมากกว่า 3 รอบระยะเวลาบัญชี ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่มีการหลบหลีกภาษีจะมีการก่อหนี้ค่อนข้างน้อย และเมื่อเปรียบเทียบกับบริษัทที่มีความเสี่ยงทางการเงินใกล้เคียงกันพบว่า บริษัทที่มีการหลบหลีกภาษีจะมีความเสี่ยงทางการเงินลดลงร้อยละ 8 ดังนั้น การหลบหลีกภาษีจะช่วยลดต้นทุนหนี้

Lim [6] ศึกษาการหลบหลีกภาษี ต้นทุนหนี้และการเคลื่อนไหวของผู้ถือหุ้น (Shareholder Activism) ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ประเทศเกาหลี ในระหว่าง ค.ศ. 1994 - 2003 จำนวน 3,080 ตัวอย่าง โดยการหลบหลีกภาษีวัดจากความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี (Book-Tax Difference: ต่อมาเรียกว่า BTD) ต้นทุนหนี้วัดจากอัตราส่วนของดอกเบี้ยจ่ายต่อหนี้สินรวม การเคลื่อนไหวของผู้ถือหุ้นวัดจากอัตราส่วนการถือหุ้นของนักลงทุนสถาบันต่อจำนวนหุ้นสามัญที่ออกและชำระแล้วพบว่า การหลบหลีกภาษีมีผลกระทบเชิงลบกับต้นทุนหนี้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีทางเลือก (Trade off Theory) ถ้าการหลบหลีกภาษีสามารถทดแทนวิธีการก่อหนี้ได้จะมีผลต่อความคล่องตัวทางการเงินมากยิ่งขึ้น มีโอกาสในการล้มละลายลดลงมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ดังนั้น จึงเป็นสาเหตุของการลดต้นทุนหนี้

Taylor and Richardson [7] ศึกษาการหลบหลีกภาษีระหว่างประเทศของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ออสเตรเลีย ในระหว่าง ค.ศ. 2006 - 2009 จำนวน 812 ตัวอย่าง เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ความถดถอย พบว่าการหลบหลีกภาษีช่วยลดการก่อก่อนนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การตั้งทุนต่ำ (Thin Capitalization) การตั้งราคาโอน (Transfer Pricing) การใช้ดินแดนปลอดภาษี (Tax Haven) และบริษัทข้ามชาติ (Multi-Nationality Companies) มีความสัมพันธ์กับการหลบหลีกภาษี นอกจากนี้ บริษัทข้ามชาติและการใช้ดินแดนปลอดภาษี มีความสัมพันธ์กับการหลบหลีกภาษี อย่างไรก็ตาม การกำกับดูแลกิจการที่ดี เช่น ประสิทธิภาพการเป็นอิสระ การถือหุ้นของนักลงทุนสถาบัน และการใช้บริการผู้สอบบัญชีที่มีชื่อเสียงจะช่วยลดการตั้งทุนต่ำได้ [16]

Kholbadalov [8] ศึกษาความสัมพันธ์ของการหลบหลีกภาษี ต้นทุนหนี้และการถือหุ้นของนักลงทุนสถาบัน ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ประเทศมาเลเซีย ในระหว่าง ค.ศ. 2005 - 2009 จำนวน 110 บริษัท 540 ตัวอย่าง โดยการหลบหลีกภาษีวัดจากค่า BTD ต้นทุนหนี้วัดจากอัตราส่วนของดอกเบี้ยจ่ายต่อหนี้สินรวม และใช้การถือหุ้นของนักลงทุนสถาบันเป็นตัวแปรปรับ (Moderator Variable) พบว่า การหลบหลีกภาษีมีผลกระทบเชิงลบกับต้นทุนหนี้ แสดงว่าการหลบหลีกภาษีช่วยลดต้นทุนหนี้ อย่างไรก็ตาม เมื่อเพิ่มตัวแปรการถือหุ้นของนักลงทุนสถาบัน เพื่อแสดงถึงการมีการกำกับดูแลกิจการที่ดี กลับพบว่า การถือหุ้นของนักลงทุนสถาบันไม่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของการหลบหลีกภาษากับต้นทุนหนี้

Richardson, Lanis and Leung [9] ศึกษาอิทธิพลของการหลบหลีกภาษีกับนโยบายการก่อก่อนนี้ของบริษัท และกรรมการอิสระจากภายนอก ในระหว่าง ค.ศ. 2001 - 2010 จำนวน 6,967 ตัวอย่าง โดยการหลบหลีกภาษีวัดจากค่า BTD นโยบายการก่อก่อนนี้วัดจากอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม และกรรมการอิสระจากภายนอก วัดจากอัตราส่วนของกรรมการอิสระต่อคณะกรรมการบริษัทพบว่า การหลบหลีกภาษีมีผลกระทบเชิงลบกับนโยบายการก่อก่อนนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ DeAngelo and Masulis [15] พบว่า การสิทธิประโยชน์ทางภาษีที่ไม่ได้เกิดจากหนี้ (Non-Debt Tax Shields) เช่น การหักค่าเสื่อมราคา การได้รับเครดิตภาษี เป็นต้น สามารถทดแทนการก่อก่อนนี้ (ดอกเบี้ยจ่าย) เพื่อลดภาระภาษีได้ นอกจากนี้ กรรมการอิสระจากภายนอก มีผลต่อความสัมพันธ์ของการหลีกเลี่ยงภาษีกับนโยบายการก่อก่อนนี้ของหนี้ แสดงถึงกรรมการอิสระจะสนับสนุนให้ใช้วิธีการหลบหลีกภาษีโดยการสิทธิประโยชน์ทางภาษีที่ไม่ได้เกิดจากหนี้เพิ่มขึ้น

Lin, Tong and Tucker [10] ศึกษาการหลบหลีกภาษีและโครงสร้างหนี้ของบริษัทมหาชนจำกัดในประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 1,500 บริษัท ในระหว่าง ค.ศ. 2006 - 2011 โดยโครงสร้างหนี้วัดจากอัตราส่วนของหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมและอัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม ส่วนการหลบหลีกภาษีวัดจากค่า ETR เพื่อนำไปวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุพบว่า การหลบหลีกภาษีมีผลกระทบเชิงลบกับโครงสร้างหนี้ แสดงถึงเมื่อบริษัทมีการหลบหลีกภาษีเพิ่มขึ้น จะมีผลต่อการก่อก่อนนี้ลดลง และทำให้ต้นทุนทางการเงินลดลงด้วย

การวางแผนภาษีมีผลกระทบหรือไม่สามารถสรุปทิศทางของผลกระทบที่มีต่อต้นทุนหนี้ที่ชัดเจนได้

Gupta and Newberry [17] ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่ออัตราภาษีที่แท้จริง (ETR) ในระหว่างปี ค.ศ. 1982 - 1985 และปี ค.ศ. 1987-1990 โดยยกเว้นปี ค.ศ. 1986 เนื่องจากในปีนั้นที่มีการปฏิรูปกฎหมายภาษีในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า ขนาดกิจการไม่มีผลกระทบต่อ ETR ขณะที่โครงสร้างเงินทุนมีผลกระทบบ่อยต่ออัตราภาษีที่แท้จริงในบางสถานการณ์ เนื่องจากในการศึกษาวัดค่า ETR จากอัตราส่วนค่าใช้จ่ายภาษีต่อกำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี (ETR1) และจากอัตราส่วนค่าใช้จ่ายภาษีต่อกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานก่อนดอกเบี้ยและภาษี (ETR2) ซึ่งพบว่า ETR1 มีผลกระทบเชิงลบกับต้นทุนหนี้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งก่อนและหลังการปฏิรูปกฎหมายภาษี แสดงถึงการวางแผนภาษีทำให้บริษัทมีต้นทุนหนี้เพิ่มขึ้น (ETR มีค่าต่ำแสดงถึงการวางแผนภาษีในระดับสูง) ขณะที่ ETR2 มีผลกระทบเชิงบวกกับต้นทุนหนี้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติก่อนการปฏิรูปกฎหมายภาษี แต่มีผลกระทบเชิงบวกกับต้นทุนหนี้อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติหลังการปฏิรูปกฎหมายภาษี แสดงถึงก่อนการปฏิรูปกฎหมายภาษี การวางแผนภาษีจะช่วยลดต้นทุนหนี้แต่หลังจากปฏิรูปแล้วการวางแผนภาษีจะช่วยลดต้นทุนหนี้เล็กน้อย และ Maßbaum and Sureth [18] ศึกษามาตรการการป้องกันการตั้งทุนต่ำและการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเงินทุนของผู้ประกอบการในประเทศเบลเยียม ประเทศเยอรมัน และประเทศอิตาลีพบว่า การเลือกโครงสร้างเงินทุนทั้ง 2 วิธี คือ การก่อก่อนนี้ (ดอกเบี้ยจ่าย) และการออกหุ้นทุน (เงินปันผล) จะขึ้นอยู่กับระบบกฎหมายภาษีของแต่ละประเทศ ดังนั้น เพื่อความชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งทดสอบว่า การวางแผนภาษีมีผลกระทบกับต้นทุนหนี้หรือไม่ จึงกำหนดเป็นสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ 1: การวางแผนภาษีมีผลกระทบกับต้นทุนหนี้

การตั้งทุนต่ำ (Thin Capitalization) เป็นการกำหนดสัดส่วนหนี้ให้น้อยกว่าหนี้ ซึ่งเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่บริษัทต่างประเทศ (ที่เรียกว่า บริษัทข้ามชาติ) นิยมใช้ในการวางแผนภาษีควบคู่กับกลยุทธ์การกำหนดราคาโอน (Transfer Pricing) โดยการจัด

โครงสร้างเงินทุนที่แตกต่างกันระหว่างการก่อหนี้และการออกหุ้นทุน จะทำให้ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีที่แตกต่างกันตามไปด้วย เนื่องจากดอกเบี้ยจ่าย (การก่อหนี้) สามารถถือเป็นรายจ่ายในการคำนวณภาษีเงินได้ได้ ขณะที่เงินปันผล (ออกหุ้นทุน) ไม่สามารถถือเป็นรายจ่ายในการคำนวณภาษีเงินได้ได้ อันอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่จูงใจให้บริษัทกำหนดสัดส่วนหนี้มากกว่าทุน แม้ว่าบริษัทข้ามชาติจะนิยมใช้กลยุทธ์การตั้งทุนต่ำในการวางแผนภาษี สำหรับประเทศไทยก็สามารถใช้กลยุทธ์การตั้งทุนต่ำได้เช่นกัน เนื่องจากการจัดโครงสร้างธุรกิจเป็นกลุ่มบริษัทในเครือเดียวกัน อีกทั้งมีการจัดตั้งบริษัทโฮลดิ้ง (Holding Company) ภายในกลุ่มบริษัท โดยในแต่ละกลุ่มบริษัทจะมีสถานะทางกฎหมายที่แยกจากกันจึงทำให้ต้องคำนวณภาษีและยื่นเสียภาษีแยกจากกัน ซึ่งในความเป็นจริงกลุ่มบริษัทดังกล่าวเปรียบเสมือนเป็นนิติบุคคลเดียวกัน [19] อันอาจเป็นไปได้ว่า กลุ่มบริษัทในเครือเดียวกันจะมีวิธีการวางแผนภาษี เช่น ให้อายุเงินระหว่างกัน หรือมีการถ่ายโอนกำไรไปยังบริษัทที่มีผลขาดทุนสะสมยกมา เพื่อใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษี เป็นต้น

ขณะที่ในประเทศไทยยังไม่ได้มีมาตรการป้องกันการตั้งทุนต่ำที่ชัดเจน ซึ่งกรมสรรพากรมีความจำเป็นต้องออกมาตรการป้องกันการตั้งทุนต่ำหรือไม่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำระหว่างบริษัทที่จดทะเบียนในประเทศไทยกับบริษัทข้ามชาติที่มาตั้งสาขาในประเทศไทย รวมทั้งกลุ่มบริษัทในเครือเดียวกันกับบริษัทอื่น เพราะถ้ามีภาระหนี้ลดลงย่อมส่งผลต่อต้นทุนทางการเงินที่ลดลงด้วย ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่ามาตรการป้องกันการตั้งทุนต่ำช่วยลดต้นทุนหนี้ หรือการที่บริษัทมีสัดส่วนหนี้มากกว่าทุน (การตั้งทุนต่ำ) ก็ทำให้บริษัทมีต้นทุนหนี้เพิ่มขึ้นด้วย โดยจากงานวิจัยของ Buettner, Overesch, Schreiber and Wamser [20] และ Shieh, Ou and Wang [21] พบว่า มาตรการป้องกันการตั้งทุนต่ำมีผลกระทบกับต้นทุนหนี้ โดยบริษัทที่มีสัดส่วนหนี้สินต่อทุนสูงจะลดการก่อหนี้และส่งผลต่อต้นทุนทางการเงินที่ลดลง ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งทดสอบว่าการวางแผนภาษีของบริษัทที่มีการตั้งทุนต่ำมีผลกระทบเชิงบวกกับต้นทุนหนี้หรือไม่ จึงกำหนดเป็นสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ 2: การวางแผนภาษีของบริษัทที่มีการตั้งทุนต่ำมีผลกระทบเชิงบวกกับต้นทุนหนี้

ระเบียบวิธีการศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2557 - 2559 และใน พ.ศ. 2559 มีบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจำนวน 588 บริษัท (ข้อมูล ณ วันที่ 21 พฤศจิกายน 2559) โดยยกเว้นกลุ่มธุรกิจการเงิน เพราะกู้ยืมเงินมาเพื่อให้อายุเงินมาเพื่อให้อายุเงินต่อทำให้มีลักษณะแตกต่างจากธุรกิจทั่วไป จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมีดังนี้

บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยใน พ.ศ. 2559	588 บริษัท
หัก กลุ่มธุรกิจการเงิน	58 บริษัท
กองทุนรวมอสังหาริมทรัพย์	65 บริษัท
บริษัทที่อยู่ในกลุ่มที่กำลังอยู่ระหว่างฟื้นฟูการดำเนินงาน	12 บริษัท
กลุ่มตัวอย่าง	453 บริษัท

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ โดยใช้รายงานประจำปี ข้อมูลจากแบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี (แบบ 56-1) เว็บไซต์ของบริษัท และฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (SET SMART) โดยการเก็บข้อมูลรายงานทางการเงินใช้ข้อมูลงบการเงินรวมที่มีข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์และมีรอบระยะเวลาบัญชีสำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคมของทุกปี ปรากฏว่ามีกลุ่มตัวอย่างที่เลือก 453 บริษัท โดยการศึกษาครั้งนี้ศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2557 - 2559 จึงทำให้มีข้อมูลตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 1,359 ตัวอย่าง ดังนี้

ข้อมูลตัวอย่างในการศึกษา	1,359 ตัวอย่าง
หัก ไม่มีรอบระยะเวลาบัญชีสำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคม	57 ตัวอย่าง
ไม่มีต้นทุนทางการเงิน	60 ตัวอย่าง
รวบรวมข้อมูลได้ไม่ครบถ้วน	177 ตัวอย่าง
มีขาดทุนทางการเงินบัญชีก่อนหักภาษี	240 ตัวอย่าง
กลุ่มตัวอย่างที่มีค่าผิดปกติ (Outliers)	12 ตัวอย่าง
ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างคงเหลือ	813 ตัวอย่าง

การวัดค่าของตัวแปร

การวัดค่าของตัวแปร ตัวแปรที่ศึกษาในครั้งนี้ ประกอบด้วย ตัวแปรอิสระ ตัวแปรตามและตัวแปรควบคุม ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ การวางแผนภาษีัดจากอัตราภาษีที่แท้จริง (ETR) คำนวณจากอัตราค่าใช้จ่ายภาษีต่อกำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี และใช้อัตราภาษีที่แท้จริงตามหลักการบัญชี (GAAP ETR) เพื่อตรวจสอบความคงทน (Robustness Check)

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ต้นทุนหนี้ (COD) วัดจากอัตราส่วนต้นทุนทางการเงินต่อหนี้สินรวม

3. ตัวแปรควบคุม (Control Variables) เป็นตัวแปรเกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะของบริษัทที่มีผลกระทบกับต้นทุนหนี้ งานวิจัยในอดีตของ Kholbadalov [8] Masri and Martani [3] Richardson, Lanis and Leung [9] Thanjunpong and Bangmek [11] และ Taylor and Richardson [16] ซึ่งประกอบด้วย ขนาดกิจการ ความเสี่ยงทางการเงิน ความสามารถในการทำกำไร ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตน การตั้งทุนต่ำ (THIN) และกลุ่มอุตสาหกรรม ดังนี้

3.1 ขนาดกิจการ (Firm size: SIZE) วัดจากค่าลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม

3.2 ความเสี่ยงทางการเงิน (Leverage: LEV) วัดจากอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม

3.3 ความสามารถในการทำกำไร (Profitability) ใช้อัตราผลตอบแทนของสินทรัพย์ (Return on Assets: ROA) ซึ่งคำนวณจากกำไรสุทธิต่อสินทรัพย์รวม

3.4 ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตน (Capital Intensity: CAP) วัดจากอัตราส่วนที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ต่อสินทรัพย์รวม

3.5 การตั้งทุนต่ำ (THIN) ใช้ตัวแปรเทียม (0, 1) วัดโดยบริษัทที่มีอัตราหนี้สินรวมเท่ากับหรือมากกว่าส่วนของผู้ถือหุ้นรวม 1.5 เท่า และมีอัตราหนี้สินรวมมากกว่าส่วนของผู้ถือหุ้นรวมเท่ากับหรือมากกว่า 2 เท่า ตามลำดับ [20] ให้ค่าเป็น 1 และที่เหลือให้ค่าเป็น 0

3.6 กลุ่มอุตสาหกรรม (Industry Group: IND) แบ่งตามการแบ่งกลุ่มอุตสาหกรรมของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ออกเป็น 7 กลุ่มซึ่งใช้ตัวแปรเทียม (0, 1) เป็นตัววัด ดังที่สรุปไว้ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปข้อมูลเกี่ยวกับการวัดค่าตัวแปรที่เกี่ยวข้อง และตัวแปรควบคุม

ตัวแปร	ชื่อตัวแปร	ตัววัด
ต้นทุนหนี้	COD	อัตราส่วนต้นทุนทางการเงินต่อหนี้สินรวม
อัตราภาษีที่แท้จริง	ETR	อัตราส่วนค่าใช้จ่ายภาษีต่อกำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี
อัตราภาษีที่แท้จริงตามหลักการบัญชี	GAAP ETR	อัตราส่วนค่าใช้จ่ายภาษีตามหลักการบัญชีต่อกำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี เพื่อตรวจสอบความคงทน (Robustness Check)
ขนาดกิจการ	SIZE	ค่าลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม
ความเสี่ยงทางการเงิน	LEV	อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม
ความสามารถในการทำกำไร	ROA	อัตราส่วนกำไรสุทธิต่อสินทรัพย์รวม
ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตน	CAP	อัตราส่วนที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ต่อสินทรัพย์รวม
การตั้งทุนต่ำ	THIN	ตัวแปรเทียม (0, 1) เป็นตัววัดโดยบริษัทที่มีอัตราหนี้สินในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าส่วนของผู้ถือหุ้น 1.5 เท่า และมีอัตราหนี้สินในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าส่วนของผู้ถือหุ้นมากกว่า 2 เท่า ให้ค่าเป็น 1 ตามลำดับ และที่เหลือให้ค่าเป็น 0
กลุ่มอุตสาหกรรม	IND	ตัวแปรเทียม (0, 1) เป็นตัววัด ตามกลุ่มอุตสาหกรรมทั้ง 7 กลุ่ม

ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างจำนวน 813 ตัวอย่าง โดยแบ่งตามกลุ่มอุตสาหกรรม ในตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างร้อยละ 23.00 กลุ่มบริการร้อยละ 21.40 และกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรม

ร้อยละ 17.30 ตามลำดับ รวมทั้งกลุ่มที่มีการลงทุนต่ำในอัตราส่วน (หนี้สิน $\geq$ ทุน 1.5 เท่า) และ (หนี้สิน $\geq$ ทุน 2 เท่า) สูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ กลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง มีการลงทุนต่ำในอัตราร้อยละ 33.00 และ 45.50 กลุ่มเทคโนโลยี มีการลงทุนต่ำในอัตราร้อยละ 18.70 และ 18.20 รวมทั้งกลุ่มบริการ มีการลงทุนต่ำในอัตราร้อยละ 14.30 และ 12.50 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 กลุ่มตัวอย่างที่แบ่งตามกลุ่มอุตสาหกรรม

กลุ่ม	ภาพรวม		THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 1.5 เท่า)				THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 2 เท่า)			
	หนี้สิน $\geq$ ทุน		ที่เหลือ		หนี้สิน $\geq$ ทุน		ที่เหลือ			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กลุ่ม 1	93	11.40	17	9.30	76	12.00	5	5.70	88	12.10
กลุ่ม 2	69	8.50	8	4.40	61	9.70	1	1.10	68	9.40
กลุ่ม 3	141	17.30	21	11.50	120	19.00	10	11.40	131	18.10
กลุ่ม 4	187	23.00	60	33.00	127	20.10	40	45.50	147	20.30
กลุ่ม 5	71	8.70	16	8.80	55	8.70	5	5.70	66	9.10
กลุ่ม 6	174	21.40	26	14.30	148	23.50	11	12.50	163	22.50
กลุ่ม 7	78	9.60	34	18.70	44	7.00	16	18.20	62	8.60
รวม	813	100.00	182	100.00	631	100.00	88	100.00	725	100.00

หมายเหตุ : กลุ่ม 1 คือ กลุ่มเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร กลุ่ม 2 คือ กลุ่มสินค้าอุปโภคบริโภค กลุ่ม 3 คือ กลุ่มสินค้าอุตสาหกรรม กลุ่ม 4 คือ กลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง กลุ่ม 5 คือ กลุ่มทรัพยากร กลุ่ม 6 คือ กลุ่มบริการ กลุ่ม 7 คือ กลุ่มเทคโนโลยี (ใช้อธิบายตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุดของตัวแปรแบ่งตามกลุ่มอุตสาหกรรม

ตัวแปร		กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4	กลุ่ม 5	กลุ่ม 6	กลุ่ม 7	รวม
COD	Mean	0.200	0.135	0.020	0.041	0.025	0.020	0.177	0.025
	S.D.	0.180	0.126	0.162	0.318	0.148	0.015	0.117	0.153
	Minimum	0.000	0.000	0.000	0.001	0.000	0.000	0.001	0.000
	Maximum	0.108	0.044	0.118	4.368	0.065	0.093	0.068	4.368
ETR	Mean	0.115	0.150	0.157	0.204	0.210	0.213	0.171	0.180
	S.D.	0.079	0.123	0.260	0.259	0.210	0.217	0.135	0.214
	Minimum	0.000	0.000	-0.079	0.000	0.000	-0.106	0.000	-0.106
	Maximum	0.261	0.823	2.593	2.413	1.389	1.795	0.995	2.593
GAAP ETR	Mean	0.115	0.149	0.151	-0.327	0.176	0.191	2.600	0.283
	S.D.	0.090	0.138	0.250	7.415	0.275	0.134	21.613	7.585
	Minimum	-0.139	-0.109	-1.215	-101.067	-1.576	-0.102	-0.164	-101.066
	Maximum	0.327	0.998	2.311	4.129	1.245	0.970	191.033	191.034
SIZE	Mean	22.692	21.779	21.962	23.065	23.992	22.747	23.060	22.734
	S.D.	1.321	1.069	1.253	1.225	1.839	1.410	1.386	1.470
	Minimum	20.862	19.658	20.191	20.739	20.636	19.929	20.780	19.658

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุดของตัวแปรแบ่งตามกลุ่มอุตสาหกรรม (ต่อ)

ตัวแปร		กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4	กลุ่ม 5	กลุ่ม 6	กลุ่ม 7	รวม
LEV	Maximum	27.090	23.902	26.727	25.373	28.434	26.588	26.370	28.434
	Mean	0.384	0.321	0.370	0.494	0.481	0.427	0.538	0.434
	S.D.	0.191	0.194	0.191	0.198	0.149	0.169	0.157	0.192
	Minimum	0.050	0.021	0.017	0.023	0.061	0.034	0.160	0.017
ROA	Maximum	0.710	0.905	0.808	0.915	0.757	0.893	0.845	0.915
	Mean	0.094	0.054	0.074	0.063	0.055	0.070	0.087	0.071
	S.D.	0.052	0.052	0.060	0.058	0.030	0.053	0.077	0.058
	Minimum	0.016	0.000	-0.009	-0.006	-0.003	-0.019	-0.006	-0.019
CAP	Maximum	0.254	0.335	0.320	0.315	0.121	0.346	0.324	0.346
	Mean	0.428	0.294	0.390	0.226	0.405	0.395	0.238	0.336
	S.D.	0.183	0.169	0.181	0.446	0.240	0.254	0.193	0.294
	Minimum	0.143	0.043	0.049	0.002	0.022	0.017	0.006	0.002
	Maximum	0.830	0.602	0.760	5.494	0.842	0.945	0.673	5.494

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 813 ตัวอย่างโดยแบ่งตามกลุ่มอุตสาหกรรม ในตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร กลุ่มเทคโนโลยี และกลุ่มสินค้าอุปโภคบริโภค มีต้นทุนหนี้สูงสุด ที่มีค่าเฉลี่ย 0.200 0.177 และ 0.135 ตามลำดับ รวมทั้งกลุ่มเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร กลุ่มสินค้าอุปโภคบริโภค และกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรม มีอัตราภาษีที่แท้จริง (ETR) ต่ำสุด ที่มีค่าเฉลี่ย 0.115 0.150 และ 0.157 ตามลำดับ และกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง กลุ่มเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร และกลุ่มสินค้าอุปโภคบริโภค มีอัตราภาษีที่แท้จริงตามหลักการบัญชี (GAAP ETR) ต่ำสุด (ETR และ GAAP ETR มีค่าต่ำแสดงถึงการวางแผนภาษีในระดับสูง) ที่มีค่าเฉลี่ย -0.327 0.115 และ 0.149 ตามลำดับ นอกจากนี้กลุ่มทรัพยากรกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างและกลุ่มเทคโนโลยีมีค่าเฉลี่ยของขนาดกิจการสูงสุดที่วัดจากค่าลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม 23.992 23.065 และ 23.060 ตามลำดับ สำหรับกลุ่มเทคโนโลยี กลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างและกลุ่มทรัพยากรมีความเสี่ยงทางการเงินสูงสุดที่มีค่าเฉลี่ย 0.538 0.494 และ 0.481 ตามลำดับ อีกทั้งกลุ่มเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร กลุ่มเทคโนโลยีและกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรม มีความสามารถในการทำกำไรสูงสุดที่มีค่าเฉลี่ย 0.094 0.087 และ 0.074 ตามลำดับ และกลุ่มเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร กลุ่มทรัพยากร และกลุ่มบริการ มีระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตนสูงสุดที่มีค่าเฉลี่ย 0.428 0.405 และ 0.395 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 813 ตัวอย่างในภาพรวม ในตารางที่ 4 พบว่า ต้นทุนหนี้ จะมีค่าเฉลี่ย 0.025 มีค่าเฉลี่ยของต้นทุนหนี้ที่วัดจากค่าลอการิทึมธรรมชาติของต้นทุนหนี้ -4.468 รวมทั้งอัตราภาษีที่แท้จริง (ETR) มีค่าเฉลี่ย 0.180 และอัตราภาษีที่แท้จริงตามหลักการบัญชี (GAAP ETR) มีค่าเฉลี่ย 0.283 (ค่า ETR และ GAAP ETR มีค่าต่ำแสดงถึงการวางแผนภาษีในระดับสูง) นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของขนาดกิจการที่วัดจากค่าลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม 22.734 มีความเสี่ยงทางการเงินโดยเฉลี่ย 0.434 มีความสามารถในการทำกำไรโดยเฉลี่ย 0.071 และมีระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตนโดยเฉลี่ย 0.336 อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างมีการตั้งทุนต่ำในอัตราส่วนหนี้สินมากกว่าทุนในอัตราเท่ากับหรือมากกว่า 1.5 เท่า และ 2 เท่า อัตราร้อยละ 22.40 และ 10.80 ตามลำดับ แต่เมื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีการตั้งทุนต่ำในอัตราส่วนหนี้สินมากกว่าทุนเท่ากับหรือมากกว่า 1.5 เท่า และ 2 เท่า จำนวน 182 ตัวอย่าง และจำนวน 88 ตัวอย่าง พบว่ากลุ่มที่มีการตั้งทุนต่ำจะมีอัตราภาษีที่แท้จริง มีความเสี่ยงทางการเงินมากกว่ากลุ่มบริษัทอื่น ขณะที่มีความสามารถในการทำกำไรและระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตนน้อยกว่ากลุ่มบริษัทที่มีได้ตั้งทุนต่ำ

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปร

ตัวแปร	ภาพรวม (n = 813)		THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 1.5 เท่า)				THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 2.0 เท่า)			
			THIN (n = 182)		Non-THIN (n = 631)		THIN (n = 88)		Non-THIN (n = 725)	
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.
COD	0.025	0.153	0.022	0.012	0.025	0.017	0.022	0.011	0.025	0.162
LogCOD	-4.468	1.550	-4.005	0.725	-4.601	1.692	-3.988	0.667	-4.527	1.615
ETR	0.180	0.214	0.209	0.223	0.172	0.210	0.227	0.260	0.174	0.207
GAAP ETR	0.283	7.585	-0.365	7.508	0.470	7.6002	0.204	0.171	0.292	8.032
SIZE	22.734	1.470	23.460	1.526	22.525	1.385	23.743	1.480	22.612	1.422
LEV	0.434	0.192	0.682	0.066	0.363	0.154	0.729	0.065	0.398	0.170
ROA	0.071	0.058	0.047	0.048	0.077	0.058	0.040	0.036	0.075	0.059
CAP	0.336	0.294	0.276	0.230	0.353	0.307	0.206	0.201	0.352	0.299
THIN 1.5	0.224	0.417								
THIN 2	0.108	0.311								

หมายเหตุ: COD = อัตราส่วนของต้นทุนทางการเงินต่อหนี้สินรวม LogCOD = ค่าลอการิทึมธรรมชาติของ COD ETR = อัตราส่วนของค่าใช้จ่ายภาษีต่อกำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี GAAP ETR = อัตราส่วนค่าใช้จ่ายภาษีตามหลักการบัญชีต่อกำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี SIZE = วัดจากค่าลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม LEV = อัตราส่วนของหนี้สินต่อสินทรัพย์รวม ROA = อัตราส่วนของกำไรสุทธิต่อสินทรัพย์รวม CAP = อัตราส่วนของที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ต่อสินทรัพย์รวม THIN = กลุ่มแรกจะให้ค่าเป็น 1 ถ้าเป็นบริษัทที่มีอัตราส่วนหนี้สินมากกว่าทุน ≥ 1.5 เท่าและที่เหลือให้ค่าเป็น 0 สำหรับกลุ่มหลัง จะให้ค่าเป็น 1 ถ้าเป็นบริษัทที่มีอัตราส่วนหนี้สินมากกว่าทุน ≥ 2 เท่าตามลำดับ และที่เหลือให้ค่าเป็น 0 (ใช้อธิบายตารางที่ 4 และ 5)

การวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation Analysis) พบว่า ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระระหว่าง THIN 1.5 กับ LEV ที่มีค่าสูงสุด -0.691 แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่เกิน ± 0.7 จึงยังถือว่าอยู่ในระดับไม่สูงมากนัก จึงไม่เกิดปัญหาความสัมพันธ์กันของตัวแปร (Multicollinearity) [22] โดยแสดงในตารางที่ 5 ดังนี้

การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ของผลกระทบของการวางแผนภาษีที่มีต่อต้นทุนหนี้ในประเทศไทย แสดงในตารางที่ 6 โดยเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าจะไม่เกิดปัญหาความสัมพันธ์กันของตัวแปร (Multicollinearity) จึงทำการตรวจสอบโดยการคำนวณค่า Variance Inflation Factor (VIF) และค่า Tolerance พบว่าค่า Tolerance ทุกค่ามีค่ามากกว่า 0.2 และค่า VIF ทุกค่ามีค่าไม่เกิน 10 โดยในการศึกษาครั้งนี้พบว่าค่า Tolerance มีค่าต่ำสุด คือ 0.290 และค่า VIF มีค่าสูงสุด คือ 3.452 แสดงว่าตัวแปรอิสระทั้งหมดไม่มีความสัมพันธ์กันเอง [22]

ตารางที่ 5 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปร (Pearson Correlation)

ตัวแปร	LogCOD	ETR	GAAP ETR	SIZE	LEV	ROA	CAP	THIN 1.5	THIN 2
LogCOD	1.00								
ETR	-0.066	1.00							
GAAP ETR	-0.014	0.037	1.00						
SIZE	0.112***	0.011	0.046	1.00					
LEV	0.368***	-0.092***	-0.003	0.416***	1.00				
ROA	-0.110***	0.182***	0.025	-0.092***	-0.269***	1.00			
CAP	0.125***	0.046	-0.034	-0.068	-0.092***	-0.003	1.00		
THIN 1.5	0.160***	-0.072**	0.046	0.265***	0.691***	-0.217***	-0.109***	1.00	
THIN 2	0.110***	-0.076**	0.004	0.239***	0.535***	-0.184***	-0.016***	0.649***	1.00

หมายเหตุ: ***, ** และ * นัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.01 0.05 และ 0.10 ตามลำดับ

การศึกษาผลกระทบของการวางแผนภาษีกับต้นทุนหนี้ ในตารางที่ 6 พบว่า ในภาพรวมมีกลุ่มตัวอย่าง 813 ตัวอย่าง และเมื่อแบ่งกลุ่มการตั้งทุนต่ำเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นบริษัทที่มีอัตราส่วนหนี้สินมากกว่าทุน ≥ 1.5 เท่า และกลุ่มหลังเป็นบริษัทที่มีอัตราส่วนหนี้สินมากกว่าทุน ≥ 2 เท่า ตามลำดับ ในการวางแผนภาษีวัดจากค่า ETR การพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของการวางแผนภาษีที่มีผลกระทบต่อต้นทุนหนี้ มีค่า -0.248 และ -0.249 และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า การวางแผนภาษีไม่มีผลกระทบต่อต้นทุนหนี้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการจัดลำดับขั้นของการลงทุน (Pecking Order Theory) และงานวิจัยของ Gupta and Newberry [17] และ Maßbaum and Sureth [18] อาจเป็นเพราะว่าบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นบริษัทครอบครัว [11] เมื่อต้องการเงินทุนจึงจัดหาจากแหล่งเงินทุนภายในกิจการก่อน รวมทั้งนโยบายภาษีของประเทศไทยที่ส่งเสริมให้มีการลงทุนภายในประเทศโดยออกมาตรการต่าง ๆ ทางภาษี เพื่อจูงใจให้นักลงทุนทั้งในและต่างประเทศเข้ามาลงทุนจึงอาจเป็นสาเหตุให้การใช้วิธีการก่อหนี้ไม่ได้รับความสนใจจากบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สำหรับตัวแปรควบคุม เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของค่า SIZE กับ LogCOD จากการพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีค่า -0.054 และ -0.049 และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า ขนาดกิจการมีผลกระทบต่อเงินปันผลกับมูลค่ากิจการเล็กน้อย กล่าวคือ บริษัทขนาดใหญ่จะมีต้นทุนหนี้ลดลงเล็กน้อย นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของค่า LEV กับ LogCOD มีค่า 4.024 และ 3.516 และมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า ความเสี่ยงทางการเงินมีผลกระทบต่อเงินปันผลกับต้นทุนหนี้ กล่าวคือ บริษัทที่มีความเสี่ยงทางการเงินสูงจะมีต้นทุนหนี้ที่เพิ่มขึ้น และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของค่า CAP กับ LogCOD มีค่า 0.729 และ 0.714 และมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตนมีผลกระทบต่อเงินปันผลกับต้นทุนหนี้ กล่าวคือ บริษัทที่มีการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตนเพิ่มขึ้นจะมีต้นทุนหนี้ที่เพิ่มขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของค่า ROA กับ LogCOD พบว่า มีค่า -0.716 และ -0.656 และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า ความสามารถในการทำกำไรมีผลกระทบต่อเงินปันผลกับต้นทุนหนี้เล็กน้อย กล่าวคือ บริษัทที่มีความสามารถในการทำกำไรเพิ่มขึ้น จะมีต้นทุนหนี้ที่ลดลงเล็กน้อย รวมทั้งเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของค่า THIN กับ LogCOD มีค่า -0.622 และ -0.523 และมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า การตั้งทุนต่ำมีผลกระทบต่อเงินปันผลกับต้นทุนหนี้ กล่าวคือ บริษัทที่มีการตั้งทุนต่ำเพิ่มขึ้น จะมีต้นทุนหนี้ที่ลดลง อีกทั้งกลุ่มสินค้าอุปโภคบริโภค มีผลกระทบต่อเงินปันผลกับต้นทุนหนี้ น้อยกว่ากลุ่มเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ กลุ่มสินค้าอุปโภคบริโภคมีต้นทุนหนี้ต่ำกว่ากลุ่มเทคโนโลยี ขณะที่กลุ่มอื่น ๆ มีผลกระทบอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบริษัทที่มีการตั้งทุนต่ำและกลุ่มบริษัทที่ได้ตั้งทุนต่ำ ต่อจากนั้นแบ่งกลุ่มการตั้งทุนต่ำเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นบริษัทที่มีอัตราส่วนหนี้สินมากกว่าทุน ≥ 1.5 เท่า (182 ตัวอย่าง) และกลุ่มหลังเป็นบริษัทที่มีอัตราส่วนหนี้สินมากกว่าทุน ≥ 2 เท่า (88 ตัวอย่าง) พบว่า ผลการศึกษาส่วนใหญ่สอดคล้องกันกับในภาพรวม ยกเว้น กลุ่มที่มีการตั้งทุนต่ำ (มีสัดส่วนหนี้มากกว่าทุน) การวางแผนภาษีมีผลกระทบต่อเงินปันผลกับต้นทุนหนี้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า การวางแผนภาษีมีผลกระทบกับต้นทุนหนี้ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีทางเลือก (Trade-off Theory) และงานวิจัยของ Masri and Martani [3] และ Richardson, Taylor and Lanis [4] เนื่องจากการจัดหาเงินทุนด้วยวิธีการก่อหนี้เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ใช้ในการวางแผนภาษี โดยถ้ากำหนดสัดส่วนหนี้มากกว่าทุนจะทำให้บริษัทมีความเสี่ยงทางการเงินเพิ่มขึ้น และมีผลกับดอกเบี้ยจ่ายที่เพิ่มขึ้น แต่ดอกเบี้ยจ่ายที่เพิ่มขึ้นนี้จะช่วยลดค่าใช้จ่ายภาษีได้และทำให้อัตราภาษีที่แท้จริงลดลง (แสดงถึงการวางแผนภาษี) ดังนั้น สำหรับกลุ่มที่มีการตั้งทุนต่ำ การวางแผนภาษีจึงมีผลกระทบกับต้นทุนหนี้ที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งความสามารถในการทำกำไร มีผลกระทบต่อเงินปันผลกับต้นทุนหนี้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ บริษัทที่มีความสามารถในการทำกำไรเพิ่มขึ้นจะมีต้นทุนหนี้ลดลง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Lim [6] เพราะว่าบริษัทที่มีความเสี่ยงทางการเงินลดลงและเป็นลูกหนี้ที่มีคุณภาพมากขึ้น จะทำให้มีต้นทุนการกู้ยืมที่ลดลง อีกทั้งความสามารถในการทำกำไรมีผลกระทบต่อเงินปันผลกับต้นทุนหนี้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ บริษัทที่มีความสามารถในการทำกำไรเพิ่มขึ้นจะมีต้นทุนหนี้ลดลง

ตารางที่ 6 ผลกระทบของการวางแผนภาษีกับต้นทุนหนี้

ตัวแปรตาม: LogCOD	THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 1.5 เท่า)			THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 2 เท่า)		
	ภาพรวม (n = 813)	THIN (n = 182)	Non-THIN (n = 631)	ภาพรวม (n = 813)	THIN (n = 88)	Non-THIN (n = 725)
Intercept	-5.076*** (-5.676)	-5.525*** (-5.940)	-4.809*** (-4.115)	-5.098*** (-5.666)	-5.049*** (-3.475)	-5.045*** (-5.029)
ETR	-0.248 (-1.046)	0.600** (2.493)	-0.487 (-1.620)	-0.249 (-1.047)	1.008*** (3.563)	-0.456* (-1.679)
SIZE	-0.054 (-1.383)	0.011 (0.315)	-0.069 (-1.343)	-0.049 (-1.229)	0.023 (0.398)	-0.053 (-1.184)
LEV	4.024*** (10.337)	2.058** (2.491)	4.078*** (9.079)	3.516*** (10.361)	0.985 (0.829)	3.537*** (9.736)
ROA	-0.716 (-0.773)	-3.215*** (-2.832)	-0.362 (-0.324)	-0.656 (-0.706)	-5.457** (-2.566)	-0.411 (-0.413)
CAP	0.729*** (4.175)	0.604** (2.176)	0.672*** (3.286)	0.714*** (4.054)	0.429 (1.021)	0.710*** (3.764)
THIN	-0.622*** (-3.761)			-0.523*** (-2.731)		
IND2	-0.593** (-2.417)	0.469* (1.720)	-0.711** (-2.234)	-0.594** (-2.412)	0.785 (1.102)	-0.611** (-2.251)
IND	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
YEAR	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
Durbin-Watson	2.085	2.102	2.045	2.069	2.158	2.057
F-value	14.212***	3.724***	11.201***	13.625***	2.244***	12.681***
R ²	0.200	0.224	0.191	0.193	0.283	0.188
Adjust R ²	0.186	0.164	0.174	0.179	0.157	0.173

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บ คือ ค่าสถิติ t-statistics COD = อัตราส่วนของต้นทุนทางการเงินต่อหนี้สินรวม LogCOD = ค่าลอการิทึมธรรมชาติของ COD ETR = อัตราส่วนของค่าใช้จ่ายภาษีต่อกำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี SIZE = วัดจากค่าลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม LEV = อัตราส่วนของหนี้สินต่อสินทรัพย์รวม ROA = อัตราส่วนของกำไรสุทธิต่อสินทรัพย์รวม CAP = อัตราส่วนของที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ต่อสินทรัพย์รวม THIN = ให้ค่าเป็น 1 ถ้าเป็นบริษัทที่มีอัตราส่วนหนี้สินมากกว่าทุน เท่ากับตั้งแต่ 1.5 เท่า และ 2 เท่า ตามลำดับ และที่เหลือให้ค่าเป็น 0 IND2 = ให้ค่าเป็น 1 ถ้าเป็นกลุ่มสินค้าอุปโภคบริโภค IND = ตัวแปรเทียม (0, 1) เป็นตัววัดตามกลุ่มอุตสาหกรรมทั้ง 6 อุตสาหกรรม YEAR = ตัวแปรเทียม (0, 1) เป็นตัววัดตามจำนวนปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 - 2559 และ ***, ** และ * นัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.01 0.05 และ 0.10 ตามลำดับ (ใช้อธิบายตารางที่ 6 7 และ 10)

ตารางที่ 7 ผลกระทบของการวางแผนภาษีกับต้นทุนหนี้ โดยวัดจาก GAAP ETR (Robustness Check)

ตัวแปรตาม: LogCOD	THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 1.5 เท่า)			THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 2 เท่า)		
	ภาพรวม (n = 813)	THIN (n = 182)	Non-THIN (n = 631)	ภาพรวม (n = 813)	THIN (n = 88)	Non-THIN (n = 725)
Intercept	-4.944*** (-5.562)	-5.884*** (-6.271)	-4.547*** (-3.897)	-4.983*** (-5.570)	-6.131*** (-4.234)	-4.824*** (-4.833)
GAAP ETR	0.000 (0.075)	0.003 (0.453)	0.000 (0.011)	-0.001 (-0.200)	1.300*** (3.108)	-0.001 (-0.182)
SIZE	-0.058 (-1.466)	0.011 (0.300)	-0.077 (-1.485)	-0.051 (-1.299)	0.037 (0.643)	-0.058 (-1.313)
LEV	4.034*** (10.345)	2.279*** (2.721)	4.111*** (9.134)	3.525*** (10.383)	1.798 (1.514)	3.563*** (9.796)
ROA	-0.868 (-0.947)	-2.603** (-2.300)	-0.645 (-0.582)	-0.798 (-0.867)	-3.897* (-1.873)	-0.648 (-0.656)
CAP	0.722*** (4.131)	0.728*** (2.619)	0.661*** (3.227)	0.705*** (4.003)	0.511 (1.201)	0.698*** (3.692)
THIN	-0.620*** (-3.735)			-0.518*** (-2.700)		
IND2	-0.605** (-2.461)	0.486* (1.749)	-0.722** (-2.248)	-0.601** (-2.432)	0.805 (1.109)	-0.623** (-2.283)
IND	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
YEAR	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
Durbin-Watson	2.087	2.106	2.050	2.071	2.053	2.062
F-value	14.115***	3.150***	10.953***	13.532***	1.966**	12.418***
R ²	0.198	0.196	0.188	0.192	0.257	0.185
Adjust R ²	0.184	0.134	0.170	0.178	0.126	0.170

หมายเหตุ: GAAP ETR = อัตราส่วนของค่าใช้จ่ายภาษีตามหลักการบัญชีต่อกำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี

จากตารางที่ 7 ศึกษาผลกระทบของการวางแผนภาษีกับต้นทุนหนี้ โดยตัววัดค่าการวางแผนภาษีวัดจาก GAAP ETR เพื่อทดสอบความคงทน (Robustness Check) พบว่า ในภาพรวมมีกลุ่มตัวอย่าง 813 ตัวอย่างและเมื่อแบ่งกลุ่มการตั้งทุนต่ำเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นบริษัทที่มีอัตราส่วนหนี้สินมากกว่าทุน ≥ 1.5 เท่า และกลุ่มหลังเป็นบริษัทที่มีอัตราส่วนหนี้สินมากกว่าทุน ≥ 2 เท่าตามลำดับ ในการวางแผนภาษีวัดจากค่า GAAP ETR การพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของการวางแผนภาษีที่มีผลกระทบต่อต้นทุนหนี้ มีค่า 0.000 และ -0.001 และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า การวางแผนภาษีจะไม่มีความกระทบต่อต้นทุนหนี้ และเมื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มเหมือนกรณีที่วัดค่าการวางแผนภาษีด้วย ETR พบว่าผลการศึกษาสอดคล้องกันกับการวัดค่าด้วย ETR ยกเว้น กลุ่มที่มีการตั้งทุนต่ำ คือ บริษัทที่มีอัตราส่วนหนี้สินมากกว่าทุน ≥ 1.5 เท่า (182 ตัวอย่าง) กลับพบว่า การวางแผนภาษีไม่มีความกระทบกับต้นทุนหนี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า การวางแผนภาษีจะไม่มีความกระทบกับต้นทุนหนี้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะความผิดปกติของข้อมูลตัวอย่างที่ใช้ศึกษา ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงพิจารณาตัดข้อมูลตัวอย่างที่มีค่า GAAP ETR ผิดปกติ (Outliers) จำนวน 2 ตัวอย่าง ซึ่งเป็นข้อมูล พ.ศ. 2557 ของกลุ่ม อสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง (กลุ่ม 4) และข้อมูลตัวอย่างของกลุ่มเทคโนโลยี (กลุ่ม 7) อย่างละ 1 ข้อมูลตัวอย่าง โดยมีรายละเอียดข้อมูลแสดงไว้ในตารางที่ 8 และ 9 ซึ่งผลการศึกษากการวางแผนภาษีที่มีผลกระทบต่อต้นทุนหนี้ที่วัดจากค่า GAAP ETR มีความสอดคล้องกับการวัดจากค่า ETR ที่แสดงไว้ในตารางที่ 10

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุดของตัวแปรกลุ่มอุตสาหกรรมที่เปลี่ยนแปลง

ตัวแปร		กลุ่ม 4	กลุ่ม 4	กลุ่ม 7	กลุ่ม 7	รวม	รวม
		เดิม	ใหม่	เดิม	ใหม่	เดิม	ใหม่
GAAP ETR	Mean	-0.327	0.214	2.600	0.152	0.283	0.172
	S.D.	7.415	0.349	21.613	0.090	7.585	0.231
	Minimum	-101.067	-0.856	-0.164	-0.164	-101.066	-0.157
	Maximum	4.129	4.128	191.033	0.355	191.034	4.128

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรเมื่อตัดข้อมูลที่ผิดปกติ (Outliers)

ตัวแปร	ภาพรวม		THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 1.5 เท่า)				THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 2.0 เท่า)			
	(n = 811)		THIN (n = 181)		Non-THIN (n = 630)		THIN (n = 88)		Non-THIN (n = 723)	
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.
GAAP ETR	0.172	0.231	0.191	0.168	0.167	0.246	0.204	0.171	0.169	0.237

ตารางที่ 10 ผลกระทบของการวางแผนภาษีกับต้นทุนหนี้ โดยวัดจาก GAAP ETR (Robustness Check)

ตัวแปรตาม: LogCOD	THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 1.5 เท่า)			THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 2 เท่า)		
	ภาพรวม (n = 811)	THIN (n = 181)	Non-THIN (n = 630)	ภาพรวม (n = 811)	THIN (n = 88)	Non-THIN (n = 723)
Intercept	-5.058*** (-5.653)	-5.844*** (-6.358)	-4.753*** (-4.049)	-5.087*** (-5.650)	-6.131*** (-4.234)	-4.980*** (-4.954)
GAAP ETR	-0.264 (-1.220)	0.878*** (2.856)	-0.380 (-1.492)	-0.263 (-1.206)	1.300*** (3.108)	-0.349 (-1.487)
SIZE	-0.055 (-1.397)	0.018 (0.505)	-0.071 (-1.373)	-0.049 (-1.238)	0.037 (0.643)	-0.054 (-1.225)
LEV	4.032*** (10.336)	2.250*** (2.741)	4.102*** (9.120)	3.524*** (10.363)	1.798 (1.514)	3.558*** (9.773)
ROA	-0.742 (-0.803)	-3.042*** (-2.717)	-0.467 (-0.419)	-0.648 (-0.738)	-3.897* (-1.873)	-0.497 (-0.500)
CAP	0.726*** (4.150)	0.677** (2.482)	0.669*** (3.265)	0.710*** (4.025)	0.511 (1.201)	0.704*** (3.719)
THIN	-0.623*** (-3.749)			-0.521*** (-2.715)		
IND2	-0.598** (-2.428)	0.546** (1.999)	-0.709** (-2.207)	-0.596** (-2.409)	0.805 (1.109)	-0.615** (-2.250)
IND	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
YEAR	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม

ตารางที่ 10 ผลกระทบของการวางแผนภาษีกับต้นทุนหนี้ โดยวัดจาก GAAP ETR (Robustness Check)

ตัวแปรตาม: LogCOD	THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 1.5 เท่า)			THIN (หนี้สิน $\geq$ ทุน 2 เท่า)		
	ภาพรวม (n = 811)	THIN (n = 181)	Non-THIN (n = 630)	ภาพรวม (n = 811)	THIN (n = 88)	Non-THIN (n = 723)
Durbin-Watson	2.088	2.146	2.049	2.074	2.053	2.064
F-value	14.164***	3.900***	11.107***	13.578***	1.966**	12.537***
R ²	0.199	0.233	0.190	0.193	0.257	0.187
Adjust R ²	0.185	0.173	0.173	0.179	0.126	0.172

หมายเหตุ: GAAP ETR = อัตราส่วนของค่าใช้จ่ายภาษีตามหลักการบัญชีต่อกำไรทางบัญชีก่อนหักภาษี

สรุป

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการวางแผนภาษีกับต้นทุนหนี้ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยยกเว้นกลุ่มธุรกิจการเงิน โดยมีขอบเขตการศึกษาในระหว่าง พ.ศ. 2557 - 2559 และการวางแผนภาษีจำกัดเฉพาะภาษีเงินได้เท่านั้น ทำให้มีกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 813 ตัวอย่าง การวางแผนภาษีวัดจากอัตราภาษีที่แท้จริง (ETR) และต้นทุนหนี้วัดจากอัตราส่วนของต้นทุนทางการเงินต่อหนี้สินรวม สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้เทคนิคสหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุพบว่า ในภาพรวมการวางแผนภาษีมีผลกระทบเชิงลบกับต้นทุนหนี้ อย่างไรก็ตามมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่า การวางแผนภาษีไม่มีผลกระทบกับต้นทุนหนี้ แต่เมื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบริษัทที่มีการตั้งทุนต่ำและกลุ่มบริษัทที่มีได้ตั้งทุนต่ำ พบว่ากลุ่มบริษัทที่มีได้ตั้งทุนต่ำ ผลการศึกษาสอดคล้องกับในภาพรวม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นบริษัทครอบครัว ซึ่งถ้าต้องการเงินทุนจึงจัดหาจากแหล่งเงินทุนภายในกิจการก่อนเพื่อรักษาสัดส่วนการถือหุ้นภายในบริษัท แต่สำหรับกลุ่มบริษัทที่มีการตั้งทุนต่ำ (มีสัดส่วนของหนี้มากกว่าทุน) การวางแผนภาษีมีผลกระทบเชิงบวกกับต้นทุนหนี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะบริษัทที่มีการก่อหนี้จำนวนมากจะทำให้มีต้นทุนหนี้เพิ่มขึ้นด้วย อีกทั้งดอกเบี้ยจ่ายที่เกิดจากต้นทุนหนี้ยังถือเป็นรายจ่ายทางภาษีได้ จึงทำให้อัตราภาษีที่แท้จริงลดลง (แสดงถึงมีการวางแผนภาษี) ซึ่งอาจเป็นสาเหตุทำให้การวางแผนภาษีมีผลกระทบกับต้นทุนหนี้ที่เพิ่มขึ้น

การนำไปใช้ประโยชน์

การศึกษานี้เป็นประโยชน์ต่อกรมสรรพากรในการนำไปประกอบการพิจารณากำหนดมาตรการการป้องกันการตั้งทุนต่ำ โดยจำกัดสัดส่วนของหนี้ที่ถือเป็นรายจ่ายทางภาษีได้ นอกจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) นำไปใช้เป็นข้อมูลในการส่งสัญญาณเตือนนักลงทุนเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างทางการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เนื่องจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรมมีการตั้งทุนต่ำหรือการจัดโครงสร้างทางการเงินที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างที่มีจำนวนตัวอย่างทำการตั้งทุนต่ำในอัตราสูงสุด แต่อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณาการจัดโครงสร้างการเงินของบริษัทก็ยังมีปัจจัยลักษณะธุรกิจที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นในการพิจารณาควรคำนึงถึงค่าเฉลี่ยของอุตสาหกรรมร่วมด้วย อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อนักลงทุนและผู้ให้กู้สามารถนำไปใช้พิจารณาความเสี่ยงและผลตอบแทนจากการลงทุน

ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

ในการศึกษาในอนาคตในการคำนวณต้นทุนหนี้ควรใช้วิธีการอื่น ๆ เช่น อัตราดอกเบี้ยถ่วงเฉลี่ย (The Weighted Average Interest Rate) เป็นต้น เพื่อจะได้อธิบายตัวแปรต้นทุนหนี้ได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งงานวิจัยในอนาคตควรมีการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ เช่น ลักษณะของคณะกรรมการบริษัท การถือหุ้นของผู้บริหารและการถือหุ้นของบริษัทครอบครัว เป็นต้น ซึ่งคาดว่าปัจจัยเหล่านี้จะสามารถอธิบายพฤติกรรมวางแผนภาษีเพิ่มเติมได้

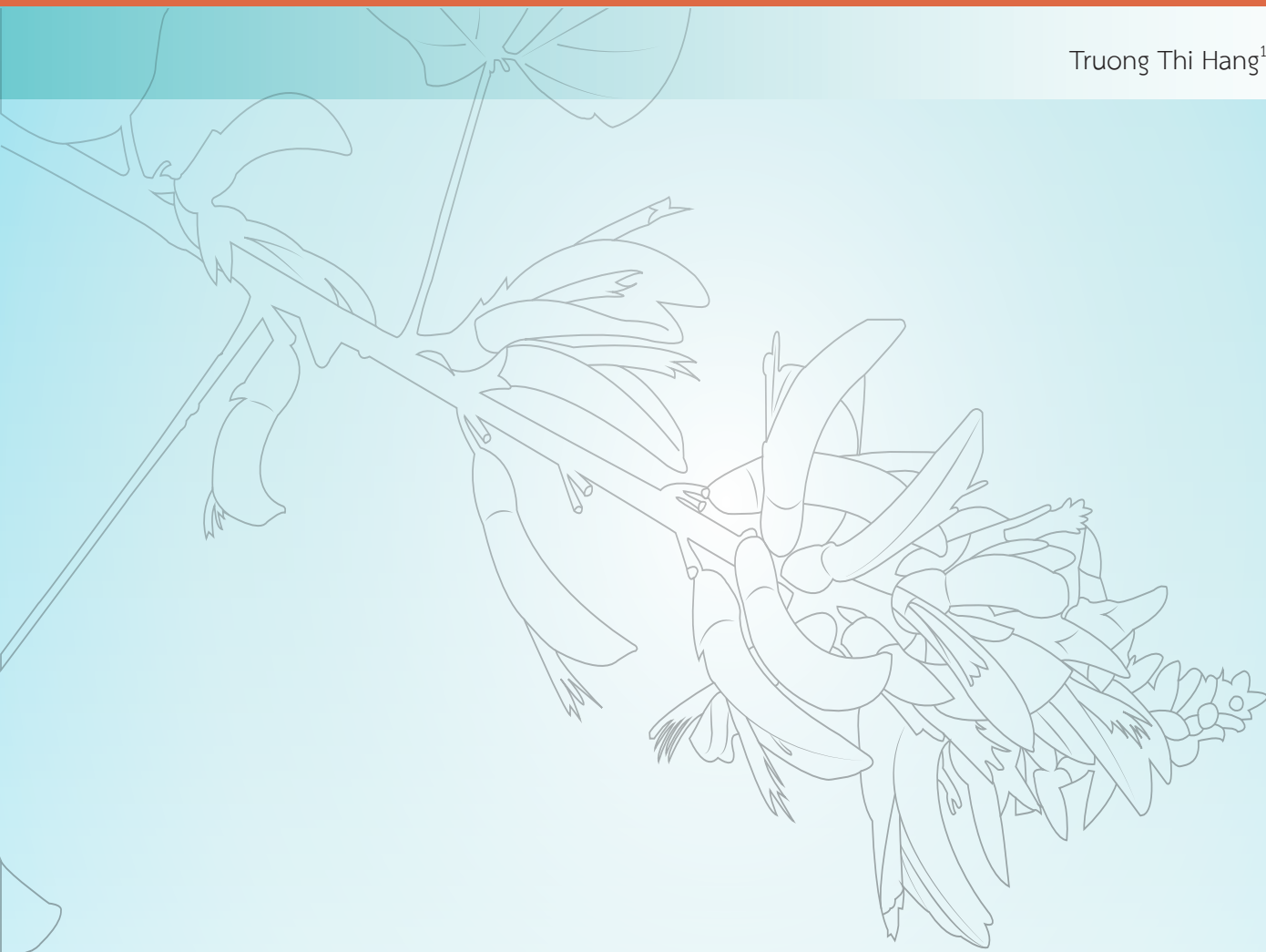
เอกสารอ้างอิง

- [1] Trachutham, C., & Trachutham, D. (2008). Input tax not deductible. *Sanpakornsarn Journal*, 55(10), 55-62. (In Thai)
- [2] Dyreng, S. D., Hanlon, M., & Maydew, E. L. (2008). Long-run corporate tax avoidance. *The Accounting Review*, 83(1), 61-82.
- [3] Masri, I., & Martani, D. (2014). Tax avoidance behavior towards the cost of debt. *International Journal of Trade and Global Markets*, 7(3), 235-249.
- [4] Richardson, R., Taylor, G., & Lanis, R. (2015). The impact of financial distress on corporate tax avoidance spanning the global financial crisis: Evidence from Australia. *Economic Modelling*, 44(C), 44-53.
- [5] Graham, J. R., & Tucker, A. L. (2006). Tax shelters and corporate debt policy. *Journal of Financial Economics*, 81(3), 563-594.
- [6] Lim, Y. (2011). Tax avoidance, cost of debt and shareholder activism: Evidence from Korea. *Journal of Banking & Finance*, 35(2), 456-470.
- [7] Taylor, G., & Richardson, G. (2012). International corporate tax avoidance practices: Evidence from Australian firms. *The International Journal of Accounting*, 47(4), 469-496.
- [8] Kholbadalov, U. (2012). *The relationship of corporate tax avoidance, cost of debt and institutional ownership: Evidence from Malaysia*. Retrieved April 12, 2016, from: <https://www.econstor.eu/handle/10419/146568>.
- [9] Richardson, G., Lanis, R., & Leung, S. C. M. (2014). Corporate tax aggressiveness, outside directors, and debt policy: An empirical analysis. *Journal of Corporate Finance*, 25(C), 107-121.
- [10] Lin, S., Tong, N., & Tucker, A. L. (2014). Corporate tax aggression and debt. *Journal of Banking & Finance*, 40(1), 227-241.
- [11] Thanjunpong, S., & Bangmek, R. (2017). The influence of board of directors, audit committee and ownership structure impact on tax planning: An empirical evidence of Thailand. *Journal of Accounting Profession*, 13(37), 29-44. (In Thai)
- [12] Modigliani, F., & Miller, M. H. (1963). Corporate income taxes and the cost of capital: A correction (In communications). *American Economic Review*, 53(3), 433-443.
- [13] Pittman, J. A., & Fortin, S. (2004). Auditor choice and the cost of debt capital for newly public firms. *Journal of Accounting and Economics*, 37(1), 113-136.
- [14] Myers, S. C., & Majluf, N. S. (1984). Corporate financing & investment decisions: When firms have information that investors do not have. *Journal of Financial Economics*, 13(2), 187-221.
- [15] DeAngelo, H., & Masulis, R. W. (1980). Optimal capital structure under corporate and personal taxation. *Journal of Financial Economics*, 8(1), 3-29.
- [16] Taylor, G., & Richardson, G. (2013). The determinants of thinly capitalized tax avoidance structures: Evidence from Australian firms. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 22(1), 12-25.
- [17] Gupta, S., & Newberry, K. (1997). Determinants of the variability in corporate effective tax rates: Evidence from longitudinal data. *Journal of Accounting and Public Policy*, 16(1), 1-34.
- [18] Maßbaum, A., & Sureth, C. (2009). Thin capitalization rules and entrepreneurial capital structure decisions. *BuR Business Research Journal*, 2(2), 147-169.
- [19] Siritos, S. (2003). *Problems are income taxation from holding company in Thailand*. Master of Laws Dissertation, Thammasat University. (In Thai)

- [20] Buettner, T., Overesch, M., Schreiber, U., & Wamser, G. (2012). The impact of thin-capitalization rules on the capital structure of multinational firms. *Journal of Public Economics*, 96(11-12), 930-938.
- [21] Shieh, W. S., Ou, J. N., & Wang, J. C. (2014). The impact of anti-thin capitalization rules on capital structure in Taiwan. *International Journal of Economics and Finance*, 6(11), 142-159.
- [22] Hair, F., Black, W., Babin, B., & Anderson, R. (2010). *Multivariate data analysis*. (7th Ed.). New Jersey: Pearson Education.

พลังแห่งกาลและเทศะ: กรณีศึกษาความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์
The Power of Space and Time: A Case Study on the Success
of President Ho Chi Minh

Truong Thi Hang^{1*}

¹ ผศ.ดร., สาขาวิชาภาษาไทย (ปร.ด.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ลำปาง 52100

¹ Asst. Prof. Dr., Program in Thai (Ph.D.), Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University, Lampang, 52100, Thailand

* Corresponding author. E-mail address: truongthihang.vn@gmail.com

(Received: September 21, 2018; Revised: December 21, 2018; Accepted: January 8, 2019)

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลที่กาลและเทศะมีต่อความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์แห่งประเทศเวียดนาม ใช้วิธีวิจัยจากเอกสารและแบ่งเป็นสามขั้นตอนหลัก ขั้นตอนหนึ่ง เป็นขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพลังของกาลและเทศะ ตลอดจนอิทธิพลที่กาลและเทศะมีต่อความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ขั้นตอนที่สอง เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล และขั้นตอนที่สาม เป็นขั้นตอนการนำเสนอข้อมูล ผลปรากฏว่า ความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์บังเกิดจากที่ท่านได้ถือกำเนิดมาถูกกาละ กับทั้งประกอบวีรกรรมนานาประการที่คู่ควรแก่เทศะและสอดคล้องกับสถานการณ์ในแต่ละยุคสมัย ประจักษ์จากตัวอย่างที่ประธานาธิบดี โฮจิมินห์ก่อตั้งพรรคการเมืองของเวียดนามขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1930 เรื่องที่ท่านเดินทางกลับเข้าไปประเทศเพื่อบริหารขบวนการปฏิวัติเวียดนามใน ค.ศ. 1941 และเรื่องที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์สถาปนาประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม เมื่อ ค.ศ. 1945 อิทธิพลที่เทศะมีต่อความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ยังแสดงออกจากที่ท่านตัดสินใจเคลื่อนไหวด้านการเมืองในประเทศฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ. 1911 เรื่องที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์เลือกพำนักอยู่ในสยามเพื่อที่จะเผยแพร่ความรักชาติสู่ชาวเวียดนามระหว่าง ค.ศ. 1928-1930 รวมไปถึงเรื่องที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ตัดสินใจอาศัยอยู่ในบริเวณภูเขาทางตอนเหนือของประเทศเวียดนามในช่วง ค.ศ. 1941

คำสำคัญ: กาละ เทศะ ประธานาธิบดีโฮจิมินห์

Abstract

This article is intended to study about the influence of space and time on the success of President Ho Chi Minh of Vietnam. It used the documentary research method, dividing into three main stages. The first one is the data collection stage of which the researcher had collected data related to the power of space and time, as well as their influence on the success of President Ho Chi Minh. The second one is the data analysis stage, and the third one is the data presentation stage. The result indicated that the success of President Ho Chi Minh is because he was born at the right time, in addition to several kinds of bravery conducted by him that were proper to the time and in conformity with the situations in each period. This can be clearly seen from the time when President Ho Chi Minh founded Vietnamese political party in 1930; when he returned to his country to manage the Vietnamese revolutionary movements in 1941; and when President Ho Chi Minh established the Democratic Republic of Vietnam in 1945. The influence of space to the success of President Ho Chi Minh is also indicated from his decision to engage in political movement in France in 1911; his choice to stay in Siam to spread patriotism to Vietnamese from 1928-1930, including his decision to live in the mountainous area in the north of Vietnam in 1941.

Keywords: Time, Space, President Ho Chi Minh

บทนำ

กาลในความหมายทั่วไปจะหมายถึง วันเวลา ฤดูกาล แต่ในบางครั้งยังหมายรวมไปถึงช่วงจังหวะของชีวิต ขณะที่เทศะคือ ดินแดน พื้นที่ หรือสถานที่ กาลและเทศะทรงพลังครอบงำสรรพสิ่งบนปฐพีโลก ตลอดจนเป็นปัจจัยประดุงและขับเคลื่อนให้โลกพิภพดำเนินไปตามครรลองที่จำต้องเป็น ปัจจัยทั้งสองมีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้น เนื่องจากกาลตั้งอยู่ในทุกตำแหน่งแห่งหน ขณะที่เทศะจะขยายส่วนได้ก็ต่อเมื่อมีกาละเกื้อกูล [1] ในระดับปัจเจกบุคคล ความสำเร็จของคน ๆ หนึ่งสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบริบทที่ก่อปรทั้งกาลและเทศะแบบควบคู่กัน ดังดังที่คาร์ล มาร์กซ์ และวลาดิมีร์ เลนินเป็นนักคิดที่ทรงอิทธิพลในโลกคอมมิวนิสต์มิใช่โลกแห่งประชาธิปไตย ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์และเบนิโต มุสโสลินี จะเป็นที่เคารพนับไหวก็ต่อเมื่ออยู่ในหมู่ชนที่นิยมลัทธิฟาสซิสต์เท่านั้น เฉกเช่นเดียวกับที่ประธานาธิบดีเหมาเจ๋อตงได้รับความนับถืออย่างสูงในดินแดนต้นกำเนิด คือ ประเทศจีน หรือที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์เป็นหนึ่งในผู้นำที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในผืนแผ่นดินเวียดนาม

ประธานาธิบดีโฮจิมินห์เป็นผู้นำที่ทรงคุณูปการใหญ่ยิ่งต่อประเทศเวียดนาม ท่านถือกำเนิดท่ามกลางสถานภาพที่เวียดนามตกเป็นเมืองอาณานิคมของฝรั่งเศส ประชาชนดำรงชีพด้วยความยากลำบาก มีหน้าซำยังถูกชาวต่างชาติปฏิบัติอย่างอธรรมเยี่ยงทาสทาสิบนแผ่นดินมาตุภูมิของพวกเขาเอง บริบทที่กล่าวมายังให้ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ตระหนักถึงหน้าที่ความรับ

ผิดชอบที่ตนสมควรมีต่อชาติบ้านเกิด อันนำไปสู่การตัดสินใจที่ศตวรรษให้กับขบวนการกอบกู้เอกราชแห่งชาติและปลดปล่อยประชาชนเวียดนามเป็นอิสระ คุณูปการของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ยังอยู่ตรงที่ท่านได้มอบมรดกทางด้าน จิตวิญญาณที่ทรงคุณค่า คือ “ความเป็นโฮจิมินห์” อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความเรียบง่าย เสียสละและการอุทิศตนเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมไว้กับ ศตวรรษที่ 20 ศตวรรษแห่งความรู้โรจน์และความโศกสัลย์ ศตวรรษแห่งมหากาพย์ โลหิต และน้ำตา [2] ด้วยประการฉะนี้ การศึกษาชีวประวัติของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ไม่เพียงทำให้ประจักษ์เหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่บังเกิดขึ้นในชีวิตของหนึ่งในผู้นำยิ่งใหญ่ระดับโลก ทว่ายังทำให้ทราบถึงบริบทของเวียดนามในสมัยที่ท่านโฮจิมินห์ดำรงชีพ การที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ประสบความสำเร็จระหว่างเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นผลจากที่ผู้นำเวียดนามได้ ถือกำเนิดมาถูกกาลและก็มีภาระทำ นานาประการที่คู่ควรแก่เทศะ กับทั้งสอดคล้องกับสถานการณ์ในแต่ละยุคสมัย ดังนั้น จึงเป็นที่ชัดเจนว่า ปัจจัยกาลและเทศะ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อความสำเร็จในการบริหารประเทศของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ตลอดมา

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาอิทธิพลที่กาลและเทศะมีต่อความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยจากเอกสารและดำเนินการตาม 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 เป็นขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพลังแห่งกาลและเทศะ ตลอดจนรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับอิทธิพลที่กาลและเทศะมีต่อความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ขั้นตอนที่ 2 เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับอิทธิพลที่กาลและเทศะมีต่อความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ส่วนขั้นตอนที่ 3 เป็นขั้นตอนการนำเสนอข้อมูล

กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. พลังแห่งกาลและเทศะ

1.1 พลังแห่งกาล

ก่อนจะศึกษาประเด็นพลังแห่งกาล เห็นควรทำความเข้าใจความหมายของคำว่า “กาล” ให้สอดคล้องกัน ทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษเป็นอันดับแรก The Royal Institute of Thailand ให้ความหมายของ “กาล, กาล-” ว่า หมายถึง “เวลา, คราว, ครั้ง, หน.” ขณะที่ Fuen Dokbua กล่าวถึง “กาล” ในหนังสือ “ปวงปรัชญาอินเดีย” ว่า “กาลเป็น ทรัพยากรที่แพร่หลายอยู่ทั่วไปไม่มีขอบเขตจำกัด เช่นเดียวกับอากาศไม่อาจแบ่งแยกได้ แต่มนุษย์ก็สมมุติแบ่งออกเป็นวินาที นาฬิกา ชั่วโมง วัน สัปดาห์ เดือน ปี อดีต ปัจจุบัน และอนาคต เป็นต้น ถ้าไม่มีกาลแล้ว คำดังกล่าวก็ไร้ความหมาย ก็กาลเป็น สิ่งที่ยั่งยืน ยั่งยืน ส่วนสิ่งต่าง ๆ ล้วนแต่ไม่เที่ยง” [3-4]

คำว่า “กาล” เทียบเท่ากับคำว่า “Time” ในภาษาอังกฤษ ซึ่ง Collins Cobuild Advanced Dictionary ระบุว่า “Time is what we measure in minutes, hours, days and years.” [5] ครั้น Sun Tzu แห่งประเทศจีนนำเสนอ แผนกลยุทธ์และแผนยุทธศาสตร์ระหว่างทำสงครามในหนังสือ “The Art of War” ได้กล่าวถึงศิลปะของ “การวางแผน” (Laying Plans) ไว้ว่า ผู้วางแผนที่ดีเยี่ยมต้องคำนึงถึงปัจจัย 5 ประการอันจะตัดสินผลแพ้ชนะในการทำศึก ดังนี้

“The art of war, then, is governed by five constant factors, to be taken into account in one’s deliberations, when seeking to determine the conditions obtaining in the field. These are: (1) The Moral Law; (2) Heaven; (3) Earth; (4) The Commander; (5) Method and discipline.” [6]

สำหรับปัจจัยที่ 2 “Heaven” สามารถขยายความเพิ่มเติมว่า หมายถึง ราตรีกับทิวา ยามหนาวเหน็บและ ยามอบอุ่น วันเวลาและฤดูกาล “Heaven signifies night and day, cold and heat, times and seasons.” [6]

จากข้อมูลที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คำศัพท์ทั้ง 3 คำ คือ “กาล” “Time” และ “Heaven” ต่างหมายความว่า วันเวลา อย่างสอดคล้องกัน

Raimundo Panikkar กล่าวไว้ใน “เวลาและประวัติศาสตร์ในวัฒนธรรมประเพณีของอินเดีย: กาลและกรรมะ” ว่า “กาล คือ คติของทุกสิ่ง” ทัศนะที่กาลมีพลังครอบงำสรรพสิ่งบนปฐพีโลกเป็นที่ประจักษ์แต่สมัยบรรพกาล ชาวอียิปต์โบราณ เชื่อว่า สรรพชีวิตภายในจักรวาลถูกกำหนดให้ดำรงอยู่และก็เป็นไปตามครรลองโดยผ่านกระบวนการของเวลา ดังนั้น จึงมีใช้ เรื่องแปลกที่แก่นสารของชีวิต คือ การเคลื่อนคล้อยไปตามกาลเวลาที่มีความเปลี่ยนแปลงเป็นเอกคติ ขอให้พิจารณา 2 ข้อความ ใน “The Hermetica อมตรธรรมนาโลก” ดังนี้

“ผ่านกระบวนการของเวลา ชีวิตภายในจักรวาล ถูกกำหนดให้เป็นไปตามครรลองและให้ดำรงอยู่ เวลาสร้างทุกสิ่งขึ้นใหม่ในจักรวาล โดยให้ความเปลี่ยนแปลงหมุนเวียนไปตามจักรราศีและโดยที่ดวงดาวต่าง ๆ วนกลับสู่ตำแหน่งเดิมของมัน ในขณะที่มันหมุนไปตามโคจรวิถีในสวรรค์” [1]

และ

“แก่นสารขององค์อาตม คือ ความดีเริ่มแรก แก่นสารของจิตจักรวาล คือ ความเหมือนเดิมที่คงที่ แก่นสารของจักรวาล คือ ความเป็นระเบียบงดงาม แก่นสารของเวลา คือ ความเคลื่อนไหว แก่นสารของ ความเคลื่อนไหว คือ ชีวิต” [7]

พระเจ้าโฮโลมอนกล่าวว่า “มีฤดูกาลสำหรับทุกสิ่งและมีวาระสำหรับเรื่องราวทุกอย่างภายใต้ฟ้าสวรรค์” คติพจน์อันลึกซึ้งนี้สื่อความเป็นนัยว่า กาละทรงพลังเหนือสรรพสิ่งที่อยู่ภายใต้ฟ้าสวรรค์ทั้งหมด เฉกเช่นเดียวกับที่ Raimundo Panikkar กล่าวว่า จากกาละก่อเกิดชีวิต ครั้นกาลเวลาล่วงเลยไป สรรพชีวิตย่อมจะเสื่อมคลายกำลังลง และภายในกาละอีกนั้นแหละที่ชีวิตพลอยล่มสลาย [1, 8]

ในเมื่อพระกาลทรงพลังยิ่งใหญ่อันนั้นไซ้ “ถ้าเราไม่เดินตาม แล้วเราจะไปไหน ? ไม่ว่าท่านจะวิ่งหนีไป หรือหยุดนิ่งอยู่กับที่ ท่านก็ไม่อาจหนีจากกาละได้” ด้วยประการฉะนี้ “เราต้องยอมรับว่า กาละควบคุมทุกสิ่งที่มีอยู่” [1]

คติที่ “จากกาละก่อเกิดชีวิต” ยังสามารถตีความจากภาพลักษณ์ของพระโลกมาตา หรือพระแม่อุมาในเทพปกรณัมอินเดีย Paramahansa Yogananda กล่าวว่า รูปเคารพพระโลกมาตามักสร้างขึ้นในลักษณะเป็นสตรีมีสี่กร เป็นสัญลักษณ์แทนลักษณะพื้นฐานที่ประกอบทั้งการสรรค์สร้างกับการทำลายล้าง พระโลกมาตาจึงเป็นทั้งผู้ให้กำเนิดสรรพชีวิตและเป็นพระผู้ทำลายในขณะเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ พระเทวีจึงทรงมีพระนามอีกพระนามหนึ่งว่า พระแม่กาฬี ทรงเป็น พระเป็นเจ้าที่อยู่เหนือการควบคุมของกาละทั้งปวง [8]

ใน “ทีโตปเทศ” ปรากฏหลายข้อความว่าด้วยเรื่องที่ “กาละควบคุมทุกสิ่งที่มีอยู่” เป็นต้นว่า “แม้วิหคอัน เหน็บเหี้ยมโดดเดี่ยวในโพยมหน ก็ปล้นถึงอันตราย มัดสยาชาติทั้งหลายอาศัยห้วงสมุทร แม้ลึกซึ้งสุดที่จะหยั่งยังถูกชาวประมงจับเอาไปได้; เมื่อพระผู้สร้างไม่เกื้อหนุนโดยแท้แล้ว ลาภผลจะมีมาแต่ไหน? จะเกิดประโยชน์อะไรในสถานที่ใด (ไปเกิด) ความจริงพระกาลผู้มีพระกรเหยียดไปแต่ในความพินาศ ถึงอยู่ไกลก็ย่อมคว้าเอาตัวไปได้” [9]

นอกจากนั้น พระกาลยังทรงอิทธิพลต่อการกระทำนานาประการของมนุษย์ ยกตัวอย่าง เช่น บุคคลจะเป็นบัณฑิตได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับการปราศรัย หากผู้ใดรู้จักปราศรัยให้ถูกกับกาละ ผู้นั้นย่อมจะเป็นบัณฑิต แต่ถ้าผู้ใดพูดไม่สมควรแก่กาล ก็อาจถูกครหาว่าไม่มีความคิดและต้องประสบกับความอัปमानไปชั่ววันจิวันธร [9]

“ปราศรัยให้ถูกกับกาล, ปรานีให้ตรงกับอารมณ์ (อันดีของผู้รับ) โกรธให้สมกับอำนาจตน; ผู้ใดรู้จักทำดังนี้, ผู้นั้นเป็นบัณฑิต”

และ

“พูดไม่ควรแก่กาละ ถึงพระพหูสบัติ (ซึ่งไม่มีใครสู้ในเชิงวาจา พูดออกไปไซ้) ก็คงถูกครหาว่าไม่มีความคิด และรับความอัปमानชั่ววันจิวันธร”

สำหรับ 2 ข้อความที่จะนำเสนอต่อจากนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงพลังครอบงำที่กาละมีต่อสิ่งมีชีวิตในโลกพิภพ เช่น นก มนุษย์ ฯลฯ ในลักษณะคล้าย ๆ กัน กล่าวคือ ขณะยังไม่ถึงยามวิบัติ ไม่ว่าจะต้องผจญอันตรายมากน้อยใด สรรพสิ่งที่มีชีวิตก็สามารถรอดพ้นไปได้ในที่สุด ทว่าครั้นถึงคราวเคราะห์จริง ๆ อุปสรรคเพียงน้อยนิดก็อาจทำให้พวกเขาดำรงชีพต่อไปไม่ได้ [9]

“ในโลกนี้ นกซึ่งแลเห็นนางสาหร่ายได้แต่กลืน 100 กว่าโยชน์, ครั้นถึงคราวเคราะห์ ขึ้นแต่เชือกบ่วงบาศ ก็หาเห็นไม่”

และ

“ในสมัยยังไม่ถึงพรหมลิขิต แม้ต้องศรตั้ง 100 เล่ม ก็ไม่ตาย, ผู้ถึงคราวแล้วเพียงถูกคมใบหญ้าคาบาด ก็ดำรงชีพอยู่ไม่ได้”

กระทั่งพระจันทร์ที่ถึงแม้จะทรงสหัสสร้างสี่ ทรงพลังใหญ่อยู่ในการกำจัดความมืดให้ปราศสูญ แต่เมื่อถึงกาละ อันสมควรก็ย่อมจะมีตมเพราะเหตุถูกราหุราขกล้ำกลืนไว้อยู่

“แท้จริงพระจันทร์ ผู้ทรงสหัสสร้างสี่ กริหาร่าเร่งไปในอากาศ กำจัดความมืดให้ปราศศูนย์เคลื่อนคล้อยไปในหมู่ดวงดาว แม้กระนั้น ถึงคราวก็ต้องพระราหูกล้ำกลืนไว้, ก็ใครเล่าจะสามารถหลีกเลี่ยง ซึ่งพระเป็นเจ้าตรา ไว้แล้วเหนือหน้าผาก (ของตน) ได้?” [9]

ไม่เพียงแต่ “ทิโตปเทศ” เท่านั้นที่ปรากฏข้อความว่าด้วยเรื่อง “กาละควบคุมทุกสิ่งที่มีอยู่” ปกรณัมเก่าแก่ของอินเดียจำนวนมากก็สะท้อนคตินี้ได้อย่างน่าประทับใจเช่นกัน ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างภารตนิยายเรื่อง “อหฺลยา” และเรื่อง “มฤคางเลขา” ตามลำดับ “อหฺลยา” บอกเล่าเรื่องราวของสตรีสิริโฉมสวยสดงดงามนามว่า อหฺลยา ซึ่งพระธาดาพรหมทรงพระราชทานให้เป็นทาสีรับใช้ฤๅษีเคาตมะ ทั้งสองอาศัยในวนาศรมใกล้ภูเขาวินธัยกันอย่างมีความสุข จวบกระทั่ง ครึ่งหนึ่งพระอินทร์ทรงทอดพระเนตรเห็นอหฺลยาโฉมงามและทรงบังเกิดความลุ่มหลงลึกซึ้ง ทรงอาศัยโอกาสที่ฤๅษีเคาตมะไปหาผลหมากรากไม้ในป่า เสด็จเข้าไปหาอหฺลยาในอาศรม พระองค์ทรงใช้กำลังคุกคามอหฺลยาจนนางจำต้องยอมตามพระทัยในที่สุด ครั้นฤๅษีเคาตมะกลับสู่เขตวนาศรมและทราบเหตุการณ์โดยตลอดด้วยญาณอันเร้นลับ ก็บังเกิดความโกรธ คือ ฝั่งสุดจะระงับ เขาตัดสินใจสาปอหฺลยาต้องเป็นตุ๊กตาหินภายในเวลา 1 หนึ่งปี ขณะที่ทำวศกิจก็ตั้งคำสาปของฤๅษีที่ว่า

“ขอให้เครื่องหมายแห่งสตรีเพศจงปรากฏทั่วไปบนร่างของท่าน” ฤๅษีเคาตมะกล่าวต่อว่า เมื่อเวลาผ่านไปหลายพันปี พระอินทร์จะทรงได้รับความช่วยเหลือจากบุพเพตบุรุษที่เป็นเทวดาชั้นต่ำพวกหนึ่ง เขาจะดัดแปลงเครื่องหมายแห่งความอัปยศบนพระวรกายของพระองค์ให้มีลักษณะดั่งนัยน์ตาที่เรียวงาม ทั้งนี้ เพราะ “สิ่งทั้งหลายไม่มีอะไรจะยั่งยืนนาน ทุกสิ่งจะล่วงไปตามกาลเวลา กาลเวลานั้นแลย่อมกลืนกินทุกสิ่งทุกอย่างรวมทั้งตัวของมันเอง” [10]

ส่วน “มฤคางเลขา” กล่าวถึงความรักอันเกิดจากบุพเพสันนิวาสระหว่างหิรัณยักษกุมารกับนางมฤคางเลขาผู้เป็นพระธิดาในพระราชแห่งนครธรรพ์ ครั้นหิรัณยักษกุมารทราบข้อมูลที่นางมฤคางเลขาเป็นสตรีทรงเสน่ห์บาดฤทธิ์บุรุษจากนางปริพาชกาผู้หนึ่ง พระองค์ทรงมีความรู้สึกกระวนกระวายเร่าร้อนพระทัยจนบรรทมไม่หลับ กระทั่ง พระวรกายเหนื่อยอ่อนและก็เผลอองศ์สู่ที่ธาราขณะย่ำรุ่งสาง ในฝัน หิรัณยักษกุมารแลเห็นภาพพระแม่อุมาปรากฏ เรื่องจำขึ้น และทรงเตือนสติพระราชกุมารว่า “จะเดือดร้อนกังวลใจไปใยเล่าลูกเอ๋ย ถ้าเป็นคู่กันแล้วก็ยอมจะไม่แคล้วกันไปได้หรอก ทุกอย่างขึ้นอยู่กับกาลเวลาเท่านั้น” [10]

กล่าวโดยสรุป พระกาลทรงพลังใหญ่ยิ่งในการควบคุมสรรพสิ่งบนปฐพีโลก ไม่มีปฤชณรูปนามใดสามารถฝืน พระประสงค์ของพระองค์ได้ สิ่งที่เขาสมควรทำ คือ คลานคล้อยไปตามพระบัญชา กับทั้งยอมรับความจริงที่ปรากฏ เพราะในเมื่อมนุษย์ถูกโอบล้อมด้วยกาละไซ้ “ถ้าเราไม่เดินตาม แล้วเราจะไปไหน” [1]

1.2 พลังแห่งเทศะ

The Royal Institute of Thailand ให้ความหมายของ “เทศ, เทศ-, เทศะ” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (พิมพ์ครั้งที่ 2) ว่า “น. ถิ่นที่, ท้องถิ่น, มักใช้เป็นส่วนหน้าสมาส” ส่วน Fuen Dokbua ขยายความหมายของ “เทศะ” ใน “ปวงปรัชญาอินเดีย” ว่า “เป็นทรัพยากรที่แพร่หลายอยู่ทั่วไปไม่มีขอบเขตจำกัด ไม่อาจแบ่งแยกได้เช่นเดียวกับกาละและอากาศ แต่มนุษย์ก็สมมุติแบ่งออกเป็นส่วนย่อย ๆ เช่น ที่ว่างในขวด ในโถ และในห้อง เป็นต้น ตลอดทั้งคำว่า ไกล่ ไกล ที่นี้ ที่นั่น และทิศต่าง ๆ มีได้ก็เพราะมีเทศะ ถ้าไม่มีเทศะ คำต่าง ๆ ดังกล่าวก็ไร้ความหมาย” [3-4]

คำว่า “เทศะ” ในภาษาอังกฤษแปลว่า “Space” ซึ่ง Collins Cobuild Advanced Dictionary ระบุว่า “Space (spaces, spacing, spaced). You use space to refer to an area that is empty or available. The area can be any size. For example, you can refer to a large area outside as a large open space or to a small area between two objects as a small space.” [5]

ขณะที่ Sun Tzu อธิบายปัจจัยที่ 3 “Earth” ที่เป็นหนึ่งในเงื่อนไขตัดสินผลการแพ้ชนะระหว่างทำสงครามว่า ประกอบด้วยระยะทาง ขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ที่อันตรายและที่ปลอดภัย พื้นที่กว้างกับช่องแคบ ตลอดจนพรมแดนระหว่างความเป็นกับความตาย

“Earth comprises distances, great and small; danger and security; open ground and narrow passes; the chances of life and death.” [6]

สรุปได้ว่า คำศัพท์ทั้ง 3 คำ คือ “เทศะ” “Space” และ “Earth” ต่างมีความหมายถึงพื้นที่หรือสถานที่ เฉกเช่นเดียวกัน ว่าด้วยพลังครอบงำสรรพชีวิตของเทศะ “อุปนิษั” ปรากฏข้อความเชิงอุปลักษณ์ว่า มีการกำหนดขอบเขตไว้สำหรับสรรพสิ่ง เช่นเดียวกับที่พระอินทร์ทรงเป็นเทพเจ้าแห่งฝน พระอัคนีทรงเป็นเทพเจ้าแห่งไฟ และพระยมทรงเป็น เทพเจ้าแห่งความมรณะ

“เกี่ยวกับความจริงข้อนี้ มีเขียนไว้ว่า: ด้วยความกลัวในพรหมัน ลมย่อมพัดและดวงอาทิตย์ย่อมฉายแสง, ด้วยความกลัวในพระองค์ พระอินทร์ผู้เป็นเทพเจ้าแห่งฝน พระอัคนีผู้เป็นเทพเจ้าแห่งไฟ และพระยมผู้เป็น เทพเจ้าแห่งความตาย ย่อมปฏิบัติภารกิจของพระองค์” [11]

ทั้งนี้ เหมือนดั่งน้ำที่จะเป็นใหญ่ได้ก็ต่อเมื่ออยู่ในมหาสมุทร ผิวน้ำเป็นใหญ่ในการสัมผัส จมูกเป็นใหญ่ในการ ดมกลิ่น ลิ้นเป็นใหญ่ในการลิ้มรส ตาเป็นใหญ่ในการมองเห็น หูเป็นใหญ่ในการได้ยิน จิตเป็นใหญ่ในการคิดและบรมอาตมน์ทรงเป็นใหญ่ในสรรพวิชา หรือที่ N.M.S. ให้ข้อมูลว่า “คัมภีร์ศาสตร์กล่าวว่า แม่น้ำพระคงคาเป็นใหญ่ใน หมู่แม่น้ำทั้งปวง เขาพระสุเมรุเป็นใหญ่กว่าเขาทั้งหลาย ต้นกัลปพฤกษ์เป็นใหญ่กว่าต้นไม้ทั้งปวง แลในภาคแห่งมนุษย์นั้น หัวเป็นใหญ่แลประเสริฐที่สุด” [11-12]

ประเด็นอยู่ตรงที่ในเมื่อมีการกำหนดขอบเขตสำหรับสรรพสิ่งแล้วไซ้ สรรพชีวิตจะอยู่รอดปลอดภัยได้ต่อเมื่ออาศัยอยู่ในเทศะที่เป็นของตนเอง เป็นต้นว่า สัตว์น้ำยังชีพได้ถ้าหากแหวกว่ายอยู่ในกระแสน้ำ เหมือนกับผู้อาศัยป้อมที่จักสบายใจระบ เฝ้าที่ยังหลบหลืออยู่ในป้อมปราการ

“ธรรมดาน้ำ เป็นที่กำบังภัยแห่งสัตว์น้ำ, ป้อมปราการเป็นที่ด้านทานภัยของผู้อาศัยป้อม, ถิ่นของสัตว์ร้ายเป็นที่ (แอบเร้นตัว) ของมัน, แสนยาวกรเป็นเครื่องป้องกันข้าศึกแห่งพระราช.” [9]

เป็นที่ประจักษ์ว่า เทศะทรงอิทธิพลอย่างมากต่อสรรพสิ่งบนโลกเฉกเช่นเดียวกับกรณีของกาละ นักปราชญ์สมัยโบราณ จึงเตือนสติมนุษย์ในเรื่องการกระทำที่เหมาะสมแก่เทศะ ทั้งนี้ เพราะการกระทำที่ถูกเทศะไม่เพียงช่วยให้มนุษย์ประสบความสำเร็จ ในสิ่งที่ต้องปรารถนา ทว่ายังช่วยให้พวกเขายู่รอดปลอดภัยด้วยอีกประการหนึ่ง

1.3 สัมพันธภาพระหว่างกาละกับเทศะ

เป็นที่ประจักษ์ว่า กาละและเทศะทรงพลังครอบงำสรรพสิ่งในปฐพีโลก กระนั้น การจำแนกแยกพระกาลกับ พระเทศออกจากกันเป็นเรื่องไม่สมควร ยิ่งยงที่ Raimundo Panikkar กล่าวว่า กาละและเทศะมีความสัมพันธ์กันอย่าง แน่นแฟ้น เพราะ กาละตั้งอยู่ในทุกตำแหน่งแห่งหน ขณะที่เทศะจะขยายส่วนได้ก็เนื่องด้วยอาศัยกาละเป็นสำคัญ [1]

“กาละก่อเกิดสวรรค์ กาละก่อเกิดโลก กาละก่อเกิดการขับเคลื่อน พาให้สรรพสิ่งตั้งอยู่ และจักตั้งอยู่ใน ทุกตำแหน่งแห่งหน”

และ

“เป็นเรื่องสำคัญที่เราต้องตั้งข้อสังเกตถึงความสัมพันธ์ระหว่างกาละสัมพันธ์กับกาละที่เป็นอยู่จริง ระหว่างพระผู้สร้างกับสัตว์ ระหว่างบิดากับบุตร ระหว่างเหตุกับผล ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีการเอ่ยถึงในตำราแทบทุกฉบับที่เกี่ยวกับกาละ ในกรณีนี้ เทศะตั้งอยู่และขยายส่วนได้ด้วยกาละ”

ดังนั้น ไม่ว่ามนุษย์จะกระทำการสิ่งใดก็สมควรคำนึงถึงปัจจัยกาละและเทศะในลักษณะควบคู่กัน “ทิโตปเทศ” มีข้อความว่า “ทานเป็นสิ่งที่ควรให้, ให้แก่ผู้มีได้มีอุปการคุณก็ไม่สูญผล; ให้แก่ผู้ถูกกาลเทศะ ให้แก่ผู้ที่ควรให้ ดังนี้ ผู้รับรองว่าเป็นผลดี.” [9]

ในการตนิยายเรื่อง “รุร” รุรุรู้สึกเศร้าสลดใจจนแทบสิ้นสติเมื่อประมัทธวานางผู้เป็นที่รักถูกกักตขีชีวิตก่อนที่พวกเขาทั้งสองจะเข้าร่วมพิธีวิวาห์เพียงหนึ่งวัน ด้วยความโกรธเคืองสุดระงับ รุรุจึงประกาศคำปฏิญาณว่าจะฆ่าให้ หมดแผ่นดินโลก ทั้งยังอัญเชิญปฤถิ หรือแม่พระธรณี (เทศะ) และเทยาส หรือฟ้าสวรรค์ (กาละ) มาเป็นพยานใน การประกาศปฏิญาณครั้งนี้ [10]

“ปฤถิและเทยาสเป็นพยานแก่เรา เราขอสาบานว่าจะฆ่าทุกตัวที่ได้พบเห็นนับแต่บัดนี้เป็นต้นไป จะฆ่ามันให้หมด แผ่นดินโลกเพื่อขจัดความผิดของมันที่กระทำแก่มาน โอเอ๋ย อ้ายสัตว์ร้าย มันช่างน่ารังเกียจคอ ประมัทธวานาไม่น่าจะอายุสั้นถึงเพียงนี้ นางตายเสียแล้ว เราจะอยู่ต่อไปได้อย่างไรเมื่อขาดนาง ประมัทธวานา เรารักเธอเท่าชีวิตของเรา เรารักเธอ ได้อินใหม่”

ขณะที่ Sun Tzu ให้ความเห็นว่า บางทียุทธวิธีในการทำสงครามก็ขึ้นอยู่กับผู้บังคับบัญชาด้วยว่า เขาจะสามารถประยุกต์ใช้ในแต่ละบริบทเพื่อป้องกันเกิดประสิทธิผลมากน้อยแค่ไหน ยุทธวิธีที่มีอยู่ในตำรานั้นอาจมีไม่มาก ทว่ายุทธวิธี โดยอ้อมอันเกิดจากที่ผู้บัญชาการรู้จักประยุกต์ใช้หลักการทำสงครามอย่างสร้างสรรค์กลับมีมหาศาล วลี “inexhaustible as Heaven and Earth” [ไร้ขอบเขตประหนึ่งสรวงสวรรค์และปฐพีพิภพ] ในข้อความที่จะนำเสนอต่อจากนี้ สะท้อนทัศนคติของชาวจีนแต่ปางบรรพ์ที่ว่า กาลและเทศะไม่อาจแยกออกจากกันได้

“Indirect tactics, efficiently applied, are inexhaustible as Heaven and Earth, unending as the flow of rivers and streams; like the sun and moon, they end but to begin anew; like the four seasons, they pass away to return once more.” [6]

ในสมัยสามก๊ก ขณะที่พระเจ้าเล่าปี่ กวนอู และจางเฟยร่วมพิธีสาบานว่า ทั้งสามจักเป็นพี่น้องร่วมทุกข์ร่วมสุขจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ได้มีคำกล่าวว่า แม้พวกเขาจะบังเกิดในครอบครัวที่แตกต่างกัน แต่ก็ขอยู่เคียงข้างกันทั้งในยามทุกข์ยากและในเวลาต้องเผชิญกับภัยอันตราย แม้จะไม่ถือกำเนิดในวันเวลาอันเดียวกัน กระนั้นก็ขอได้จับชีวาลงอย่างพร้อมเพรียงกัน พระกาล (Heaven) ผู้กำหนดสรรพสิ่ง และพระเทศ (Earth) ผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งย่อมประจักษ์นำหน้หทัยของพวกเขา

“We three - Liu Bei, Guan Yu, and Zhang Fei - though of different families, swear brotherhood, and promise mutual help to one end. We will rescue each other in difficulty; we will aid each other in danger. We swear to serve the state and save the people. We ask not the same day of birth, but we seek to die together. May Heaven, the all-ruling, and Earth, the all-producing, read our hearts; and if we turn aside from righteousness or forget kindliness, may Heaven and Human smite us!” [13]

ส่วนในวรรณกรรมจีนเรื่อง “ไซอิ๋ว” ระหว่างพระถังซำจั๋งกับคณาสาณศิษย์นำพระคัมภีร์ที่พระพุทธเจ้าประทานให้กลับสู่ประเทศจีนก็เกิดอุบัติเหตุขึ้นทำให้กล่องบรรจุพระคัมภีร์ตกลงในแม่น้ำ พระถังซำจั๋งจึงสั่งให้สาณศิษย์เก็บ พระคัมภีร์ไปฝั่งแดดบนก้อนหิน คอยให้แห้งสนิทจึงนำมาบรรจุในกล่องตามเดิม ขณะเก็บพระคัมภีร์ตอไปเปียกๆที่เป็น ศิษย์ผู้น้องบังเอิญทำกระดาดใบหนึ่งซึ่งติดอยู่กับก้อนหินฉีกขาดจากต้นฉบับ พระถังซำจั๋งเห็นเช่นนั้นก็รู้สึกไม่สบายใจ อย่างมาก ซุนหงอคงศิษย์ผู้พี่ลอบปลอมพระอาจารย์ของตนว่า แม้กระทั่งกาลและเทศะก็ได้สมบูรณ์กันหนักรหนา [Heaven and Earth themselves are not more complete] ที่พระคัมภีร์ไม่บริบูรณ์ก็เพราะมันสมควรเป็นเช่นนั้น มาตั้งแต่ต้น หาใช่เพราะอุบัติเหตุตกน้ำไม่ ไฉนท่านอาจารย์ต้องกังวลเรื่องนั้นอีกเล่า

“These scriptures are now just as intact as they were intended to be. Heaven and Earth themselves are not more complete. The part now broken off contained a secret refinement of doctrine that was not meant for transmission, and no care on your part could have prevented this accident.” [14]

สำหรับ Joseph Campbell นักวิชาการชื่อดังชาวอเมริกัน ทัศนะของคานท์ว่าด้วยเรื่องประสบการณ์ทั้งปวงของมนุษย์ถูกจำกัดด้วยกาลและเทศะน่าประทับใจมาก กล่าวคือ “คานท์ (Kant) บอกเราว่าประสบการณ์ทั้งปวงของเราถูกจำกัดด้วยกาลและเทศะ ประสบการณ์ทั้งหลายเกิดขึ้นภายในขอบเขตของเทศะ และเกิดขึ้นในห้วงแห่งกาละ” [15]

ส่วนภาพยนตร์เจียบเรื่อง “Sunrise: A Song of Two Humans” (ค.ศ. 1927) ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในภาพยนตร์อมตะของโลก ปรากฏข้อความสะท้อนสัมพันธ์ภาพอันแน่นแฟ้นระหว่างกาละกับเทศะ ตลอดจนพลังครอบงำที่พระกาลและพระเทศมีต่อสรรพชีวิตบนผืนแผ่นดินโลก ทำนองว่า ไม่ว่าจะในเทศะใด ๆ ภายใต้กาละแห่งพระอาทิตย์ขึ้นและตก ชีวิตจักยังคงเหมือนกันอยู่เสมอ บ้างขมขื่น บ้างก็หวานซึ่งจริงใจ

“For wherever the sun rises and sets, in the city’s turmoil or under the open sky on the farm. Life is much the same; sometimes bitter, sometimes sweet.” [16]

จะเห็นได้ว่า สัมพันธภาพระหว่างกาลและเทศะนั้นแฝงเสียจนกระทั่งมีอาจแยก 2 ปัจจัยนี้ออกจากกันได้ ยิ่งยง อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ นักฟิสิกส์ชื่อดังชาวเยอรมันกล่าวว่า เรา “จะพูดถึง Space โดยปราศจาก Time ไม่ได้ ฉะนั้น Space-Time จึงเขียนเหมือนเป็นคำ ๆ เดียวกัน โดยมีเครื่องหมายไฮเพนคั่นเท่านั้น” [1]

อิทธิพลที่กาลและเทศะมีต่อความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์

ในกรณีความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ประการแรก ๆ คือ ท่านถือกำเนิดมาถูกกาลและประธานาธิบดีโฮจิมินห์ถือกำเนิดในสถานภาพที่เวียดนามสูญเสียเอกราชเนื่องจากตกเป็นเมืองอาณานิคมของฝรั่งเศส ประชาชนดำรงชีพด้วยความลำบากยากเข็ญและถูกชาวต่างชาติปฏิบัติอย่างอธรรมเยี่ยงทาสทาสิบนพื้นแผ่นดินที่เป็นมาตุภูมิของพวกเขาเอง สถานภาพที่กล่าวมาเปิดโอกาสให้ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบที่ตนสมควรมีต่อชาติบ้านเกิด ด้วยเหตุนี้ ประธานาธิบดีโฮจิมินห์จึงตัดสินใจออกเดินทางไปต่างประเทศเมื่อ ค.ศ. 1911 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาแนวทางกอบกู้เอกราชแห่งชาติและปลดปล่อยประชาชนเวียดนาม จวบกระทั่งกลับมาดำรงตำแหน่งผู้นำสูงสุดของเวียดนาม และประสบความสำเร็จระหว่างบริหารประเทศยิ่งที่ชาวโลกได้ประจักษ์ ถ้าหากประธานาธิบดีโฮจิมินห์ถือกำเนิดในยุคสมัยที่เวียดนามเป็นอิสระ และประชาชนใช้ชีวิตความเป็นอยู่อย่างร่มเย็นผาสุก เราก็อาจไม่ได้เห็นภาพลักษณะของท่านในฐานะผู้นำยิ่งใหญ่ระดับโลกดังที่เคยเป็นมา เพราะ “กล่าวกันว่าผู้นำ คือ คนที่มองเห็นสถานการณ์ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และก้าวไปเป็นผู้นำในสถานการณ์นั้น” [15]

ระหว่างเคลื่อนไหวด้านการเมืองเพื่อกอบกู้เอกราชแห่งชาติ ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ประกอบวีรกรรมนานับประการที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในแต่ละยุคสมัย ยังให้ท่านประสบความสำเร็จอย่างดียิ่งสำหรับบทความฉบับนี้ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประกอบเพียง 3 ตัวอย่าง จากเหตุการณ์ที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ก่อตั้งพรรคการเมืองของเวียดนาม ค.ศ. 1930 เรื่องที่ท่านเดินทางกลับเข้าไปประเทศเพื่อบริหารขบวนการปฏิวัติเวียดนามใน ค.ศ. 1941 ตลอดจนเหตุการณ์ที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ประกาศอิสรภาพและสถาปนาประเทศเวียดนามเมื่อวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1945 ตามลำดับ ดังนี้

ในช่วง ค.ศ. 1929 สถานการณ์การเมืองในประเทศเวียดนามมีความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ชาวเวียดนามตื่นตัวกับกระแสการเมืองมากขึ้น และเริ่มหันมาสนใจแนวทางการกอบกู้เอกราชแห่งชาติของประธานาธิบดีโฮจิมินห์อย่างจริงจัง ประจักษ์จากที่มีองค์กรรักชาติถึง 3 องค์กรได้ก่อตั้งขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้้องค์กรรักชาติทั้ง 3 องค์กรจะมีเป้าหมายกอบกู้เอกราชแห่งชาติโดยอาศัยกำลังของประชาชนเวียดนามเป็นสำคัญ แต่กลับบริหารขบวนการ รักชาติของประชาชนเวียดนามในลักษณะช่วงชิงความเป็นที่หนึ่ง จนก่อบังเกิดความขัดแย้ง และแตกแยกกันอย่างรุนแรง ขณะนั้น ประธานาธิบดีโฮจิมินห์กำลังพำนัก และเคลื่อนไหวการเมืองอยู่ในสยาม เมื่อท่านทราบถึงสภาพภายในประเทศ ก็รีบรายงานต่อองค์กรนานาชาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องทันที ผู้นำเวียดนามแสดงความกังวลที่ในประเทศมีองค์กรรักชาติถึง 3 องค์กร ท่านเน้นย้ำว่าความแตกร้าวระหว่างกลุ่มต่าง ๆ จะนำขบวนการปฏิวัติไปสู่ความหายนะ ดังนั้น การจัดตั้งพรรคการเมืองที่เป็นเพียงหนึ่งเดียวนับเป็นภารกิจสำคัญและเร่งด่วนที่สุด [17]

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา ช่วงปลาย ค.ศ. 1929 ประธานาธิบดีโฮจิมินห์จึงออกจากสยามเดินทางไปเกาะฮ่องกง เพื่อเตรียมการประชุมรวม 3 องค์กรรักชาติให้เป็นพรรคการเมืองเพียงหนึ่งเดียวของประเทศเวียดนาม การประชุมจัดขึ้นอย่างเป็นทางการระหว่างวันที่ 3-7 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1930 ที่เกาะฮ่องกง คณะผู้แทนจากองค์กรรักชาติทั้ง 3 องค์กร เห็นด้วยกับข้อเสนอแนะของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ที่จะยุบรวมองค์กรฯ ทั้งสามให้เป็นพรรคการเมืองเพียงหนึ่งเดียว และทำหน้าที่บริหารขบวนการปฏิวัติเวียดนามโดยตรง

เหตุการณ์ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ก่อตั้งพรรคการเมืองของเวียดนามขึ้นใน ค.ศ. 1930 มีความหมายทั้งทางด้านกลยุทธ์และทางด้านยุทธศาสตร์สำหรับขบวนการปฏิวัติเวียดนาม ภายใต้การบริหารจัดการของพรรคการเมืองที่ก่อตั้งโดยประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ขบวนการต่อสู้ของประชาชนมีระบบ และดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การก่อตั้งพรรคฯ ยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ที่ประเมินสถานการณ์ภายในประเทศได้อย่างแม่นยำ ตลอดจนมีการกระทำที่เหมาะสมกับกาลและ อันเป็นคุณสมบัติที่ไม่มีบุรุษเวียดนามร่วมสมัยรูปนามใดจะสามารถเทียบเคียงได้

ค.ศ. 1939 สงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่างฝ่ายพันธมิตรกับฝ่ายฟาสซิสต์ได้เปิดฉากขึ้น ทำให้ความสมดุลอำนาจระหว่างกลุ่มประเทศมหาอำนาจผันแปร ทั้งยังเปิดโอกาสให้ประชาชนอาณานิคมในภาคพื้นตะวันออกลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อกอบกู้เอกราชแห่งชาติ ช่วงกลางเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1940 ฟาสซิสต์เยอรมันโจมตีฝรั่งเศส และสามารถควบคุมกรุงปารีสสำเร็จ ส่งผลให้รัฐบาลฝรั่งเศสต้องยินยอมจำนนฟาสซิสต์เยอรมันอย่างไร้เงื่อนไข ขณะเดียวกัน ฟาสซิสต์ญี่ปุ่นก็เข้ามาควบคุมคาบสมุทรอินโดจีนแทนเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส การที่ฝรั่งเศสอ่อนเพลียภาพลงเป็นเงื่อนไขเอื้ออำนวยต่อการกอบกู้เอกราชแห่งชาติของเวียดนาม

ณ ขณะนั้น ประธานาธิบดีโฮจิมินห์กำลังเคลื่อนไหวด้านการเมืองอยู่ในประเทศจีน เมื่อท่านได้ทราบข่าวก็รีบวางแผนกลับเข้าไปประเทศเพื่อบริหารประชาชนก่อนการจลาจลกบฏเอกราช ท่านยืนยันอย่างหนักแน่นว่า “นี่เป็นโอกาสอันดีสำหรับการปฏิวัติเวียดนาม เราต้องหาทุกวิถีทางกลับเข้าไปประเทศ เพื่อคว้าโอกาสนี้เอาไว้ การเชื้องข้า ณ เพลานี้ถือเป็นโทษต่อการปฏิวัติ” [18] ดังนั้น ถึงแม้การเดินทางกลับเข้าไปประเทศจะเต็มไปด้วยอุปสรรคเนื่องจากฝ่ายตรงข้ามพยายามขัดขวาง ทว่าประธานาธิบดีโฮจิมินห์ยังคงมุ่งมั่นกลับสู่มาตุภูมิ ท่านอย่างเข้าไปดินแดน บ้านเกิดสำเร็จเมื่อวันที่ 28 มกราคม ค.ศ. 1941 นับเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องและสะท้อนวิสัยทัศน์อันยาวไกลของผู้นำเวียดนาม ภายใต้การบริหารของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ เวียดนามเริ่มสู่ช่วงเตรียมความพร้อมสำหรับการจลาจลเป็นเวลา 4 ปีตั้งแต่ ค.ศ. 1941-1945 และเป็นหนึ่งในเงื่อนไขทำให้ขบวนการปฏิวัติเวียดนามประสบผลสำเร็จใน เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1945

การที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ตัดสินใจบริหารประชาชนเวียดนามก่อนการจลาจลกบฏเอกราชแห่งชาติ ตลอดจนประกาศอิสรภาพและสถาปนาประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามขึ้นอย่างเป็นทางการในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1945 ก็นับเป็นการกระทำที่ถูกกาลเอื้ออำนวยเรื่องหนึ่ง เหตุผล คือ นับตั้งแต่ที่ฟาสซิสต์ญี่ปุ่นไหลบ่าเข้ามาควบคุมคาบสมุทรอินโดจีนแทนฝรั่งเศส ญี่ปุ่นก็กลายเป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งของเวียดนาม ครั้นกำลังฟาสซิสต์ญี่ปุ่นอ่อนแอลงในช่วงท้ายของสงครามโลกครั้งที่ 2 และต่อมายอมจำนนฝ่ายพันธมิตรอย่างเร็วเมื่อใน ค.ศ. 1945 เป็นโอกาสอันดีที่ชาวเวียดนามจะกบฏเอกราชแห่งชาติ ส่วนเหตุผลที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ประกอบพิธีประกาศอิสรภาพของเวียดนาม และสถาปนาประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามทันทีที่สามารถกบฏเอกราชจากฟาสซิสต์ญี่ปุ่นก็เพราะ เพลานั้นกำลังฟาสซิสต์ญี่ปุ่นที่อยู่ในเวียดนามเป็นอัมพาตทั้งหมด ขณะเดียวกันทหารของเจียงไคเช็คและทหารอังกฤษซึ่งฝ่ายพันธมิตรมอบหมายให้เข้าไปควบคุมฟาสซิสต์ญี่ปุ่นในเขตภาคเหนือและภาคใต้ของเวียดนามยังมาไม่ถึง เวทีการเมืองเวียดนามอยู่ในสภาวะว่างเปล่าไร้รัฐบาลบริหาร ประธานาธิบดีโฮจิมินห์จึงสบโอกาสเปิดตัวรัฐบาลการปฏิวัติในฐานะรัฐบาลบริหารประเทศเวียดนามเพียงหนึ่งเดียว ด้วยเหตุนี้ ภายหลังแม้ทหารของเจียงไคเช็คและทหารอังกฤษจะเข้ามาประจำการในเขตภาคเหนือและภาคใต้ของเวียดนาม แต่ก็มิอาจกระทำการใด ๆ ที่เกินเลยหน้าที่การควบคุมฟาสซิสต์ญี่ปุ่นดังที่ฝ่ายพันธมิตรมอบหมาย ขณะที่รัฐบาลของประธานาธิบดีโฮจิมินห์สามารถจัดการเจรจากับทหารทั้งสองฝ่ายในฐานะรัฐบาลบริหารประเทศเวียดนามอย่างเต็มภาคภูมิและถูกต้องตามกฎหมาย

สำหรับประเด็นอิทธิพลที่เทศะมีต่อความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์นั้น อาจกล่าวได้ว่า เรื่องที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ถือกำเนิดมาเป็นชาวเวียดนามนับเป็นความสำเร็จในเบื้องต้น เพราะการที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ถูกโอบล้อมอยู่ในเทศะที่เป็นดินแดนเวียดนาม ช่วยให้ท่านได้ซึมซับขนบประเพณีและวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าซึ่งบรรพบุรุษชาวเวียดนามสืบสานเรื่อยมาแต่อดีตกาลอันไกลโพ้น ไม่ว่าจะเป็นความรักชาติเหนือชีวา ประเพณีการต่อสู้กับศัตรูที่ ข้ามเข้ามารุกรานเพื่อธำรงรักษดินแดนมาตุภูมิยาวนานนับพัน ๆ ปี หรือจิตวิญญาณอันแกร่งกล้าที่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและภัยอันตรายทั้งปวง ฯลฯ Le Duan อดีตเลขาธิการอันดับหนึ่งของพรรคการเมืองของเวียดนาม กล่าวถึงประธานาธิบดี โฮจิมินห์ในสุนทรพจน์ไว้อาลัยที่ผู้นำเวียดนามถึงแก่กรรม ค.ศ. 1969 ว่า ขุนเขา สายธาร และดินแดนของเวียดนามได้ให้กำเนิดประธานาธิบดีโฮจิมินห์ และประธานาธิบดีโฮจิมินห์ก็เป็นผู้ทำให้ขุนเขา สายธาร และดินแดนของเวียดนาม เปล่งประกายโชติช่วง [19]

ความสำเร็จที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์พบประสบระหว่างเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อกบฏเอกราชแห่งชาติ ล้วนบังเกิดจากที่ท่านมีการกระทำอันเหมาะสมแก่เทศะ ในที่นี้จะนำเสนอตัวอย่างประกอบเพียง 3 ตัวอย่างพอให้เห็นภาพเท่านั้น ตัวอย่างที่ 1 คือ ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ริเริ่มขบวนการแสวงหาแนวทางกบฏเอกราชแห่งชาติด้วยการเดินทางไปสำรวจสภาพของประเทศฝรั่งเศส นี่เป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องและชาญฉลาด เนื่องจากฝรั่งเศสเป็นเจ้าอาณานิคมของเวียดนาม หากประธานาธิบดีโฮจิมินห์ประสงค์จะขับไล่ฝรั่งเศสสำเร็จ ก็จำเป็นต้องศึกษาและมีความรู้เกี่ยวกับฝรั่งเศส อย่างละเอียดถี่ถ้วน

ในช่วง ค.ศ. 1928 หลังจากตัดสินใจกบฏเอกราชแห่งชาติและพัฒนาประเทศตามระบอบสังคมนิยม ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ก็เริ่มทำการเผยแพร่และปลุกเร้าความรักชาติในคาบสมุทรอินโดจีน โดยเลือกสยามเป็นที่พำนักและเคลื่อนไหวทางการเมืองเพลานั้น สาเหตุที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์เลือกเคลื่อนไหวทางการเมืองในสยามแทนที่จะเป็นกัมพูชา หรือลาว ทั้ง ๆ ที่ 2 ประเทศดังกล่าวมีชายแดนติดกับเวียดนาม คือ เวียดนาม ลาว และกัมพูชาล้วนเป็นเมืองอาณานิคมของฝรั่งเศส ดังนั้น ฝรั่งเศสจึงติดตาม และควบคุมพฤติกรรมของกลุ่มนักเคลื่อนไหวการเมืองได้อย่างง่ายดาย ผิดกับสยามที่เป็นประเทศเดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ไม่ตกเป็นเมืองอาณานิคมของชาติตะวันตก ฝรั่งเศสจึงมีอาจแทรกแซงสถานการณ์ภายในของสยามดังที่ปฏิบัติกับเวียดนาม ลาว และกัมพูชาตามอำเภอใจ นอกจากนั้น สยามยังเป็นดินแดนที่ประชาชนเวียดนามอพยพเข้ามาอาศัยกันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นปัจจัยเอื้ออำนวยแก่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์

ทั้งในระหว่างเคลื่อนไหวทางการเมืองและในการจัดตั้งองค์กรรักชาติต่าง ๆ อนึ่ง ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ยังเชื่อมั่นด้วยว่า สยามและเวียดนามเป็นเพื่อนบ้านใกล้เคียงกัน ชาวสยามย่อมให้การสนับสนุนขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสของประชาชน เวียดนามเป็นแน่แท้ [20]

ครั้งประธานาธิบดีโฮจิมินห์กลับเข้าไปบริหารขบวนการปฏิวัติในประเทศเวียดนาม ค.ศ. 1941 ได้ตัดสินใจอาศัยและจัดสร้างฐานทัพในบริเวณภูเขาทางตอนเหนือของประเทศที่ติดกับชายแดนจีน-เวียดนาม ทั้งนี้ เพราะการเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่ในป่าดงพงไพรย่อมช่วยให้ฝ่ายปฏิวัติหลบหนีการไล่ล่าของทหารฝรั่งเศสและทหารญี่ปุ่นได้ง่าย ขณะเดียวกัน การเชื่อมสัมพันธ์มิตรระหว่างฝ่ายปฏิวัติเวียดนามกับทหารได้สังกัดของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและกำลังฝ่ายพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ดำเนินไปสะดวกและรวดเร็วกว่าสถานที่อื่นเป็นไหน ๆ ผู้เขียน “ชีวประวัติโฮจิมินห์” ให้ข้อมูลว่า “ช่วงเดือนเมษายน ท่านโฮจิมินห์ตัดสินใจข้ามเขตชายแดนไปยังอำเภอจิ้งซี เขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วง ประเทศจีนหลายครั้ง บางครั้งต้องปลอมแปลงตัวเป็นหมอพยากรณ์เพื่อเลี่ยงการติดตามของฝ่ายตรงข้าม ท่านได้รับความไว้วางใจของประชาชนผู้อาศัยอยู่ในบริเวณชายแดนจีน-เวียดนาม ชาวบ้านนับหลายสิบคนในหมู่บ้านยังร่วมสาบานกับประธานาธิบดีโฮจิมินห์ว่า จะเป็นพี่น้องร่วมทุกข์ร่วมสุขอยู่ด้วยกันตลอดไป” [18]

เป็นที่ชัดเจนว่า ทั้งกาลและเทศะต่างส่งผลกระทบโดยตรงต่อความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ เราจึงมีเหตุผลเพียงพอให้สรุปได้ว่า การที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ประสบความสำเร็จระหว่างเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อ กอบกู้เอกราชแห่งชาติและปลดปล่อยประชาชนเวียดนามนั้น เป็นผลจากที่ผู้นำเวียดนามได้ถือกำเนิดมาถูกกาล และก็มีภาระทำนุบำรุงการที่คู่ควรแก่เทศะและสอดคล้องกับสถานการณ์ในแต่ละยุคสมัย ปัจจัยกาลและเทศะมีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นในฐานะทรงคุณค่าต่อความสำเร็จของประธานาธิบดีโฮจิมินห์อย่างเท่าเทียมกัน

อภิปรายผล

นอกจากกรณีของประธานาธิบดีโฮจิมินห์แห่งประเทศไทยเวียดนาม ยังมีตัวอย่างอีกจำนวนมากที่ปัจเจกหรือกลุ่มปัจเจกประสบความสำเร็จเนื่องจากได้เกิดมาถูกกาล Josephe Campbell วิเคราะห์กรณีงูดนตรี เดอะ บิทเทิลส์ ว่า ที่ พวกเขา มีชื่อเสียงโด่งดังทั่วโลกก็เพราะก่อตั้งขึ้นในกาลที่เหมาะสม ถ้าหากพวกเขาปรากฏตัวเมื่อสัก 30 ปีก่อนหน้านั้น ดนตรีของพวกเขา ก็จะไม่น่าสนใจเลย “ด้วยเหตุผลบางอย่าง เขาตระหนักและเข้าใจยุคสมัยของเขาอย่างสมบูรณ์แบบ หากเขาปรากฏตัวขึ้นเมื่อสามสิบปีก่อนหน้า ดนตรีของเขาจะไม่น่าสนใจและเลือนรางหายไป วีรบุรุษของชุมชนจะตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ในยุคสมัยของเขา วง เดอะ บิทเทิลส์ ได้นำความลึกซึ้งทางจิตวิญญาณแบบใหม่มาสู่ดนตรีซึ่งเป็นที่นิยมของผู้คน” [15]

การศึกษาจำเพาะกรณีที่ปัจเจกประสบความสำเร็จเนื่องจากเกิดมาถูกกาล อาจไม่สะท้อนพลังครอบงำ สรรพชีวิตของพระกาลในแบบครบครัน อันที่จริง บุคคลที่ต้องล้มระส่ำระสายเพราะเกิดมาผิดกาลก็มีไม่น้อย ขงเบ้งในสมัยสามก๊กของประเทศจีนเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจ เขาเป็นบุรุษมีสติปัญญาหลักแหลม และมีความประสงค์จะกอบกู้ราชวงศ์อันให้หวนคืนสู่ความจำเริญเรืองดังดังในอดีตอีกครั้งหนึ่ง การที่ขงเบ้งตัดสินใจรับใช้พระเจ้าเล่าปี่ผู้มีอุดมการณ์การเมืองเช่นเดียวกับเขา ทำให้หลายคนเชื่อมั่นว่า ฝ่ายพระเจ้าเล่าปี่จะสามารถรวมก๊กทั้งสามให้เป็นปึกแผ่นอันหนึ่ง อันเดียวกัน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เมื่อสุมาเต็กโชนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงในยุคสามก๊กทราบเรื่องโดยตลอด ได้แต่อุทานขึ้นมาว่า “Though Sleeping-Dragon has found his lord, he has not been born at the right time. It is a pity.” [13]

ซิลเดอเรลลาเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะยอดนิยมของนักอ่านนิทานทั่วโลก แต่ดูเหมือนว่าผู้คนส่วนใหญ่จะสนใจจำเพาะความรักที่ลงเอยแบบหวานชื่นระหว่างตัวละครเอกซิลเดอเรลลากับเจ้าชายผู้สูงศักดิ์มากกว่าการเอาใจใส่รายละเอียดว่าด้วยพลังครอบงำสรรพสิ่งของกาล ศึกษาคติพจน์ของพระเจ้าโซโลมอนที่ว่า มีวาระสำหรับเรื่องราวทุกอย่างภายใต้ฟ้าสวรรค์ เพราะฉะนั้นเมื่อใดก็ตามที่ซิลเดอเรลลาฝ่าฝืนกติกาเรื่องกาล เธอย่อมต้องประสบความเดือดร้อน ซิลเดอเรลลามีหลายสำนวน ในที่นี้จะนำเสนอสำนวนของประเทศฝรั่งเศสประกอบ ตัวละครเอกซิลเดอเรลลากล่าวว่ามารดาแต่อาญายังน้อย บิดาของเธอแต่งงานใหม่กับหญิงม่ายที่มีลูกติดถึง 2 คน ซินเดอเรลลาต้องทำงานบ้านอย่างหนัก มีหน้าจ้ำ ยังถูกแม่เลี้ยงกับลูกสาวของนางเอารัดเอาเปรียบ เมื่อเจ้าชายทรงจัดงานเต้นรำ พี่สาวต่างมารดาของเธอได้รับเชิญไปร่วมงาน ซินเดอเรลลาเสียใจมากจนได้แต่รำไห้ แม่ทูนหัวจึงปรากฏตัวและเนรมิตปกทอกกับหนูเป็นรถม้าและเป็นคนขับรถพร้อมที่จะส่งเธอไปร่วมงานเต้นรำของเจ้าชาย แม่ทูนหัวยังเนรมิตเสื้อผ้าที่ซินเดอเรลลากำลังสวมใส่อยู่เป็นชุดที่สวยงาม พร้อมทั้งมอบรองเท้าแก้วคู่ที่สวยงามที่สุดในโลกแก่เธอ สิ่งที่แม่ทูนหัวย้ำเตือนซิลเดอเรลลาเป็นพิเศษ คือ เธอจะต้องกลับจากงานเต้นรำของเจ้าชายก่อนเที่ยงคืนเท่านั้น [21]

เมื่อซินเดอเรลลาไปถึงงานเต้นรำของเจ้าชาย ผู้ร่วมงานทุกคนให้ความสนใจเธอเป็นพิเศษเพราะพวกเขาไม่เคยพบเห็นสตรีโฉมงามอย่างนี้มาก่อน เจ้าชายทรงขอเต้นรำกับซินเดอเรลลา และทรงหลงใหลกิริยาที่เจ้าเสน่ห์ของเธอ งานเต้นรำของเจ้าชายจัดขึ้นภายในเวลา 2 วันติดต่อกัน ซินเดอเรลลาไปร่วมงานทั้ง 2 ครั้ง แต่ในครั้งที่ 2 เธอพลัดเพลินกับความอ่อนโยนของเจ้าชายจนลืมเวลา กระทั่งนาฬิกาตี 12 ครั้ง เธอรู้สึกตกใจสุดขีดรีบออกจากงานเลี้ยง ซินเดอเรลลา กลับมาถึงบ้านในสภาพเหน็ดเหนื่อยเต็มที่ เสื้อผ้าที่สวยงามกลับกลายเป็นชุดเดิม ส่วนรถม้าและส่วนประกอบอื่น ๆ ก็พลอยหายไปด้วยเช่นเดียวกัน [21]

เป็นที่ชัดเจนว่า กาละมีพลังครอบงำสรรพสิ่งบนโลกพิภพ ในกรณีของซินเดอเรลลา พระกาลจะคงความเป็นสภาพสตรีโฉมงามที่แต่งตัวด้วยชุดสวยหรู กับทั้งมีรถม้าและผู้ติดตามแบบครบครันของเธอเอาไว้จำเพาะช่วงเวลา ก่อนเที่ยงคืนเท่านั้น นี่เป็นกติกาก่อนที่ซินเดอเรลลาต้องเคารพและปฏิบัติตามอย่างเข้มงวด เพราะเมื่อใดก็ตามที่เธอฝ่าฝืนกฎ ทุกอย่างจะแปรสภาพเป็นอื่นและอยู่เหนือการควบคุม แม้กระทั่งแม่ทูนหัวก็ช่วยอะไรเธอไม่ได้

ที่นี่ เราก็มาศึกษากรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จเนื่องจากมีการกระทำอันไม่คู่ควรแก่เทศะกันเสียบ้าง “ฮีโตปเทศ” มีข้อความว่า “พิน ผม เล็บ และมนุษย์ ถูกถอนเลื่อนย้ายจากสถานที่สมควรแก่กันเสียหามาไม่; ผู้มีภูมิรู้ทราบข้อนี้ชัดแล้ว จึงไม่ควรละทิ้งถิ่นประเทศของตน.” และ “จะระแคะระคาย, ขึ้นจากน่านน้ำแล้วก็หมดอำนาจ. ความจริงแม้สิ่งพระราชพลุดอกจากปามา, ก็เท่ากับสุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่ง.” [9]

การตนิยายยังมีเรื่องเล่าหลายสำนวนที่สื่อนัยยะถึงอิทธิพลของเทศะ “อิทา” และ “สิงหวิกรม” เป็นตัวอย่างที่น่าสนใจในเรื่อง “อิทา” ท้าวอิธราทูลขอเข้าไปในสวนขวัญของพระแม่อุมาที่ตั้งอยู่เชิงเขาไกรลาส พระอุทยานแห่งนี้เป็นที่หวงห้ามมิให้ผู้ใดกล้ากรายเข้าไป เพราะเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่พระศิวะเจ้าและพระมหาเทวีทรงใช้เป็นที่พักผ่อนสำราญพระทัยด้วยกัน พระศิวะเจ้าเคยตรัสสาปสรไว้ว่า “บุรุษใดบังอาจล่วงล้ำเข้าไปในเขตสวนขวัญแห่งนี้ ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม จะต้องกลายเป็นนารีไปทันที” [10] ครึ่งหนึ่ง ท้าวอิธราทูลและข้าราชการบริพารทูลขอเข้าไปสู่เขต สวนศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้โดยไม่รู้ตัว จึงต้องคำสาปของพระศิวะเจ้าจนกลายเป็นนารีในฉับพลัน

ส่วนเรื่อง “สิงหวิกรม” กล่าวถึงจอมโจรชื่อสิงหวิกรมประกอบอาชีพเป็นโจร เขามีทรัพย์สมบัติมั่งคั่งซึ่งถ้าหากจะใช้ไปอีกสิบชาติก็ยังคงเหลือ แต่ครั้นย่างเข้าวัยชรา สิงหวิกรมเริ่มตระหนักได้ว่า วัตถุรอบกายไม่อาจยังชีพของเขาไว้ได้ เขาตัดสินใจบูชาพระจิตคุปต์ด้วยจิตใจอันแน่วแน่ ทำให้พระจิตคุปต์ทรงพอพระทัย ทรงแนะนำให้สิงหวิกรมไปอาศัยในดินแดนศักดิ์สิทธิ์แห่งพระศิวะเจ้าซึ่งจะช่วยให้เขาหลบหลีกภัยได้ เพราะครั้งพระศิวะเจ้าทรงโปรดปรานพระเศวตมุนี ได้ประทานพรแก่พระเศวตมุนีว่า จะมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายไร้อันตรายทุกประการ บริเวณที่พระเศวตมุนีอาศัย คือ พาก ผึ่งซ้ายของแม่น้ำตรังคินี จึงเป็นเขตปลอดภัยจากพระยายมราช พระจิตคุปต์ตอกย้ำกับสิงหวิกรมหลายครั้งว่า เขาจะปลอดภัยต่อเมื่ออาศัยจำเพาะในปากผึ่งซ้ายของแม่น้ำตรังคินีเท่านั้น ครั้นพระยายมราชทรงหาทางจับตัวสิงหวิกรมนำกลับไปยามโลก เนื่องจากเวลาอาศัยในมนุษย์โลกของเขาได้สิ้นสุดลงแล้ว ทรงรับสั่งให้นางขฤดาจ้อปสรสวรรค์ไปยั่วชวนสิงหวิกรมจนเขาขาดสติ นางขฤดาจ้อชวนสิงหวิกรมลงไปอาบน้ำในแม่น้ำด้วยกัน จากนั้น นางอัสพรก็แกล้งว่าจ้างจากปากผึ่งซ้ายออกไป และทำทีประหนึ่งจะจมน้ำ สิงหวิกรมได้ยินเสียงนางร้องขอความช่วยเหลือ รีบช่วยชีวิตนางและพูงเข้าปริมผึ่งที่ตรงข้ามกับสถานที่ที่เขาหลบหลีกภัย เป็นโอกาสให้พระยายมราชเหวี่ยงยมบาตคล้องดวงปราณของเขานำกลับไปยมโลกสำเร็จ [10]

การตนิยายทั้ง 2 เรื่องดังกล่าวข้างต้นเป็นบทเรียนที่ใช้เตือนสติมนุษย์ว่า หากหลงเข้าไปในเขตแดนที่ไม่ใช่เทศะสำหรับตน พวกเขาอาจประสบภัยอันตรายที่เกินเลยการควบคุมทั้งหมด ในกรณีของท้าวอิธราทูล หากพระองค์ไม่เสด็จเข้าไปในเขตพระอุทยานศักดิ์สิทธิ์ในพระแม่อุมา พระองค์ย่อมไม่ต้องคำสาปสรรของพระศิวะจนกลายเป็นสตรีเพศ ส่วนสิงหวิกรม ถ้าหากเขาดำรงชีพอย่างมีสติกว่านี้ ไม่หลงข้ามเข้ามาปากผึ่งขวาของแม่น้ำตรังคินี ไม่ว่าพระยายมราชจะทรงอำนาจอัน น่าสะพรึงกลัวฉันทใด ก็ทำอันตรายแก่เขาไม่ได้

ทางคติชนวิทยาเชื่อว่า ตัวเลข “3” มีความหมายศักดิ์สิทธิ์และทรงพลัง ในกฎเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน (Epic Laws of Folk Narrative) รวม 13 ข้อของนักคติชนวิทยาชาวเดนมาร์ก ชื่อ เอกเซล โอลริก มีกฎข้อหนึ่งเกี่ยวกับจำนวนสาม (The Law of Three) ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมมุขปาฐะทั้งจากปากผึ่งตะวันตกและในดินแดนตะวันออกหลายสำนวน ทั้งนี้ เพราะคลานคล้อยไปตามความเชื่อที่ว่า ธรรมชาติจัดสร้างระบบของตัวเองขึ้นด้วยการอาศัยจำนวนสาม มนุษย์แต่ ดึกดำบรรพ์จึงตระหนักทั้งเรื่องยมโลก มนุษย์โลก และสวรรค์โลกอย่างพร้อมเพรียงกัน และเราก็มีทั้งอดีตกาล ปัจจุบันกาล และกอนาคตกาลไว้ให้ไตร่ตรองพิจารณาเป็นเวลานาน [22]

Paramahansa Yogananda กล่าวถึงการสำแดงธรรมชาติทั้งสามด้านของพระเป็นเจ้าในรูปของตรีมูรติ ตามความเชื่อทางฮินดูว่า “ธรรมชาติทั้งสามด้านของพระเป็นเจ้าเช่นที่ทรงสำแดงให้เห็นในโลกแห่งวัตถุธาตุนี้ คัมภีร์ของทางฮินดูสื่อออกมาในรูปของตรีมูรติ คือ พระพรหม-ผู้สร้าง พระวิษณุ-ผู้รักษา และพระศิวะ-ผู้ทำลายและผู้ฟื้นฟู โดยที่ กิจทั้งสามประการขององค์ตรีมูรตินี้จะสำแดงผ่านสรรพสิ่งที่อุบัติขึ้นจากคลื่นแสงโดยไม่มีสะดุดหยุดยั้ง” นอกจากนั้น ยังเทียบเคียงพระเจ้าในศาสนาคริสต์ที่ทรงเป็นตรีเอกานุภาพ ประกอบด้วย พระบิดา พระบุตร และพระจิต ว่าเทียบได้กับ สัต ตต โอม ในคัมภีร์ของทางฮินดูแห่งชมพูทวีป ตัวเลข “3” ยังปรากฏในพระประวัติของพระศาสดาเอกของโลก เยี่ยงพระพุทธเจ้าและพระเยซูในลักษณะคล้าย ๆ กัน คือ การทดสอบทดลองสำหรับพระพุทธเจ้าและพระเยซูบังเกิดขึ้น 3 ครั้ง และประกอบด้วย 3 ประการเหมือนกัน [8, 15]

ตัวอย่างที่กล่าวมาอาจยังไม่สะท้อนความหมายศักดิ์สิทธิ์และพลังของตัวเลข “3” ในแบบครบครัน แต่ทว่า อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้เชื่อได้ว่า ที่บรรพชนของเราเคารพระบบที่เป็นองค์สามนั้นมีใช้เรื่องไร้เหตุผล ในมิติแห่งปัจเจก ดูเหมือนว่าจำเพาะ 2 ปัจจัย คือ กาลและเทศะยังไม่หนักแน่นพอที่จะยังความสำเร็จให้กับคุณนั้นได้ ปัจจัยทำให้คน ๆ หนึ่งบรรลุผลสำเร็จสมควรประกอบด้วยสามประการมิใช่ของ ในยุคสามก๊ก พระเจ้าเล่าปี่ทรงดำเนินไปหาขงเบ้งในที่พำนักของเขาสู่ถึง 3 ครั้ง เพื่อเชิญชวนขงเบ้งมาเป็นที่ปรึกษาให้กับพระองค์ ครั้นขงเบ้งตอบตกลงด้วยความยินดี ก็ได้กล่าวเสริมขึ้นมาว่า พระเจ้าเล่าปี่ต้องทำให้สถานภาพสามก๊กบังเกิดขึ้นให้ได้ ด้วยการยึดครอง 1 ใน 3 ปัจจัยที่ยังให้ทุก ๆ การกระทำบรรลุผล ประกอบด้วย ปัจจัยกาล (Heaven) ปัจจัยเทศะ (Earth) และปัจจัยมนุษย์ (Human) “Should you wish to take the over lordship, you will yield to Cao Cao in the north till the time of Heaven become, to Sun Quan in the south till the Earth may become favorable. You, General, will be the lord of Human and complete the trinity.” [13]

สำหรับการพิจารณาความสำเร็จของปัจเจกบุคคล รายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยมนุษย์ในองค์สามอาจแตกต่างจากที่กล่าวมาเล็กน้อย คำว่า “Human” ที่ขงเบ้งพูดถึงหมายถึงเป็นนัยถึงฐานมวลชนที่พระเจ้าเล่าปี่จำต้องอาศัยระหว่างสรรสร้างราชอาณาจักรของพระองค์ ส่วน “Human” ที่เป็นปัจจัยยังความสำเร็จให้กับปัจเจกชนคนใดคนหนึ่งหมายถึงคุณสมบัติและศักยภาพที่ปัจเจกชนคนนั้นมีไว้ในครอบครอง ในกรณีของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ถ้าหากผู้นำเวียดนามเพียงถือกำเนิดมาถูกกาลและ หรือมีการกระทำที่คู่ควรแก่เทศะ แต่กลับไม่มีคุณสมบัติและศักยภาพเพียงพอที่จะแบกรับหน้าที่เป็นผู้นำสูงสุดในขบวนการปฏิวัติเวียดนาม ท่านก็อาจไม่ประสบผลสำเร็จถึงขั้นเป็นผู้นำยิ่งใหญ่ระดับโลกเยี่ยงที่ประจักษ์กันอยู่ทุกวันนี้ “โหโตปเทศ” [9] มีข้อความว่า “แม้คิดเห็นเป็นวาทนา ก็ไม่ควรหย่อนความเพียรของตนเสีย; เมล็ดงา ถ้าคนไม่ใช้ความพยายาม (คั้นบีบ) แล้ว ทำอย่างไรจึงจะได้น้ำมันงามาเล่า” และ “แท้จริงการทั้งมวลย่อมสำเร็จด้วยความเพียรพยายาม มิใช่ด้วยความคึกคึก เนื้อกวางจะวิ่งเข้าปากของสัตว์ซึ่งกำลังนอนหลับอยู่หาไม่เทียว”

กล่าวโดยสรุป คือ ความสำเร็จที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์พบประสบระหว่างเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อกอบกู้เอกราชแห่งชาติและปลดปล่อยประชาชนเกิดจาก 3 ปัจจัยหลัก คือ ผู้นำเวียดนามได้ถือกำเนิดมาถูกกาล ท่านมี การกระทำอันคู่ควรแก่เทศะและสอดคล้องกับการการณ์ในแต่ละยุคสมัย ที่สำคัญไม่น้อยไปกว่านั้น ประธานาธิบดีโฮจิมินห์มีศักยภาพและครอบครองคุณสมบัติหลายประการที่ชาวเวียดนามร่วมยุคสมัยเดียวกับท่านไม่มี ทำให้ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ผู้บริหารสูงสุดของประเทศอย่างดียิ่งเยี่ยมชนิดที่ไม่มีชาวเวียดนามรูปนามใดสามารถทำเสมอเหมือน

References

- [1] Panikkar, R. (1998). *Kāla* (K. Attagara, Trans). Bangkok: Nanmeebooks. (In Thai).
- [2] Thang, M. Q. (2010). *Ho Chi Minh: A man for a new life*. Hanoi: National Political Publishing House. (In Vietnamese).
- [3] The Royal Institute of Thailand. (2013). *Thai dictionary by the Royal Institute 2013*. (2nd ed.). Bangkok: Nanmeebooks Publications. (In Thai).
- [4] Dokbua, F. (2012). *Indian philosophy*. Bangkok: Siam Parithas Publishing. (In Thai).
- [5] Collins. (2009). *Collins cobuild advanced dictionary*. Singapore: Seng Lee Press. (In English).
- [6] Tzu, S. (1910). *The art of war* (L. Giles, Trans). UK: A Puppet Press Classic. (In English).
- [7] Freke, T. and Gandy, P. (2008). *The Hermetica: The lost wisdom of the Pharaohs* (K. Attagara, Trans). Nonthaburi: Amarin Printing and Publishing. (In Thai).
- [8] Yogananda, P. (2011). *Autobiography of a Yogi*. Nonthaburi: Amarin Printing and Publishing. (In Thai).

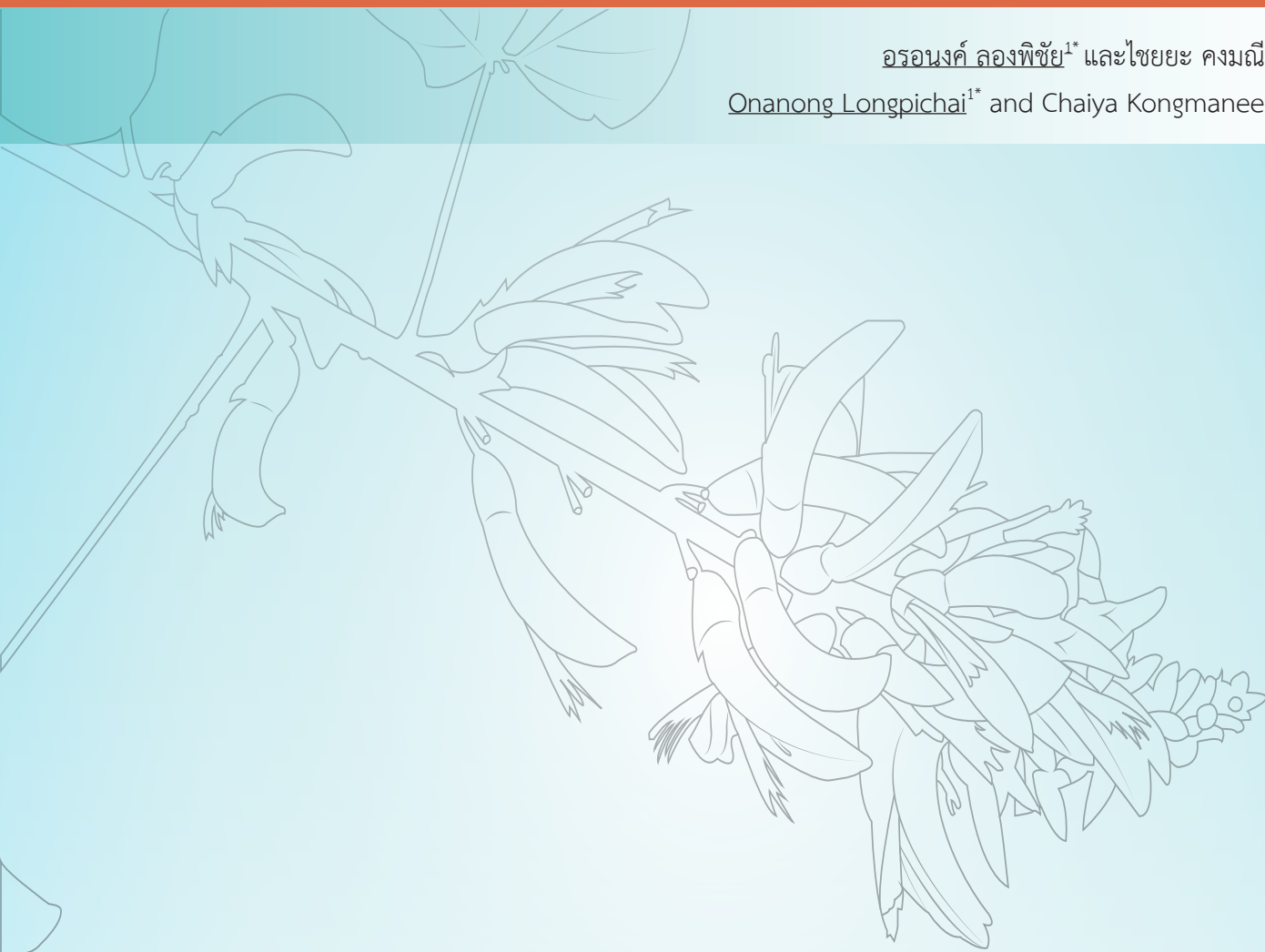
- [9] Sathiankoset - Nakapratheep. (2008). *Hitopadesa*. Bangkok: Siam. (In Thai).
- [10] Yaemnatda, S. (2547). *Indian tales*. Bangkok: Parbpim Printing. (In Thai).
- [11] Praphananda, S. and Manchester, F. (2010). *Upanishads* (K. Attagara, Trans). Nonthaburi: Amarin Printing and Publishing. (In Thai).
- [12] N.M.S. (2000). *The tales of Vetala*. Bangkok: Bangkok Book. (In Thai).
- [13] Guanzhong, L. (2005). *The romance of three kingdoms* (B. Taylor, Trans). USA: Silk Pagoda. (In English).
- [14] Ch'êng-ên, W. (1970). *Monkey: Folk novel of China* (A. Waley, Trans). New York: GrovePress. (In English).
- [15] Cambell, J., & Moyers, B. (2008). *The power of myth* (B. Boonsong, Trans) (2nd ed.). Nonthaburi: Amarin Printing and Publishing. (In Thai).
- [16] F. W. Murnau. (Director). (1927). *Sunrise: A song of two humans* [Film]. Hollywood, California: 20th Century Fox. (In English).
- [17] Khunudom, W. (n.d.). *President Ho Chi Minh*. Nonthaburi: Institute of Social Sciences. (In Thai).
- [18] Thanh, S. (2010). *The biography of Ho Chi Minh*. Hanoi: National Political Publishing House. (In Vietnamese).
- [19] Duan, L. (1969). *Special documents about President Ho Chi Minh's funeral*. Hoa Binh: Hoa Binh Printing. (In Vietnamese).
- [20] Khoan, N. V. (2005). *Uncle Ho in Siam*. Ha noi: National Political Publishing House. (In Vietnamese).
- [21] Anantasant, S. (2000). *A comparative study of tale type 510: Cinderella in the western and the eastern societies* (Research report). Bangkok: Ramkhamhaeng University. (In Thai).
- [22] Hang, T. T. (2010). *Vietnamese folktales: An analysis of Axel Olrik's rule* (Master's thesis). Naresuan University, Phitsanulok. (In Thai).

การรับรู้ความไตรภกรสวนยางในภาคใต้ของประเทศไทย

Rubber Farmers' Risk Perception in Southern Thailand

อรอนงค์ ลองพิชัย^{1*} และไชยยะ คงมณี²

Onanong Longpichai^{1*} and Chaiya Kongmanee²

¹ ผศ.ดร., สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่ สงขลา 90112

² อ.ดร., สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่ สงขลา 90112

¹ Asst. Prof. Dr., Agricultural Economics, Faculty of Economics, Prince of Songkla University, Hatyai, Songkhla, 90112

² Lecturer, Dr., Agricultural Economics, Faculty of Economics, Prince of Songkla University, Hatyai, Songkhla, 90112

* Corresponding author: Tel. 074282475, E-mail address: onanong.l@psu.ac.th, onanong.l2522@gmail.com

(Received: November 22, 2018; Revised: January 25, 2019; Accepted: February 5, 2019)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดแบ่งประเภทครัวเรือนเกษตรกรสวนยาง ศึกษาการรับรู้ความเสี่ยงของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางแต่ละประเภท และวิเคราะห์ประเภทแหล่งกำเนิดความเสี่ยงของเกษตรกรสวนยาง โดยการเก็บข้อมูลเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง 400 ตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์องค์ประกอบ ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรถูกจัดแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ ฟาร์มสวนยางขนาดเล็ก ฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลาง ฟาร์มเจ้าของที่ดินสวนยางขนาดเล็ก ฟาร์มสวนยางขนาดเล็กมาก และฟาร์มสวนยางขนาดเล็กที่มีระบบเกษตรหลากหลาย ผลการศึกษาการรับรู้ความเสี่ยงของครัวเรือนเกษตรกรแต่ละประเภทพบว่า ในภาพรวมความเสี่ยงจากการลดลงของราคายางเป็นความเสี่ยงที่สำคัญของทุกประเภทฟาร์ม ยกเว้นฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลางที่ให้ความสำคัญกับความเสี่ยงจากการใช้พันธุ์ยาง RRIM 600 ส่วนผลการวิเคราะห์ประเภทแหล่งกำเนิด ความเสี่ยงของเกษตรกรแบ่งออกได้เป็น 9 ประเภท ได้แก่ ความเสี่ยงด้านภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ การเงิน นโยบายและการเมือง ตลาด ครัวเรือน แรงงาน เทคนิคการผลิต ที่ดิน และราคา

คำสำคัญ: ความเสี่ยง การรับรู้ เกษตรกร ระบบการทำสวนยาง

Abstract

This study aimed to classify rubber farming systems and explore farmers' risk perception among them. Sources of risk were identified. Primary data were collected from 400 farm households using a structured questionnaire. Descriptive statistics and factor analysis were used to analyze the data. The results indicated that rubber farms in Southern part of Thailand were categorized into 5 groups: small family rubber farm, medium-sized family rubber farm enterprise, small patronal farm, very small family rubber farm and diversified rubber-based farming farm. The result of risk perception analysis revealed that, on overview, the risk originated from the decrease of rubber price was perceived as the most important risk for all types of farms except the medium-sized family rubber farm enterprise, in which the focus was on risks originated by RRIM 600 clone. The analysis result on type of risk revealed nine categories of risk types, which are climate and natural disaster, financial, government policy/institution, market, household, labor, production, land, and price risks.

Keywords: Risk, Perception, Farmer, Rubber Farming System

บทนำ

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย เป็นแหล่งสร้างรายได้และการจ้างงานให้กับเกษตรกรสวนยางตลอดจนอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยยางพารามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีพและความเป็นอยู่ของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางกว่า 1.5 ล้านครัวเรือน หรือเทียบได้กับประชากรร้อยละ 10 ของประเทศ ในปี 2559 พื้นที่สวนยางทั่วประเทศ 24.6 ล้านไร่ เป็นพื้นที่เปิดกรีดกว่า 17.9 ล้านไร่ มีปริมาณผลผลิตกว่า 7.3 ล้านตัน [1] ซึ่งสร้างรายได้จากการส่งออกยางดิบกว่า 249,300 ล้านบาท และผลิตภัณฑ์ยางแปรรูปกว่า 257,200 ล้านบาท [2] ผลผลิตยางเกือบทั้งหมดนี้ผลิตโดยเกษตรกรสวนยางขนาดเล็ก (Smallholding Farms) กว่าร้อยละ 95 ที่ถือครองพื้นที่สวนยางเฉลี่ย 15 ไร่ [3] นับตั้งแต่ยางพาราถูกนำเข้ามาปลูกในประเทศไทย ในต้นทศวรรษที่ 20 ราคาที่เกษตรกรสวนยางได้รับถูกกำหนดโดยราคาตลาดโลกตลอดมาและมีความผันผวนตลอดเวลา เช่น ราคายางถดถอยอย่างยาวนานกว่า 15 ปี ในช่วงพ.ศ. 2528-2543 และราคายางกลับมาบูม (Price Boom) อีกครั้งในช่วงพ.ศ. 2545 - 2555 ราคายางแผ่นดิบในตลาดกลางหัดใหญ่เฉลี่ย 29.15 บาทต่อกิโลกรัมในปี 2545 เพิ่มขึ้นสูงสุดเป็นราคาเฉลี่ย 127.76 บาทต่อกิโลกรัมในปี 2554 และหลังจากนั้นราคายางถดถอยอย่างต่อเนื่องเป็นราคาเฉลี่ย 55.94 บาทในปี 2557 [2]

ราคายางที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ประกอบกับ โครงการส่งเสริมการปลูกยาง 1 ล้านไร่ของรัฐบาลส่งผลต่อการขยายพื้นที่ปลูกยางอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะ ในภาคใต้มีพื้นที่ยางใหม่เพิ่มขึ้นกว่า 3.26 ล้านไร่ในปี 2556 พื้นที่ปลูกยางใหม่ได้ขยายเข้าไปทดแทนพื้นที่ปลูกพืชอาหารเดิม ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร หรือพื้นที่นาร้างและพื้นที่น้ำท่วมซึ่งไม่มีความเหมาะสมต่อการปลูกยาง ส่งผลให้ผลผลิตต่อไร่ลดลง และต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น นอกจากนี้เกษตรกรยังต้องแข่งขันในการใช้ทรัพยากรที่มีราคาเพิ่มขึ้น การถือครองที่ดินมีแนวโน้มกระจุกเพิ่มขึ้นโดยเจ้าของสวนยางขนาดใหญ่หรือกลาง ในขณะที่ร้อยละ 38 ของเกษตรกรสวนยางในจังหวัดสงขลาและพัทลุงถือครองที่ดินขนาดเล็กเฉลี่ย 15 ไร่ และร้อยละ 25 ถือครองที่ดินขนาดเล็กมาก

เฉลี่ย 7.0 ไร่ ในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมา เกษตรกรสวนยางขนาดเล็กเหล่านี้มีรายได้เกือบทั้งหมดจากสวนยางซึ่งเพียงพอสำหรับการดำรงชีพเท่านั้น [4]

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่งผลให้ภูมิอากาศในอนาคตของประเทศไทย ฤดูร้อนจะยาวนานขึ้น และฝนตกชุกเพิ่มขึ้น ปัจจัยดังกล่าวอาจเกี่ยวข้องกับการเลือกระบบการปลูกที่ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน กรีดความถี่สูง และหยุดกรีดเฉพาะวันที่ฝนหยุดตก รวมทั้งปัญหาดินเสื่อมโทรมจากการปลูกยางพาราซ้ำในที่ดินเดิมมาอย่างยาวนาน [3] นับได้ว่าเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อระบบผลิตของเกษตรกรสวนยางทั้งสิ้น

การลงทุนสร้างสวนยางพาราใช้เงินลงทุนสูง เมื่อตัดสินใจปลูกแล้วไม่สามารถปรับเปลี่ยนการผลิตได้อีก เนื่องจากให้ผลตอบแทนในระยะยาว (25 ปี) ในขณะที่เกษตรกรจะต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคม ระบบนิเวศ และสภาพภูมิอากาศทั้งในระดับชุมชน ภูมิภาค ประเทศและโลก รวมถึงความไม่แน่นอนของนโยบายรัฐ ซึ่งได้ก่อให้เกิดความเสี่ยงและความไม่แน่นอนที่ท้าทายต่อประสิทธิภาพการผลิต ความสามารถอยู่รอด และความยั่งยืนของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางแล้วเกษตรกรรับรู้ถึงความเสี่ยงเหล่านี้หรือไม่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับประเภทครัวเรือนเกษตรกร และลักษณะความเสี่ยงแต่ละประเภทที่ครัวเรือนเกษตรกรเผชิญ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดแบ่งประเภทครัวเรือนเกษตรกรสวนยาง
2. เพื่อศึกษาการรับรู้ความเสี่ยงของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางแต่ละประเภท
3. เพื่อวิเคราะห์ประเภทแหล่งกำเนิดความเสี่ยงของเกษตรกรสวนยาง

การตรวจสอบเอกสาร

ความเสี่ยง (Risk) คือ ความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน (Uncertainty) และส่งผลกระทบหรือสร้างความเสียหาย ความล้มเหลว ความอ่อนไหว หรือลดโอกาสที่จะบรรลุผลสำเร็จของฟาร์ม [5]

การเกษตรเป็นการผลิตที่มีความเสี่ยงสูง จะต้องตัดสินใจโดยคำนึงถึงความเสี่ยงที่ไม่แน่นอนที่เป็นผลลัพธ์จากความซับซ้อนของระบบกายภาพและเศรษฐกิจ (Physical and Economic System) ซึ่งเป็นผลมาจากหลายปัจจัย เช่น การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ภัยพิบัติ อุปสงค์ตลาดตกต่ำ ราคาผันผวน ตลาดไม่สมบูรณ์ การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล และเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้อื่น ๆ ภาวะภัย (Hazard) อาจจะไม่ส่งผลกระทบเฉพาะเจาะจงต่อการทำเกษตรอย่างเดียว แต่ส่งผลกระทบต่อทุกส่วนกิจกรรมการผลิต เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม [6] ความเสี่ยงทางการเกษตรมีความซับซ้อน และมาจากหลากหลายที่มา เพื่อที่จะเข้าใจและสามารถจัดการกับความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องทราบแหล่งที่มาของความเสี่ยง แหล่งกำเนิดความเสี่ยงที่สำคัญออกเป็น 4 แหล่ง ดังนี้ [7]

1. ความเสี่ยงที่เกิดจากการตลาด/ราคา การเปลี่ยนแปลงของตลาดและราคาได้รับผลกระทบจากอุปสงค์และอุปทาน รวมถึงต้นทุนการผลิตของสินค้าเกษตรเป็นสิ่งที่ควบคุมและคาดการณ์ไม่ได้ หรือเกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายนอก โดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงของราคาจะเป็นไปตามฤดูกาลหรือตามวัฏจักรซึ่งสามารถคาดการณ์ได้ แต่หลายครั้งที่เกิดการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์และอุปทานของสินค้าเกษตรแบบไม่สามารถคาดการณ์

2. ความเสี่ยงที่เกิดจากการผลิต เนื่องจากประสิทธิภาพในการทำเกษตร (ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์) ขึ้นกับกระบวนการทางชีวภาพ (Biological Process) ซึ่งได้รับผลกระทบจากสภาพอากาศ โรคศัตรูพืช และภัยธรรมชาติต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงเครื่องมือ อุปกรณ์ เทคโนโลยีในการผลิตด้วย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อการลดลงหรือการสูญเสียผลผลิตทางการเกษตรทั้งสิ้น

3. ความเสี่ยงทางการเงิน เกิดขึ้นเมื่อมีการกู้ยืมเงินเพื่อทำการเกษตร เนื่องจากความไม่แน่นอนของอัตราดอกเบี้ยในอนาคต ความสามารถในการกู้ได้อย่างต่อเนื่องเมื่อมีความต้องการ และความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกร

4. ความเสี่ยงที่เกิดจากสถาบัน/กฎหมาย เกิดขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่คาดการณ์ไม่ได้จากสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ธนาคาร สหกรณ์ทางการเกษตร รัฐบาล เป็นต้น โดยการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ระเบียบและข้อกฎหมาย เช่น การให้เงินอุดหนุน การพ่วงราคาสินค้าเกษตร เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีความเสี่ยงอีกประเภท คือ ช็อก (Shock) ที่เกิดขึ้นด้านราคา (Price Shock) การผลิต (Production Shock) ทางการเงิน (Financial Shock) สถาบัน (Institutional Shock) [8]

เนื่องจากความเสี่ยงเกิดขึ้นจากความไม่แน่นอน การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้คาดการณ์ไว้ ฉะนั้น หากเข้าใจและสามารถคาดการณ์รูปแบบและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงได้ ก็จะสามารถจัดการความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นได้ OECD [7] แบ่งการจัดการความเสี่ยงออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ 1) การจัดการก่อนเกิดความเสี่ยง (Ex-ante Risk Management) เป็นมาตรการปรับใช้เพื่อหลีกเลี่ยง การถ่ายโอนหรือลดความเสี่ยง หรือเผชิญกับความเสี่ยงในระยะยาว เรียกว่า กลยุทธ์รับมือความเสี่ยง (Ex-ante Risk Strategy) และ 2) การจัดการหลังเกิดความเสี่ยง (Ex-post Risk Coping) เป็นมาตรการที่ปรับใช้เพื่อบรรเทาหรือป้องกันผลกระทบจากช็อกในระยะสั้น เรียกว่า กลยุทธ์รับมือช็อก (Ex-post Shock Coping Strategy) กรอบกลยุทธ์การจัดการความเสี่ยงดังกล่าวสามารถนำไปปรับใช้แตกต่างกันตามระดับสถาบัน ได้แก่ ฟาร์มหรือครัวเรือน ตลาด ชุมชน และรัฐบาล (ตารางที่ 1) เกษตรกรขนาดเล็กเลือกใช้กลยุทธ์จัดการความเสี่ยงทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ (Formal and Informal Risk Strategies) กลยุทธ์ไม่เป็นทางการเลือกใช้จัดการความเสี่ยงระหว่างบุคคลหรือครัวเรือน และกลุ่มหรือชุมชน กลยุทธ์ทางการเป็นกิจกรรมตลาดและหรือนโยบาย/กลไกของรัฐบาล

ตารางที่ 1 ตัวอย่างกลยุทธ์การจัดการความเสี่ยงทางการเกษตร [7]

		ฟาร์ม/ ครัวเรือน	ตลาด	ชุมชน	รัฐบาล
ก่อนเกิดความเสี่ยง (Ex-ante) การจัดการความเสี่ยง (Risk Management)	การลดความเสี่ยง (Risk Reduction)	การเลือกเทคโนโลยี	อบรมการจัดการความเสี่ยง	การผลิตแบบแบ่งผลผลิต	- นโยบายมหภาค - การป้องกันภัยพิบัติ - การป้องกันโรคปศุสัตว์
	การบรรเทาความเสี่ยง (Risk Mitigation)	ความหลากหลายของการผลิต	- ตลาดล่วงหน้า - การประกันภัย - การบูรณาการผลิตแนวตั้ง - การผลิตและการตลาดแบบพันธะสัญญา - การกระจายยอดขาย - การกระจายการลงทุน - ทำงานนอกภาคเกษตร	- การจัดการทรัพยากรที่ใช้เป็นทรัพย์สินร่วมกัน - ความเกื้อกูลของสังคม - การรับความเสี่ยงร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ - การหมุนเวียนเงินออมหรือเครดิต	- ระบบภาษี - นโยบายรายได้ - โปรแกรมครบวงจร - มาตรการที่เหมาะสมในกรณีเกิดโรคระบาด
หลังเกิดความเสี่ยง (Ex-post) รับมือความเสี่ยง (Risk Coping)	การรับมือความเสี่ยง (Risk Coping)	- การยืมจากเพื่อนบ้าน/สมาชิกครัวเรือน - การกุศลในชุมชน	- ขายสินทรัพย์ทางการเงิน - เงินออม/กู้ยืมจากธนาคาร - รายได้นอกภาคเกษตร	- ขายสินทรัพย์ทางการเงิน - การถ่ายโอนจากเครือข่ายสนับสนุนซึ่งกันและกัน	- การบรรเทาภัยพิบัติ - ความช่วยเหลือจากสังคม - โปรแกรมสนับสนุนทางการเกษตรอื่น ๆ

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษานี้ได้ทำการเก็บข้อมูลในจังหวัดสงขลา และจังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกยางอย่างหนาแน่น ระบบนิเวศเศรษฐกิจ สังคมบนฐานเศรษฐกิจยาง (Rubber-Based Economy) มีความหลากหลาย [4] คัดเลือกตัวอย่างโดยการสุ่มแบบบังเอิญ จำนวน 400 ครัวเรือน โดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ถูกนำมาใช้เพื่อรวมตัวแปรในการวิเคราะห์จัดแบ่งประเภทครัวเรือนเกษตรกรที่มีความสัมพันธ์กันเพื่อจัดไว้ในองค์ประกอบโดยการทดสอบความเหมาะสมของชุดข้อมูลโดยกำหนดค่าสถิติ Kaiser-Maiser-Olkin Test (KMO) มากกว่า 0.5 และค่าสถิติ Bartlett's Sphericity test มี $p < 0.000$ ใช้วิธี Varimax Orthogonal Rotation กำหนดค่าน้ำหนักของปัจจัย (Factor Loading) เท่ากับ ± 0.40 และปัจจัยนั้นต้องมีค่าไอเกน (Eigen Value) มากกว่า 1.0 และค่าความร่วมกัน (Communality) ที่ 0.4 ขึ้นไป สำหรับตัวแปรที่นำมาใช้ในการจัดแบ่งประเภทครัวเรือนเกษตรกรนั้นควรเลือกชุดตัวแปรที่สอดคล้องกับปัญหา วัตถุประสงค์ และข้อสมมุติฐานของงานวิจัย [9] นอกจากนั้นตัวแปรที่คัดเลือกต้องเป็นตัวแปรหลักเท่าที่จำเป็นและมีความเพียงพอ (Availability) ของข้อมูลในงานวิจัยของ Kongmanee [4] แนะนำให้ใช้กลุ่มตัวแปรแรงงาน และขนาดที่ดิน ในการจัดแบ่งประเภทเกษตรกร ในการศึกษาเลือกกลุ่มตัวแปรหลัก ประกอบด้วย ที่ดิน แรงงาน ระบบเกษตร รายได้ และลักษณะทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือน (ตารางที่ 2)

การระบุประเด็นความเสี่ยงของเกษตรกรสวนยางได้จากการตรวจสอบเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำประเด็นความเสี่ยงที่จัดทำขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความถูกต้อง ครอบคลุมในการนำไปวัดระดับการรับรู้ความเสี่ยงของเกษตรกร หลังจากได้ปรับปรุงประเด็นความเสี่ยงตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้วจึงนำประเด็นความเสี่ยงนั้นไปวัดระดับการรับรู้ความเสี่ยงของเกษตรกร โดยประเด็นความเสี่ยงถูกวัดและจัดลำดับความสำคัญด้วยค่า Likert scale 5 ระดับ (ระดับ 1 ไม่สำคัญ ถึงระดับ 5 สำคัญมากที่สุด) จากนั้นการวิเคราะห์องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นถูกนำมาใช้ในการจัดแบ่งประเภทของแหล่งกำเนิดความเสี่ยงเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3)

ผลการศึกษา

ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรสวนยาง

ครัวเรือนเกษตรกรถูกจัดแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้ (1) ฟาร์มสวนยางขนาดเล็ก (Small Family Rubber Farm, SFF) ถือครองพื้นที่ขนาดเล็ก ปลูกยางพาราเชิงเดี่ยว ใช้แรงงานครัวเรือน และมีรายได้หลักจากการทำสวนยาง (2) ฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลาง (Medium Family Rubber Farm Enterprise, MFE) ถือครองพื้นที่ขนาดกลาง ปลูกยางพาราเชิงเดี่ยว ใช้แรงงานจ้าง มีการลงทุนเพื่อทำไร่นาธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับยางพารา โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากสวนยางพารา (3) ฟาร์มเจ้าของที่ดินสวนยางขนาดเล็ก (Small Patronal Farm, SPF) ถือครองพื้นที่ขนาดเล็ก ปลูกยางพาราเชิงเดี่ยว มีอาชีพหลักนอกภาคการเกษตรจึงใช้แรงงานจ้างเพียงอย่างเดียว ไม่มีการใช้แรงงานในครัวเรือน และมีรายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำงานนอกภาคเกษตร (4) ฟาร์มสวนยางขนาดเล็กมาก (Very Small Family Rubber Farm, VFF) ถือครองพื้นที่ขนาดเล็กที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนเกษตรกรอีก 4 ประเภท ครัวเรือนเกษตรกรประเภทนี้ ใช้แรงงานครัวเรือนในสวนยางตนเองและรับจ้างภาคเกษตร มีรายได้จากสวนยางตนเองและรับจ้างกรีดยางเป็นแหล่งรายได้หลัก และ (5) ฟาร์มสวนยางขนาดเล็กที่มีระบบเกษตรหลากหลาย (Diversified Rubber-Based Farming Farm, DFF) ถือครองพื้นที่ขนาดเล็ก มีระบบเกษตรสวนยางร่วมกับระบบเกษตรอื่น ๆ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ระบบการผลิตแบบร่วมแปลงยาง ได้แก่ สวนยางร่วมเลี้ยงสัตว์ สวนยางร่วมไม้ผล สวนยางร่วมไม้เศรษฐกิจ และสวนยางร่วมพืชกินใบ และระบบการผลิตแยกแปลงยาง เช่น การเลี้ยงสัตว์ ทำนา ปลูกปาล์มน้ำมัน เป็นต้น ทำให้มีความหลากหลายของแหล่งสร้างรายได้ ครัวเรือนเกษตรกรประเภทนี้มีการใช้ทั้งแรงงานครัวเรือนและแรงงานจ้าง (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ข้อมูลในการวิเคราะห์จัดแบ่งประเภทครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	Communality	SFF (n=203)	MFE (n=12)	SPF (n=62)	VFF (n=47)	DFF (n=76)
อายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)	0.521	50.7	55.2	56.1	46.4	54.3
ขนาดพื้นที่ถือครอง (ไร่)	0.878	11.9	49.0	15.5	7.4	18.8
ขนาดพื้นที่สวนยาง (ไร่)	0.927	11.3	48.8	15.4	7.3	17.7
ขนาดพื้นที่สวนยางรับจ้างกรีด (ไร่)	0.917	0	0	0	11.5	0
จำนวนแรงงานทั้งหมด (คน)	0.734	2.5	2.4	1.9	2.6	3.0
จำนวนแรงงานภาคเกษตร (คน)	0.678	1.8	1.5	0.7	2.0	1.5
จำนวนแรงงานนอกภาคเกษตร (คน)	0.699	0.7	0.9	1.2	0.6	1.5
จำนวนแรงงานทำงานสวนยางตนเอง (คน)	0.830	1.7	1.1	0.2	1.8	1.1
จำนวนแรงงานจ้างกรีด (คน)	0.663	0	4.3	2.0	0	1.3
การใช้แรงงานครัวเรือน (1 ไร่, 0 ไม่ใช้)	0.835	1	0	0	1	1
การใช้แรงงานจ้าง (1 ไร่, 0 ไม่ใช้)	0.859	0	1	1	0	1
แรงงานครัวเรือนกรีดยางจ้าง (1 ไร่, 0 ไม่ใช้)	0.908	0	0	0	1	0
ระบบเกษตรสวนยาง (1 เจริญ, 0 หลากหลาย)	0.980	1	1	1	1	0
รายได้ครัวเรือนทั้งหมด (บาท/ปี)	0.905	226,680.6	777,246.7	456,025.0	277,691.7	468,177.0
รายได้จากภาคเกษตร (บาท/ปี)	0.849	156,413.2	503,566.7	145,097.0	189,333.3	234,058.1
รายได้นอกภาคเกษตร (บาท/ปี)	0.886	101,984.0	268,133.3	385,961.0	83,241.7	223,956.7

การรับรู้ความเสี่ยงของครัวเรือนเกษตรกรสวนยาง

ครัวเรือนเกษตรกรประเภทฟาร์มสวนยางขนาดเล็ก ฟาร์มสวนยางขนาดเล็กลง และฟาร์มสวนยางขนาดเล็กที่มีระบบเกษตรหลากหลาย ให้ความสำคัญกับความเสี่ยงเรื่องของการลดลงของราคายางพารามากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.44, 4.70 และ 4.46 ตามลำดับ) เนื่องจากรายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำสวนยางพาราเป็นหลัก ฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลางมีความกังวลเกี่ยวกับความเสี่ยงที่เกิดจากการใช้พันธุ์ยาง RRIM 600 อย่างเดียว ($\bar{x}$ = 5.00) เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรประเภทนี้ลงทุนหวังผลกำไรจากธุรกิจ จึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับผลผลิตการผลิตและความสามารถทำกำไรของสวนยาง เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้พันธุ์ยาง RRIM 600 ซึ่งให้ผลผลิตเฉลี่ย 235.1 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่ยางพันธุ์ RRIT 251 มีศักยภาพผลผลิตเฉลี่ยกว่า 300 กิโลกรัมต่อไร่ (แปลงทดลองได้ผลเฉลี่ย 457 กิโลกรัมต่อไร่) [3] ฟาร์มเจ้าของที่ดินสวนยางขนาดเล็กให้ความสำคัญกับความเสี่ยงที่เกิดจากความขัดแย้งของสมาชิกภายในครัวเรือน ($\bar{x}$ = 4.79) เนื่องจากเจ้าของฟาร์มทำงานหรือมีอาชีพหลักนอกภาคเกษตร ทำให้ต้องหวังพึ่งสมาชิกในครัวเรือนคนอื่น ๆ ช่วยควบคุมดูแลสวนยาง ความขัดแย้งของสมาชิกในครัวเรือนที่อาจเกิดขึ้นจะส่งผลต่อการจัดการดูแลสวนยางของฟาร์มประเภทนี้ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 การรับรู้ความเสี่ยงอันดับที่ 1-5 จำแนกตามประเภทเกษตรกร

ลำดับ	SFF	MFE	SPF	VFF	DFF
1	การลดลงของราคายางพารา	การใช้พันธุ์ยาง RRIM 600 อย่างเดียว	ความขัดแย้งของสมาชิกภายในครัวเรือน	การลดลงของราคายางพารา	การลดลงของราคายางพารา
2	ความขัดแย้งของสมาชิกภายในครัวเรือน	รายได้นอกภาคเกษตรลดลง	การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้	สมาชิกครัวเรือนรุ่นใหม่ไม่สนใจทำการเกษตร	การมีหนี้สินจำนวนมาก
3	ปริมาณน้ำฝนน้อย ทำให้มีน้ำไม่เพียงพอในการทำการเกษตร	สมาชิกครัวเรือนรุ่นใหม่ไม่สนใจทำการเกษตร	การลดลงของราคายางพารา	การเพิ่มขึ้นของราคาที่ดิน	ปริมาณผลผลิตอื่น ๆ ต่ำลง มีแนวโน้มลดลง
4	การเพิ่มขึ้นของราคาปัจจัยการผลิต	ปริมาณผลผลิตอื่น ๆ ต่ำลง มีแนวโน้มลดลง	การมีหนี้สินจำนวนมาก	อุณหภูมิสูงขึ้น	ขาดแคลนแรงงานครัวเรือน ช่วยทำงานในสวนยาง
5	ผลผลิตยางพาราพึ่งพาตลาดต่างประเทศเป็นหลัก	ขาดแคลนแรงงาน จ้างกรีดยางหวั่น	การไม่มีตลาดรองรับผลผลิตเกษตรที่ชัดเจน	การมีที่ดินถือครองขนาดเล็ก	การเพิ่มขึ้นของราคาปัจจัยการผลิต

ประเภทแหล่งกำเนิดความเสี่ยงของครัวเรือนเกษตรกรสวนยาง

จากข้อความเสี่ยงที่มีความหลากหลาย เพื่อจัดแบ่งประเภทของแหล่งกำเนิดความเสี่ยง จึงนำข้อความเสี่ยงที่รับรู้โดยเกษตรกรทุกประเภทเข้าสู่การวิเคราะห์องค์ประกอบ ผลการทดสอบค่า KMO เท่ากับ 0.892 และค่า Bartlett's Test of Sphericity มีค่า $P < 0.01$ ผลการวิเคราะห์สามารถแบ่งองค์ประกอบใหม่ได้เป็น 9 องค์ประกอบ (R1-9) (ตารางที่ 4) โดยทั้ง 9 องค์ประกอบสามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 56.90 ผลการทดสอบ Cronbach's Alpha Value มีค่าอยู่ระหว่าง 0.693 ถึง 0.852 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.6 แสดงว่าองค์ประกอบทั้ง 9 มีความสอดคล้องภายใน [10]

องค์ประกอบ R1-9 สามารถกำหนดชื่อตามโครงสร้างของปัจจัยได้ดังนี้ องค์ประกอบ R1 ถูกตั้งชื่อว่า “ความเสี่ยงด้านภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ” องค์ประกอบ R2 ถูกตั้งชื่อว่า “ความเสี่ยงด้านการเงิน” องค์ประกอบ R3 ถูกตั้งชื่อว่า “ความเสี่ยงด้านนโยบายและการเมือง” องค์ประกอบ R4 ถูกตั้งชื่อว่า “ความเสี่ยงด้านตลาด” องค์ประกอบ R5 ถูกตั้งชื่อว่า “ความเสี่ยงด้านครัวเรือน” องค์ประกอบ R6 ถูกตั้งชื่อว่า “ความเสี่ยงด้านแรงงาน” องค์ประกอบ R7 ถูกตั้งชื่อว่า “ความเสี่ยงด้านเทคนิคการผลิต” องค์ประกอบ R8 ถูกตั้งชื่อว่า “ความเสี่ยงด้านที่ดิน” องค์ประกอบ R9 ถูกตั้งชื่อว่า “ความเสี่ยงด้านราคา” (ตารางที่ 4)

ความเสี่ยงด้านภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ ประกอบด้วย ฝนตกน้อยทำให้มีน้ำไม่เพียงพอ ภัยแล้ง พายุลมแรง จำนวนวันกรีดลดลง น้ำท่วม และไฟไหม้ ความเสี่ยงด้านการเงิน ประกอบด้วย ความสามารถชำระคืนเงินกู้ การมีหนี้สินจำนวนมาก อัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของเงื่อนไขการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และการมีเงินออมน้อย ความเสี่ยงด้านนโยบายและการเมือง ประกอบด้วย การเมืองแทรกแซงนโยบายอย่างพารา การใช้นโยบายแทรกแซงตลาด/ราคารายพารา การเมืองภายในประเทศ นโยบายเกษตรของประเทศ และการยางแห่งประเทศไทย/พรบ. ความเสี่ยงด้านตลาดประกอบด้วย การไม่มีตลาดรองรับผลผลิต การไม่มีข้อมูลข่าวสารการตลาด บริษัทผู้ส่งออกผูกขาดตลาดยาง และการผูกขาดช่องทางจำหน่ายโดยพ่อค้าท้องถิ่นทำให้ถูกกดราคา

ความเสี่ยงด้านครัวเรือน ประกอบด้วย อุบัติเหตุหรือปัญหาสุขภาพของหัวหน้าครัวเรือน อุบัติเหตุหรือปัญหาสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือน และหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัยสูงอายุ ความเสี่ยงด้านแรงงานประกอบด้วย ขาดแคลนแรงงานครัวเรือน ช่วยทำงานในสวนยาง สมาชิกครัวเรือนรุ่นใหม่ไม่สนใจทำเกษตร และขาดแคลนแรงงานกรีดยางที่มีคุณภาพ ความเสี่ยงด้านเทคนิคการผลิตประกอบด้วย การใช้สารเร่งน้ำยาง ปักจี้การผลิตไม่มีคุณภาพ และการใช้ระบบกรีตความถี่สูง ความเสี่ยงด้านที่ดิน ประกอบด้วย การมีที่ดินถือครองขนาดเล็ก และดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ความเสี่ยงด้านราคาประกอบด้วย การลดลงของราคารายพารา และราคาปักจี้การผลิตเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 4 ผลวิเคราะห์องค์ประกอบและค่าน้ำหนักองค์ประกอบการรับรู้ความเสี่ยง

ความเสี่ยง	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	Communality
ฝนตกน้อยทำให้มีน้ำไม่เพียงพอ	0.751	0.231	0.097	0.154	0.110	-0.059	-0.039	0.124	-0.002	0.698
ภัยแล้ง	0.736	0.233	0.106	0.025	0.147	0.098	0.292	0.08	-0.062	0.738
พายุ ลมแรง	0.68	0.212	0.070	0.158	0.072	-0.053	0.304	-0.006	0.121	0.685
จำนวนวันกรีดลดลง	0.649	0.234	0.191	0.187	0.094	0.062	-0.212	0.018	0.162	0.638
น้ำท่วม	0.617	0.094	0.095	0.12	0.039	0.082	0.246	-0.085	-0.03	0.533
ไฟไหม้	0.518	0.079	0.078	0.33	0.173	0.131	0.152	-0.066	0.034	0.646
ความสามารถชำระคืนเงินกู้	0.19	0.851	0.009	0.102	0.096	0.049	0.006	0.033	0.116	0.820
การมีหนี้สินจำนวนมาก	0.124	0.818	0.088	0.094	0.116	0.082	0.111	0.095	0.129	0.776
อัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น	0.286	0.815	0.08	0.094	0.107	0.065	0.169	0.044	0.041	0.813
การเพิ่มขึ้นของเงินใช้การเข้าถึงแหล่งเงินทุน	0.238	0.770	0.046	0.087	0.052	0.127	0.138	0.093	0.036	0.742
การมีเงินออมน้อย	0.120	0.408	0.206	0.137	0.082	0.126	0.171	0.217	0.211	0.423
การเมืองแทรกแซงนโยบายยางพารา	0.108	0.066	0.778	0.231	0.049	0.073	0.031	-0.051	0.065	0.704
การใช้นโยบายแทรกแซงตลาด/ราคายางพารา	0.078	0.149	0.698	0.195	0.151	0.114	0.044	-0.048	0.073	0.622
การเมืองภายในประเทศ	0.029	0.018	0.652	0.339	0.112	-0.022	-0.069	-0.042	0.147	0.591
นโยบายเกษตรของประเทศ	0.215	0.051	0.614	-0.047	0.086	0.109	0.248	0.005	0.00	0.512
การยางแห่งประเทศไทย/ พรบ.	0.083	-0.003	0.606	0.084	0.081	0.256	0.300	0.048	-0.062	0.598
การไม่มีตลาดรองรับผลผลิต	0.175	0.123	0.128	0.776	0.126	0.049	0.165	0.024	0.037	0.720
การไม่มีข้อมูลข่าวสารการตลาด	0.146	0.147	0.187	0.751	0.074	0.114	0.103	-0.055	0.058	0.679
บริษัทผู้ส่งออกผูกขาดตลาดยาง	0.147	0.056	0.287	0.668	0.132	0.024	0.047	0.072	0.006	0.593

ตารางที่ 4 ผลวิเคราะห์องค์ประกอบและค่าน้ำหนักองค์ประกอบการรับรู้ความเสี่ยง (ต่อ)

ความเสี่ยง	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	Communality
การผูกขาดช่องทางจำหน่ายโดยพ่อค้าท้องถิ่น ทำให้อุปสงค์ราคา	0.191	0.102	0.131	0.511	0.071	0.051	0.035	-0.015	0.113	0.507
การระบาดของโรคภัยพิบัติ และศัตรูพืช	0.35	-0.012	-0.112	0.384	-0.12	0.260	-0.014	0.090	0.228	0.579
อุบัติเหตุหรือปัญหาสุขภาพของหัวหน้าครัวเรือน	0.126	0.154	0.14	0.183	0.772	0.123	0.083	0.022	0.070	0.735
อุบัติเหตุหรือปัญหาสุขภาพของสมาชิก ในครัวเรือน	0.078	0.105	0.126	0.174	0.751	0.131	0.053	0.012	0.095	0.685
หัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัยสูงอายุ	0.153	0.071	0.106	-0.014	0.691	0.229	0.078	-0.015	0.25	0.645
ขาดแคลนแรงงานครัวเรือนช่วยทำงานในสวนยาง	0.055	0.088	0.155	0.091	0.159	0.804	0.023	0.067	0.045	0.758
สมาชิกครัวเรือนรุ่นใหม่ไม่สนใจทำการเกษตร	0.031	0.117	0.218	0.009	0.183	0.800	0.064	0.044	0.055	0.750
ขาดแคลนแรงงานกรีดยางที่มีคุณภาพ	0.064	0.109	0.015	0.143	0.137	0.629	0.127	-0.127	0.096	0.571
การใช้สารเร่งน้ำยาง	0.251	0.254	0.181	0.146	0.047	0.024	0.672	-0.002	0.022	0.666
ปัจจัยการผลิตไม่มีคุณภาพ	0.152	0.228	0.158	0.248	0.289	0.143	0.554	-0.017	0.216	0.623
การใช้ระบบกรีดยางที่สูง	0.416	0.205	0.271	0.137	-0.003	0.148	0.493	0.173	0.064	0.608
นโยบายควบคุมปริมาณผลผลิต/ลดพื้นที่ปลูก ยางพารา	0.163	0.095	0.244	0.199	0.247	0.299	0.333	0.004	0.192	0.473
การมีที่ดินถือครองขนาดเล็ก	0.031	0.119	-0.053	-0.009	-0.016	-0.011	-0.005	0.949	0.042	0.930
ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ขะล้างและพังทลาย ของหน้าดิน	0.046	0.129	-0.045	0.03	0.037	0.01	0.049	0.941	0.058	0.927
การลดลงของราคายางพารา	0.1	0.142	0.002	0.086	0.126	0.095	0.01	0.041	0.788	0.699

ตารางที่ 4 ผลวิเคราะห์องค์ประกอบและค่าน้ำหนักองค์ประกอบการรับรู้ความเสี่ยง (ต่อ)

ความเสี่ยง	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	Communality
ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้น	-0.022	0.137	0.175	0.06	0.218	0.082	0.116	0.084	0.709	0.652
รายได้รับจ้างภาคเกษตรลดลง	0.08	0.073	0.025	0.01	0.125	0.123	0.15	0.165	0.149	0.540
Eigen values	12.352	3.043	2.484	1.966	1.828	1.677	1.424	1.330	1.211	
% Total of Variance	25.73	6.34	5.18	4.10	3.81	3.49	2.97	2.77	2.52	
% Cumulative of Variance	25.734	32.073	37.248	41.343	45.150	48.643	51.610	54.381	56.903	
Cronbach's Alpha	0.852	0.882	0.797	0.782	0.797	0.777	0.736	0.977	0.693	

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

ครัวเรือนเกษตรกรถูกจัดแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ (1) ฟาร์มสวนยางขนาดเล็ก (2) ฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลาง (3) ฟาร์มเจ้าของที่ดินสวนยางขนาดเล็ก (4) ฟาร์มสวนยางขนาดเล็กมาก และ (5) ฟาร์มสวนยางขนาดเล็กที่มีระบบเกษตรหลากหลาย เกษตรกรในแต่ละประเภทให้ความสำคัญกับความเสี่ยงด้านราคา โดยเฉพาะ การลดลงของราคายางพารา เนื่องจากความผันผวนและราคาคงต่ำส่งผลโดยตรงต่อระดับรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีของครัวเรือน ดังนั้น แนวทางการจัดการความเสี่ยงสำหรับเกษตรกร มีดังนี้

1) เกษตรกรควรเพิ่มความหลากหลายของระบบการผลิต ทั้งการปลูกพืชแซมยาง พืชร่วมแปลงยางและแยกแปลง ตัวอย่างระบบการผลิตพืชร่วมยาง เช่น สวนยางร่วมปลูกเหลียง สวนยางร่วมสละ สวนยางร่วมเลี้ยงสัตว์ และสวนยางร่วมไม้เศรษฐกิจ เป็นต้น

2) เกษตรกรควรเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรเกษตรกรเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองด้านราคากับบริษัทผู้รับซื้อผลผลิต โดยไม่ต้องขายผลผลิตผ่านพ่อค้าคนกลางในท้องถิ่น

นอกจากนี้ ขนาดที่ดินส่งผลให้เกิดความเสี่ยงจากการมีที่ดินขนาดเล็กโดยเกษตรกรส่วนใหญ่ถือครองที่ดินขนาดเล็ก ดังนั้นการจัดการผลผลิตอย่างมีประสิทธิภาพจึงมีความจำเป็น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3) เกษตรกรควรใช้พันธุ์ยางที่ให้ผลผลิตสูง ในพื้นที่ศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมปลูกยางพันธุ์ RRIM 600 ซึ่งมีผลผลิตต่อไร่เฉลี่ย 280 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่สถาบันวิจัยยางแนะนำให้ปลูกทดแทนด้วยยางพันธุ์ RRIT 251 ที่มีศักยภาพผลผลิตเฉลี่ยกว่า 300 กิโลกรัมต่อไร่ (แปลงทดลองได้ผลเฉลี่ย 457 กิโลกรัมต่อไร่) อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของพื้นที่ปลูกยางพันธุ์ RRIT 251 เติบโตค่อนข้างช้า และเกษตรกรยอมรับยางพันธุ์ RRIT 251 อย่างจำกัด ผลสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า การปรับปรุงพันธุ์ยางให้มีปริมาณผลผลิตในระดับสวนยางของเกษตรกรเฉลี่ยมากกว่า 400 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี เป็นแนวทางจัดการความเสี่ยงเพื่อรับมือกับแนวโน้มขนาดพื้นที่ถือครองที่ดินเล็กลง และราคายางผันผวน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ การยางแห่งประเทศไทยต้องส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ยางพันธุ์ RRIT ปลูกทดแทน RRIM 600 ให้แพร่หลายมากขึ้นและเร่งงานวิจัยปรับปรุงพันธุ์ใหม่ ๆ ให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยความเสี่ยง

4) เกษตรกรควรลดต้นทุนการผลิตโดยการใช้ปุ๋ยสั่งตัด การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ การปราบวัชพืชและการผลิตปุ๋ยใช้เอง เป็นต้น ทั้งนี้ ควรดำเนินการควบคู่ไปกับโครงการให้ความรู้ การฝึกอบรมและดูงาน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และใช้เทคโนโลยีสวนยางที่ถูกต้องตามหลักวิชาการเป็นารจัดการความเสี่ยงที่สามารถลดและรับมือความเสี่ยงด้านการผลิต เช่น การเลือกพื้นที่ปลูกยางพันธุ์ยาง การใช้ปุ๋ย การปราบวัชพืช การใช้สารเคมี การจัดการโรคยางพารา และระบบกริด

สำหรับการจัดการความเสี่ยงด้านแรงงานที่เกิดจากการขาดแคลนแรงงานในครัวเรือนในการทำสวนยาง และสมาชิกรุ่นใหม่ไม่สนใจทำเกษตร มีแนวทางในการจัดการโดยการพัฒนาเกษตรกรยุคใหม่ การขับเคลื่อนมาตรการนี้ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างต้นแบบเกษตรกรรุ่นใหม่ในแต่ละชุมชน การส่งเสริมแรงงานรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคเกษตร และการพัฒนาเกษตรกรให้เป็น Smart Farmer และสามารถขยายผลเชิงกว้างในพื้นที่ เนื่องจากแรงงานในครัวเรือนมีความจำเป็นสำหรับครัวเรือนเกษตรกรขนาดเล็ก

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่มีการกู้ยืมมีความกังวลใจเกี่ยวกับความเสี่ยงทางการเงิน ดังนั้น มาตรการเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการจัดการทางการเงินและบริหารหนี้สินของครัวเรือนจึงมีความจำเป็น สำหรับแนวทางจัดการจัดการความเสี่ยงทางการเงินในระดับครัวเรือนนั้น FAO [6] เสนอให้ภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการให้ความรู้ ข้อมูลทางวิชาการ และการฝึกอบรมในการจัดการทางการเงิน และการบริหารหนี้สินในครัวเรือน ครัวเรือนเกษตรกรต้องสามารถประเมินความสามารถในการกู้ และระยะเวลาในการชำระหนี้ให้เหมาะสมกับความสามารถในการชำระหนี้ของตนเอง นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐต้องให้ความรู้ถึงแนวทางในการจัดการสภาพคล่องทางการเงินหรือสร้างกระแสเงินสดในครัวเรือนเมื่อมีความจำเป็นฉุกเฉิน โดยสามารถดำเนินการผ่านความร่วมมือของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ภาคเอกชน สถาบันการศึกษาในพื้นที่ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] Department of Agricultural Extension. (2017). *Crop production annual summary report (RT.02) 2016*. Retrieved from http://www.production.doae.go.th/report/report_main2.php?report_type=2.
- [2] Rubber Research Institute of Thailand. (2015). *Thai rubber statics*. Retrieved on March 10, 2015, from http://www.rubberthai.com/statistic/stat_index.htm.
- [3] Rubber Research Institute of Thailand. (2012). *Rubber technique information 2012*. Bangkok: Agricultural Cooperative Group of Thailand.
- [4] Kongmanee, C. (2015). *Path dependence of agrarian change: An institutional economic analysis of the rubber economy in southern Thailand* (doctoral dissertation). Montpellier SupAgro. France.
- [5] Kaplan, S., & Garrick B. (1981). On the quantitative definition of risk. *Risk Analysis*, 1(1), 11-27).
- [6] FAO. (2008). *Farm management extension guide*. Rome, FAO.
- [7] OECD. (2013). *Smallholder risk management in developing countries*. Paris, OECD.
- [8] OECD. (2009). *Managing risks in agriculture: a holistic approach*. Paris, OECD.
- [9] Aldenderfer, M. S., & Blashfield, R. K. (1984). *Cluster analysis*. Newbury Park CA: Sage. (cited in page/line: 5/18)
- [10] Haire, J. F. (2006). *Multivariate data analysis* (6th ed). New Jersey: Pearson Prentice Hall.

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความรู้และทักษะของนักบัญชี
ที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน
A Casual Relationship Model of Accountants' Knowledge
and Skills Affecting Quality of Financial Report

ภัทรา เตชะธนเศรษฐ์^{1*}
Pattri Techatanaset^{1*}

¹ อ., สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ วิทยาเขต 21120

¹ Lecturer, Accounting Department, Faculty of Business Administration, King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Rayong, 21120, Thailand

* Corresponding author: E-mail address : patta_tae@hotmail.com

(Received: November 1, 2018; Revised: February 2, 2019; Accepted: February 5, 2019)

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความรู้และทักษะของนักบัญชีที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักบัญชีในธุรกิจจดทะเบียนนิติบุคคล ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 292 ราย เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จ SPSS และ AMOS โดยมีตัวแปรอิสระ ได้แก่ ความรู้และทักษะของนักบัญชี ตัวแปรตาม ได้แก่ คุณภาพของรายงานทางการเงิน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่ได้จากการศึกษาเป็นจริงตามรูปแบบที่ตั้งขึ้น โดยการปรับค่าความคลาดเคลื่อน (e) ของตัวแปรวัดให้มีความสัมพันธ์กันจนผลเป็นรูปแบบที่เหมาะสม ซึ่ง $p\text{-value} = 0.333$, ค่า $CMIN/df = 1.071$, ค่า $RMSEA = 0.016$, และค่า $CFI = 0.997$ ตรงตามหลักเกณฑ์ แสดงว่าความรู้และทักษะของนักบัญชี ส่งผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน

คำสำคัญ: นักบัญชี, ความรู้และทักษะของนักบัญชี, คุณภาพของรายงานทางการเงิน

Abstract

The purpose of the study is to study a causal relationship model of the accountants' knowledge and skills that affect the quality of financial reporting. The research samples were 292 accountants in registered business in Bangkok. Questionnaires were used as a tool in research. Data was analysed by SPSS and AMOS program. Independent variables are the knowledge and skills of accountants. Dependent variable is quality of financial report. The results of the study showed that the model obtained from the study associated with the assumption from literature review by adjusting the error variables (e) until associated with assumption from literature review. The model obtained from the study indicated that $p\text{-value}$ was at 0.333, $CMIN/df = 1.071$, $RMSEA = 0.016$, and $CFI = 0.997$ associating with the assumption. These results suggested that the knowledge and skills of accountants effect the quality of financial reporting.

Keywords: Accountant, Knowledge and Skills of Accountants, Quality of Financial Report

บทนำ

ประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมาได้มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ ยุค 1.0 2.0 และ 3.0 เนื่องจากรายได้ประเทศยังอยู่ในระดับปานกลาง จึงต้องเร่งพัฒนาเศรษฐกิจสร้างประเทศ เป็นเหตุให้นำไปสู่ยุคที่สี่ ซึ่งให้รหัสใหม่ว่า “ประเทศไทย 4.0” ให้เป็นเศรษฐกิจใหม่ (New Engines of Growth) ซึ่งคาดว่า จะทำให้ประเทศมีรายได้สูง โดยวางเป้าหมายให้เกิดภายใน 5-6 ปีนี้ [1] นอกจากนี้ ตลอดระยะเวลา 40 กว่าปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้ประโยชน์หลายประการจากอาเซียน โดยในปัจจุบันอาเซียนเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของไทย จึงต้องมีการพัฒนาศักยภาพของภาคอุตสาหกรรมและธุรกิจของไทยให้ได้มาตรฐานและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดอาเซียนและตลาดโลก [2] ดังนั้น การผลิตและพัฒนาทักษะแรงงานให้ตรงกับความต้องการตลาดที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วถือเป็นโจทย์ที่ท้าทายของผู้ที่เกี่ยวข้อง [3] “ประเทศไทย 4.0” จึงควรมีการเปลี่ยนวิธีการทำที่มีลักษณะสำคัญ คือ เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิมในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้องร่ำรวยขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เปลี่ยนจาก Traditional SMEsหรือSMEs ที่มีอยู่และรัฐต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups บริษัทเกิดใหม่ที่มีศักยภาพสูง เปลี่ยนจาก Traditional Services ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่ High Value Services และเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง [1] รายงาน World Economic Forum ปี 2017 กล่าวถึงภาพรวมทุนมนุษย์ของไทยอยู่ในระดับปานกลาง (อันดับที่ 40 จาก 130 ประเทศ) จุดอ่อน คือ สัดส่วนการจ้างงานทักษะสูงเพียง 14% (อันดับที่ 93) ซึ่งเป็นโจทย์ใหญ่ของการพัฒนาเศรษฐกิจที่คุณภาพทรัพยากรมนุษย์ไม่เอื้ออำนวย ทำให้การผลักดันให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีของประเทศเป็นไปได้ช้า [4]

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมข้างต้น ทำให้ธุรกรรมทางธุรกิจเปลี่ยนแปลงไป การบริหารจัดการองค์กรที่ดีจะส่งผลต่อศักยภาพและความสามารถในการแข่งขัน ข้อมูลทางการเงินจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินธุรกิจ [5] นักวิชาชีพบัญชีในฐานะผู้รวบรวมและประมวลผลข้อมูลธุรกรรมต่าง ๆ ขององค์กร จึงต้องปรับเปลี่ยนตัวเองอยู่เสมอ มีความรู้ที่

ผสมผสาน [6] การทำให้กิจการหรือหน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องได้รับข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอย่างรอบด้าน จึงจะสามารถนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผล วางแผนและตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง และทันเวลา ข้อมูลที่สำคัญของธุรกิจอย่างหนึ่ง คือ ข้อมูลทางด้านบัญชี ซึ่งจะเป็เครื่องมือช่วยผู้บริหารในหลาย ๆ ด้าน เช่น ประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน คำนวณต้นทุนของทรัพยากรที่ใช้ไปในกิจกรรมต่าง ๆ เสนอและประเมินทางเลือกในกิจกรรมใหม่ ๆ เพิ่มคุณค่ากับองค์กร เป็นสัญญาณเตือนภัยหรือความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น เป็นต้น ธุรกิจจึงจำเป็นต้องมีนักบัญชีที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะวิชาชีพ ทักษะด้านอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร [3] องค์กรที่ขาดนักบัญชีที่มีศักยภาพก็อาจส่งผลให้การรายการทางการเงินที่ไม่มีคุณภาพเช่นกัน ในยุคที่มีการแข่งขันทางด้านแรงงานฝีมือ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รายงานทางการเงินที่มีคุณภาพจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงควมมีคุณภาพขององค์กรด้วย [7]

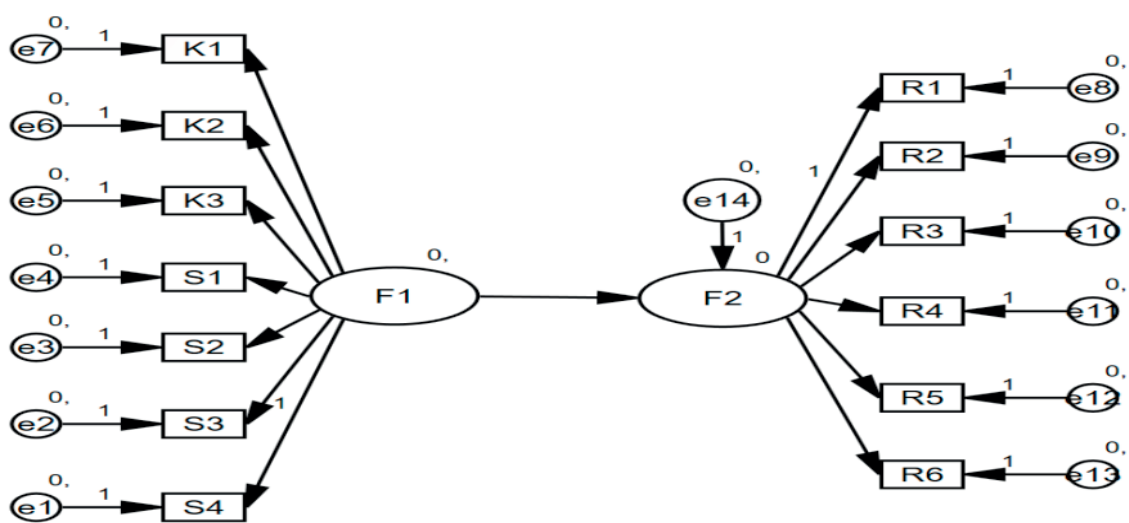
ความรู้ในปัจจุบันอาจล้ำสมัยได้ในภายหลัง การศึกษาแบบไม่ลึกซึ้ง เพื่อให้ได้ความรู้จากหัวข้อวิชาต่าง ๆ กันจำนวนมากมาย่อมทำให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวต่อผู้ที่มีความเป็นไปได้อาจจะมาเป็นผู้ประกอบการวิชาชีพบัญชีและต่อวิชาชีพทักษะด้านความรู้ทางปัญญาที่จำเป็นนั้นได้รวมไปถึงความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์และการประเมินผลและตลอดชีวิตการทำงานนั้นต้องให้ความสำคัญของทักษะวิชาชีพ ค่านิยม จริยธรรมและทัศนคติ [8] ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความรู้และทักษะของนักบัญชีที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน เพื่อใช้เป็นแนวทางในพัฒนาผู้ประกอบการวิชาชีพบัญชี ให้สามารถยกระดับเข้าสู่ประเทศไทย 4.0 ในที่สุด สามารถแข่งขันได้ในประชาคมอาเซียนและในระดับสากล

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความรู้และทักษะของนักบัญชีที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ความรู้ความสามารถทางวิชาชีพหมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติตามบทบาทให้ได้ตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐาน รวมทั้งเป็นการบูรณาการและการประยุกต์ของ 1) ความรู้ความสามารถเชิงเทคนิค 2) ทักษะทางวิชาชีพ 3) ค่านิยม จริยธรรม และทัศนคติทางวิชาชีพ เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หลายประการ ได้แก่ การปกป้องส่วนได้เสียสาธารณะ การยกระดับคุณภาพงานของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี และการส่งเสริมความเชื่อมั่นในวิชาชีพบัญชี [8] โดย Kasim, E. Y. (2015) พบว่า ความสามารถของนักบัญชีภาครัฐบาล (ด้านความรู้และทักษะ) มีผลต่อคุณภาพของการรายงานทางการเงิน [9] ณัฐภัทร หงษ์พงษ์ และจิรพงษ์ จันทรงาน (2560) พบว่า ทักษะทางวิชาชีพในมิติด้านปัญญา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสาร ด้านการจัดการบุคคล และด้านการจัดการองค์กรมีอิทธิพลทางบวกต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน [10] รัฐิรัตน์ มีมาก และรติกร บุญสาหว (2558) พบว่า ความรู้ความสามารถของนักบัญชี ด้านความรู้ทางวิชาชีพ และทักษะทางวิชาชีพส่งผลต่อคุณภาพรายงานทางการเงินของธุรกิจ SMEs ในจังหวัดนครราชสีมา [5] ทัดดาว สิทธิรักษ์ (2556) พบว่า ศักยภาพของนักบัญชี ด้านความมีเหตุผลเชิงจริยธรรม การตระหนักถึงผู้มีส่วนได้เสีย ความรู้ความเข้าใจในมาตรฐานการบัญชี ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการสื่อสาร และการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบบเชิงบวกต่อคุณภาพรายงานทางการเงิน [7] ผู้วิจัยจึงได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา (โมเดลต้นแบบ)

โดยที่

F1 แทน ความรู้และทักษะของนักบัญชี	F2 แทน คุณภาพของรายงานทางการเงิน
K1 แทน ความรู้ด้านการบัญชีการเงินและด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง	R1 แทน ความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ
K2 แทน ความรู้ด้านองค์กรและธุรกิจ	R2 แทน การเป็นตัวแทนอันเที่ยงธรรม
K3 แทน ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	R3 แทน เปรียบเทียบได้
S1 แทน ทักษะด้านปัญญา	R4 แทน พิสูจน์ยืนยันได้
S2 แทน ทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสาร	R5 แทน การทันเวลา
S3 แทน ทักษะด้านการจัดการบุคคล	R6 แทน ความสามารถเข้าใจได้
S4 แทน ทักษะด้านการจัดการองค์กร	e1 - e14 แทน ค่าความคลาดเคลื่อน

สมมติฐานการศึกษา

เป็นการทดสอบเพื่อยืนยันสมมติฐานของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความรู้และทักษะของนักบัญชีที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน ตามทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลจริงหรือไม่

ระเบียบวิธีศึกษา

1. ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักบัญชีในธุรกิจที่จดทะเบียนนิติบุคคลในจังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 275,663 ราย [11]

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักบัญชีในธุรกิจที่จดทะเบียนนิติบุคคลในจังหวัดกรุงเทพมหานครคำนวณขนาดตัวอย่างตามเทคนิคการวิเคราะห์สถิติประเภทพหุตัวแปร กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ (Observed variables) [12,13] ซึ่งมีจำนวน 13 ตัวแปร ดังนั้นจึงคำนวณได้ขนาดตัวอย่างอย่างน้อยที่สุด 260 ราย เลือกสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อให้ได้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนด ทั้งนี้ แบบสอบถามกลับคืนมาและสมบูรณ์จำนวน 292 ราย

3. เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่

3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

3.2 ด้านความรู้ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความรู้ด้านการบัญชีการเงินและด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง 2) ความรู้ด้านองค์กรและธุรกิจ และ 3) ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งต้องมีการปรับเปลี่ยนวิทยาการต่าง ๆ ทางการบัญชีตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีสารสนเทศ และการประยุกต์ใช้ความรู้ในทางปฏิบัติในสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ แนวทางในการจัดขอบเขตองค์ความรู้ของสาขาวิชาการบัญชีพิจารณาตามมาตรฐานการศึกษาระหว่างประเทศสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี [1, 8]

3.3 ด้านทักษะของนักบัญชี ตามมาตรฐานการศึกษาระหว่างประเทศสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี (International Accounting Education Standard : IES) ฉบับที่ 3 เรื่อง การพัฒนาทางวิชาชีพระยะเริ่มแรก - ทักษะทางวิชาชีพ (ฉบับปรับปรุง) ประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ทักษะด้านปัญญา หมายถึง ความสามารถของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีในการแก้ไขปัญหา การตัดสินใจ และการใช้ดุลยพินิจของผู้ประกอบวิชาชีพ 2) ทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสาร หมายถึง ความสามารถของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีในการทำงานและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ 3) ทักษะด้านการจัดการบุคคล หมายถึง ทักษะคิดและความประพฤติส่วนบุคคลของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี 4) ทักษะด้านการจัดการองค์กร หมายถึง ความสามารถของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพกับองค์กรหรือภายในองค์กรเพื่อให้ได้ผลหรือผลลัพธ์ที่เหมาะสมด้วยบุคลากรและทรัพยากรที่มีอยู่ [15]

3.4 คุณภาพของรายงานทางการเงิน ตามกรอบแนวคิดสำหรับการรายงานทางการเงิน (ปรับปรุง 2558) ได้กำหนดลักษณะเชิงคุณภาพที่จะทำให้ข้อมูลทางการเงินมีประโยชน์ต่อผู้ลงทุน ผู้ให้กู้ยืมหรือเจ้าหนี้อื่นในปัจจุบันและอนาคต ได้แก่ 1) ความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ 2) การเป็นตัวแทนอันเที่ยงธรรม 3) เปรียบเทียบได้ 4) พิสูจน์ยืนยันได้ 5) การทันเวลา 6) ความสามารถเข้าใจได้ [16]

3.5 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ในส่วนที่ 3.2 – 3.4 เป็นแบบคำถามมาตราส่วน Likert Scale ชนิด 5 ระดับ (น้อยที่สุด = 1 คะแนน น้อย = 2 คะแนน ปานกลาง = 3 คะแนน มาก = 4 คะแนน และมากที่สุด = 5 คะแนน

4. การหาคุณภาพของเครื่องมือ แบ่งเป็น 2 ส่วน โดย

4.1 ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) เชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 ท่าน การหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถามทางด้านการเหมาะสมของเนื้อหาและจุดประสงค์ (Item Objective Congruence: IOC) โดยการนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาคะแนนความสอดคล้องของแบบสอบถาม ซึ่งคะแนน +1 เท่ากับ แน่ใจว่า ข้อคำถามมีความสอดคล้องในแต่ละด้าน คะแนน 0 เท่ากับ ไม่แน่ใจว่า ข้อคำถามมีความสอดคล้องในแต่ละด้าน และ คะแนน - 1 เท่ากับ แน่ใจว่า ข้อคำถามไม่มีความสอดคล้องในแต่ละด้าน แล้วนำมาหาค่าความสอดคล้องโดยใช้สูตร $IOC = \frac{\sum R}{N}$ โดย $\sum R$ คือ ผลรวมของคะแนนผลการตัดสินใจในข้อคำถามนั้นจากผู้เชี่ยวชาญ N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ โดย IOC ได้ค่ามากกว่า 0.50 ถือว่าข้อคำถามนั้นวัดได้สอดคล้องกับเนื้อหาจุดประสงค์ [17, 18]

4.2 การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอน- บาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ความรู้ด้านการบัญชีการเงินและด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง (K1) เท่ากับ 0.824 ความรู้ด้านองค์กรและธุรกิจ (K2) เท่ากับ 0.822 ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (K3) เท่ากับ 0.828 ทักษะด้านปัญญา (S1) เท่ากับ 0.815 ทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสาร (S2) เท่ากับ 0.798 ทักษะด้านการจัดการบุคคล (S3) 0.809 ทักษะด้านการจัดการองค์กร (S4) เท่ากับ 0.817 ความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ (R1) เท่ากับ 0.804 การเป็นตัวแทนอันเที่ยงธรรม (R2) เท่ากับ 0.811 เปรียบเทียบได้ (R3) เท่ากับ 0.802 พิสูจน์ยืนยันได้ (R4) เท่ากับ 0.807 การทันเวลา (R5) เท่ากับ 0.806 และความสามารถเข้าใจได้ (R6) เท่ากับ 0.803 โดยมีค่าความเชื่อมั่นได้ทั้งฉบับ เท่ากับ 0.823 ซึ่งหากมีค่าเข้าใกล้ 1 จะมีความเชื่อมั่นมาก [17, 18] อย่างน้อยควรเกิน 0.70 [19] ขึ้นไปถือว่าแบบสอบถามยอมรับได้

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปทางไปรษณีย์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows [17, 18]

6.2 การตรวจสอบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเหตุผลโดยใช้โปรแกรม AMOS for Window (Analysis of Moment Structures) โดยการประเมินความสอดคล้องของรูปแบบ (Evaluation the Data-Model Fit) ค่าสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบความพอเหมาะพอดีของโมเดลเส้นทางตามทฤษฎีกับข้อมูลจริงค่า p-value ต้องมีนัยสำคัญทางสถิติ (Significant Sig.) คือ มีค่ามากกว่า 0.05 [12, 18]

ผลการศึกษา

จากการสำรวจข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 63.70 อายุ 26 - 35 ปี ร้อยละ 34.59 ประสบการณ์ทำงานด้านบัญชี 6 - 15 ปี ร้อยละ 40.07 ระดับการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 78.08 ตำแหน่งงานส่วนใหญ่เป็นผู้จัดการฝ่ายบัญชี ร้อยละ 35

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความรู้และทักษะของนักบัญชีที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน มีดังนี้

1. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) เพื่อศึกษาว่า ตัวแปรที่นำมาศึกษาเป็นอิสระต่อกันหรือไม่ และใช้ตรวจสอบหรือทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม เพื่อใช้ในการพิจารณาถึงปัญหาที่อาจเกิดจากการผันแปรร่วมกันเกินไป (Multicollinearity) โดยกำหนดค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้องไม่เกิน 0.80 ซึ่งในกรณีที่ความสัมพันธ์ของตัวแปรมีความสัมพันธ์กันสูงมากเกินไปย่อมส่งผลให้การวิเคราะห์คาดเคลื่อน [17-18] เพื่อที่จะดูความสัมพันธ์ของตัวแปร ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาค่า Bivariate Correlation ของตัวแปรที่จะนำมาวิเคราะห์ในรูปแบบก่อน ซึ่งผลการวิเคราะห์ปรากฏดังแสดงในตารางที่ 1

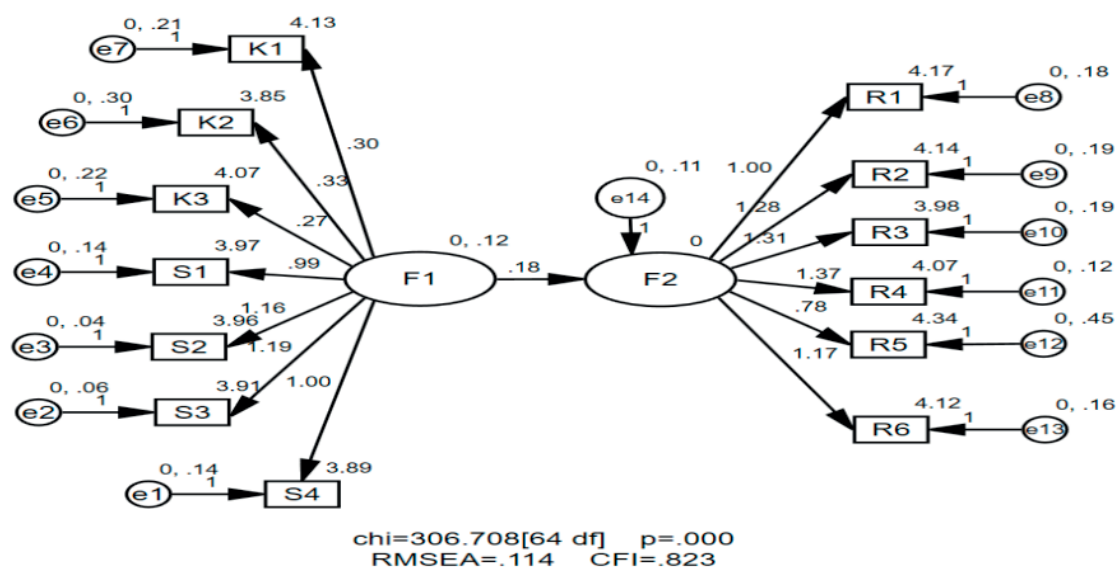
ตารางที่ 1 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการวิจัย

	K1	K2	K3	S1	S2	S3	S4	R1	R2	R3	R4	R5	R6
$\bar{X}$	4.13	3.85	4.07	3.97	3.96	3.91	3.89	4.17	4.14	3.98	4.07	4.34	4.12
S.D.	.47	.56	.48	.51	.46	.49	.51	.55	.62	.63	.59	.72	.57
K1	1												
K2	.600**	1											
K3	.464**	.506**	1										
S1	.177**	.212**	.103	1									
S2	.163**	.115*	.142*	.625**	1								
S3	.138*	.165**	.137*	.535**	.777**	1							
S4	.189**	.140*	.229**	.523**	.569**	.598**	1						
R1	.142*	.135*	-.006	.025	.101	.094	.021	1					
R2	.156**	.177**	.109	.089	.094	.078	.086	.447**	1				
R3	.070	.134*	-.014	.084	.169**	.155**	.126*	.432**	.511**	1			
R4	.100	.135*	-.024	.038	.077	.119*	.087	.506**	.561**	.577**	1		
R5	.097	.108	.048	-.036	.015	.057	-.033	.212**	.265**	.279**	.301**	1	
R6	.168**	.149*	.033	.108	.155**	.102	.110	.457**	.509**	.490**	.563**	.247**	1

**=P<0.01, *=P<0.05

จากตารางที่ 1 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้ง 13 ตัวแปร พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ทั้งหมดมีทั้งค่าเป็นบวกแสดงถึงความสัมพันธ์ในทางทิศทางเดียวกัน และค่าเป็นลบแสดงถึงความสัมพันธ์ในทางทิศทางตรงข้าม มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 จำนวน 36 คู่ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 จำนวน 12 คู่ และมีค่าความสัมพันธ์ไม่เกินเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด [17-18] คือ 0.80 สรุปได้ว่าตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ไม่มีปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างกันสูงเกินไป ดังนั้น ตัวแปรเหล่านี้จึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์เส้นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

2. ผลการวิเคราะห์รูปแบบทางทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ก่อนปรับค่าความคลาดเคลื่อน (e) ดังภาพที่ 2

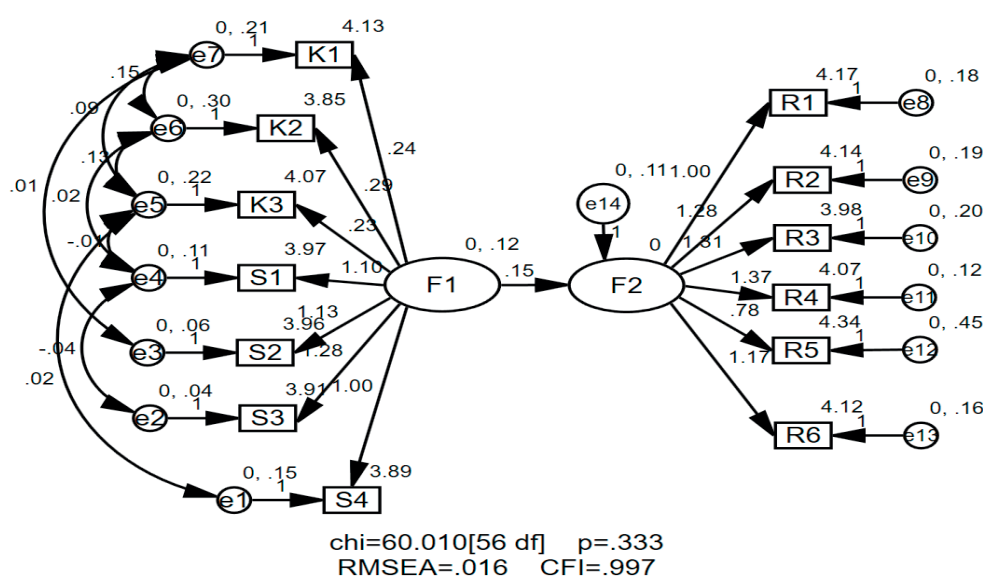
ภาพที่ 2 แสดงผลการประมาณค่าพารามิเตอร์ของรูปแบบทางทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ก่อนปรับค่าความคลาดเคลื่อน (e)

จากภาพที่ 2 ผลการวิเคราะห์รูปแบบทางทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ก่อนปรับค่าความคลาดเคลื่อน (e) พบว่า ไม่มีความสอดคล้องกัน ซึ่งไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินโมเดลที่เรียกว่า “Model Fit” และสามารถสรุปได้ตามตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 เกณฑ์และผลการตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบทางทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ก่อนปรับค่าความคลาดเคลื่อน

สัญลักษณ์	ค่าสถิติ	เกณฑ์	ผลการศึกษา	ผลการพิจารณา
p-value	Chi-square Probability Level	>0.05	0.000	ไม่สอดคล้อง
CMIN/df	Relative Chi-square	<3.00	4.792	ไม่สอดคล้อง
RMSEA	Root Mean Square Error of Approximation	<0.08	0.114	ไม่สอดคล้อง
CFI	Comparative Fit Index	>0.90	0.823	ไม่สอดคล้อง

จากตารางที่ 2 พบว่า รูปแบบทางทฤษฎี (โมเดลต้นแบบ) กับรูปแบบเชิงประจักษ์ไม่มีความสอดคล้องกัน เนื่องจากได้ค่าทางสถิติ p-value = 0.000, CMIN/df = 4.792, RMSEA = 0.114, CFI = 0.823 และ ไม่ตรงตามหลักเกณฑ์ จึงได้มีการปรับค่าความคลาดเคลื่อน (e) ของตัวแปรวัดให้มีความสัมพันธ์กันได้จนผลเป็นรูปแบบที่เหมาะสม ดังปรากฏในภาพที่ 3 ดังนี้

ภาพที่ 3 แสดงผลการประมาณค่าพารามิเตอร์ของรูปแบบทางทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ หลังปรับค่าความคลาดเคลื่อน (e)

จากภาพที่ 3 ผลการวิเคราะห์รูปแบบทางทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ หลังปรับค่าความคลาดเคลื่อน (e) พบว่า มีความสอดคล้องกัน ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินโมเดลที่เรียกว่า “Model Fit” กล่าวคือ ถ้าความรู้และทักษะของนักบัญชีเพิ่มขึ้น 1 หน่วย คุณภาพของรายงานทางการเงินจะเพิ่มขึ้น 0.154 หน่วย และสามารถสรุปได้ตามตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 เกณฑ์และผลการตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบทางทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ หลังปรับค่าความคลาดเคลื่อน (e)

สัญลักษณ์	ค่าสถิติ	เกณฑ์	ผลการศึกษา	ผลการพิจารณา
p-value	Chi-square Probability Level	>0.05	0.333	สอดคล้อง
CMIN/df	Relative Chi-square	<3.00	1.071	สอดคล้อง
RMSEA	Root Mean Square Error of Approximation	<0.08	0.016	สอดคล้อง
CFI	Comparative Fit Index	>0.90	0.997	สอดคล้อง

จากตารางที่ 3 มีการปรับค่าความคลาดเคลื่อน (e) ของตัวแปรวัดให้มีความสัมพันธ์กันได้จนผลเป็นรูปแบบที่เหมาะสมนั้น คือ มีค่า $p\text{-value} = 0.333$, ค่า $\text{CMIN/df} = 1.071$, ค่า $\text{RMSEA} = 0.016$, ค่า $\text{CFI} = 0.997$ ตรงตามหลักเกณฑ์

ตารางที่ 4 แสดงผลการประมาณค่า Standardized Regression Weights

	คู่ความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปร		ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย มาตรฐาน (Estimate)	S.E.	C.R. (t-Value)	P-Value	นัยสำคัญทาง สถิติ
F2	<---	F1	.154	.099	2.324	.020*	มี
K1	<---	F1	.245	.083	2.959	.003**	มี
K2	<---	F1	.290	1.00	2.914	.004**	มี
K3	<---	F1	.231	.084	2.748	.006**	มี
S1	<---	F1	1.102	.106	10.396	***	มี
S2	<---	F1	1.126	.087	12.922	***	มี
S3	<---	F1	1.284	.105	12.223	***	มี
S4	<---	F1	1.000				
R1	<---	F2	1.000				
R2	<---	F2	1.280	.133	9.616	***	มี
R3	<---	F2	1.313	.136	9.636	***	มี
R4	<---	F2	1.375	.133	10.368	***	มี
R5	<---	F2	.776	.140	5.546	***	มี
R6	<---	F2	1.168	.122	9.570	***	มี

หมายเหตุ : มีนัยสำคัญ * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานของตัวแปรสังเกตได้พบว่า มีค่าตั้งแต่ 0.231 ถึง 1.375 โดยความรู้และทักษะของนักบัญชี (F1) มีอิทธิพลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน (F2) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = 0.020$)

จากภาพที่ 2 และ ภาพที่ 3 พบว่า ตัวแปรสังเกตได้ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ ด้านความทันเวลา (R5) ซึ่งอยู่ในองค์ประกอบคุณภาพของรายงานทางการเงิน (F2) ตัวแปรสังเกตได้ที่มีน้ำหนักร้อยที่สุด คือ ความรู้ด้านองค์กรและธุรกิจ (K2) มีน้ำหนักร้อยประกอบเท่ากับ 3.85 อยู่ในองค์ประกอบความรู้และทักษะของนักบัญชี (F1)

องค์ประกอบตัวแปรอิสระความรู้และทักษะของนักบัญชี (F1) ตัวแปรที่มีน้ำหนักมากที่สุด ได้แก่ ความรู้ด้านการบัญชี การเงินและด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง (K1) มีค่าน้ำหนักร้อยประกอบ 4.13 รองลงมา ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (K3) มีค่าน้ำหนักร้อยประกอบ 4.07 ทักษะด้านปัญญา (S1) มีค่าน้ำหนักร้อยประกอบ 3.97 ทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสาร (S2) มีค่าน้ำหนักร้อยประกอบ 3.96 ทักษะด้านการจัดการบุคคล (S3) มีค่าน้ำหนักร้อยประกอบ 3.91 ทักษะด้านการจัดการองค์กร (S4) มีค่าน้ำหนักร้อยประกอบ 3.89 และความรู้ด้านองค์กรและธุรกิจ (K2) มีค่าน้ำหนักร้อยประกอบ 3.85

องค์ประกอบตัวแปรตามคุณภาพของรายงานทางการเงิน (F2) ตัวแปรที่มีน้ำหนักมากที่สุด ได้แก่ การทันเวลา (R5) มีค่าน้ำหนักร้อยประกอบ 4.34 รองลงมาตัวแปรที่มีน้ำหนักมากที่สุด ได้แก่ ความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ (R1) มีค่าน้ำหนักร้อยประกอบ 4.17 การเป็นตัวแทนอันเที่ยงธรรม (R2) มีค่าน้ำหนักร้อยประกอบ 4.14 ความสามารถเข้าใจได้ (R6) มีค่าน้ำหนักร้อยประกอบ 4.12 พิสูจน์ยืนยันได้ (R4) มีค่าน้ำหนักร้อยประกอบ 4.07 และเปรียบเทียบได้ (R3) มีค่าน้ำหนักร้อยประกอบ 3.98

อภิปรายผลการศึกษา

งานวิจัยนี้ศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความรู้และทักษะของนักบัญชีที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงินพบว่า

1. ตัวแปรสังเกตได้ที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ ด้านความทันเวลา (R5) ซึ่งอยู่ในองค์ประกอบคุณภาพของรายงานทางการเงิน (F2) ตัวแปรสังเกตได้ที่มีน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุด คือ ความรู้ด้านองค์กรและธุรกิจ (K2) อยู่ในองค์ประกอบความรู้และทักษะของนักบัญชี (F1)

2. รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความรู้และทักษะของนักบัญชีที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงินพบว่า ข้อมูลเชิงประจักษ์สามารถประมาณค่าพารามิเตอร์ในรูปแบบได้อย่างกลมกลืนด้วยค่า $p\text{-value} = 0.333$, ค่า $CMIN/df = 1.071$, ค่า $RMSEA = 0.016$, ค่า $CFI = 0.997$ ผ่านเกณฑ์การวัดทางสถิติทุกค่า กล่าวคือ ถ้าความรู้และทักษะของนักบัญชีเพิ่มขึ้น 1 หน่วย คุณภาพของรายงานทางการเงินจะเพิ่มขึ้น 0.154 หน่วย

3. ความรู้และทักษะของนักบัญชี (F1) มีอิทธิพลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน (F2) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการศึกษาครั้งนี้จึงทำให้สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบที่ได้จากการศึกษาเป็นจริงตามรูปแบบที่ตั้งขึ้น นั่น คือ ความรู้และทักษะของนักบัญชีที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kasim, E. Y. (2015), ณัฐภัทร หงษ์พงษ์ และจิรพงษ์ จันทรงาน (2560) ฐิติรัตน์ มีมาก และรติกร บุญสวาท (2558) และ ทัดดาว สิทธิรักษ์ (2556) [9-10, 5, 7]

ดังนั้น นักบัญชีควรให้ความสำคัญกับความรู้และทักษะ เพื่อให้สามารถจัดทำรายงานทางการเงินให้มีคุณภาพ เชื่อถือได้ และผู้บริหารสามารถนำไปใช้ตัดสินใจในการบริหารงานได้อย่างทันท่วงที ในตรงกันข้ามหากรายงานทางการเงินนั้นไม่มีคุณภาพ ผู้บริหารใช้ข้อมูลนั้นในการตัดสินใจและบริหารงาน กิจการก็อาจจะได้รับผลเสียหาย ส่งผลไปถึงผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายและประเทศชาติได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยและการนำไปใช้ พบว่า

1. นักบัญชีจะต้องมีการพัฒนาและปรับตนเองให้มากขึ้น เช่น ความรู้ระหว่างประเทศและโลกาภิวัตน์ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น เนื่องจากสถานการณ์การแข่งขันที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตที่สภาพเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้เกิดธุรกรรมใหม่ ๆ ที่นักบัญชีจะต้องสามารถวิเคราะห์ ระบุปัญหา แก้ไข และนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ให้กับผู้บริหารหรือองค์กรได้ทันเวลาและใช้ประกอบตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง

2. นักบัญชีจะต้องมีความสนใจในการติดตามข่าวสารที่เกี่ยวกับวิชาชีพ เช่น มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น เพื่อเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง

3. นักบัญชีควรมุ่งเน้นในส่วนของการจัดการบุคคล โดยการพัฒนาตนในเรื่องภาษาต่างประเทศ เพื่อเป็นการเสริมสร้างโอกาสให้กับตนเองในอนาคต เช่น การเป็นนักบัญชีวิชาชีพอาเซียน การได้รับการเลื่อนตำแหน่งงาน เป็นต้น

4. หน่วยงานวิชาชีพ เช่น สภาวิชาชีพบัญชี อาจนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในแง่ของการพัฒนาวิชาชีพบัญชีสำหรับผู้ทำบัญชีได้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างเป็นเป็นนักบัญชีในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยอาจนำไปศึกษากับจังหวัดอื่น หรือภูมิภาค หรือระดับประเทศ หรือเพิ่มตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา เช่น การกำกับดูแลกิจการของนักบัญชีที่เป็นผู้บริหาร อาจส่งผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] Tesarin, B. (2018). *Thailand 4.0 new economy models*. Retrieved on January 30, 2018, from [http:// www.drborworn.com/articledetail.asp?id=16223](http://www.drborworn.com/articledetail.asp?id=16223). (In Thai)
- [2] Department of ASEAN Affairs, Ministry of Foreign Affairs. (2018). *Thailand and ASEAN*. Retrieved on January 30, 2018, from: www.mfa.go.th/asean/contents/files/other-20121203-162828-142802.pdf. (In Thai)
- [3] Chanprasit, S. (2016). The expectations and readiness of accountants in ASEAN Economic Community from the perspective of entrepreneurs in Songkhla Province. *Parichart Journal Thaksin University*. Special Issue 2560. 117 – 126. (In Thai)

- [4] Chantapong, S., & Wongpirom, T. (2018). *Where is Thailand and how to create skills in the 21st century?*. Retrieved on January 30, 2018, from www.bangkokbiznews.com/blog/detail/643773. (In Thai)
- [5] Meemak, T., & Boonsawrt, R. (2015). Job environments and accountants, competency that affect the quality of financial reports of the small and medium enterprises (SMEs) in Nakhon Ratchasima Province. *Journal of Business Administration*, 21(1), 127-140. (In Thai)
- [6] Thongkarb, M, (n.d.). *Professional skill measurement of accountants in the Navanakorn Industrial*. Zone of Pathum Thani Province. North Bangkok University. Retrieved January 31, 2018, from www.northbkk.ac.th. (In Thai)
- [7] Sitdhirak, T. (2014). The effect of accountant's competency on financial reporting quality an empirical study of accountants in Thailand. *Communities in PSU Knowledge Bank*. Retrieved on January 30, 2018, from <http://kb.psu.ac.th/psukb/bitstream/2010/9710/1/391401.pdf> (In Thai)
- [8] Federation of Accounting Profession: FAP. (2005). *International education standards for professional accountants: IES*. Retrieved February 1, 2018, from <http://www.fap.or.th/Article/Detail/66980>. (In Thai)
- [9] Kasim, E. Y. (2015). Effect of government accountants competency and implementation of internal control to the quality of government financial reporting. *International Journal of Business. Economics and Law*, 8(1).
- [10] Hongpong, N., & Channgam, J. (2017). Effects of professional skills on the quality of financial reporting of bookkeeper in Bangkok and Nonthaburi. In *The 7th University Social Engagement as a Driving Force for Thailand 4.0*. 788-801. July 6-7, 2017, Nakhon Ratchasima Rajabhat University. (In Thai)
- [11] Department of Business Development. (2018). *Provincial business information*. Retrieved on February 22, 2018, from http://www.dbd.go.th/more_news.php?cid=71 (In Thai)
- [12] Vanichbuncha, K (2014). *Structural equation model (SEM) with AMOS*. Bangkok: Chulalongkorn University. (In Thai)
- [13] Songsraboorn, R. (2018). Structural Equation Modeling for Prediction. *Silpakorn University Journal*, 38(1), 185-205. (In Thai)
- [14] Office of the Higher Education Commission: OHEC. (2010). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการบัญชี พ.ศ.2553 (มคอ.1)*. Retrieved on February 2, 2018, from: <http://www.mua.go.th/users/tqf-hed/news/news6.php>. (In Thai)
- [15] Federation of Accounting Profession: FAP. (2015). *International education standards for professional accountants: IES*. (Volume 2015) Retrieved February 2, 2018, from <http://www.fap.or.th/Article/Detail/66980>. (In Thai)
- [16] Federation of Accounting Profession: FAP. (2015). *The guide explains the conceptual framework for financial reporting*. Retrieved February 1, 2018, from <http://www.fap.or.th/Article/Detail/67456>. (In Thai)
- [17] Vanichbuncha, K. (2017). *Statistics for research*. Bangkok: Chulalongkorn University. (In Thai)
- [18] Silpjaru, T. (2017). *Research and analysis of statistical data with SPSS and AMOS*. Bangkok: Business Publishing R & D. (In Thai)
- [19] Panayides, P. (2013). Coefficient alpha: interpret with caution. *Europe's Journal of Psychology*, 9(4), 687-696.

การศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุของพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์
ของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
A Study of Problems and Causes for Cyber Bullying Behaviors among
Secondary School Students in the Three Southern Border Provinces

อัยยกร ตุดเกื้อ^{1*}, เกษตรชัย และหิม² และฤทัยชนนี สิทธิชัย³
Tanyakorn Tudkuea^{1*}, Kasetchai Laeheem² and Ruthaychonnee Sittichai³

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา (ได้รับทุนการศึกษาจาก สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา โครงการพัฒนาอาจารย์ และบุคลากรสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในเขตพัฒนาเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้)

² รศ.ดร., ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

³ รศ.ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ หน่วยวิจัยเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน สถานีวิจัยนวัตกรรมการศึกษาและการเรียนการสอนที่เป็นเลิศ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี 94000

¹ Student, Doctor of Philosophy in Human and Social Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Songkhla (Funded by Office of the Higher Education Commission's Project on Personnel Development for Higher Education Institutions in the Southern Border Provinces)

² Assoc. Prof. Dr., Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Songkhla, 90110

³ Assoc. Prof. Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Kids and Youth Development Research Unit, Research Center for Educational Innovations and Teaching and Learning Excellence, Prince of Songkla University, Pattani, 94000

* Corresponding author: E-mail address: tam_tanyakorn@yahoo.com

(Received: November 1, 2018; Revised: December 17, 2018; Accepted: January 8, 2019)

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุของพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม นักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีอายุระหว่าง 13-18 ปี จำนวน 55 คน และการสัมภาษณ์กลุ่ม ครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 12 คน ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ ประกอบไปด้วยการหมิ่นประมาทผู้อื่น การนินทาและด่าทอผู้อื่น การแอบอ้างชื่อผู้อื่น และการกีดกัน โดยการลบหรือบล็อกผู้อื่นที่ไม่ชอบออกจากความเป็นเพื่อนหรือจากกลุ่มบนโลกไซเบอร์ โดยมีสาเหตุจากความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงจากกลุ่มเพื่อน ความรุนแรงจากสื่อต่าง ๆ และความคับข้องใจ อย่างไรก็ตามองค์กรที่เกี่ยวข้องและโรงเรียนสามารถนำผลจากการวิจัย เข้าสู่กระบวนการเชิงนโยบายเชิงรุกเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้อย่างทันทั่วถึง โดยครู และผู้ปกครอง ยังคงเป็นบุคคลสำคัญในการเฝ้าระวังและสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อให้กระบวนการป้องกันมีประสิทธิภาพต่อไป

คำสำคัญ: สภาพปัญหา สาเหตุ พฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

This study aimed at studying problems and causes of cyber bullying behaviors among secondary school students in the three southern border provinces. Data were collected through group interviews secondary school students in the three southern border provinces aged between 13 to 18 years old with the total of 55 students and data were collected through group interviews of 12 teachers and school directors in the three southern border provinces. Findings indicated that a study of problems cyber bullying behaviors among secondary school students consisted of defamation, gossiping, impersonation and exclusion removing or blocking off people from their groups on cyberspace. The cause of the problem was from family violence, violence group, media violence, and frustration. However, relevant organizations and schools can use the results of research into the proactive policy process in order to solve the problem in a timely manner. The teachers and parents are important people to monitoring and observing students' behavior so that the prevention process to be effective.

Keywords: Problems, Causes, Cyber Bullying Behaviors, Three Southern Border Provinces

บทนำ

การรังแกบนโลกไซเบอร์เป็นมิติหนึ่งของพฤติกรรมความรุนแรงรูปแบบใหม่ที่กำลังเกิดขึ้นท่ามกลางชุมชนแห่งยุคที่เฟื่องฟูไปด้วยการพัฒนาและความรวดเร็วของการใช้เทคโนโลยีที่ขาดการยั้งคิดผ่านอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารที่ต้องยอมรับว่า ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน อาทิ โทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน แอปพลิเคชัน แท็บเล็ต หรือแม้แต่คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก โดยสามารถเชื่อมต่อระบบอินเทอร์เน็ตและใช้งานเครือข่ายสื่อสารสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยม ได้แก่ Facebook Line Instagram YouTube Twitter E-mail หรือแม้แต่ Skype ซึ่งทุกเพศ ทุกวัย และทุกบ้านสามารถเข้าถึงการใช้งานได้อย่างแท้จริง [1-2] โดยมีนักวิชาการจำนวนมากได้ให้ความหมายของพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ว่า เป็นพฤติกรรมความรุนแรงที่มุ่งทำร้ายให้ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อเกิดผลกระทบทางด้านจิตใจ รวมถึงด้านความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งสามารถยืดโยงไปสู่การทำร้ายร่างกายและนำไปสู่การฆ่าตัวตายของบุคคลผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ ทั้งนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นผ่านบริบทของสื่อออนไลน์ที่มีความรวดเร็วเป็นจุดเด่น ดังนั้น การรังแกบนโลกไซเบอร์จึงมีผลกระทบที่สามารถทำลายความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของบุคคลผู้ที่ตกเป็นเหยื่อทั้งทางตรง ได้แก่ การเกิดความรู้สึกอับอาย รู้สึกโกรธ รู้สึกเครียด เกิดความวิตกกังวล และกลายเป็นความคับข้องใจ ส่วนผลกระทบทางอ้อมส่งผลให้สุขภาพจิตเสื่อมเสีย ร่างกาย จิตใจอ่อนแอ นำไปสู่สภาวะซึมเศร้าที่เป็นต้นเหตุของการฆ่าตัวตายได้อย่างง่ายดาย [3-7]

ทั้งนี้ Sittichai and Smith [8] Tudkuea and Laeheem [9] ฤทัยชนนี สิทธิชัย [1] ได้จำแนกพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ออกเป็น 5 ด้าน ประกอบไปด้วย 1) ด้านการนินทาหรือด่าทอผู้อื่น อันเป็นลักษณะของการที่บุคคลไปกระทำการในลักษณะของการส่งข้อความที่มีรูปแบบของความเป็นศัตรูรุกรานข่มขู่ เสียดสี รวมถึงการเหยียดสีผิวผู้อื่นและการใช้ข้อความที่หยาบคายต่อผู้อื่นซ้ำ ๆ เพื่อแสดงอารมณ์ที่ไม่พอใจบนโลกไซเบอร์ 2) การหมิ่นประมาทผู้อื่น อันเป็นลักษณะของการที่บุคคลไป

กระทำการสิ่งใดที่เป็นอันตรายหรือ สิ่งที่ไม่เป็นความจริงอันส่งผลให้ผู้อื่นเสื่อมเสียบนโลกไซเบอร์ ทั้งในรูปแบบของข้อความ รวมถึงการติดต่อภาพ วิดีโอ โดยไม่ได้รับอนุญาต รวมถึงการแชร์หรือการส่งต่อข้อมูล บนโลกไซเบอร์ 3) การแอบอ้างชื่อผู้อื่นบนโลกไซเบอร์ อันเป็นลักษณะของการที่บุคคลไปกระทำการโดยอ้างว่าตนเอง เป็นคนอีกคนหนึ่งและไปกระทำการเพื่อมุ่งสร้างความเสื่อมเสียแก่ผู้อื่นบนโลกไซเบอร์ 4) การนำความลับที่เป็นข้อมูลส่วนตัวของผู้อื่นไปเปิดเผยหรือส่งต่อบนโลกไซเบอร์ เป็นลักษณะการไปกระทำการโดยนำเอาความลับที่เป็นข้อมูลส่วนตัวของผู้อื่นไปเปิดเผยหรือส่งต่อบนโลกไซเบอร์โดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งเป็นข้อมูลที่สามารทำให้เกิดความเสื่อมเสีย อับอาย อันถือเป็นการหลอกลวงโดยตั้งใจบนโลกไซเบอร์ และ 5) การลบหรือบล็อกผู้อื่นออกจากกลุ่มบนโลกไซเบอร์ ซึ่งเป็นลักษณะของการที่บุคคลไปลบหรือบล็อกผู้อื่นออกจากกลุ่ม และการปิดกั้น หรือกีดกันผู้อื่นบนโลกไซเบอร์ ส่งผลให้ผู้ที่ถูกกระทำเกิดความรู้สึกด้านลบ [6-7, 2]

จากผลการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า บุคคลผู้ที่ตกเป็นเหยื่อจากการถูกกีดกันรวมถึงการถูกลบหรือบล็อกออกจากกลุ่มบนโลกไซเบอร์เป็นพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพสูงในการให้ความหมายของการข่มขู่บนโลกไซเบอร์ ซึ่งผู้กระทำสามารถ ใช้งานได้ทุกที่ผ่านอุปกรณ์สื่อสารที่อยู่ภายใต้ระบบอินเทอร์เน็ต [8, 10-15] ทั้งนี้ ธีรยากร ตุดเกื้อ และเกษตรชัย และทิม [6] ได้พัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างพฤติกรรมกรังแบนโลกไซเบอร์ของนักศึกษา โดยผลการศึกษาพบว่า สาเหตุของพฤติกรรมกรังแบนโลกไซเบอร์เกิดจากปัจจัยการเลี้ยงดูของครอบครัวแบบเข้มงวดกวดขัน อิทธิพลความคับข้องใจ และอิทธิพลความรุนแรงจากกลุ่มเพื่อน ความรุนแรงจากเกมหรือสื่อต่าง ๆ รวมถึงความรุนแรงของบิดามารดา โดยตัวแปรเชิงสาเหตุในโมเดลสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรพฤติกรรมกรังแบนโลกไซเบอร์ได้ร้อยละ 74 และตัวแปรความคับข้องใจได้ร้อยละ 72 ตามลำดับ

อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้โดยการสังเกตซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของการเลียนแบบ โดย Bandura [16] ได้กล่าวว่า การที่บุคคลสังเกตตัวแบบ ซึ่งตัวแบบอาจเป็นได้ทั้งบุคคลหรือเป็นสัญลักษณ์ ที่หมายถึง การ์ตูน เกม ภาพยนตร์ ตัวละคร หรือสื่อรูปแบบอื่นที่ส่งผลให้บุคคลเกิดการทำงานในระบบความรู้ ความคิด และการจดจำ และมีการเสริมแรง อีกทั้ง มีปฏิกริยาของการโต้ตอบระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม รวมถึง แรงจูงใจภายในกับแรงจูงใจภายนอก ซึ่งให้ความสำคัญกับตัวแบบ โดย Bandura เชื่อว่า ตัวแบบมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ทั้งนี้ สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวบุคคลสามารถเป็นตัวแบบให้กับบุคคลได้แทบทั้งสิ้น การเรียนรู้โดยการสังเกตจะทำหน้าที่สำคัญในการสร้างพฤติกรรมใหม่ ในกรณีที่ผู้สังเกตตัวแบบไม่เคยเรียนรู้พฤติกรรมดังกล่าวมาก่อน รวมถึง ตัวแบบสามารถทำหน้าที่สำคัญ ในการเสริมพฤติกรรมที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ในกรณีที่ผู้สังเกตตัวแบบเคยเรียนรู้พฤติกรรมนั้นมาแล้วโดยตัวแบบจะทำหน้าที่จูงใจการพยายามพัฒนาพฤติกรรมนั้นให้ดียิ่งขึ้น และ 3) ทำหน้าที่สำคัญในการยับยั้งการเกิดพฤติกรรม กรณีผู้สังเกต ตัวแบบมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์มาก่อน โดยตัวแบบทำหน้าที่ช่วยให้พฤติกรรมนั้นลดลง [17]

ด้วยบริบทพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย อันประกอบไปด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส อยู่ในสภาวะวิกฤติแห่งความรุนแรงที่ยังคงมีสถานการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลากว่า 10 ปี ที่ผ่านมา ทั้งนี้ ลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีความซับซ้อนและสามารถเชื่อมโยงกับปัญหาอื่นอีกมากมายโดยส่งผลกระทบไปสู่วิถีการดำเนินชีวิตในทุกด้าน [18-20] ซึ่งเด็กและเยาวชนถือเป็นกลุ่มประชากรที่มีผลต่อการกำหนดทิศทางและอนาคตของประเทศชาติ ดังนั้น การให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาคนทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ผลงานวิจัยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวนมากพบว่า สถานการณ์แห่งความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่างส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของบุคคลในพื้นที่ และที่สำคัญยังส่งผลให้เด็กและเยาวชน เกิดความวิตกกังวล เกิดความหวาดกลัวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงความรุนแรงภายในครอบครัวที่เด็กและเยาวชนพบเจอ และความรุนแรงจากกลุ่มเพื่อนในโรงเรียน อันนำไปสู่ความคับข้องใจของเด็กและเยาวชน [21-23] ทั้งนี้ ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลรูปแบบหนึ่งที่เกิดจากสภาพแวดล้อมและคุ้นชินกับความรุนแรงอันนำไปสู่การเลียนแบบพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อทัศนคติแห่งความรุนแรงที่มองเป็นเรื่องปกติอันนำไปสู่การเลือกใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทำร้ายผู้อื่น กลั่นแกล้งผู้อื่น รวมถึงการไปรังแกผู้อื่นในทุกรูปแบบเพื่อเป็นการระบายความรู้สึกภายในและยังมีแนวโน้มสูงที่เด็กและเยาวชนจะเลือกใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาซึ่งส่งผลเสียต่อตัวเด็กและเยาวชน รวมถึงชุมชน สังคม และประเทศชาติในระยะยาว [21, 24-25] ทั้งนี้ ปัญญาสมาคมเพื่อการศึกษาเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย [11] พบว่าทั้ง 5 ภูมิภาคในประเทศไทย รวมถึงกรุงเทพมหานคร พฤติกรรมกรังแบนโลกไซเบอร์เกือบทั้งหมดเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ในหมู่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาสายสามัญมากที่สุดจึงเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญและมุ่งหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสนใจศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมกรังแบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยประโยชน์ของงานวิจัยครั้งนี้นำไปสู่การพัฒนาโปรแกรมการป้องกัน

อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการป้องกันการเกิดพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียน เพื่อสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดและมีประสิทธิภาพมากที่สุดต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุของพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีอายุระหว่าง 13-18 ปี โดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) จำนวน 14 กลุ่ม กลุ่มละ 3-6 คน รวม 55 คน โดยผู้วิจัยใช้เทคนิคบอกต่อ (Snowball Technique) ในการได้มาซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักเรียน ทั้งนี้ ยังเก็บข้อมูลจากครูผู้สอน และผู้บริหารโรงเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) จำนวน 4 กลุ่ม กลุ่มละ 3 คน รวม 12 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 67 คน ผู้วิจัยได้ยึดหลักจริยธรรมในการศึกษาวิจัยโดยได้รับการยินยอมและให้ข้อมูลโดยสมัครใจจากผู้ให้ข้อมูลทุกคนและผู้วิจัยได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ของงานวิจัยอย่างชัดเจนก่อนสัมภาษณ์และให้สิทธิในการไม่ตอบคำถามหากไม่พร้อมหรือไม่อยากตอบทุกเวลาขณะสัมภาษณ์ รวมถึงผู้วิจัยได้รักษาความลับของข้อมูลและความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลอย่างเคร่งครัด โดยโครงการวิจัยได้ผ่านกระบวนการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์สาขาสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU IRB 2018 - PSU - St - 001)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยเป็นการจำแนกประเด็น (Classification) และจัดหมวดหมู่ (Grouping) และนำข้อมูลจากการวิเคราะห์มาตีความและสร้างข้อสรุป โดยอธิบายเชิงพรรณนาความและเรียบเรียงให้งานวิจัยเกิดความสมบูรณ์ตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตามแนวคิดของสฤงศ์ จันทยานิช [37]

ผลการศึกษา

การศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุของพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ มีดังนี้

1. สภาพปัญหาพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากผลการศึกษาสภาพปัญหาพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นักเรียนส่วนใหญ่รับรู้และเคยถูกรังแกบนโลกไซเบอร์ พบบางส่วนที่เป็นฝ่ายไปรังแกผู้อื่นบนโลกไซเบอร์ และมีนักเรียนส่วนน้อยอยู่ในสถานะที่เป็นทั้งผู้ถูกรังแกและยังเป็นผู้ที่ไปรังแกผู้อื่นบนโลกไซเบอร์ด้วย พบประเด็นที่น่าสนใจ คือ รูปแบบของการรังแกโดยนักเรียนจะเลือกใช้ Facebook ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่ถูกเลือกใช้ในการรังแกผู้อื่นสูงที่สุด รองลงมาจะมี Line และ Instagram โดยรูปแบบของการรังแกบนโลกไซเบอร์ที่พบแบ่งได้ ดังนี้

1) การหมิ่นประมาทผู้อื่นบนโลกไซเบอร์ โดยการแชร์รูปภาพที่มุ่งทำให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกด้านลบ รวมถึงทำให้เหยื่อรู้สึกอับอาย เช่น การแอบถ่ายภาพ วิดีโอ เหยื่อขณะเข้าห้องน้ำ แล้วนำไปแชร์บน Facebook ทั้งนี้ หากเหยื่อโกรธหรือมีการโต้ตอบกลับยิ่งทำให้นักเรียนที่ไปรังแกผู้อื่นเกิดความรู้สึกสะใจ สนุก และมองเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องตลกขบขันในกลุ่มเพื่อนฝูง และจะทำกับบุคคลเดิม ๆ ซ้ำ ๆ รวมถึงการล้อเลียนผู้อื่นบนโลกไซเบอร์ ซึ่งมีทั้งการเหยียดสีผิว การล้อเลียนจุดด้อยของเพื่อน เช่น การล้อเพื่อนว่าเตี้ยบ้าง สูงบ้าง ดำบ้าง และยังคงมีบางรายที่เคยถูกล้อเกี่ยวกับสภาพบกร่างกาย โดยใช้ถ้อยคำที่มุ่งทำให้เหยื่ออับอาย เช่น การเรียกเพื่อนว่า อีเตี้ย อีดำ ไอ้เหียน ซึ่งผู้ที่ตกเป็นเหยื่อจะเกิดความรู้สึกอับอาย โกรธ และไม่ต้องการให้บุคคลอื่นเรียกแบบนั้น แต่ไม่สามารถจัดการกับมวชนบนโลกไซเบอร์ ที่มีจำนวนมาก ที่สำคัญ มีบางคนที่ถูกเป็นเหยื่อโดนเพื่อนรังแกบนโลกไซเบอร์จนมีการเรียกต่อ ๆ กัน จนบางคนเพื่อนในโรงเรียนไม่รู้จักชื่อจริง ๆ ของเหยื่อ ซึ่งเมื่อสอบถามถึงความรู้สึกเหยื่อพบว่า เหยื่อไม่ได้รู้สึกสนุกด้วยและบางคนไม่ยอมมาโรงเรียนเพราะอับอายที่โดนเพื่อนล้อ ไม่อยากคุยกับใคร ไม่อยากร่วมกิจกรรมของโรงเรียน อยากหนีไปให้ไกลจากสภาวะที่ถูกดูถูกดูแคลน แต่ยังคงทำได้แต่เงียบ ๆ ไว้ และต้องบอกตัวเองว่าต้องอดทนจนบางครั้งก็เสียใจ น้อยเนื้อ ต่ำใจในความเป็นตัวเอง กลายเป็นคนเงียบ ๆ อ่อนแอในสายตาเพื่อนคนอื่นต่อไป

2) การนิทาและคำทอผู้อื่นโดยใช้ถ้อยคำที่หยาบคายบนโลกโซเชียล อันเป็นพฤติกรรมที่คุ้นชินและใช้กันในกลุ่มนักเรียน แต่เมื่อพูดคุยกันอย่างลึกซึ้งพบว่า มีนักเรียนจำนวนมากที่เกิดความรู้สึกด้านลบกับพฤติกรรมที่ถุณินทา หรือด่าว่าโดยใช้คำหยาบคายบนโลกโซเชียล เช่น ถูกเพื่อนบน Facebook รวมถึง Line รมดว่าอโง่บ้าง อีควายบ้าง ก็ทำให้รู้สึกโกรธ บางคนเลือกที่จะโต้ตอบ บางคนไม่กล้าโต้ตอบ ซึ่งจากการศึกษาพบอีกว่า ประเด็นนี้ส่งผลให้เกิดการทะเลาะวิวาท ในโรงเรียน เพราะเรื่องเกิดขึ้นจากโลกโซเชียล และเรื่องบางเรื่องอาจเกิดขึ้นในโรงเรียนก่อน แต่ได้นำไปจัดการต่อบนโลกโซเชียล ทำให้เหยื่อที่โดนกระทำรู้สึกอับอาย และรู้สึกกลัวเพราะบางครั้งโดนข่มขู่ว่า จะทำร้ายผ่านโลกโซเชียล

3) การแอบอ้างชื่อผู้อื่นบนโลกโซเชียล เป็นการสร้าง Facebook หรือ Line ปลอมขึ้นมาเพื่อรังแกบุคคลอื่น ที่อ่อนแอกว่า รวมถึงบุคคลที่ไม่ชอบหรือเกลียด โดยการใช้ภาพจริง ชื่อจริง แล้วมีการแชร์ข้อมูลที่ทำให้ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อเกิดความรู้สึกอับอาย การใช้ชื่อผู้อื่นไปพูดจาลามกจนถึงการนำไปพูดจาโดยใช้ถ้อยคำหยาบคายกับบุคคลที่สาม รวมถึงการลดความน่าเชื่อถือของเหยื่อ โดยการให้ข้อมูลที่เป็นเท็จกับบุคคลที่สาม ทั้งนี้ สมองความต้องการของตนเอง ต้องการความสนใจ และมองเป็นเรื่องสนุกสนาน

4) การกีดกัน การลบหรือบล็อกผู้อื่นที่ไม่ชอบออกจากความเป็นเพื่อนหรือจากกลุ่มบนโลกโซเชียล ในภาพรวมอาจมองเป็นเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นการรังแก แต่การกีดกัน รวมถึงการลบหรือบล็อกผู้อื่นที่ไม่ชอบออกจากความเป็นเพื่อนหรือจากกลุ่มบนโลกโซเชียลรวมหมายถึงทั้ง Facebook และ Line อันส่งผลกระทบต่อความรู้สึกทางด้านจิตใจ ของผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออย่างมาก เพราะนักเรียนให้ความหมายของการเป็นเพื่อนกันบนโลกโซเชียลเป็นความสัมพันธ์ที่ยึดโยงกับโลกแห่งความเป็นจริง โดยความรู้สึกของนักเรียนที่ถูกเพื่อนกีดกัน ลบหรือบล็อกออกจากความเป็นเพื่อนหรือออกจากกลุ่มส่งผลให้เกิดความรู้สึกด้านลบ เกิดความสับสน เกิดความคับข้องใจ และรู้สึกเหมือนถูกแบ่งแยก แสดงให้เห็นถึง การตัดความสัมพันธ์ทางสังคม และมากไปกว่านั้น นักเรียนที่ถูกรังแกด้วยวิธีการนี้เกือบทุกคนจะรู้สึกโดดเดี่ยว รู้สึกไม่มีตัวตน ไม่อยากทำอะไร ไม่อยากพบเจอ ไม่อยากเข้าสังคม และมักเก็บตัวเงียบ ซึ่งนักเรียนจำนวนมากรู้สึกเศร้า อันเป็นต้นเหตุสำคัญของการไม่อยากอยู่บนโลกนี้ต่อไป

ในมุมมองของครูและผู้บริหารโรงเรียนมีการรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ในปัจจุบันและเคยพบเห็นพฤติกรรมการรังแกบนโลกโซเชียลของนักเรียนรวมถึงบุตรหลานไม่ว่าจะเป็นการแชร์รูปภาพ วิดีโอ การด่าทอระหว่างกัน รวมถึง การสื่อสารโดยใช้คำหยาบคายของนักเรียนในยุคปัจจุบัน แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้นิ่งถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับนักเรียนผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการถูกรังแกบนโลกโซเชียล และยังคงมีทัศนคติที่ว่า ยังคงเป็นเรื่องส่วนตัวของนักเรียน และไม่ได้มีผลกระทบอะไรมากกับชีวิตของนักเรียนจะมีเพียงแต่อาจส่งผลกระทบทางอ้อมเมื่อนักเรียนอยู่ในโรงเรียนหรือแม้แต่การที่อยู่บ้านแล้วมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์มากจนเกินไปจะส่งผลกระทบต่อเรียนและผลการเรียนของนักเรียนแต่ทุกโรงเรียนมีนโยบายว่าในขณะที่เรียนห้ามใช้โทรศัพท์มือถือ นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียน

สรุปได้ว่า สภาพปัญหาพฤติกรรมการรังแกบนโลกโซเชียลของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในมุมมองของนักเรียนรวมถึงครูและผู้บริหารโรงเรียน สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ 1) การหมิ่นประมาทผู้อื่นบนโลกโซเชียล ด้วยวิธีการแชร์รูปภาพ วิดีโอ รวมถึงการล้อขบขันของผู้อื่นบนโลกโซเชียลโดยมุ่งทำให้เหยื่อเกิดความรู้สึกด้านลบทางด้านจิตใจ และมุ่งทำลายความสัมพันธ์ทางสังคมของเหยื่อด้วยเพราะมองเป็นเรื่องสนุกสนาน 2) การนิทาและคำทอผู้อื่นโดยใช้ถ้อยคำที่หยาบคายบนโลกโซเชียล ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่มองเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องปกติธรรมดา ไม่ได้ส่งผลร้ายแรงแต่อย่างใด 3) การแอบอ้างชื่อผู้อื่นบนโลกโซเชียล เป็นเรื่องของการปลอมแปลงเป็นอีกคนเพื่อให้บุคคลอื่นบนโลกโซเชียลเข้าใจว่าเป็นตัวตนจริง ๆ แล้วดำเนินการจัดกระทำให้บุคคลที่ถูกแอบอ้างเสื่อมเสียในทุกรูปแบบเพื่อสนองความต้องการบางอย่างและเพื่อความสนุกสนานเมื่อทำให้บุคคลที่ถูกแอบอ้างอับอายหรือเสื่อมเสีย และ 4) การกีดกัน การลบหรือบล็อกผู้อื่นที่ไม่ชอบออกจากความเป็นเพื่อนหรือจากกลุ่มบนโลกโซเชียล อันเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและส่งผลต่อความรู้สึกด้านจิตใจสูงมากเพราะเหยื่อจากการถูกรังแกบนโลกโซเชียลรูปแบบนี้จะรู้สึกสับสน คับข้องใจ รู้สึกเศร้าเพราะคิดว่าไม่มีใครรัก ส่งผลให้จิตใจและร่างกายอ่อนแอ รวมถึงการรู้สึกไม่อยากมีชีวิตอยู่ ซึ่งเมื่อเปิดมุมมองของครูและผู้บริหารโรงเรียนสามารถสรุปได้ว่ามีการรับรู้และพบเห็นพฤติกรรมรังแกกันบนโลกโซเชียลของนักเรียนแต่ยังมองเป็นเรื่องไกลตัวและมองว่าจะส่งผลกระทบกับการเรียนมากกว่าความรู้สึกด้านจิตใจหรือการเป็นอยู่ในสังคมของนักเรียน

2. สาเหตุของการเกิดพฤติกรรมการรังแกบนโลกโซเชียลของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากผลการศึกษาสามารถค้นพบสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมการรังแกบนโลกโซเชียลของนักเรียนมัธยมศึกษา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้านสำคัญ อันประกอบไปด้วย ดังนี้

1) ด้านครอบครัว ซึ่งจากการศึกษาจากนักเรียนที่มีพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ รวมถึงนักเรียนที่เคยพบเห็นบุคคลใกล้ชิดมีพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์พบว่า ส่วนใหญ่นักเรียนที่มีพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ได้รับการเสริมแรงจากครอบครัว เนื่องด้วยครอบครัวในยุคปัจจุบันเป็นครอบครัวเดี่ยว บิดามารดาต้องออกไปทำงานไม่มีเวลาในการอบรมรวมถึงการดูแลบุตรหลานอย่างใกล้ชิด เพราะสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการที่นักเรียนขาดความอบอุ่น ในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวขาดความผูกพันต่อกัน ไม่มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่มีเวลาให้แก่นักเรียน เมื่อเกิดปัญหา ในชีวิตนักเรียนส่วนใหญ่ไม่กล้าที่จะปรึกษากับบิดามารดา ทำให้นักเรียนให้ความสำคัญกับเพื่อนมากกว่าบิดามารดา และให้เวลากับตนเองในการเล่นโทรศัพท์ ดูหนัง ฟังเพลง เล่นเกม ใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างเต็มที่เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของตนเอง ทั้งนี้ นอกจากนักเรียนขาดความอบอุ่นในครอบครัวแล้วยังมีอีกรูปแบบหนึ่งที่มีผลสำคัญซึ่งถือเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นบนโลกไซเบอร์ คือ การเลียนแบบพฤติกรรมของบิดามารดาหรือบุคคลในครอบครัว โดยนักเรียนเห็น ได้รับรู้และซึมซับพฤติกรรมรุนแรงจากบุคคลในครอบครัวผ่านสื่อออนไลน์ เพราะบิดามารดาหรือบุคคลในครอบครัวของนักเรียนที่มีพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์เกือบทุกคนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การใช้คำพูดหยาบคายบนโลกไซเบอร์ ตามคำตำหนิว่าร้ายคนอื่นรวมถึงบ่อยครั้งที่นักเรียนโดนตำหนิว่าร้ายบนโลกไซเบอร์ ซึ่งส่งผลให้นักเรียนเกิดความอับอาย สิ่งที่จะท่อนได้มากที่สุดอาจเป็นทัศนคติของนักเรียนที่เห็นการรังแกผู้อื่นบนโลกไซเบอร์เป็นเรื่องปกติธรรมดาและยังคงมองว่าตนเองไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน

2) ด้านกลุ่มเพื่อน มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของนักเรียนอย่างแนบแน่นเนื่องจากนักเรียนให้ความสำคัญกับเพื่อนมากกว่าบิดามารดาในแง่ที่ว่าเพื่อนเข้าใจและเข้าถึงได้มากกว่า พูดกันได้ทุกเรื่อง และจากการศึกษาพบว่า กลุ่มเพื่อนที่ใช้ความรุนแรงต่อกันจะส่งผลต่อทัศนคติที่มองความรุนแรงเป็นเรื่องปกติของนักเรียน และยังส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมรุนแรงตามเพื่อน รวมถึงนักเรียนจำนวนมากมีพฤติกรรมตามเพื่อน ไม่ว่าจะเป็นการรังแกผู้อื่นในลักษณะเดียวกัน เช่น การใช้ภาพถ่ายหรือวิดีโอในการรังแกผู้อื่นด้วยความต้องการให้เกิดความสนุกสนาน

3) ด้านสื่อ อันหมายรวมถึงความรุนแรงที่เป็นตัวแบบผ่านสื่อละคร หนังสือ เกม หรือแม้แต่คลิปวิดีโอแกล้งบุคคลอื่นที่มีอยู่จำนวนมาก ซึ่งจากการศึกษาพบว่านักเรียนที่มีพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นบนโลกไซเบอร์มักนิยมเสพสื่อที่มีความรุนแรง เช่น ขอบคุละครหรือหนังที่มีความรุนแรง เกมรบราฆ่าฟัน เกมการดิง เกมต่อสู้ และขอบคุคลิขิตวิดีโอการแกล้งคน ด้วยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้นักเรียนเกิดการซึมซับและเลียนแบบโดยไม่รู้ตัวด้วยการนำพฤติกรรมที่รุนแรงมาใช้กับกลุ่มเพื่อนและบุคคลอื่นเพื่อความสนุกสนานและขาดซึ่งการยั้งคิดถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมากับผู้ที่ถูกเป็นเหยื่อ และยิ่งพบอีกว่า นักเรียนในยุคปัจจุบันมีพฤติกรรมติดการใช้สื่อออนไลน์ผ่านมือถือสูงมากมีกรณีที่เกิดขึ้นรุนแรงขาดไม่ได้ คือ เล่นมือถือตั้งแต่ตื่นนอนเช้าในห้องเรียนตลอดจนกลับไปถึงบ้านก็อยู่กับหน้าจอมือถือและนอนดึกมากจนกลายเป็นวงเวียนชีวิตของนักเรียนในยุคปัจจุบัน

4) ด้านความคับข้องใจ เป็นลักษณะอาการ อันประกอบไปด้วย ความวิตกกังวล ความวุ่นวายใจ ความอับอาย ความโกรธ อึดอัด สับสนและไม่สบายใจ ภายใต้อารมณ์ที่บุคคลต้องพบเจอ อันเป็นต้นตอสำคัญในการหาทางออกจากความรู้สึกดังกล่าว โดยการระบายออกเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนในรูปแบบต่าง ๆ สอดรับกับสังคมในยุคปัจจุบันที่ถือได้ว่านักเรียนทุกคนเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างง่ายดายและรวดเร็ว ทำให้พฤติกรรมความรุนแรงบางอย่างที่เกิดจากความคับข้องใจภายในจิตใจส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่น ทั้งนี้ ความคับข้องใจของนักเรียนที่พบมากที่สุด คือ เรื่องด้านลบภายในครอบครัวที่อยู่บนโลกออนไลน์ โดยการแชร์ผ่านบิดามารดาทั้งทางตรง คือ บิดามารดากระทำการนินทาอย่างเปิดเผย และทางอ้อม คือ การที่นักเรียนรับรู้ ได้ยิน และได้เห็นบิดามารดากระทำการนินทากันบนโลกไซเบอร์ ต่อมาก็จะเกิดจากกลุ่มเพื่อนที่เกิดจากการแชร์รูปภาพ วิดีโอ การได้รับรู้ และได้เห็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นทั่วมุมโลกผ่านระบบอินเทอร์เน็ตโดยไม่มีใครอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นทำให้นักเรียนสะสมความรู้สึกด้านลบจนติดแน่นและแปรเปลี่ยนเป็นความคับข้องใจอย่างไม่รู้ตัวและมันสามารถเป็นแรงขับไปสู่การแสดงพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมต่าง ๆ ออกมาดังเช่นการรังแกผู้อื่นบนโลกไซเบอร์

ในมุมมองของครูและผู้บริหารโรงเรียนในประเด็นสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เน้นหนักไปที่กลุ่มเพื่อนของนักเรียนและสื่อออนไลน์ที่จะเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ผ่านกระบวนการรับรู้และเลียนแบบพฤติกรรม และยังให้มุมมองว่านักเรียนในยุคปัจจุบันติดเพื่อน ติดสื่อออนไลน์ ติดเกม ไม่สนใจการเรียน รักความสบาย รักความสนุก ซึ่งผลที่เกิดขึ้นตามมา คือ พฤติกรรมและทัศนคติด้านลบ บางครั้งทำให้ส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นรอบข้าง ดังนั้น หากบิดามารดาขาดความเอาใจใส่ ครูไม่สนใจ เท่ากับเป็นการทำร้ายนักเรียนทางอ้อม ให้เกิดความคับข้องใจและเกิดเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ ตามมา

สรุปได้ว่า สาเหตุของพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในมุมมองของนักเรียนรวมถึงครูและผู้บริหารโรงเรียน สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ 1) ด้านครอบครัว ในมุมมองของการได้รับการเสริมแรงจากครอบครัวในแง่ของการเป็นแบบอย่างในเรื่องของพฤติกรรมรุนแรงทุกรูปแบบ รวมไปถึงการเป็นครอบครัวเดียวทำให้ความใกล้ชิดและความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและนักเรียนลดลงส่งผลให้นักเรียนอาจขาดความอบอุ่นในครอบครัวและมองหาสิ่งอื่นมาทดแทน 2) ด้านกลุ่มเพื่อน มีนักเรียนให้ความสำคัญผ่านความเชื่อที่ว่าเพื่อสามารถเข้าใจในทุกเรื่องเพราะเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยเดียวกันพบเจอสภาพปัญหาคล้ายคลึงกันทำให้กลุ่มเพื่อน มีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อหรือทัศนคติของนักเรียนโดยตรง ทำให้รูปแบบของพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ เกิดจากการซึมซับจากกลุ่มเพื่อนและยังคงเห็นเป็นเรื่องสนุก 3) ด้านสื่อ ที่มีความรุนแรงมีผลต่อการรับรู้ของนักเรียนและเกิดการเลียนแบบโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัวผ่านตัวแบบในละคร หนังสือ เกม หรือแม้แต่คลิปวิดีโอที่มีเนื้อหาหากลั่นแกล้งบุคคลอื่นและสิ่งสำคัญที่เป็นปรากฏการณ์ที่น่าเป็นห่วง คือ นักเรียนจำนวนมากใช้โทรศัพท์มือถือรวมถึงสื่อสังคมออนไลน์มากตลอดทั้งวัน นั่นหมายถึง นักเรียนสามารถรับรู้ข้อมูลทุกด้านได้จากสื่อ ดังนั้น สื่อจึงเป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการแสดงออกทางด้านพฤติกรรมของนักเรียน และ 4) ด้านความคับข้องใจ อันเป็นลักษณะอาการที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เช่น ความวิตกกังวล ความวุ่นวายใจ ความอับอาย ความโกรธ อึดอัด สับสนและไม่สบายใจ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่บุคคลต้องพบเจอเป็นสาเหตุสำคัญในการแสดงออกทางพฤติกรรมอาการของนักเรียน ทั้งนี้ ความคับข้องใจเกิดจากขึ้นได้จากทั้งครอบครัว กลุ่มเพื่อน หรือแม้แต่จากสื่อรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องต่อกัน ทั้งนี้ เมื่อการรับรู้แปรเปลี่ยนเป็นความรู้สึกคับข้องใจ ผลที่เกิดขึ้นย่อมเป็นแรงขับเคลื่อนทางด้านความคิดและพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากปกติซึ่งอาจส่งผลต่อตนเองและบุคคลอื่นทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว และพฤติกรรมการรังแกเป็นรูปแบบหนึ่งของการระบายความรู้สึกคับข้องใจของนักเรียน เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองให้เกิดความสนุกสนาน ดังนั้น สภาพครอบครัว กลุ่มเพื่อน สื่อต่าง ๆ สามารถทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกคับข้องใจได้ซึ่งทั้งหมดยังเป็นส่วนหล่อหลอมให้พฤติกรรมและทัศนคติของนักเรียนเป็นไปตามสภาพแวดล้อมที่รับรู้อีกด้วย

สรุปและการอภิปรายผล

จากผลการศึกษา พบว่า 1) สภาพปัญหาพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในมุมมองของนักเรียนรวมถึงครูและผู้บริหารโรงเรียน อันเป็นพฤติกรรมที่นักเรียนจัดกระทำผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยม อาทิ Facebook Line และ Instagram โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บุคคลที่ตกเป็นเหยื่อเกิดความรู้สึกด้านลบทางด้านจิตใจ และเพื่อทำลายความสัมพันธ์ที่ดีของเหยื่อที่มีต่อผู้อื่น โดยแบ่งออกเป็น ด้านการหมิ่นประมาทผู้อื่น ด้านการนินทาและด่าทอผู้อื่น ด้านการแอบอ้างชื่อผู้อื่น และด้านการกีดกัน การลบหรือบล็อกผู้อื่นที่ไม่ชอบออกจากความเป็นเพื่อนหรือจากกลุ่มบนโลกไซเบอร์ ทั้งนี้ ในมุมมองของนักเรียนยังมีทัศนคติที่เกี่ยวกับการรังแกบนโลกไซเบอร์ว่า เป็นเรื่องที่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นและมองเป็นแค่เรื่องสนุกสนาน และในมุมมองของครูและผู้บริหารโรงเรียนมีการรับรู้และพบเห็นพฤติกรรมรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนแต่ยังมองว่าเป็นเรื่องไกลตัวและมองว่า ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อทางด้านจิตใจ รวมถึงลักษณะการเป็นอยู่ในสังคมของนักเรียนแต่จะส่งผลกระทบกับการเรียนมากกว่า ทั้งนี้ เพราะสังคมไทยยังให้ความสำคัญและมีทัศนคติเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการรังแกบนโลกไซเบอร์ในระดับน้อย ซึ่งส่งผลกระทบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคคลในทุกระดับตั้งแต่ผู้ใหญ่ตลอดจนถึงเด็กและเยาวชนที่สามารถเข้าถึงข้อมูลและสื่อต่าง ๆ ได้อย่างอิสระและขาดการอธิบายถึงเหตุผล รวมถึงข้อดีข้อเสียจากการใช้สื่อออนไลน์ ซึ่งสุดท้ายจะนำไปสู่การเห็นเรื่องความรุนแรงบนโลกไซเบอร์เป็นเรื่องปกติและเกิดเป็นการเลียนแบบพฤติกรรมดังกล่าวในเด็กและเยาวชนทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวผ่านตัวแบบต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ Christine [26] ที่กล่าวว่าบุคคลที่มีพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อสนับสนุนพฤติกรรม โดยมีเจตนาเพื่อขำแกล้งและไม่เป็นมิตรต่อบุคคลที่อ่อนแอกว่าโดยพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นบนโลกไซเบอร์ โดยการส่งหรือโพสต์ข้อความที่เป็นอันตรายและการสร้างความรู้สึกที่โหดร้ายทางสังคมแก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อผ่านช่องทาง E-Mail อีกทั้งการส่งข้อความโต้ตอบ ผ่านเว็บไซต์เครือข่ายสังคม การแชท การแชร์ส่งต่อรูปภาพ หรือคลิปวิดีโอผ่านทางโทรศัพท์มือถือ [15] ซึ่ง Sittichai and Smith [8] Sittichai [14] Tudkuea and Laeheem [9] ณัฐรัชต์ สามะ และคณะ [3] ฤทัยชนนี สิทธิชัย และธัญยากร ตุดเกื้อ [2] ธัญยากร ตุดเกื้อ และมาลี สบายยิ่ง [7] ต่างพบว่าพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นบนโลกไซเบอร์ของเยาวชนเป็นลักษณะของการนินทาด่าทอผู้อื่น รวมถึงการหมิ่นประมาท การแอบอ้างชื่อผู้อื่นในด้านลบ การนำความลับที่เป็นข้อมูลส่วนตัวหรือข้อมูลของผู้อื่นไปเปิดเผย และการลบหรือบล็อกผู้อื่นที่ตนไม่ชอบออกจากกลุ่ม เยาวชนจะมีพฤติกรรมดังกล่าวผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์และซอฟต์แวร์และแอปพลิเคชันต่าง ๆ ที่มีและได้รับความนิยมเพื่อมุ่งให้บุคคลอื่นเกิดความอับอาย โมหะ โกรธ รู้สึกเครียด วิตกกังวล อับอาย และนำไปสู่ความรู้สึกคับข้องใจ ทั้งยังส่งผลกระทบต่อทางอ้อมทำให้สุขภาพจิตเสื่อมเสีย ร่างกายอ่อนแอ จนเป็นจุดเริ่มต้นของภาวะซึมเศร้า จนเกิดเป็นปัญหาความสัมพันธ์ทางสังคมตามมา ทั้งนี้ ยังพบอีกว่าเยาวชนและผู้ปกครองต่างเห็นเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องปกติธรรมดา [27-31]

2) สาเหตุของการเกิดพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในมุมมองของนักเรียนรวมถึงครูและผู้บริหารโรงเรียน ส่วนใหญ่มองเป็นเรื่องของการเสริมแรงทางลบและเป็นลักษณะของการเรียนรู้ของนักเรียนผ่านกระบวนการสังเกตจนคุ้นชินกับสภาพแวดล้อมรอบตัว แบ่งออกเป็น

ด้านครอบครัว มีบิดามารดาเป็นแบบอย่างด้านความรุนแรงทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และเลียนแบบพฤติกรรมโดยไม่รู้ตัว อันรวมไปถึงการที่นักเรียนขาดครอบครัวที่มีความใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสม นักเรียนจะมุ่งหาทางออกไปเข้ากลุ่มเพื่อนเพื่อชดเชยสิ่งที่ขาดหายเพราะในมุมมองของนักเรียนมองกลุ่มเพื่อนว่า เป็นกลุ่มที่เข้าใจและสนิทสนมมากกว่าบิดามารดาเพราะมองเป็นเพื่อนในช่วงแห่งวัยเดียวกัน ทั้งนี้ เพราะครอบครัวเป็นแรงเสริมกับนักเรียนได้ทั้งทางบวกและทางลบ โดยบุคคลในครอบครัวต้องมีความรู้ความเข้าใจและให้ความสำคัญกับการรังแกบนโลกไซเบอร์ รวมถึงความรุนแรงบนโลกไซเบอร์ทุกรูปแบบ แต่ด้วยเพราะการละเลยถึงผลสำคัญส่งผลให้ครอบครัวกลายเป็นสภาพแวดล้อมที่นักเรียนเกิดการเรียนรู้และเห็นความรุนแรงเป็นเรื่องปกติและเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลในครอบครัว และเมื่อกระทำแล้วก็ไม่มีใครในครอบครัวที่จะดักเตือน บางครั้งบุคคลในครอบครัวไม่สามารถเข้าถึงได้ก็มี ทำให้พฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและขาดการสังเกตหรือติดตามการใช้สื่อสังคมออนไลน์จากบุคคลในครอบครัวอย่างใกล้ชิด สอดคล้องกับจุฬาลักษณ์ ประจักษ์ [32] ที่กล่าวว่า ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวมีผลกระทบต่อระดับสติปัญญา กระบวนการทางจิตใจในแง่ของการรับรู้ การเรียนรู้ ที่ส่งผลทำให้บุคคลสร้างกรอบความคิด รวมทั้งค่านิยมภายในตนเองขึ้นมา และลักษณะภูมิหลังของครอบครัวมีผลต่อการแสดงออกในด้านพฤติกรรมของเด็ก อันหมายความว่า ครอบครัวเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อพัฒนาการของเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากสภาพของผู้ปกครองเป็นตัวบ่งชี้ความสัมพันธ์ของผู้ปกครอง ซึ่งส่งผลต่อลักษณะบุคลิกภาพ จิตใจ อารมณ์ สังคม ตลอดจนการปรับตัวของเด็ก ทั้งนี้ ยังสอดคล้องกับ เกษตรชัย และหิม [21] ที่กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว มีความสำคัญส่งผลต่อบุคลิกภาพ อุปนิสัยใจคอ การแสดงพฤติกรรม และพัฒนาการของเด็ก โดยเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมกับวัยจะส่งผลต่อบุคลิกภาพและสามารถแก้ไขปัญหาพร้อมรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ด้านกลุ่มเพื่อน ด้วยสภาพความเป็นอยู่และการพบเจอกับรูปแบบของปัญหาที่มีความคล้ายคลึงกันทำให้นักเรียนมีมุมมองต่อกลุ่มเพื่อนว่า เป็นบุคคลที่เข้าใจและเป็นทางออกสำหรับทุกอย่าง ทำให้กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ รวมถึงทัศนคติที่ว่า การรังแกบนโลกไซเบอร์ที่ได้กระทำหรือที่พบเห็นเป็นเรื่องปกติและทำไปเพื่อความสนุกสนานในกลุ่มเพื่อน ซึ่งสรุปได้ว่า กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อทัศนคติและการแสดงพฤติกรรมของนักเรียนผ่านการเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเพื่อน ด้วยเพราะนักเรียนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นซึ่งต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน และมีทัศนคติว่ากลุ่มเพื่อนเข้าใจตนเองมากกว่าบุคคลอื่น ซึ่งพบเจอเหตุการณ์ในชีวิตที่คล้ายกันจึงมีพฤติกรรมหรือพยายามมีพฤติกรรมที่มุ่งให้เกิดการยอมรับ โดยไม่ได้คำนึงถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมา สอดคล้องกับ ศรีบุญญา อธิชนะ [33] ที่พบว่า การคบเพื่อนของเด็กในช่วงวัยรุ่นซึ่งเป็นช่วงวัยที่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและต้องการเป็นยอมรับของบุคคลรอบข้าง การเข้ากลุ่มของวัยรุ่นแต่ละคนมักมีเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป อาทิ การเป็นช่วงวัยเดียวกัน การมีทัศนคติที่คล้ายกัน อีกทั้งบางคนอยากหลบหนีความเบื่อหน่ายภายในบ้าน จากความสำคัญดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนว่า เด็กในช่วงวัยรุ่นมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมาก เพราะเชื่อว่าเพื่อนสามารถความเข้าใจตนเองมากกว่าบุคคลอื่น แต่บ่อยครั้งจากการที่วัยรุ่นเข้ากลุ่มเพื่อนมักมีการชักนำไปสู่การมีพฤติกรรมด้านลบหรือพฤติกรรมไม่เหมาะสมได้ง่ายเนื่องจากขาดความยั้งคิด

ด้านสื่อ อันหมายถึง นักเรียนสามารถรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ผ่านสื่อที่มีความหลากหลายในยุคปัจจุบัน พฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียนจะได้รับอิทธิพลจากสื่อที่รับรู้และมีการแปรผลเกิดเป็นพฤติกรรม มีสื่อเป็นตัวแปรสำคัญในการส่งเสริมพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียน เนื่องจากพบว่า นักเรียนที่มีพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ มักนิยมสื่อที่ขึ้นเกี่ยวกับความรุนแรง อาทิ ละคร หนังสือ ที่ใช้ความรุนแรง เกม รวมถึง คลิปวิดีโอที่มีเนื้อหาหยาบคายและสิ่งสำคัญที่เป็นปรากฏการณ์ที่น่าเป็นห่วง คือ การที่นักเรียนส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์มือถือถึงสื่อสังคมออนไลน์ในปริมาณที่มากตลอดทั้งวัน เป็นผลจากความอิสระในการเข้าถึงสื่อต่าง ๆ ได้ตลอดเวลาและขาดการอธิบายถึงสิ่งที่ควรและไม่ควร รวมถึงสิ่งที่ดี ไม่ดี ทั้งยังสัมพันธ์กับครอบครัวที่ละเลยเกี่ยวกับการใช้สื่อของนักเรียนจนเกิดการเรียนรู้และเลียนแบบพฤติกรรมจากสื่อ โดยบุคคลใกล้ชิดกับนักเรียนควรอธิบายเพื่อให้ความเข้าใจของนักเรียนเป็นไปในทางที่ถูกต้องและไม่นำสื่อไปใช้เป็นเครื่องมือในความรุนแรงโดยการรังแกผู้อื่น สอดคล้องกับ Bandura [34] ได้อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ภายใต้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งเด็กสามารถเรียนรู้

พฤติกรรมที่รุนแรง พฤติกรรมข่มเหงรังแกผู้อื่นผ่านการสังเกตตัวแบบ ประกอบไปด้วย สื่อ กลุ่มเพื่อน สิ่งแวดล้อมในครอบครัว หรือแม้แต่ในชุมชนก็ตาม

ด้านความคับข้องใจ เป็นอีกหนึ่งสาเหตุสำคัญของการแสดงออกทางด้านพฤติกรรมอาการของนักเรียน ความคับข้องใจ เกิดจากขึ้นได้จากครอบครัว กลุ่มเพื่อน หรือแม้แต่สื่อรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องต่อกันภายในจิตใจ อาทิ การเกิดความวิตกกังวล วุ่นวายใจ ความรู้สึกอับอาย โกรธ อึดอัด สับสน และไม่สบายใจ ภายใต้อสภาพแวดล้อมที่นักเรียน พบเจอได้แปรเปลี่ยนและเกิดเป็นความคับข้องใจ อันเป็นแรงขับภายในที่จะส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ เพื่อเป็นการระบายความรู้สึกและมุ่งให้เกิดความสนุกสนานเพื่อสนองความต้องการของตนเองโดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกและ ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นของผู้อื่น ทั้งนี้ ความคับข้องใจเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัยและเป็นตัวแปรที่นำไปสู่การระบาย ความรู้สึกในรูปแบบต่าง ๆ พฤติกรรมรังแกผู้อื่นบนโลกไซเบอร์เป็นทั้งต้นเหตุของการเกิดความคับข้องใจและยังเป็นการระบายอารมณ์ ความรู้สึกคับข้องใจของนักเรียนในยุคปัจจุบัน ที่มองว่าเป็นเรื่องสนุกสนาน ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับ Dollard and Miller [35] ที่กล่าวถึงเกี่ยวกับความคับข้องใจว่าเกิดจากการถูกขัดขวางไม่ให้บรรลุผลในสิ่งที่ต้องการ ซึ่งเป็นการกระตุ้น อารมณ์ ความรู้สึกภายในจิตใจ อาทิ ความโกรธ คำพูด การกระทำ และท่าทาง ผ่านกระบวนการซึมซับและกระบวนการสั่งสม ที่เกิดจากประสบการณ์ตั้งแต่ในอดีตอันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลทำให้เกิดการแสดงออกทางพฤติกรรม อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Xiao and Wong [36] ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของนักศึกษาซึ่งพบว่า นักศึกษาที่มีแรงจูงใจในตนเองระดับต่ำ มีแนวโน้มไปรังแกผู้อื่นบนโลกไซเบอร์ในระดับสูงขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

จากผลการศึกษาหน่วยงาน องค์กร รวมไปถึงสถานศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นองค์ประกอบสำหรับการแก้ไข ปัญหาในเชิงนโยบายสำหรับแนวทางการแก้ปัญหาทวิความรุนแรงเกินกว่าจะแก้ไข ทั้งนี้ ครู อาจารย์ รวมถึงผู้ปกครองสามารถ นำผลจากการศึกษาประกอบการพิจารณาเพื่อเฝ้าระวังนักเรียนเพื่อสามารถป้องกันการเกิดปัญหาได้อย่างตรงจุดและมี ประสิทธิภาพต่อไป

2) ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

จากผลการศึกษานี้ได้ทราบถึงสภาพปัญหา และสาเหตุของพฤติกรรมรังแกบนโลกไซเบอร์ ดังนั้น การศึกษา ครั้งต่อไปควรมีการศึกษาแนวทางสำหรับการป้องกันการเกิดพฤติกรรมรังแกบนโลกไซเบอร์อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสามารถ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างทันทั่วทั้ง

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา โครงการพัฒนาอาจารย์และบุคลากรสำหรับ สถาบันอุดมศึกษาในเขตพัฒนาเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประจำปี 2559 ที่มอบทุนอุดหนุนการศึกษา รวมถึงขอขอบคุณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่มอบทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ ปีงบประมาณ 2561 และขอขอบคุณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่มอบทุนสมทบวิทยานิพนธ์สำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศิลปศาสตร์ ปีงบประมาณ 2561

เอกสารอ้างอิง

- [1] Sittichai, R. (2013). *Cyberbullying behavior among adolescents*. Songkhla: Chanmeuxungkarphim.
- [2] Sittichai, R., & Tudkuea, T. (2017). Cyberbullying behavior among youth in the three southern border provinces, Thailand. *Academic Services Journal Prience of Songkla University*, 28(1), 86-99.
- [3] Samoh, N., Boonmongkon, P., Ojanen, Timo. T., Samakkeekarom, R., Guadamuz, & Thomas, E. (2014). Youth perceptions on cyberbullying. *Journal of Behavioral Science for Development*, 6(1), 351-346.
- [4] Sutin, T. (1995). *The reduction of adolescent students' aggressive behavior through a cognitive modification model*. Graduate School Master. Education (Educational Psychology) Bangkok: Chulalongkorn University.

- [5] Kaemmanee, T. (2017). *Teaching knowledge to process the process. learn effective* (21th ed).Bangkok: Chulalongkorn University.
- [6] Tudkuea, T., & Laeheem, K. (2018). Development of structural equation modeling of cyber bullying behavior among students in a community college in the southern part of Thailand. *Parichart Journal Thaksin University*, 31(1), 201-220.
- [7] Tudkuea, T., & Sabaiying, M. (2017). Patterns, Effects and coping with cyber bullying among students of a college in the southern part of Thailand. *Journal of Behavioral Science for Development*, 9(2), 220-236.
- [8] Sittichai, R., & Smith, P.K. (2013). Bullying and cyberbullying in Thailand: A review. *International Journal of Cyber Society and Education*, 6(1), 31-44.
- [9] Tudkuea, T., & Laeheem, K. (2014). Development of indicators of cyberbullying among youths in Songkhla Province. *Asian Social Science*, 10(14), 74-79.
- [10] Intelligence Alliance for Public Opinion Research of Thailand. (2009). *Cyber bullying behavior of Thai youth in Bangkok*. Bangkok: National Institute for Child and Family Development, Mahidol University.
- [11] Intelligence Alliance for Public Opinion Research of Thailand. (2011). *A cyber-bullying behavior management project with family involvement*. Bangkok: National Institute for Child and Family Development, Mahidol University.
- [12] Charles, E.N., Sharon, P., & Jessica, R. (2013). Cyberbullying: A review of the literature. *Universal Journal of Educational Research*, 1(1), 1-9.
- [13] Mehmet, B.H. (2010). Cyber bully/victim scale development study. *Akademik Bakis*, 19, 1-17.
- [14] Sittichai, R. (2014). Information technology behavior cyberbullying in Thailand: Incidence and Predictors of Victimization and Cyber-Victimization. *Asian Social Science*, 10(11), 132-140.
- [15] Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., and Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 49(4), 376-385.
- [16] Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- [17] Iamsuphasit, S. (2013). *Theories and techniques in behavior modification* (8th ed). Bangkok: Chulalongkorn University.
- [18] Laeheem, K., & Boonprakarn, K. (2017). Relationships between personal background of upbringing and violent experience, and violent behaviors among Thai Muslim married couples in Pattani Province. *Parichart Journal Thaksin University*, 30(1), 161-184.
- [19] Laeheem, K., & Baka, D. (2009). Risk factors related to youths violence behaviors in the three southern border provinces of Thailand. *Songklanakarin: E-Journal of Social Sciences & Humanities*, 15(6), 897-911.
- [20] Laeheem, K., & Baka, D. (2012). A study of youths' violence behaviors in the three southern border provinces of Thailand. *NIDA Development Journal*, 52(1), 159-187.
- [21] Laeheem, K. (2013). *Bullying behavior of students*. Songkhla: Audiovisual Faculty of Science Prince of Songkla University.
- [22] Laeheem, K. (2014). The effect of group study activities on the prevention risky behavior to students' bullying in an Islamic private school, Yala Province. *Parichart Journal Thaksin University*, 31(1), 183-200.
- [23] Laeheem, K., & Boonprakarn, K. (2015). Family background risk factors associated with domestic violence among married Thai Muslims couples in Pattani Province. *Asian Social Science*, 11(9), 235-244.

- [24] Kitsukchit, P. (2016). The factors causing adolescent female bullies in secondary girls' schools in the Bangkok Metropolis According to Ronald L. Akers's Social Learning Theory. *Academic Services Journal Prience of Songkla University*, 27(1), 72-80.
- [25] Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, 4, 1-103.
- [26] Christine, S.B. (2008). Cyber bullying: Overview and strategies for school counsellors, guidance officers and all school personnel. *Australian Journal of Guidance & Counselling*, 18(1), 53-66.
- [27] Anker, C.K. (2011). *Bullying in the age of technology: A literature review of cyber bullying for school counselors*. The Graduate School. Menomonie: University of Wisconsin Stout.
- [28] Conway, A. (2009). *The internet generation: Bullying has gone digital the impact of cyber bullying on adolescent identity*. (Master' s Thesis) University of Dublin, Faculty of the Graduate School of Education.
- [29] Hines, H.N. (2011). *Traditional bullying and cyber-bullying: Are the impacts on self-concept the same*. A Thesis Faculty of the Graduate School, Western Carolina University.
- [30] Litwiller, B.J., & Brausch, A.M. (2013). Cyber bullying and physical bullying in adolescent suicide: the role of violent behavior and substance use. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 675-684.
- [31] Willard, N. (2006). Flame retardant. *School Library Journal*, 52(4), 54-56.
- [32] Prachaney, J. (2013). *The relationships between family communication patterns, lifestyle, family attachment styles, and social networking behavior and game addiction behavior amongst Thai teenagers in Bangkok Metropolitan*. Graduate School C. M.Com.Arts. Bangkok: Bangkok University.
- [33] Ishida, S. (2010). *A study on violence of adolescent students*. Master of Education Degree in Guidance and Counseling Psychology Bangkok: Srinakharinwirot University.
- [34] Bandura, R. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- [35] Dollard, J., & Miller, N. E. (1939). *Frustration and aggression*. New Haven, CT: Yale University Press.
- [36] Xiao, B.S., & Wong, Y.M. (2013). Cyber-bullying among university students: An empirical investigation from the social cognitive perspective. *International Journal of Business and Information*, 8(1), 34-69.
- [37] Chantawaniche, S. (2008). *Data analysis in qualitative research* (8th ed). Bangkok: Chulalongkorn University.

ทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต
สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์สากล มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา¹
Attitude of Students towards Teaching and Learning in Music
for Life Quality Course Awanged by Division of Western
Music at Thaksin University, Songkhla Campus¹

รัตติกาล แสงไทย^{2*} และโกวิท ชันศิริ³
Rattikal Seangthai^{2*} and Kowit Kantasiri³

¹ บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ของการศึกษา ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพฯ 10600

² นักศึกษาปริญญาการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพฯ 10600

³ รศ.ดร., คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพฯ 10600

¹ This article is part of a Thesis Submitted in Partial of the Requirements for Master of Arts in Music Bansomdejchaopraya Rajabhat University

² Graduate Student Bachelor of Education for Master of Arts in Music, Bansomdejchaopraya Rajabhat, Bangkok, 10600, Thailand

³ Assoc. Prof. Dr., Bachelor of Education for Master of Arts in Music, Bansomdejchaopraya Rajabhat, Bangkok, 10600, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: rattikaltsu@gmail.com

(Received: November 27, 2018; Revised: January 15, 2019; Accepted: January 24, 2019)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิตสาขาดุริยางคศาสตร์สากล มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา ด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านอาจารย์ผู้สอน และด้านการวัดประเมินผล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาที่เลือกเรียนรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต เครื่องมือเป็ยโน สาขาวิชา ดุริยางคศาสตร์สากล คณะศิลปกรรมศาสตร์ จำนวน 146 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับและแบบตรวจสอบรายการ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.08$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านอาจารย์ผู้สอนอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.21$) รองลงมา ได้แก่ ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{X} = 4.15$) ด้านหลักสูตร ($\bar{X} = 4.14$) และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 3.81$)

คำสำคัญ: ทัศนคติ การเรียนการสอน ดุริยางคศาสตร์สากล

Abstract

The purpose of this research was to study the students' attitude towards Teaching and Learning in The Music for Life Quality Course offered by Western Music Division of Thaksin University Songkhla Campus in 4 aspects, i.e., curriculum, in instructional activities, teachers, and measurement and evaluation. The sample included 146 students who enrolled in Music for Life Quality course. Data were collected using 5-point rating scale questionnaire and checklist and were statistically analyzed using percentage, mean, and standard deviation. The results revealed that the attitude was at 'Very Good' level ($\bar{X} = 4.08$). After item analysis, teachers were rated with the highest mean ($\bar{X} = 4.21$) followed by measurement and evaluation ($\bar{X} = 4.15$), curriculum ($\bar{X} = 4.14$), and learning activities ($\bar{X} = 3.81$)

Keywords: Attitude, Learning, Music

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบัน มีการยอมรับ การเรียนการสอนดนตรี และเห็นคุณค่าของดนตรีที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านสมองและร่างกาย ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาการเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ในด้านการเรียนการสอนดนตรีได้มีศึกษาค้นคว้าพัฒนาการ และมีการวิจัยหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้เกิดธุรกิจทางด้านดนตรีหลายรูปแบบทั้งโรงเรียนสอนดนตรี สถาบันการสอนดนตรีต่าง ๆ ห้องซ้อมดนตรี ห้องบันทึกเสียง และโรงเรียนสอนการบันทึกเสียง ทำให้ดนตรีได้แพร่หลายในกับสังคมทุกชนชั้น ตั้งแต่ยากจนถึงพระราช ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่า "ไม่รู้จักดนตรี ดังคำกล่าวที่ว่า "ชนใดไม่มีดนตรีกาล ในสันดานเป็นคนชอบกลนัก" อีกใครฟังดนตรีไม่เห็นเพราะ เขานั้นเหมาะคิดขบขันปล้ำลัษณ์ หรืออุบายมั่งร้ายฉมังนัก มโนหนักมีดมีวเหมือนราตรี" พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า สอดคล้องกับ บทกวีของสุนทรภู่จิตกวีเอกของไทยที่กล่าวว่า "อันดนตรีมีคุณทุกอย่างไป ย่อมใช้ได้ดังจินดาบุรินทร์ ถึงมนุษย์ครู่เหวราช จตุบาทกลาง ปาพนาสิน แม้ปีเราเป่าไปให้ได้ยิน ก็สิ้นสุดโทโสที่โกรธา" [1]

การจัดการเรียนการสอนดนตรีในปัจจุบันได้รับการยอมรับให้เป็นวิชาหนึ่งที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กจากการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์พบว่า ดนตรีมีผลต่อการพัฒนาสมองเด็ก เนื่องจากในสมองมีสารเคมีบางตัวที่มีผลต่อความรู้สึกความจำ การเรียนรู้ความคิดสร้างสรรค์ ฯลฯ เราเรียกสารนี้ว่า สารสื่อสัญญาณในสมอง (Neurotransmitter) ได้แก่ สารเพื่อเกิดการกระตุ้น (Excitatory) และสารเพื่อการยับยั้ง (Inhibitory) สารเคมีทั้ง 2 ชนิดนี้ ช่วยทำให้เด็กมีความตั้งใจสนใจการเรียนรู้มีสมาธิสารเคมีนี้จะหลั่งมากเมื่อเด็กมีกิจกรรมที่ผ่อนคลาย เช่น การออกกำลังกาย การได้รับคำชมเชย การเล่นเป็นกลุ่ม การร้องเพลง การได้รับการสัมผัสที่อบอุ่น การเล่นดนตรีและการเรียนศิลปะโดยไม่ถูกบังคับกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสุขเกิดจากความสมดุลของสมองทั้งสองซีก เมื่อสารเอนโดฟิน (Endorphin) หลั่งออกมาทำให้เด็กมีความสุขเป็น การเสริมสร้างประสบการณ์ของการเรียนรู้ที่มีคุณค่า ถ้าสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้กระตุ้นให้เด็กมีความเครียดกดดันแข่งขันเพื่อปรารถนาและสร้างความทรงจำ ที่ไม่ดีให้กับเด็ก

องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนมีความสำคัญยิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ แต่ถ้าองค์ประกอบด้านใดด้านหนึ่งขาดประสิทธิภาพ จะทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่ประสบผลสำเร็จจาก ความคิดเห็นของ นักการศึกษาไทยได้วิเคราะห์จุดอ่อนด้านการจัดการเรียนการสอนที่จะเป็นอุปสรรคขัดขวางความก้าวหน้าไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกสอดคล้องกับที่ สุธรรม อารีกุล [2] ได้กล่าวว่า ด้านหลักสูตรมีความล้าสมัย มีความซ้ำซ้อนลอกเลียนแบบ จากต่างประเทศ ไม่มีความหลากหลาย ขาดความยืดหยุ่น ความไม่เป็นสากลและไม่เกิดบูรณาการด้านกระบวนการเรียนการสอน ผู้สอนไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ เนื่องจากวิธีการเรียนการสอนล้าสมัยไม่ปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ และศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองการถ่ายทอดเนื้อหาไม่มีการนำสื่อและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ นอกจากนี้ การที่สถาบัน อุดมศึกษาเร่งขยายการรับนักศึกษาปริมาณมาก ไม่สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพได้ บัณฑิตขาดคุณสมบัติที่ดีไม่เป็นไปตาม ความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ สอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ [3] ที่กล่าวถึงวิธีการเรียน การสอนในห้องเรียนว่า ส่วนใหญ่ครูอาจารย์จะเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน ผูกขาดการถ่ายทอดความรู้ เป็นการเรียนใน ลักษณะท่องจำ ทำให้ผู้เรียนขาดความสามารถในการคิดวิเคราะห์และขาดความคิดสร้างสรรค์ ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากการเรียน ได้อย่างเต็มที่ แม้จะเรียนสูงถึงระดับอุดมศึกษาส่งผลให้บุคลากรในประเทศคิดไม่เป็น และไม่สามารถประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ และสภาพแวดล้อม ส่วนจิระ หงส์คารมณ [4] ได้กล่าวถึงปัญหาด้านอาจารย์ว่า ปัจจุบันจำนวนอาจารย์ลดลง เนื่องจากโครงการ เปลี่ยนแปลงเส้นทางชีวิตและการลาออกไม่สามารถหาอาจารย์ใหม่มาทดแทนได้ทัน อาจารย์ขาดแรงจูงใจในการทำงานอย่างมี ประสิทธิภาพไม่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและด้านการพัฒนาอาจารย์

มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้เริ่มเปิดสอนรายวิชาพื้นฐานและวิชาเลือกเสรีทางวิชาการดนตรีให้บัณฑิตที่สนใจเลือกเรียนตั้งแต่ ปีการศึกษา 2525 ในฐานะภาควิชาดุริยางคศาสตร์ สังกัดคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตสงขลา ต่อมาในปีการศึกษา 2535 ซึ่งปัจจุบันสาขาวิชาดุริยางคศาสตร์สากล มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้มีอาจารย์ประจำหลักสูตรรวมทั้งสิ้น 13 คน โดยแบ่งเป็นข้าราชการ 2 คน และพนักงานมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ 11 คน ซึ่งเป็นบุคลากรที่มีความสามารถและความ ขำนาญเฉพาะทางด้านดนตรีที่ต่างกันแยกตามเครื่องมือ เช่น ด้านเทคโนโลยีดนตรี ด้านเครื่องเคาะ (Percussion) ด้านกลุ่มเครื่องเป่า และด้านเครื่องสาย (String) ได้ และเครื่องลิ่มนิ้ว ได้แก่ เปียโน (Piano) และคีย์บอร์ด (Key board) เป็นต้น ทั้งนี้ ปัจจุบัน ในรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิตได้เปิดสอนให้แก่บัณฑิตสาขาวิชาดุริยางคศาสตร์และนิสิตที่สนใจลงทะเบียนเรียน โดยแบ่งเป็น 7 กลุ่ม กลุ่มเครื่องมือเปียโน 4 กลุ่ม กลุ่มเครื่องมือขลุ่ย 2 กลุ่ม กลุ่มเครื่องมือกีตาร์-คลาสสิก 1 กลุ่ม ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำวิจัย เฉพาะกลุ่มเครื่องมือเปียโน เนื่องจากมีผู้สนใจในการลงทะเบียนเรียนในรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต กลุ่มเครื่องมือเปียโน เป็นจำนวนมากจึงต้องการรวบรวมข้อมูลด้านทัศนคติเพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิตรวมถึงสาขาฯ ต้องมีการปรับปรุงและแก้ไขเพื่อให้เป็นปัจจุบันมากที่สุด ทันสมัย ทันยุค ทันเหตุการณ์มากที่สุด (สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์สากล มหาวิทยาลัยทักษิณ) [5]

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นเนื้อหาของการพัฒนาการเรียนการสอน เรื่อง ศึกษาทัศนคติ ของนิสิตที่มีต่อการเรียนการสอนรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต ระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์สากล มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา ให้เป็นที่ยึดถือการสู่สังคมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์สากลมหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา ด้านหลักสูตร
2. เพื่อศึกษาทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์สากล มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน
3. เพื่อศึกษาทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์สากล มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา ด้านอาจารย์ผู้สอน
4. เพื่อศึกษาทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์สากล มหาวิทยาลัยทักษิณ ด้านการวัดประเมินผล

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาที่เลือกเรียนรายวิชา 0604109 ดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต (Music for Life Quality) สาขาดุริยางคศาสตรสาคร คณะศิลปกรรมศาสตร์ จำนวน 7 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 192 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาที่เลือกเรียนรายวิชา 0604109 ดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต (Music for Life Quality) โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากนิสิต ที่เลือกเรียนเครื่องมืองู่มเปียโน กับอาจารย์ผู้สอน รัตติกาล กมโลบล สาขาดุริยางคศาสตรสาคร คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ 6 และกลุ่มที่ 7 รวมทั้งสิ้น 146 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบประเมิน การศึกษาทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิตในระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดุริยางคศาสตรสาคร มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 และได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) เท่ากับ 0.94

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยยื่นคำร้องต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เพื่อขอหนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เครื่องมือ และขอความอนุเคราะห์ต่อหลักสูตร ศิลปศาสตรบัณฑิต ดุริยางคศาสตรสาคร มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลการศึกษาทัศนคติของนิสิต

3.2 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารงานวิจัย และเอกสารที่มีการศึกษาไว้ในประเด็นที่เกี่ยวกับ ทัศนคติไม่ว่าจะเป็นเอกสารจากหน่วยราชการสถาบันการศึกษาเอกชน ประเภท หนังสือ ตำรา รายงานการประชุม งานวิจัย ปริญญานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าอิสระ อินเทอร์เน็ตและวีดิทัศน์ โดย รวบรวมแยกประเด็นไว้ตามเนื้อหา

3.3 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ที่ศึกษาวิจัย โดยวิธีการใช้แบบสอบถาม ได้แก่

3.3.1 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ของผู้ตอบแบบสอบถาม

3.3.2 การใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้านทัศนคติ ของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต ที่คำถามเกี่ยวกับ ทัศนคติของนักศึกษาต่อปัจจัยด้านต่าง ๆ ในด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านอาจารย์ผู้สอน ด้านการวัดการประเมินผล

3.3.3 การใช้คำถามปลายเปิด เพื่อรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นเพิ่มเติมของนิสิตที่มีต่อการพัฒนา การเรียน การสอน รายวิชา ดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1.1 ตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถาม

4.1.2 นำแบบสอบถามตอนที่ 1 มาแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละของตัวแปร ชั้นปี เพศ แล้วนำเสนอข้อมูล รูปแบบตารางประกอบความเรียง

4.1.3 นำแบบสอบถามตอนที่ 2 มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ย (Mean) และหาความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามแล้วนำเสนอข้อมูล ในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

4.1.4 วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างตามตัวแปร เพศ ชั้นปีและเครื่องมืองู่มเปียโน เพื่อ ทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 แล้วนำเสนอข้อมูลรูปแบบตารางประกอบความเรียง

4.1.5 นำแบบสอบถามในตอนที่ 3 คือ ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นปลายเปิด (Open Ended) มาจัดเป็นหมวดหมู่แล้วลำดับความสำคัญโดยพิจารณาจากจำนวนความถี่ แล้วนำมาสรุปในรูปแบบความเรียง

4.2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2.1 ค่าร้อยละ (Percentage)

4.2.2 ค่าเฉลี่ย (Mean)

4.2.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต
ตารางที่ 1 แสดงรวมค่าเฉลี่ยและส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนต่อรายวิชา
ดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิตในรายด้าน

ด้าน	รายการ	ระดับทัศนคติ		
		Mean	S.D.	แปลผล
1.	ด้านหลักสูตร	4.14	0.94	มีทัศนคติที่ดีมาก
2.	ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	3.81	1.02	มีทัศนคติที่ดีมาก
3.	ด้านอาจารย์ผู้สอน	4.21	0.89	มีทัศนคติที่ดีมากที่สุด
4.	ด้านการวัดและประเมินผล	4.15	0.94	มีทัศนคติที่ดีมาก
ภาพรวมทั้ง 4 ด้าน		4.08	0.95	มีทัศนคติที่ดีมาก

จากตารางที่ 1 สรุปงานวิจัยครั้งนี้ พบว่า ทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนต่อรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีทัศนคติที่ดีมาก (4.08)

สรุปและการอภิปรายผล

ผลการศึกษา

ระดับทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนต่อรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีทัศนคติที่ดีมาก (4.08) โดยเฉพาะค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านอาจารย์ผู้สอนมีค่าเฉลี่ยระดับมีทัศนคติอยู่ในระดับมีทัศนคติที่ดีมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยรวม 4.21) รองลงมา คือ ด้านการวัดและการประเมินผลโดยภาพรวมด้านอยู่ในค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติอยู่ในระดับมีทัศนคติที่ดีมาก (รวมค่าเฉลี่ย 4.15) และด้านหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยระดับมีทัศนคติอยู่ในระดับทัศนคติที่ดีมาก (รวมค่าเฉลี่ย 4.14) และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติอยู่ในระดับมีทัศนคติที่ดีมาก (รวมค่าเฉลี่ย 3.81)

สรุปงานวิจัยครั้งนี้พบว่า ทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต โดยภาพรวม 4 ด้าน อยู่ในระดับมีทัศนคติที่ดีมาก (4.08)

อภิปรายผล

ระดับทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนต่อรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก นักศึกษามีทัศนคติที่ดีมีความเข้าใจสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างดีและสามารถนำไปประยุกต์ต่อการเรียนในรายวิชาอื่น มีสมาธิในการเรียนและมีความสุขต่อการเรียนดนตรี สามารถนำมาประยุกต์ได้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาในรายด้าน ได้ดังนี้

ในด้านหลักสูตรพบว่า มีทัศนคติที่ดีมาก โดยเฉพาะ นิสิตเกิดกระบวนการและการตอบสนองตามหลักสูตรในการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก รองลงมา คือ หลักสูตรมีความชัดเจนทันสมัยเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันและ หลักสูตรสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมที่ผลิตบัณฑิตที่จบจากหลักสูตรการเรียนการสอนนี้ อยู่ในระดับเห็นด้วยมากตามลำดับสอดคล้องกับงานวิจัยของ พู [6] การศึกษาเกี่ยวกับสถานะและวิสัยทัศน์ของการเรียนการสอนเปียโนในมหาวิทยาลัยของประเทศสหรัฐอเมริกา พื้นที่ในการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยที่มีการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาเปียโน รวมทั้งหมด เป็น 20 มหาวิทยาลัยชั้นนำ ในประเทศสหรัฐอเมริกา จากการศึกษาสถานะและวิสัยทัศน์ของการเรียนการสอนเปียโน โดยการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลพบว่า สิ่งที่มีอิทธิพลในการศึกษา มีทั้งหมดอยู่สามด้าน คือ สถาบัน ครูผู้สอน และหลักสูตร การสอบถามเน้นไปที่ นิสิตระดับปริญญาเอก เป็นส่วนใหญ่ ข้อมูลที่ได้รับ คือ 1) ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ของคณะกรรมการสำหรับ การพัฒนาหลักสูตรที่มีความหลากหลาย 2) ให้จัดหลักสูตรที่หลากหลายประเภทของการฝึกอบรมครูผู้สอน 3) การเสนอความรู้และจัดหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนของนักเรียนเพื่อการอาชีพในอนาคต 4) มีความต่อเนื่องในการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่สามารถจะปรับปรุงและพัฒนาทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น เงินเป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญ ดังนั้น จึงขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของงบประมาณเช่นกัน

ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแสดงให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมีทัศนคติดีมาก โดยเฉพาะ ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้ฝึกทักษะด้วยตัวเอง สามารถเข้าใจการปฏิบัติมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ทฤษฎีเบื้องต้นสำหรับการเรียนในเครื่องมือเปียโน การปฏิบัติที่ถูกต้อง การนั่ง การวางมือ การบรรเลงให้ถูกต้องซึ่ง อยู่ในระดับ เห็นด้วยมาก รองลงมา คือ นิสิตมีความสุขกับการเรียนและกิจกรรมการเรียนการสอนการได้มีส่วนร่วมในการเรียนร่วมกัน มีกิจกรรมทำร่วมกันซึ่ง อยู่ในระดับทัศนคติที่ดีมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัน [7] ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลทางการข้ามวัฒนธรรม และวิวัฒนาการของสอนรายวิชาเปียโนปฏิบัติที่วิทยาลัยดนตรีเชียงใหม่ การศึกษานี้ประเมินอิทธิพลทางวัฒนธรรมในการสร้างและ พัฒนาการเรียนการสอนเปียโนปฏิบัติที่วิทยาลัยดนตรีเชียงใหม่ จะตรวจสอบหลักการของวิธีการเรียนการสอนของอาจารย์ การ ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งและข้ามวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอน นอกจากนี้ศึกษาจากนักเปียโน โฟทัง (Fou Ts'ongX) และการมีส่วนร่วมของวิทยาลัยดนตรีเชียงใหม่ ด้านรูปแบบการสอนเปียโนปฏิบัติ การอภิปรายสรุปของความคิดแนวทางและการศึกษา และเหนือสิ่งอื่นใดที่มีอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อ การเรียนการสอนเปียโนปฏิบัติของ วิทยาลัยดนตรีเชียงใหม่

ในด้านอาจารย์ผู้สอนมีค่าเฉลี่ย มีทัศนคติที่ดีมากที่สุด โดยเฉพาะ ค่าเฉลี่ยสูงสุดรายด้าน คือ ผู้สอนสอนครบตาม เนื้อหาครบถ้วน อยู่ในทัศนคติดีมากที่สุด รองลงมา คือ ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามและแสดงความคิดเห็นเปิดโอกาสให้ นิสิตแสดงความคิดเห็นว่า นิสิตต้องการในสิ่งที่อยากปฏิบัติและชื่นชอบและมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนซึ่งอยู่ในทัศนคติดีมากที่สุด เนื่องจาก อาจารย์ผู้สอนมีบุคลิกภาพดีมีเป็นที่น่าสนใจ จากลักษณะการพูดจา ความจริงใจมีเจตคติที่ดี สนใจ เอาใจใส่ต่อการ เรียนการสอนและต่อนักศึกษา ความเป็นกันเอง การตรงต่อเวลาลักษณะอารมณ์ ความสุขุมรอบคอบ การมีเหตุผล ผล ความเสียสละ ความเชื่อมั่นในตนเองและความเป็นผู้นำ อีกทั้งให้เกียรติและมีความเมตตาต่อนักศึกษา ซึ่งในการจัดการสอนอาจารย์ผู้สอนมีแจ้ง จุดมุ่งหมาย/จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและเกณฑ์การวัดและประเมินผลการสอนที่ชัดเจนทำให้อาจารย์ผู้สอนทราบว่า ตนกำลัง จะทำอะไรและเพื่ออะไรและเป็นแนวทางในการเลือกเนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งนี้ อาจารย์ผู้สอนมีการจัดทำ ประมวลรายวิชา (Course Syllabus) ที่ครอบคลุมชื่อเรื่อง หัวเรื่องที่สอน โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียน การสอน สื่อการเรียนการสอนและการประเมินผลอย่างครบถ้วน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฌอน [8] ในแง่ของทัศนคติของครูที่ มีความตั้งใจในการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับนักเรียนอย่างเต็มความสามารถ งานวิจัยนี้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของครูเปียโนใน การสอนรายวิชาเปียโนปฏิบัติครูเปียโน ด้านการสอนเปียโนในรูปแบบหัวข้อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของผู้เข้าร่วมและความสำคัญ ในการเตรียมความพร้อมของครูใหม่ ข้อมูลที่ได้รับผ่านการตอบแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ถึง 1,200 สมาชิกของครูเพลง สมาคมแห่งชาติที่ระบุว่า ตนเป็นครูเปียโนแบบสอบถามขอข้อมูลเกี่ยวกับผู้เข้าร่วมการแนะนำการเรียนการสอน ส่วนบุคคล ข้อมูลวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหลักสูตรการเรียนการสอนเปียโนและทัศนคติเปียโนหัวข้อในหลักสูตรการเรียนการสอน และได้รับ แบบสอบถามกลับคืนมาทั้งหมด คือ 598 ฉบับ จากแบบสอบถามที่ส่งไปทั้งหมด ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 49.83 และถูกนำมาใช้ในการ วิเคราะห์ข้อมูล มีความคิดว่าหลักสูตรการสอนเปียโนมีความสำคัญเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการเป็นครูสอนเปียโนอย่าง เหมาะสม

ในด้านการวัดและประเมินผลพบว่า มีการประเมินผลการเรียนรู้จากการสอบวัดผลภาคทฤษฎีและปฏิบัติมีนิสิตมีความรู้ และความเข้าใจในการประยุกต์ความรู้ทางทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริง และมีการแจ้งผลให้ นิสิตทราบมีทัศนคติที่ดีมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุดใน นิสิตเข้าใจในเรื่องของตัวโน้ตได้อย่างถูกต้องสามารถเข้าใจวิธีการอ่านโน้ตได้อย่างถูกต้อง สามารถอ่านโน้ต เข้าใจเครื่องหมายต่าง ๆ ในการปฏิบัติและสามารถบรรเลงออกมาได้อย่างชำนาญมากขึ้น ซึ่งอยู่ในทัศนคติที่ดีมากและนิสิตสามารถบรรเลงบทเพลง ตามที่กำหนดได้อย่างถูกต้อง มีอยู่ในทัศนคติดีมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทิ เชียงชนะนา [9] ได้ศึกษาการสังเคราะห์งานวิจัย ทางดนตรีศึกษา: การวิเคราะห์ห่อหุ้มและการวิเคราะห์เนื้อหาหัวข้อพบว่า 1) ผลการพัฒนารอบแนวคิดสาระของศาสตร์ทาง ดนตรีศึกษา ประกอบด้วย ห้า องค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน คือ บริบทของการเรียนการสอนดนตรีการบริหาร/การนิเทศการเรียนการสอน การวิจัยทางดนตรีศึกษาศึกษาทางด้านดนตรี และผลที่เกิดจากการเรียนดนตรี 2) ผลการประเมินคุณภาพงานวิจัยทางดนตรี ศึกษาพบว่า งานวิจัยเชิงปริมาณมีคุณภาพโดยสรุปในภาพรวมอยู่ในระดับดีมากและงานวิจัยเชิงคุณภาพมีคุณภาพโดยสรุปในภาพ รวมอยู่ในระดับดีและตัวแปรคุณลักษณะงานวิจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคุณภาพงานวิจัย ได้แก่ คณะที่ผลิตงานวิจัย สาขาวิชาที่ผลิตงานวิจัย แผนแบบการวิจัยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง คุณภาพเครื่องมือ และ ประเภทการวิเคราะห์ข้อมูล 3) ค่าขนาดอิทธิพลในระดับเล่มวิทยานิพนธ์จำนวน 62 ค่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.383 ในระดับชุดในการทดสอบสมมติฐาน จำนวน 159 ค่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.422 และตัวแปรคุณลักษณะงานวิจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างของค่าประมาณขนาดอิทธิพล

ในระดับเล่มวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ระดับการศึกษากลุ่มตัวอย่างประเภทเครื่องมือ ปีที่ทำงานวิจัยเสร็จ ประเภทสมมติฐานสถานภาพ กลุ่มตัวอย่าง แผนแบบการวิจัย วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างคุณภาพเครื่องมือ และประเภทการวิเคราะห์พบว่าด้าน-การวัด/ประเมิน ผลการเรียนรู้มีการทำวิจัยเพื่อวิเคราะห์แบบสอบ/การประเมินหลักสูตร

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

ในการเรียนการสอนรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิตนั้นเป็นรายวิชาที่ต้องการให้นิสิตเกิดสมาธิ ความผ่อนคลาย และมีความสุขกับดนตรีและนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้ จึงควรมีการจัดอบรมเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักสูตร และทำความเข้าใจในจุดมุ่งหมายในหลักสูตรให้มากกว่าที่เป็นอยู่เพื่อให้ได้เนื้อหาที่สอดคล้องกับหลักสูตรและสามารถนำไปสู่การจัดระบบการเรียนการสอนที่ดีไม่ว่าจะเป็นด้านการใช้สื่อต่าง ๆ ด้านการผลิตสื่อ ด้านห้องเรียนเฉพาะทาง ด้านการวัดผลและประเมินผลเพื่อให้ตรงตามจุดประสงค์ของรายวิชารวมไปถึง อาจารย์ผู้สอนในรายวิชานี้ควรพัฒนาและฝึกฝนตัวเองอย่างสม่ำเสมอ และพัฒนาวิธีการสอนที่แตกต่างไปจากการสอนในรายวิชาเอก เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนนิสิตในรายวิชาดนตรี เพื่อคุณภาพชีวิตที่ไม่ใช่วิชาเฉพาะทางเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจ และมีความสุขกับการเรียนดนตรีเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาชีวิตโดยมีดนตรีเป็นสื่อกลางเสริมสร้างความสุขในการดำเนินชีวิตต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

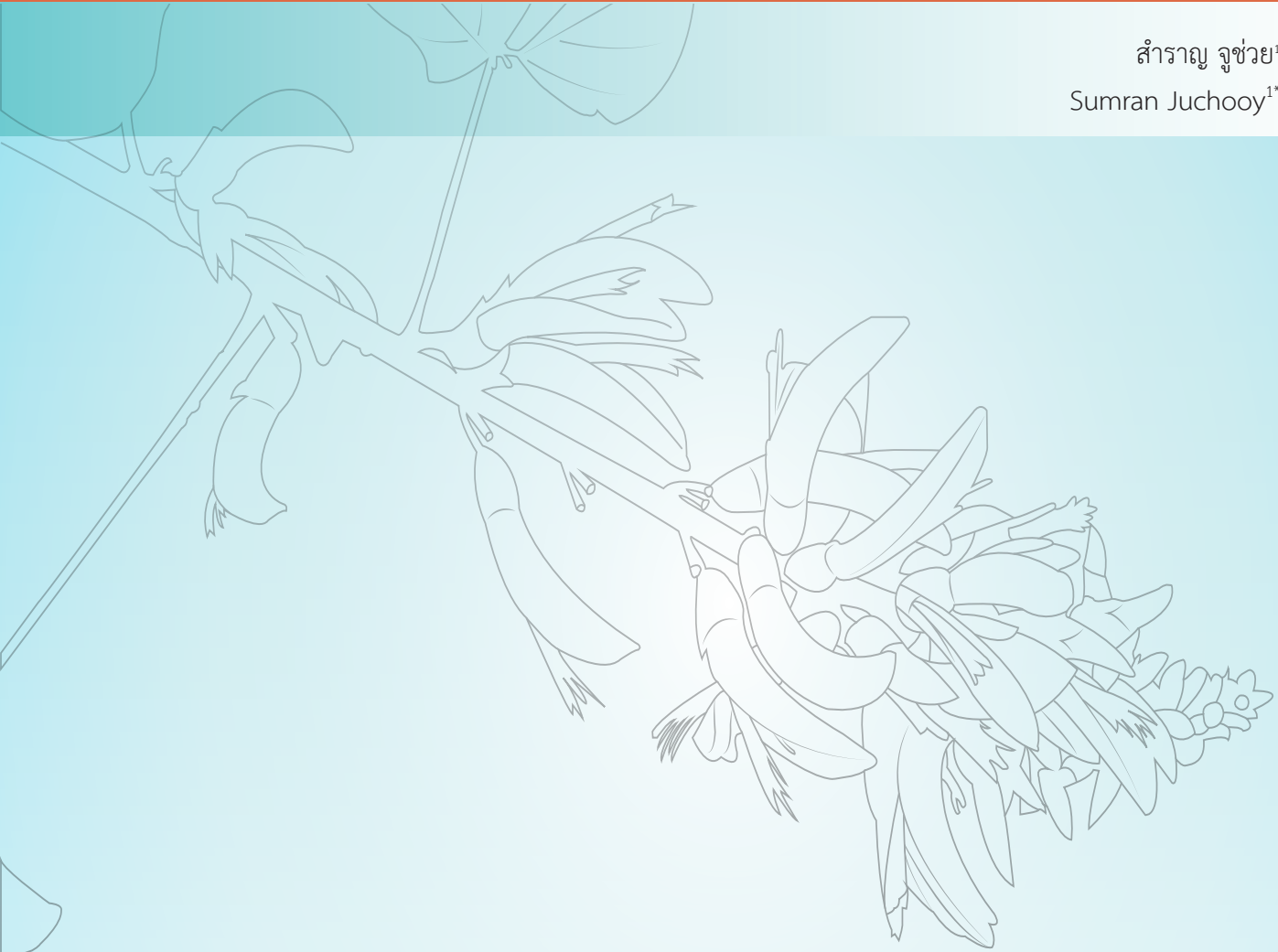
การนำข้อเสนอแนะต่าง ๆ ไปแก้ไขปรับปรุงนั้นตามข้อเสนอที่ปรากฏในผลการวิจัยควรที่จะมีการศึกษาทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนต่อรายวิชาดนตรีเพื่อคุณภาพชีวิตอย่างละเอียดและทำอย่างสม่ำเสมอเพื่อที่จะทราบความต้องการของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปและสามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขในหลาย ๆ ด้านให้ทันยุค ทันสมัย เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอนเกิดประโยชน์ต่อตัวนิสิตและเพื่อให้การเรียนการสอนมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] Nateephath, W. (2009). *Factors influencing consumers decision making behavior to wordmusic school in Bangkok Metropolitan Area*. Master Project, Master of Business Administration degree in Management. Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. (In Thai)
- [2] Sutham, A. (2000). *Forms and forms and higher education missions*. Bangkok : Office of The Basic Education Commission. (In Thai)
- [3] Kriengsak, C. (2000). *The philosopher : synthesize, analyze and apply the concept of education and development*. Bangkok : Darnsutha. (In Thai)
- [4] Chira, H. (2010). *Human capital in bureaucratic system, human capital seminar in bureaucratic system*. Sukhumnaipradit Auditorium. May 26, 2010. Nonthaburi: Office of the Civil Service Commission Nonthaburi. (In Thai)
- [5] Thaksin University. (2012). *Department of Music Thaksin University*. Retrieved on January 20, 2012. From <http://art.tsu.ac.th>. (In Thai)
- [6] Fu, H. C. (2007). *A status and vision investigation of us university piano pedagogy programs*. Doctor of Philosophy Music Education. Texas: University Of North Texas.
- [7] Akachai, T. (2014). *Piano pedagogy of Associate Professor Albert Tiu at Yong Siew Toh Conservatory of Music, National University of Singapore*. A Thesis of Master of Fine and Applied Arts, Mahasarakham: Mahasarakham University. (In Thai)
- [8] Schons, S. M. (2005) . *Piano teachers' attitudes about piano pedagogy course topics*. Doctor of Philosophy Music Education. Oklahoma: University of Oklahoma.
- [9] Natee, C. (2007). *Synthesis of research in music edcation: meta-analysis and content analysis*. A Thesis of the Degree of Master of Education Program in Educational Research. Bangkok: Chulalongkorn University. (In Thai)

ภูมินามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
Toponymy of Naming Temples Bang Kruai District In Nonthaburi Province

สำราญ จูช่วย¹
Sumran Juchooy^{1*}

¹ ผศ., คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ นนทบุรี 11130

¹ Asst. Prof. Faculty of Liberal Arts., Rajapruk University, Nonthaburi, 11130, Thailand

* Corresponding author: E- mail address: sumran.rc111@Gmail.com. Tel. 089-1032163

(Received: December 6, 2018; January 24, 2019; Accepted: February 4, 2019)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานามวัด ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีจำนวน 46 วัด ตามโครงสร้างของภาษา ความหมาย และความเชื่อของนามวัดที่มีต่อวิถีชีวิตของคน เป็นการวิจัยสำรวจชุมชน (Community Survey) ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (in-depth Interview) กับบุคคลสำคัญที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไปพบว่า ทั้ง 46 นามวัดมีความเกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ของบรรพบุรุษที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา วิเคราะห์โครงสร้างภาษาพบว่า นามวัดจำนวน 35 วัด จาก 46 วัด ประกอบด้วย คำมูล 1-2 คำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.08 ความหมายของนามวัดมีความสัมพันธ์กับต้นไม้ ป่าไม้ อาณาเขต และสถานที่ ถึง 25 นามวัด จาก 46 นามวัด คิดเป็นร้อยละ 54.35 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนในอำเภอบางกรวย มี 2 ประเด็น คือ 1) ความเชื่อดั้งเดิม เกี่ยวกับต้นไม้ ป่าไม้ คุณความดีของบุคคล และการยกย่องสัตว์ใหญ่ที่มีบุญคุณต่อวิถีชีวิตคนในท้องถิ่น และ 2) ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ สิ่งเหนือธรรมชาติเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถารักษาโรค และการบนบานสานกล่าว

คำสำคัญ: ภูมินามวัด โครงสร้างภาษา ความเชื่อ

Abstract

The objectives of this research were to study and analyze the relating landscape of 46 temples based on history, language structure, meanings and belief of the temples' names which have an impact on the residents' life style in Bang Kruay District. This qualitative research used a survey method and the in-depth interview with the subjects aged 55 years old and above. The results of the study showed that the history of 46 temples at Bang Kruai District related to ancestors' ethnic group who migrated from Ayuddhaya. According to the language structure analysis, the toponymes of 35 temples consisted of 1-2 basic words (76.08%). The meanings of 25 temples' names were related to trees, forest, landscape, and places (54.35%). There were two aspects of the belief of temples' names relating to the residents' life style in Bang Kruay District: 1) belief related to trees, forest, someone's good deeds, and admiration of big animals that the residents feel they owe them, and 2) belief about superstitions, super natural phenomena, spelling and taking vows.

Keywords: Toponym, Language, Structure, Belief

บทนำ

ภูมินาม (Toponym) หมายถึง การศึกษาชื่อของสถานที่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์ที่ว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับชื่อของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในภาษา (Onomastics) ส่วนมากภูมินาม มักมุ่งเน้นการศึกษาประวัติความเป็นมา และความสำคัญของชื่อเรียกสถานที่นั้น ๆ หรือมุ่งเน้นการศึกษาเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความสนใจ ตระหนักถึงคุณค่าถิ่นฐาน ที่อยู่ ขนบธรรมเนียม วิถีชีวิตสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นตน [1] ทั้งนี้ ชื่อของสถานที่ ที่นำมาศึกษาได้นั้นมีหลายประเภท เช่น ชื่อหมู่บ้าน ชื่อเมือง ชื่อถนน ชื่อสถานที่สำคัญ ๆ ซึ่งในที่นี้ชื่อวัดนับว่ามีความสำคัญ และใกล้ชิดกับประชาชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมากที่สุด เนื่องจากเป็นความเชื่อที่กำหนดขึ้นโดยคนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในสถานที่เดียวกัน ภายใต้ความเชื่อถือศรัทธา และร่วมกันสร้าง พร้อมใจกันทำนุบำรุง ให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ มีความหมายต่อวิถีชีวิตชาติพันธุ์มานับนาน

นามที่เรียกชื่อที่ปรากฏอยู่บนพื้นที่โดยทั่วไปนั้น เป็นการตั้งขึ้น และกำหนดให้มีความแตกต่างเบื้องต้นทางพื้นที่อย่างหนึ่งของมนุษย์เพื่อให้สามารถเรียกบ่งบอกสถานที่ต่าง ๆ [2] การตั้งชื่อภูมินามแต่ละท้องถิ่น ส่วนใหญ่กำหนดโดยบุคคลในท้องถิ่นมีความหมายมาจากระบบความนึกคิดที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ซึ่งภูมินามของสถานที่ต่าง ๆ จะมีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ภาษาท้องถิ่น และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่แตกต่างกันของแต่ละท้องถิ่น เรื่องของภูมินาม จึงเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของภาษา ความหมาย ความเชื่อ และวัฒนธรรมได้อย่างดียิ่ง

ในบางภาษา ภูมินามได้ผ่านกระบวนการเกิดไวยากรณ์ (Grammaticalization) กลายเป็นส่วนหนึ่งของไวยากรณ์ภาษา [3] แสดงถึงสถานที่ เช่น ภูเขา เกาะ ดังตัวอย่างที่แสดงไว้ว่า ในภาษาอเมริกันอินเดียนเผ่า Kwakiutl แสดงสถานที่ เช่น ภูเขา เกาะ

หมู่บ้าน และอื่น ๆ ในรูปของวิภัติปัจจัย (Affixes) ซึ่งมีทั้งการใช้อุปสรรค หรือหน่วยคำเติมหน้า (Prefix) และการใช้ปัจจัยหรือคำเติมหลัง (Suffix) ซึ่งใช้ประกอบกับชื่อทางภูมิศาสตร์ต่าง ๆ อาทิ ทะเล เกาะ ชายหาด ฯลฯ เพื่อแสดงให้เห็นว่า ชื่อทางภูมิศาสตร์นั้นมีลักษณะทางกายภาพอย่างไร มีลักษณะเฉพาะหรือเด่นประการใด เช่น คำว่า เกาะ เป็นคำที่มาจากการประสมหน่วยคำที่แปลว่า “สิ่งกลม ๆ อยู่ใต้ที่หนึ่ง” และหน่วยคำปัจจัยที่แปลว่า “บนผืนน้ำ” เข้าด้วยกัน ชื่ออื่น ๆ ที่มาจากการประสมหน่วยคำแรกและหน่วยคำอื่น ๆ เช่น “เกาะที่อยู่ จุด ๆ หนึ่ง” “เกาะในที่โล่ง” “เกาะที่อยู่ในเชิงเขา” “เกาะที่อยู่ข้างหน้า” “เกาะที่อยู่ปากแม่น้ำ” เป็นต้น

การศึกษาภูมินาม เป็นการศึกษาชื่อสถานที่ต่าง ๆ โดยใช้หลักการทางภาษาศาสตร์ (Toponymy) เป็นวิธีการหนึ่งที่จะสืบทราบความเป็นมาของท้องถิ่น หรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่น ๆ ซึ่งจัดอยู่ในศาสตร์ที่ว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับชื่อของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในภาษา (Onomastics) โดยทั่วไป การศึกษาเรื่องภูมินามจะศึกษาโดยมุ่งเน้นประวัติความเป็นมา เพื่อให้เห็นความสำคัญของชื่อเรียกสถานที่แต่ละแห่ง หรือมุ่งเน้นให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าของถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ขนบธรรมเนียม วิถีชีวิต สภาพแวดล้อม ฯลฯ ของท้องถิ่นของตน

Sujaritlak Deepadung [3] ได้ศึกษาภูมินามในภาษาไทยที่เป็นชื่อหมู่บ้านในจังหวัดนครปฐม โดยวิเคราะห์โครงสร้างทางภาษาศาสตร์พบว่า ชื่อหมู่บ้านในภาษาไทยโดยทั่วไปมีลักษณะโครงสร้างไวยากรณ์ในภาษาไทย เป็นตัวกำหนดเรียกชื่อหมู่บ้านด้วยคำตั้งแต่ 1 - 4 คำ ดังนี้

ภูมินามที่ประกอบด้วย คำ 2 คำ ซึ่งมีปรากฏมากที่สุด โดยส่วนใหญ่จะเป็นคำนามกับคำนาม เช่น หนองอ้อ มีบ้างที่เป็นคำนามกับคำคุณศัพท์ เช่น คลองยาว คำแรกมักจะเป็นคำที่มีความหมายบ่งบอกถึงลักษณะภูมิประเทศ เช่น อ่าวไทย ดอนทราย โคกหม้อ เกาะเล็ก ทุ่งปรีอ เป็นต้น เกี่ยวกับ พืชพรรณไม้ เช่น บัวแดง ไร่ลาด เกี่ยวกับอาชีพ เช่น นาชุม ไร่ชิง สวนถั่ว ทั้งนี้ คำที่สองอาจเป็นคำประสม เช่น คลองผู้ใหญ่ หนองน้ำเปรี๊ยะ วังน้ำขาว เกี่ยวกับจุดตำแหน่ง เช่น หัวอ่าว ปากสระ คอวัง ฯลฯ เกี่ยวกับสิ่งก่อสร้าง เช่น โรงทึบ ศาลาฯ หรือเกี่ยวกับจำนวนนับ เช่น สองห้อง สามพราน เป็นต้น

ภูมินามที่ประกอบด้วย คำ 3 คำ ที่มักเป็นคำขยายที่บอกลักษณะ ขนาด หรือทิศทาง เช่น ท่าเสาใหม่ ดอนรากใหม่ บางน้อยใน เป็นต้น

ภูมินามที่ประกอบด้วย คำ 4 คำ ซึ่งมีจำนวนน้อยมากเกิดจากการนำคำนามทั่วไปมาเรียงต่อกัน เช่น คลองลัดบางแท่น ปากคลองบางแก้ว สามแยกวัดกลาง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นว่า ชื่อสถานที่บางแห่งไม่ได้ประกอบด้วยคำโดด มีบางนามที่ประกอบด้วยคำโดดเป็นคำหลัก และคำจากบาลีสันสกฤตเป็นคำขยาย เช่น คลองเจริญพร คลองมหาสวัสดิ์ ทุ่งพัฒนา ฯลฯ และบางภูมินามไม่ได้เกิดจากการเรียงคำในลำดับไวยากรณ์ ดังกล่าวหากเป็นการเรียงลำดับคำแรกเป็นคำขยายและคำหลังเป็นคำหลัก เช่น เด่นชาย เด่นมะเขือ ใหม่ หนองจิกใหม่ไผ่ เป็นต้น

การศึกษาชื่อวัดตามโครงสร้างภาษาจึงมีความสำคัญ เพราะวัดแต่ละแห่งโดยเฉพาะวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีนามที่ประกอบด้วยคำตั้งแต่ 1 คำเป็นต้นไป และเป็นภูมินามที่สะท้อนความหมายมาตั้งแต่อดีต ทั้งก่อนการสร้างและหลังการสร้างขึ้นมาใหม่ ซึ่งภาษาที่ใช้ตั้งชื่อสื่อสารถึงความเป็นตัวตน บงการให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และสัมพันธ์กับทุกสิ่งทุกอย่างที่ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่า และประวัติศาสตร์ที่ถูกถ่ายทอดออกมา เป็นชื่อของวัด ดังนั้น การตั้งชื่อวัดจึงสื่อความหมายเกี่ยวพันกับวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีต เป็นเสมือนเอกลักษณ์ในความเป็นคนไทยที่มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูต่องานที่ไม่อาจหาหรือมั่งร้ายต่อผู้อื่น มีความอดทน และเป็นผู้มีอารมณ์แจ่มใสรื่นเริง ล้วนมีอิทธิพลมาจากหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่ได้หล่อหลอมลักษณะนิสัยให้คนไทยมีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งแต่ละขนบธรรมเนียมปฏิบัติภายใต้ความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาและใช้สถานที่ คือ วัดเป็นแหล่งปฏิบัติธรรม เรียนรู้พระธรรมคำสั่งสอน [4] นอกจากนี้ ภาษาและวรรณกรรมไทย เช่น ภาษาบาลี ที่ใช้ในภาษาไทยในการเขียน และแปลวรรณกรรมหลาย ๆ เรื่อง มีที่มาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ไตรภูมิคาถา ในสมัยกรุงสุโขทัย กาพย์มหาชาติ นันทโศภนสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง ปุณโณวาทคำฉันท์ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ล้วนเป็นภาษาที่เกี่ยวข้องกับวัด และพุทธศาสนาทั้งสิ้น ที่บ่งบอกถึงความใกล้ชิด มีที่มาของชาติภูมิ การอยู่ร่วมกัน แม้กระทั่ง มารยาทต่าง ๆ ที่คนไทยถูกสอนให้เคารพผู้อาวุโส มีการยึดมั่น และปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี มาจากหลักเกณฑ์ทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น [5] และสังคมไทยในอดีตให้ความสำคัญต่อการเคารพศรัทธาต่อพระภิกษุมานตั้งแต่อดีตกาล เพราะเชื่อว่า พระภิกษุนั้นเป็นผู้มีความรู้มากกว่าฆราวาส เป็นผู้ทรงศีล ย่อมพูดแต่สิ่งที่จริง และเป็นครูบาอาจารย์ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่มีต่อวัด และพระภิกษุจึงผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตของทุกคนนับแต่

เกิดจนตาย คำสั่งสอนจึงได้รับความเชื่อถืออย่างไ้ความคลางแคลงใจ ดังนั้น พระสงฆ์จึงกลายเป็นที่พึ่งของสังคมในทุก ๆ เรื่อง ไม่ว่าทางเป็นมงคล และอัปมงคล นอกจากนี้ [6] การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนเกาะยอพบว่า อัตลักษณ์ความเชื่อเกี่ยวกับแบบพุทธของชาวเกาะยอ เป็นอัตลักษณ์ที่เด่นที่สุดโดยวัฒนธรรมความเชื่อส่วนใหญ่ผูกพันกับความศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเร้นลับที่ชาวบ้าน คิดว่า สามารถบันดาลความสุขหากตนและครอบครัวได้ทำการเคารพบูชา จะเกิดผลดีทำให้สุขภาพและสบายใจ

ส่วนวัดนั้น เป็นสถานที่รับใช้บริการงานประเพณีการทำบุญต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกุศลบุญแก่ฆราวาสเนื่องในวันสำคัญทางศาสนาซึ่งมีอยู่แทบตลอดทั้งปี รวมทั้ง เป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่ชุมชน นับแต่การบวชเณรจนถึงบวชเป็นพระภิกษุ สถานที่ให้ความสงบเยือกเย็นทางใจ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกปฏิบัติธรรม ฝึกสมาธิ ที่พักพิงสำหรับผู้เดินทาง เป็นสถานที่ชุมนุมพูดคุยของคนในสังคมทุกกาล วาระ เช่น การประชุมกรรมการหมู่บ้าน งานเทศกาลรื่นเริงที่มีการออกร้าน มีมหรสพต่าง ๆ [7] ต่อสังคมไทยเติบโตรุ่งเรืองด้วยความสัมพันธ์แน่นแฟ้น มาจากวัดหรือพุทธศาสนา เพราะวัดเป็นเสมือนสถานศึกษา และสถานสงเคราะห์ที่คอยให้ความรู้แก่คนไทยในอดีตมาช้านาน ทั้งยังเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมของสรรพสิ่งหลากหลาย กิจกรรมที่ประกอบขึ้นในวัดแม้แต่เรื่องของการศึกษา จึงเป็นที่มาของคำว่า “บวชเรียน” ซึ่งถ้าศึกษาให้ลึกลงไปแล้วจะพบว่า แหล่งความรู้ การศึกษาที่มีอยู่ในวัดเป็นคลังความรู้ที่สำคัญยิ่งต่อชุมชน และการศึกษาเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่เต็มเปี่ยมด้วยคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมทั้งโบราณสถาน และโบราณวัตถุ รวมถึงการตั้งชื่อวัดในภาษาต่าง ๆ ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมภาษาที่ถ่ายทอดความเจริญในอดีตสามารถบอกเล่า ภูมิหลัง ที่สื่อความหมาย มาจากภาษา เป็นเครื่องมือแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ความเชื่อ และความรู้จัก ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคม และวัฒนธรรมประจำชาติได้เป็นอย่างดี [8]

ด้วยความสำคัญของวัดที่มีความหลากหลาย ในวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต ดังนั้น ชื่อวัดจึงเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงอดีตและความเป็นมา การระบุนามวัดแต่ละแห่งได้นั้นต้องมีที่มาจากอดีต โดยเฉพาะ วัดในจังหวัดนนทบุรีที่มีความเก่าแก่เป็นประวัติศาสตร์ บางวัดมีอายุเก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มากกว่า 300 ปี [9] หลายวัดเป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ บางวัดเป็นวัดที่ราษฎรสร้างขึ้นด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งในปัจจุบันนี้ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ยังไม่ทราบถึงความเป็นมาเกี่ยวกับชื่อวัดมากนัก และชื่อวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ยังไม่มีเอกสารใด ๆ ที่รวบรวมประวัติความเป็นมาของวัดที่เป็นหลักฐานชัดเจนไม่มีการวิเคราะห์เกี่ยวกับความหมายโครงสร้างภาษา และที่มาของชื่อนั้น ๆ โดยเฉพาะ ชื่อวัดมีประวัติและความหมายเกี่ยวข้องกันอย่างไร มีที่มาจากความเชื่อที่สะท้อนถึงสังคมในอดีตอย่างไร และมีเอกลักษณ์บ่งบอกถึงภาษา และวัฒนธรรมอย่างไร จึงควรสืบต่อภูมิความรู้ที่มีค่าในด้านลักษณะโครงสร้างไวยากรณ์ในภาษาไทย ด้านประวัติศาสตร์ ความหมายของวัดจากความเชื่อของคนในอดีตเพื่อถ่ายทอดให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และทำความเข้าใจ รวมถึงร่วมกันอนุรักษ์ภูมิความรู้เหล่านี้ มิให้สูญหาย อีกทั้ง การเรียนรู้วัฒนธรรมภาษาเกี่ยวกับชื่อวัด ยังสามารถกระตุ้นเตือนให้เยาวชนรุ่นหลัง เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของวัดที่สร้างจิตวิญญาณของความเป็นชาวพุทธ เข้าใจถึงชาติพันธุ์ของบรรพบุรุษ และร่วมกันรักษาวัฒนธรรมภาษาให้ดำรงอยู่ต่อไป เพื่อส่งถ่ายต่อให้อนุชนรุ่นหลังได้รับรู้เป็นความรู้ทางประวัติศาสตร์ต่อไป ซึ่งการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่า ยังไม่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชื่อวัดในอำเภอบางกรวยจากการศึกษาข้อมูลพบว่า ชื่อวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ยังไม่มีการอธิบายที่เผยแพร่เป็นรูปเล่ม เช่น วัดแก้วฟ้า วัดชะลอ วัดสักใหญ่ วัดบางไกรโน และอีกหลาย ๆ วัด ที่มีตำนานเรื่องเล่า วัดทุกวัดต้องมีที่มาของชื่อวัดเกี่ยวข้องกับคน สัตว์ สิ่งของ ของภูมิประเทศ จึงควรศึกษาเก็บเป็นข้อมูลของชุมชนต่อไป

จากความสำคัญดังกล่าว จึงเป็นมูลเหตุสมควรที่ต้องศึกษาให้ลึกซึ้งว่า วัดมีความสัมพันธ์ผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในอดีตจนถึงปัจจุบันแล้ว สถานที่ตั้ง และชื่อวัดจะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร และบอกที่มาจากคนในอดีตถึงเชื้อชาติ ประเพณีอย่างไรบ้าง ชื่อวัดแต่ละชื่อ ประกอบด้วย คำตามโครงสร้างไวยากรณ์ในภาษาไทยอย่างไร ผู้วิจัยจึงเห็นควรยิ่งที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติภูมินามวัด ความหมายของนามวัดตามโครงสร้างทางภาษา ภูมินามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่มีอยู่ว่าแต่ละวัดมีนามที่มาอย่างไร และมีวัฒนธรรมภาษาในการตั้งชื่อ แต่ละชื่อของวัดมีความหมายเกี่ยวข้องกับสิ่งใด รวมถึงการสะท้อนถึงภูมิปัญญาที่มาจาก ความเชื่อและภาพสะท้อนสังคมในอดีตของอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เพื่อเก็บเป็นประวัติศาสตร์ต่อไป โดยศึกษานามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ได้รับการประกาศจัดตั้งจากสำนักงานพระพุทธศาสนา [9]

ภาพที่ 1 พื้นที่ศึกษานามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ทั้ง 46 นามวัด

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะชื่อวัดตามโครงสร้างของภาษา ความหมายของชื่อวัดใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อ ที่สัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของคนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ระเบียบวิธีการศึกษา

ผู้วิจัยต้องการศึกษาประวัติความเป็นมาของนามวัด โดยวิเคราะห์ลักษณะภาษาของนามวัดในโครงสร้าง และความหมายของชื่อวัด คุณค่าในความเชื่อของนามวัดจำนวน 46 วัด ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี [9] โดยกำหนดขอบเขตการศึกษาดังนี้

1. กลุ่มประชากร เป็นชื่อวัดจำนวน 46 วัด ในอำเภอบางกรวยจังหวัดนนทบุรี [10] โดยศึกษาจากเอกสาร ประวัติของวัดต่าง ๆ ศึกษาเก็บข้อมูลจากทำเนียบท้องที่ พ.ศ. 2559 ของจังหวัดนนทบุรี สำนักศิลปวัฒนธรรม จังหวัดนนทบุรี หนังสือเอกสารประวัติวัด สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ การบันทึกคำบอกเล่าของบุคคลสำคัญในชุมชนที่มีอายุ 55 ปี ขึ้นไป
2. การวิจัยครั้งนี้ ใช้ข้อมูลนามวัดในอำเภอบางกรวยจังหวัดนนทบุรีรวมจำนวน 46วัด ตามการปกครองของอำเภอบางกรวย แบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาค ออกเป็น 9 ตำบล และ 60 หมู่บ้าน
3. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ระเบียบวิธีเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) เพื่อค้นคว้าหาหลักฐานโดยเน้นข้อมูลเอกสารประเภททุติยภูมิ และนำมาวิเคราะห์ สรุปเป็นองค์ความรู้ นำเสนอผลการศึกษาที่มาของชื่อวัด โดยการพรรณนาและหาคำร้อยละ

ผลการศึกษา

จากการศึกษานามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาสามารถนำมาสรุปอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของวัดในอำเภอบางกรวยจังหวัดนนทบุรี

ในการศึกษาประวัติวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีพบว่า ประวัติของทุกวัดมีที่มาคล้าย ๆ กัน คือ สร้างขึ้นโดยผู้คนที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา โดยผู้มีฐานะร่ำรวยหรือระดับสูง หรือระลึถึง พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้านายเป็นที่รักหรือคนในชุมชนดั้งเดิมร่วมกันสร้าง เช่น วัด อุทยาน เคยเป็นตำหนักที่ประทับของพระเจ้าอู่ทองวัดศรีประวัติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงสร้างไว้ สอดคล้องกับความสัมพันธ์ของวัดที่มีต่อวิถีชีวิตคนไทย Ministry of Education [7] ที่ระบุไว้ว่า ความเกี่ยวเนื่องกับสถาบันหลัก 3 ประการ คือ บ้าน วัด และวัง ซึ่งเปรียบเสมือนแหล่งรวบรวมและสร้างวัฒนธรรมความเชื่อที่มาอยู่ร่วมกัน กลายเป็นแนวทางกำหนดแบบแผนพฤติกรรม และบรรทัดฐานของคนไทย โดย

เฉพาะประวัติวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ซึ่งสอดคล้องกับ Phra Thēpwēthī, (Pō. 'Ō. Payuttō) [5] ที่กล่าวไว้ว่า ประวัติของวัดบางวัด จะสะท้อนให้เห็นถึงขั้นตอนแห่งชีวิต และการดำรงชีพของผู้คนดั้งเดิมในสังคมเกษตรกรรม มีความเกี่ยวเนื่อง พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดความเชื่อมั่น เช่น วัดส้มเกลี้ยง วัดโพธิ์เอน วัดพิบูลทอง เป็นต้น

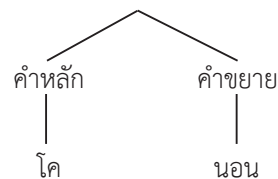
2. ภูมินามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำนวน 46 นามวัด ตามโครงสร้างทางภาษาพบว่า โครงสร้างทางภาษาของภูมินามวัด ประกอบด้วย คำมูล 1 คำ แต่ที่พบมากที่สุด คือ ประกอบด้วยคำมูล 2 คำ พบมากถึง 35 นามวัด คิดเป็นร้อยละ 76.8 ของนามวัดทั้ง 46 นามวัด ที่สื่อความหมายถึงที่มาของนามวัดได้ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับ Sujaritlak Deepadung [3] ที่วิเคราะห์ไว้ว่า ภูมินามในภาษาไทยเป็นชื่อหมู่บ้าน เช่น วัดกล้วย วัดชลอ วัดแพรก วัดจำปา วัดตะเคียน วัดโพธิ์เอน ชื่อวัดพบว่าโดยทั่วไปเป็นคำโดดหรือคำประสม ที่มีลักษณะความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ของคำแบบคำหลัก - คำขยาย เป็นตัวกำหนดชื่อวัดหรือหมู่บ้าน ประกอบด้วย คำ ตั้งแต่ 1 - 2 คำ ปรากฏมากที่สุด และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Pranee Kullavanijaya [10] ที่วิเคราะห์ว่า การตั้งชื่อสถานที่ต่าง ๆ เช่น ถนน วัด และหมู่บ้าน มีลักษณะโครงสร้างทางภาษาใช้เป็น 1 คำหรือ 2 คำ เป็นส่วนใหญ่ ดังนี้

นามวัดท่า

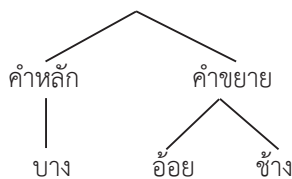
ภาพที่ 2 นามวัดที่ประกอบด้วยคำมูลหนึ่งคำ

นามวัดโคนอน

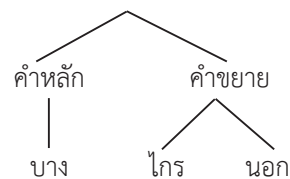
ภาพที่ 3 นามวัดที่ประกอบด้วยคำมูลสองคำ

นามวัดบางอ้อยช้าง

ภาพที่ 4 นามวัดที่ประกอบด้วยคำมูลสามคำ

นามวัดบางไกรนอก

ภาพที่ 5 นามวัดที่ประกอบด้วยคำมูลสี่คำ

3. ความหมายของนามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีความหมายถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับต้นไม้ และป่าไม้มากที่สุด จำนวน 13 นามวัด คิดเป็นร้อยละ 28.26 และเกี่ยวข้องกับพื้นที่อาณาเขต สถานที่ จำนวน 12 นามวัด คิดเป็นร้อยละ 26.08 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความเป็นอยู่ของคนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Paitoon Piyakorn [2] ที่ศึกษาพบว่า ภูมินามหมู่บ้าน และภูมิ นามวัด ส่วนใหญ่จะบอกปัจจัย การเลือกที่ตั้งพื้นฐาน การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมทางพื้นที่ของท้องถิ่น ตามนามวัด 46 นามวัด ดังนี้

ตารางที่ 1 นามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ตั้งตามนามต้นไม้ และป่าไม้

นามวัด (ต้นไม้ และป่า)	ความหมาย ของการตั้งชื่อ	ความสัมพันธ์กับนามวัดที่เรียก
โดนด (ซ้ำ 2 วัด)	ต้นตาล	โดนด ก่อนตั้งเป็นชุมชนไม่มีชื่อของสถานที่ จึงใช้คำว่าโดนดเป็นชื่อสิ่งก่อสร้างถนน และวัด
พิบูลทอง	ต้นไม้ดอกมีกลิ่นหอม	ผู้อพยพได้ใช้พื้นที่ในการอยู่อาศัย จึงได้ระลึกถึงความร่มเย็นเมื่อมาอยู่อาศัย
สวนใหญ่	ดงป่าหนาทึบ	ขนาดพื้นที่สวนป่าใหญ่ทั้งป่าไม้ และผลไม้มาก
โพธิ์เผือก	ต้นโพธิ์อาศัย	อยู่อาศัยร่มเย็นภายใต้โพธิ์ขนาดใหญ่ที่สุดในบริเวณนั้น
ไทร	ต้นไทรอาศัย	ระลึกถึงความร่มเย็นของต้นไทรที่อยู่อาศัย
อ้อยช้าง	ต้นอ้อย	สถานที่ปลูกต้นอ้อยช้าง เพื่อนำไปเลี้ยงช้างในการศึกในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ตารางที่ 1 นามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ตั้งตามนามต้นไม้ และป่าไม้ (ต่อ)

นามวัด (ต้นไม้ และป่า)	ความหมาย ของการตั้งชื่อ	ความสัมพันธ์กับนามวัดที่เรียก
รวก	ป่าไผ่ อยู่รวมเป็นกลุ่ม	สถานที่ก่อตั้งเคยเป็นพื้นที่ป่าไผ่ กอหนาแน่น และอุดมสมบูรณ์ (รวมกันเป็นกลุ่ม)
โพธิ์เอน	ต้นไม้เอนค้ำ	ดินแดนต้นโพธิ์ทะเลที่มีผืนแผ่นดินยาวจรดเขตริมน้ำ จึงเลื่องลือเป็นโพธิ์เอน
ขุนน	ผลไม้	ชื่อไม้ผลดกหนาในชุมชน ก่อตั้งเป็นชุมชน
จำปา	ต้นไม้ดอกสีเหลือง	จำปาชื่อไม้ดอกที่สวยงาม ละเอียดถึงความสุข ความสวยงามที่ได้มาอาศัยร่วมกัน
ตะเคียน	ต้นไม้แห่งความยั่งยืน	ใช้พันธุ์ไม้ก่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย ละเอียดถึงป่าที่ให้คุณประโยชน์
ละมุดใน	ผลไม้ ทั้งดงาม	สถานที่ตั้งทัพเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีผลไม้ ประทับชีวิตผู้อพยพมาจาก กรุงศรีอยุธยา
ยางป่า	ป่าแห่งต้นไม้	สถานที่ที่กว้างแนวป่าใช้เป็นที่ตั้งทัพ และได้อาศัยแนวป่าหลบภัยสงคราม

ตารางที่ 2 นามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ตั้งนามตามอาณาเขต สถานที่

นามวัด (อาณาเขต/สถานที่)	ความหมาย ของการตั้งชื่อ	ความสัมพันธ์กับนามวัดที่เรียก
ท่าบางสีทอง	บริเวณท่าเทียบเรือขึ้นลง	เรียกตามสถานที่สัญจรทางน้ำที่มีความสำคัญในสมัยก่อน
สนามนอก	บริเวณด้านนอก	เรียกตามอาณาเขตของการอยู่อาศัยที่เป็นพื้นที่โล่งเหมาะแก่การสร้างวัด
สนามใน	บริเวณด้านใน	เรียกตามอาณาเขตของการอยู่อาศัยเป็นพื้นที่โล่งเหมาะแก่การสร้างวัด
ลำโรง	ที่พักค้างคืน ที่นัดหมาย ที่รวมพล	เรียกตามการอยู่ร่วมกัน นัดหมายใช้ปรึกษาหารือการทำกิจกรรม โดยแรก ๆ ปกติเป็นโรงเล็ก ๆ
โค่นอน	สถานที่เลี้ยงควาย	ใช้เรียกชื่อตามสถานที่แหล่งหญ้าอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านนำวัวและควาย มาผูกเลี้ยงไว้
ไกรนอก	บริเวณคลองแยก และบรรจบ	ใช้เรียกพื้นที่ตามคลองที่แยกจากแม่น้ำอ้อม และต้องการให้สอดคล้อง กับบางไกรในที่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับไกรทอง
อุทยาน	ที่อยู่พระมหากษัตริย์	ใช้เรียกจากสถานที่เคยเป็นตำหนักที่ประทับของพระเจ้าอู่ทอง
โบสถ์บน	สถานที่สร้างโบสถ์เหนือลำน้ำ	เรียกตามสถานที่เคยเป็นสิ่งก่อสร้างโบราณคล้ายโบสถ์หลบภัยสงคราม
หูช้าง	สถานที่คล้องช้าง	เป็นสถานที่อยู่ของโคลงช้างเป็นจำนวนมาก และมีคนตาย ฝังยังสถานที่นี้ จะมีเสียงเรียกทำให้ เวลากลางคืนโจษขานเรื่องผีดู จึงตั้งชื่อสถานที่ว่า หูไหว่ได้ยินเสียงเหมือนหูช้าง
ศรีประวัติ	สถานที่เคยเรื่องเล่า ประวัติที่ดั่งมา	ในอดีตเล่ากันว่า เป็นช่องลมด้วยเป็นพื้นที่กว้างใหญ่บริเวณที่โล่ง อยู่อย่างสบายกลางทุ่ง ต่อมาได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชการที่ 5) เป็นศรีประวัติ
ส้มเกลี้ยง	สถานที่เคยเป็นสวนส้ม ที่เคยดก และหนาแน่น	เป็นสวนส้มดั้งเดิมที่ชาวบ้านปลูกไว้ แต่ต่อมาถูกบุกรุกพื้นที่โล่งเตียน สถานที่สร้างวัดเคยเป็นที่ขึ้นชื่อของส้มเขียวหวาน (เดิมเรียกสวนใน)
จันทร์	พื้นที่ด้ามขวานที่เหมือน แผนที่ประเทศไทย	มีความสัมพันธ์กับพื้นที่อยู่อาศัย ที่อุดมสมบูรณ์มีน้ำล้อมรอบงดงาม มากในอดีต

ตารางที่ 3 นามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ตั้งตามนามบุคคล และนามสกุล

นามวัด (บุคคล และนามสกุล)	ความหมาย ของการตั้งชื่อ	ความสัมพันธ์กับนามวัดที่เรียก
กล้วย	ชื่อบุคคล คุณยายกล้วย ผู้สร้างวัด	เป็นวัดที่คุณยายกล้วย มีจิตศรัทธาในการสร้างวัด
เกดประยงค์ ตั้งตรงจิตร	อนุสรณ์แก่ตระกูล ตั้งตรงจิตผู้สร้างบูรณะ และดูแลวัด	เรียกตามบรรพบุรุษที่สร้างวัดคุณยายเกด และลูกหลาน ช่วยกันดูแลบูรณะซ่อมแซมจึงตั้งชื่อวัดเป็นอนุสรณ์ แก่สกุลตั้งตรงจิตร
โพธิ์บางโอ (โพธิ์เสนี) ใช้เรียกแบบชาวบ้านกับชื่อ ทางราชการ	มี 2 ความหมาย คือ 1) อาชีพสานโอไม้แบบโบราณที่ ชาวบ้านสานเป็นรูปแบบต่าง ๆ ใช้ใส่สิ่งของ 2) ต้นสกุลเสนีบุรีรักษ์ บูรณ ปฏิสังขรณ์จึงใช้ ชื่อสกุลเป็นนาม วัดโพเสนี	1) สัมพันธ์กับต้นสกุลเสนีบุรีรักษ์ ผู้บูรณะดูแลวัด 2) รวบรวมคนในชุมชนที่ทำงานของสานโอไม้ขึ้นทั้ง หมู่บ้านจนเกิดการเล่าขานถึง แต่ระลึกที่สกุลเสนี บุรีรักษ์ด้วย
สักใหญ่	สักใหญ่ ในที่นี้ หมายถึง ผู้มีบุญบารมีศักดิ์ศรี	บุญบารมียิ่งใหญ่ของผู้สร้าง ในที่นี้ หมายถึง พระเจ้าตากสินมหาราช
แก้วฟ้า	รำลึกถึงพระแก้วฟ้าโอรส องค์ใหญ่ของสมเด็จพระ พระไชยราชาธิราช	ข้าราชการบริพารที่จงรักภักดีตั้งนามวัดตามชื่อพระ แก้วฟ้า
ไกรใน	ระลึกถึงนายไกรทอง ซึ่งเป็นชาวสวน จังหวัดนนทบุรี ไปเรียนวิชาอาคม และปราบจระเข้ ที่เมืองพิจิตร	ลูกหลานนายไกรทองตั้งนามวัดเพื่อระลึกถึงนายไกร ทองที่ไปปราบจระเข้ที่พิจิตรและตั้งหลักปักฐานอยู่ที่ จังหวัดพิจิตร
ตะระเก	พ้นภัยจากโรคร้าย จากการที่พระเจ้าอยู่ทอง มาตั้งทัพบริเวณนี้ หลังจากหนีโรคระบาด	เรียกนามให้มีความหมายถึงการพ้นภัยจากโรคร้าย เพราะพระเจ้าอยู่ทอง ตั้งทัพบริเวณนี้
สิงห์	บุคคลผู้สร้างวัด ชื่อ นายสิงห์	คนในชุมชนตั้งนามวัดตามชื่อนายสิงห์ บุคคลผู้มีจิต ศรัทธาในการสร้างวัด
ปามณีกาญจน์	นามสกุลตระกูล มณีกาญจน์ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเลยและ จังหวัดหนองคาย ผู้สร้างวัด	สร้างวัดขึ้นและตั้งนามวงศ์ตระกูลผู้สร้างเพื่อรำลึกถึง คุณงามความดี และผู้มีจิตศรัทธา
ใหม่ผดุงเขต	นามขุนผดุงเขต ผู้บริจาคที่ดินสร้างวัด	สร้างวัดบนที่ดินของขุนผดุงเขต ผู้บริจาคที่ดินให้จึงตั้ง นามตามบุคคลเพื่อเป็นอนุสรณ์ แห่งวงศ์ตระกูล

ตารางที่ 4 นามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ตั้งตามนามสัตว์ต่าง ๆ

นามวัด (ชื่อสัตว์ต่าง ๆ)	ความหมาย ของการตั้งชื่อ	ความสัมพันธ์กับนามวัดที่เรียก
เชิงกระบือ	ทุ่งนาเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย เป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์	สัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในอดีตที่ผูกพันกับสัตว์ที่ใช้ทำไร่นา จึงตั้งนามวัดตามนามสัตว์ที่มีบุญคุณ
แดงประชาราษฎร์	ที่รวม ผูกัวแดง ของชาวบ้าน	สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อยู่ร่วมกัน นำวัวแดงมาผูกไว้และใช้เวลาวัวกินหญ้าพูดคุยกันเป็นกลุ่มสังสรรค์
โค่นอนมหาสวัสดิ์	ร่องรอยความคิดในการ ระลึกถึงสัตว์ใหญ่ที่ให้คุณ ในการประกอบอาชีพ	สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของความเป็นอยู่ของคนในอดีตที่ระลึกถึงบุญคุณสัตว์ที่ให้อาชีพ

ตารางที่ 5 นามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ตั้งตามภูมิศาสตร์ของพื้นที่ และแหล่งน้ำ

นามวัด (ลักษณะภูมิศาสตร์ของ พื้นที่ และแหล่งน้ำ)	ความหมาย ของการตั้งชื่อ	ความสัมพันธ์กับนามวัดที่เรียก
ชโล	สายน้ำที่เขียวกราดต้องรอ หรือ“ชำระ” ไหลไปตามน้ำ	สัมพันธ์กับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ที่ต้องอาศัยทางเรือผ่านพื้นที่นี้ ต้องชโลในการเดินทาง
ลุ่มคางคก	น้ำท่วมถึงทั้งปี ที่ลุ่มอยู่ อย่างมั่นคงในความสุข	สัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ

ตารางที่ 6 นามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ตั้งตามเชื้อชาติ

นามวัด (ตามเชื้อชาติ)	ความหมาย ของการตั้งชื่อ	ความสัมพันธ์กับนามวัดที่เรียก
ไทยเจริญ	คนจีนที่อยู่บริเวณนี้ สร้างวัดด้วยจิตศรัทธา คนไทยร่วมกันพัฒนา ให้เจริญรุ่งเรือง	สัมพันธ์ถึงเชื้อชาติจีน และเชื้อชาติไทยที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เจริญรุ่งเรือง
แพรก	มอญมาอยู่ร่วมกัน เป็นเหล่า เป็นแพรก	สัมพันธ์ถึงเชื้อชาติมอญที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นเหล่า เป็นแพรก และสร้างโบราณสถานในวัดไว้อย่างสวยงาม

ตารางที่ 7 นามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ตั้งตามสิ่งของหรือของใช้

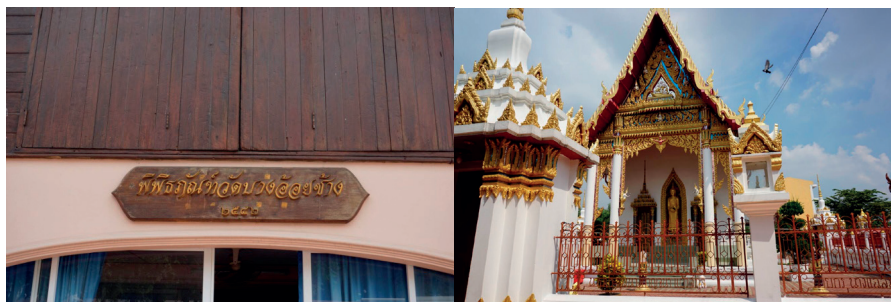
นามวัด (ตามสิ่งของ หรือของใช้)	ความหมาย ของการตั้งชื่อ	ความสัมพันธ์กับนามวัดที่เรียก
กระโจมทอง	กระโจมที่สร้างขึ้น สำหรับเป็นที่ประทับ พระเจ้าอู่ทอง	สัมพันธ์กับแนวคิด และความจงรักภักดีของชาวบ้านดั้งเดิม และระลึกถึงผู้มีพระคุณ กระโจม คือ สัญลักษณ์ว่าเจ้านายผู้ใหญ่เคยมาพักที่นี่
ของพลู	อุปกรณ์ที่คล้ายวัตถุ จัดเป็นระเบียบ	สัมพันธ์กับแนวคิดของคนในอดีตที่อพยพมาจากอยุธยา และมีวิถีชีวิต กินหมาก กินพลู ตามวัฒนธรรมดั้งเดิม

ตารางที่ 8 นามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ตั้งสื่อความหมายสิริมงคล

นามวัด (สื่อความหมาย สิริมงคล)	ความหมาย ของการตั้งชื่อ	ความสัมพันธ์กับนามวัดที่เรียก
ศรีเรืองบุญ	ความเจริญรุ่งเรืองของวัด	สัมพันธ์กับความเชื่อในความเชี่ยวชาญของพระที่รักษาโรคพิษสุนัขบ้าได้ และชื่อในเวชวิทยาคม ของพระในตำรายาต่าง ๆ ชาวบ้าน จึงช่วยกันสร้างวัดจนเจริญรุ่งเรือง

4. ความเชื่อของภูมินามวัดที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในอำเภอบางกรวยจังหวัดนนทบุรีในอดีตมีความเชื่อ 2 ประเด็นที่สำคัญ คือ ความเชื่อดั้งเดิม และความเชื่อทางไสยศาสตร์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนี้

1) ความเชื่อดั้งเดิม เรื่องภูมินามวัดตามชื่อต้นไม้ ป่าไม้ พืชพาอาศัยต้นไม้ ป่าไม้ความเชื่อเรื่องพื้นที่ อาณาเขตที่เกี่ยวข้องกับเทวดารักษ์ และความเชื่อในคุณความดีของบุคคล นับถือผู้นำ และความเชื่อในการยกย่องสัตว์ใหญ่ที่มีบุญคุณต่อชีวิตในการประกอบอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับ Sansanee Veerasilchai [11] ที่ศึกษาพบว่า การเรียก ชื่อนามวัดหรือหมู่บ้านตามความเชื่อเป็นสมมุติบัญญัติ ซึ่งบุคคลแต่ละกลุ่มกำหนดการรับรู้และเข้าใจร่วมกัน เพื่อสื่อถึงความรู้สึกนึกคิด และสอดคล้องกับ Pinruthai Khongthong [1] ที่ศึกษาพบว่า ความเชื่อที่ปรากฏภูมินาม ได้แก่ ความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวกับต้นไม้ตำแหน่งที่ตั้ง การบ่งบอกเวลา สถานที่ และการกำหนดคุณธรรมความดีของบุคคล

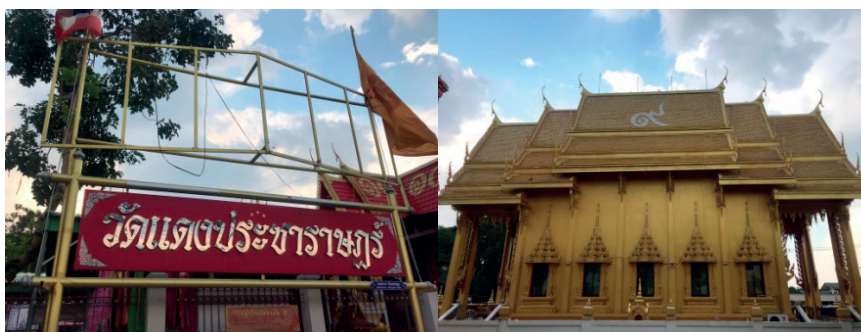
ภาพที่ 6 นามวัดที่มีความสำคัญต่อความเชื่อเรื่อง ต้นไม้ ป่าไม้ ที่มีคุณต่อการดำเนินชีวิต (วัดอ้อยช้าง)

ภาพที่ 7 นามวัดที่มีความสำคัญเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับ ตำรายา สมุนไพร ใช้รักษาโรค (วัดบางขุน)

ภาพที่ 8 นามวัดที่มีความสำคัญต่อชาติภูมิ ถิ่นกำเนิดที่มาจากกรุงศรีอยุธยา (วัดจำปา)

ภาพที่ 9 นามวัดที่มีความสำคัญต่อความเชื่อเรื่อง เชื้อชาติ ความสามัคคี (วัดแดงประชารามบุรี)

ภาพที่ 10 นามวัดที่มีความสำคัญต่อความเชื่อเรื่อง บุญคุณของบุคคล (วัดบางไกรใน) ระลึกถึงในไกรทองซึ่งเป็นคนจังหวัดนนทบุรีดั้งเดิม

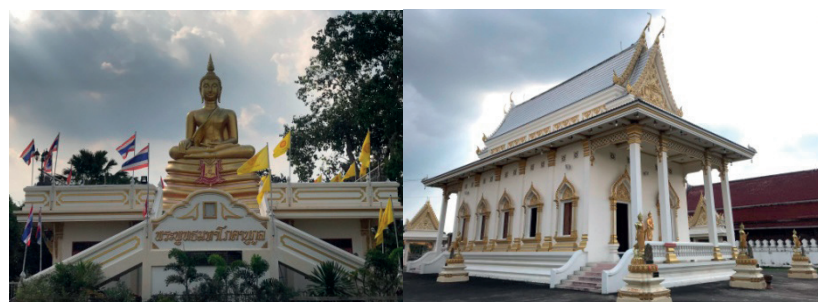

ภาพที่ 11 นามวัดที่มีความสำคัญต่อความเชื่อเรื่อง บุญคุณของบุคคลสำคัญ (วัดแก้วฟ้า)
สร้างเพื่อระลึกถึงพระแก้วฟ้า โอรสองค์ใหญ่ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แห่งกรุงศรีอยุธยา (ตอนต้น)

2) ความเชื่อในไสยศาสตร์ สิ่งเหนือธรรมชาติพบว่า ภูมินามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ สิ่งเหนือธรรมชาติ เกี่ยวกับภูตผีปีศาจ เวทมนตร์คาถารักษาโรคอยู่บ้าง เนื่องจากมีกลุ่มชนหลายเชื้อชาติมาอยู่ร่วมกันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย สอดคล้องกับ Sermsak Khunpol [6] ที่ศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเชื่อของชุมชนเกาะยอพบว่า ชาวเกาะยอมีความเชื่อตามวิถีพุทธที่ผูกพันกับความศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเร้นลับที่ชาวบ้านคิดว่า สามารถบันดาลความสุขแก่ครอบครัวได้ ซึ่งงานวิจัยของ Sumran Juchooy [12] ที่พบว่า วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในอำเภอบางกรวย ให้ความสำคัญต่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดาอารักษ์ และเชื่อในเวทมนตร์คาถารักษาโรคต่าง ๆ เป็นความสุขอย่างหนึ่งของคนในชุมชนบางกรวย และสอดคล้องกับ Sutham Teerapatthamrong [13] ที่อธิบายไว้ว่า การตั้งชื่อวัดถือเป็นกุศลง และความเชื่อที่ว่าต้องร่วมกันสร้างเพราะการร่วมกันสร้างวัดจะได้บุญกุศลส่งไปถึง ผู้ล่วงลับไปแล้ว และเชื่อว่าดวงวิญญาณ ของบุคคลที่สิ้นบุญไปแล้วยังผูกพันกับวัดหรือสิ่งก่อสร้างที่ตนได้ตั้งใจทำไว้ในชาติภพที่มีชีวิตอยู่

ภาพที่ 12 นามวัดที่มีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ (วัดชลอ)

ภาพที่ 13 นามวัดที่มีความเชื่อในเรื่องคาถาอาคม รักษาโรค (วัดโดนด)

สรุปและการอภิปรายผล

ผลของการศึกษาครั้งนี้ค้นพบว่า 1) ประวัติความเป็นมาของวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี 46 นามวัดพบว่า มีประวัติเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่อพยพภัยสงคราม และหนีโรคภัย (โรคห่า) มาพักอาศัย ในอาณาเขตจังหวัดนนทบุรี เมื่อรวมเป็นชุมชนจึงทำการสร้างวัดขึ้น หรือบางวัดเป็นวัดดั้งเดิมในพื้นที่แต่กร้างว่างเปล่าได้รับการบูรณะโดยพระเจ้าอู่ทอง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.3) และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.5) ที่พระราชทานสร้างขึ้นหรือบูรณะขึ้นมาใหม่เป็นส่วนใหญ่ 2) ภูมินามของวัดตามโครงสร้างทางภาษาพบว่า ประกอบด้วย คำมูล คำเดียว คำมูลสองคำมากที่สุด เช่น วัดชลอ วัดกล้วย วัดโดนด วัดไทร วัดสำโรง วัดสิงห์ เป็นต้น เมื่อประสมคำเป็นประโยคจะสัมพันธ์กับประวัติความหมายของนามวัดทั้งสิ้น 3) ความหมายของนามวัดในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีความหมายเกี่ยวข้องกับต้นไม้ และป่าไม้มากที่สุดถึงร้อยละ 28.26 รองลงมามีความหมายของชื่อวัดสัมพันธ์กับอาณาเขต และสถานที่ร้อยละ 26.08 และมีความหมายสัมพันธ์กับชื่อบุคคลนามสกุล และสัตว์ต่าง ๆ 4) ความเชื่อของภูมินามวัดที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีความเชื่อ 2 ประเด็นที่สำคัญ คือ 1) ความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวกับต้นไม้ ป่าไม้ คุณความดีของบุคคล และเชื่อในการยกย่องสัตว์ใหญ่ที่มีบุญคุณต่อชีวิตคนในท้องถิ่น และ 2) ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ สิ่งเหนือธรรมชาติเกี่ยวกับเวทมนต์ คาถารักษาโรค และการบนบานสานกล่าว

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้สนใจสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาภูมินามของวัดในอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดนนทบุรี เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะ และคุณค่าของภูมินามวัดในจังหวัดนนทบุรีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเป็นข้อมูลศึกษาภาษาที่ใช้ตั้งชื่อสถานที่อื่น ๆ นอกเหนือจากชื่อวัด เช่น ชื่อของอำเภอ ชื่อของตำบล ชื่อของถนนในจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดอื่น ๆ ต่อไป

คำขอบคุณ

งานวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูง และกราบขอบพระคุณบุคคลสำคัญ ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ทั้ง 55 ท่าน ที่กรุณาให้ข้อมูล ความรู้สาระสำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินการวิจัย ทำให้สามารถคล่องตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ

เอกสารอ้างอิง

- [1] Khongthong, P. (2007). *A study of etymology in Amphoe Pak Panang, Changwat Nakhon Si Thammarat*. A Thesis for Master of Arts. Ramkhamhaeng University.
- [2] Piyakorn, P. (2014). *Rural geography (Third Edition)*. Bangkok: Ramkhamhaeng University.

- [3] Deepadung, S. (January–June 2000). Village name in Nakhon Pathom. *Journal of Language and Culture*. 19(1), 55–57.
- [4] Eoseewong, N. (2002). *Before the age of universal well-being-religion, belief, and morality*. Bangkok: Matichon.
- [5] Phra Thēpawēthi (Pō. ‘ō. Payuttā). (2004). *Buddhist institute and thai society*. Bangkok: Komolkeemthong Foundation.
- [6] Khunpol, S. (2015). A study of cultural identity in beliefs of Kohyor Community. *Parichart Journal*. Thaksin University, 28(3), 82-103.
- [7] Ministry of Education, Department of Curriculum and Instruction Development. (1985). *Thai language teaching manual*. Bangkok: Kurusapa Printing Ladphrao.
- [8] Ramitanont, C. (1984). *Thai society and beliefs*. Bangkok: Payap offset printing.
- [9] Municipality, B. (2004). *Development plan of Bangkruai Municipality B.E.2559-2562*. Division of Technical and Planning, Copied document.
- [10] Kullavanijaya, P. (1992). *Villages name in Guangxi and Northeastern of Thailand*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- [11] Veerasilchai, S. (2008). *A house in the city of Bangkok*. Bangkok: Matichon Publishing House.
- [12] Juchooy, S. (2011). *The way of life of people living in Bangkhanoon Community under the local cultural change*. Research Report, Rajapruk University.
- [13] Teerapatthamrong, S. (2014). *A comparative study of roles and activities of temples and monks on status promotion of children’s temple in Thai society*. A Thesis for Master of Arts Program in Religion, Mahidol University.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ (Reader)

ต้นฉบับบทความวิจัย บทความวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารปาริชาติ ปีที่ 32 ฉบับที่ 2 (เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2562) ได้รับการตรวจแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิดังรายนามต่อไปนี้

1. ศ.ดร.วีรชาติ เปรมานนท์	คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. ศ.เมตตา วิวัฒนานุกูล	คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. ศ.ศศิพัฒน์ ยอดเพชร	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. รศ.ดร.เกษตรชัย และทีม	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
6. รศ.ดร.ชไมพร กาญจนกิจสกุล	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
7. รศ.ดร.ณัฐมา พงศ์ไพโรจน์	คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
8. รศ.ดร.ทรงศรี สรณสถาพร	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
9. รศ.ดร.ธิตีพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์	สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
10. รศ.ดร.วรรณิ์ แกมเกตุ	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
11. รศ.ดร.วินัย พุทธิกุล	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
12. รศ.ดร.ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
13. รศ.ดร.สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์	สำนักวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
14. รศ.ดร.สันติ ธีรพัฒน์	คณะบริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
15. รศ.ดร.สุจิตลักษณ์ ดีผดุง	สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
16. รศ.ดร.สุนทร ชุตินธรานนท์	สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
17. รศ.ประคอง เจริญจิตรกรรม	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
18. รศ.ศรีณย์ ชูเกียรติ	คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
19. รศ.สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ	คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
20. ผศ.ดร.กุลวดี ลิ้มอุสนโน	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
21. ผศ.ดร.บุญอริ ยี่หะ	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
22. ผศ.ดร.ประไพพรรณ พึ่งนิม	คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
23. ผศ.ดร.ศุภากาญจน์ พงศ์ยี่หล้า	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
24. ผศ.ดร.สาธิต อติโต	คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
25. ผศ.ประพันธ์ศักดิ์ พุ่มอินทร์	คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
26. อ.ดร.พิมเสน บัวระภา	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
27. อ.ดร.รุจิวรรณ เหล่าไพโรจน์	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ข้อมูลทั่วไปของวารสารปาริชาติ

ลักษณะของวารสาร

วารสารปาริชาติ เป็นวารสารเผยแพร่ผลงานวิจัย/ ผลงานวิชาการ และผลงานวิชาการรับใช้สังคมทางด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์ของบุคลากร นักวิจัยในมหาวิทยาลัยทักษิณและหน่วยงานต่าง ๆ

ข้อแนะนำทั่วไป

1. เรื่องที่รับพิมพ์ในวารสารวิจัยนี้ต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสาร รายงาน หรือ สิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน
2. ผู้ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารนี้จะต้องเป็นสมาชิกวารสารมหาวิทยาลัยทักษิณเท่านั้นยกเว้นบทความพิเศษที่กองบรรณาธิการพิจารณาให้ได้รับการยกเว้น
3. ต้นฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทย หรือ ภาษาอังกฤษก็ได้ ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
4. เนื้อหา บทความ หรือ ข้อคิดเห็นที่พิมพ์ในวารสารเป็นความคิดเห็นของผู้เขียนเท่านั้น กองบรรณาธิการ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย
5. ต้นฉบับจะต้องได้รับการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนการตีพิมพ์

ประเภทของผลงานที่จะรับตีพิมพ์

1. บทความวิจัย (Research Articles)
2. บทความวิชาการ (Articles)
3. บทความรับใช้สังคม (Socially-Engaged Articles)
4. บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
5. บทความปริทัศน์ (Review Article)

รูปแบบการเตรียมต้นฉบับ

1. ต้นฉบับต้องพิมพ์บนกระดาษขาว ขนาด A4 พิมพ์หน้าเดียว ใส่เลขหน้ากำกับหน้าทุกหน้า โดยใช้แบบอักษร TH Sarabun ขนาดตัวอักษร 14 ถ้ามีภาพประกอบ ควรเป็นภาพถ่ายขาว-ดำที่ชัดเจน นอกจากจำเป็นจึงควรใช้ภาพสี และถ้ามีภาพวาดลายเส้นให้วาดบนกระดาษขาว โดยใช้หมึกดำให้สะอาดและลายเส้นคมชัด ความยาวของเนื้อหา รวมภาพ ตาราง ไม่ควรเกิน 15 หน้า
2. การตั้งค่าหน้ากระดาษ
 - ระยะขอบบน (Top margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร
 - ระยะขอบล่าง (Bottom margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร
 - ระยะขอบซ้าย (Left margin) ขนาด 1.50” หรือ 3.00 เซนติเมตร
 - ระยะขอบขวา (Right margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร
3. การส่งต้นฉบับ ดังนี้
ส่งทางระบบวารสารออนไลน์ Thai Journals Online (ThaiJO) สามารถเข้าไปได้ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/>
4. บุคคลทั่วไปที่ต้องการส่งบทความ เพื่อขอรับการพิจารณาบทความ เมื่อบทความได้รับการตอบรับการตีพิมพ์แล้วจะต้องจ่ายเงินค่าลงตีพิมพ์บทความ (ค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิ) จำนวน 2,000 บาทต่อบทความ ผ่านทางธนาคารกรุงไทย ชื่อบัญชี วารสารปาริชาติ เลขที่บัญชี 678-4-59224-7 สาขาเทสโก้โลตัส ป่าพะยอม พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังกองบรรณาธิการวารสารปาริชาติ ทางระบบออนไลน์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal> หรือ ติดต่อกองจัดการวารสารปาริชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 222 หมู่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210 โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7254 หรือ 08-1540-7304 โทรสาร 0-7460-9654-5 อีเมล parichartjournal@tsu.ac.th.
5. การยกเลิกบทความ หรือ การถอนบทความ มีรายละเอียดดังนี้
การยกเลิกบทความ คือ การเพิกถอนบทความก่อนที่จะมีการตีพิมพ์เผยแพร่
การถอนบทความ คือ การถอนบทความที่ดำเนินการตีพิมพ์และเผยแพร่เรียบร้อยแล้ว
ในกรณี การยกเลิกบทความ หรือ การถอนบทความ สามารถดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ใน <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/> และหากมีการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ เจ้าของบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิผู้ประเมินบทความ

รายละเอียดการเตรียมต้นฉบับ

บทความวิจัยให้เรียงลำดับตามองค์ประกอบดังนี้

1. **ชื่อเรื่อง (Title)** ต้องมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และจัดให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ ชื่อภาษาอังกฤษ อักษรตัวแรกของทุกคำให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 20 ตัวหนา
2. **ชื่อผู้เขียน (Authors)** ครบทุกคน และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดอยู่กึ่งกลางของหน้ากระดาษ โดยให้กำกับหมายเลขยกกำลังไว้ต่อท้ายด้วย สำหรับชื่อตำแหน่ง หรือตำแหน่งวิชาการและหน่วยงานให้พิมพ์ไว้ในส่วนของเชิงอรรถ (หน้าที่ 1) โดยพิมพ์ชื่อหน่วยงานต้นสังกัดระดับภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือ จากงานย่อยถึงระดับสูงให้ตรงกับตัวเลขยกกำลังที่กำกับไว้ในหน้าเดียวกัน
3. **บทคัดย่อ และ Abstract** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวไม่เกิน 200 คำ และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ
4. **คำสำคัญ (Keywords)** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้เลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความไม่เกิน 3 คำ โดยพิมพ์ต่อจากส่วนเนื้อหาของบทคัดย่อ และ Abstract ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ Keywords ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะ
5. **เนื้อเรื่อง (Main Body)** ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์
 - **หัวข้อใหญ่** ใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
 - **หัวข้อย่อย** ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
 - **เนื้อความ** ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ บรรทัดแรกของทุกย่อหน้า เว้น 0.5 นิ้วของบรรทัดถัดไป และประกอบด้วยหัวข้อดังนี้
 - 1) **บทนำ (Introduction)** บอกความสำคัญ หรือ ที่มาของปัญหาของสิ่งที่ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย หรือ สร้างสรรค์ผลงาน และอาจรวมการสำรวจเอกสาร (Review of Related Literature)
 - 2) **วัตถุประสงค์ (Objective)** บอกถึงเป้าหมายของสิ่งที่ศึกษา
 - * บทนำและวัตถุประสงค์ อาจเขียนรวมกันได้
 - 3) **ระเบียบวิธีการศึกษา (Methodology)** บอกรายละเอียดในวิธีการศึกษา การดำเนินการให้ได้มาถึงสิ่งที่ค้นคว้า สร้างสรรค์ เป็นต้น
 - 4) **ผลการศึกษา (Results)** บอกถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิจัย หรือ ผลการสร้างสรรค์ และอาจให้แนวทางถึงการนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคต
 - 5) **สรุปและการอภิปรายผล (Discussion)** ให้แสดงถึงการสรุปผลที่ได้ถึงการศึกษาและการให้เหตุผลว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิจัย หรือ สร้างสรรค์ ได้มาอย่างไรและทำไมถึงได้ผลอย่างนี้
 - * 4) และ 5) อาจเขียนรวมกันได้
 - 6) **การอ้างอิงท้ายในเรื่อง (References)** ใช้การอ้างอิงแบบ APA 6th Edition และต้องใช้ภาษาอังกฤษเท่านั้น การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง แบบตัวเลข ใช้วิธีการดังนี้
 1. ใส่ตัวเลขกำกับไว้ในเครื่องหมาย [] ท้ายข้อความหรือชื่อบุคคลที่อ้างอิง โดยให้ตัวเลขอยู่ในระดับบรรทัดเดียวกันกับเนื้อหา เช่น [1]
 2. ให้ใส่ตัวเลขอ้างอิงเรียงลำดับตั้งแต่เลข 1 เป็นต้นไป ต่อเนื่องกัน และในกรณีที่มีการอ้างอิงซ้ำให้ใช้ตัวเลขเดิมที่เคยใช้อ้างมาก่อนแล้ว
 3. แหล่งที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดในบทความจะไปปรากฏอยู่ในเอกสารอ้างอิง (References) ท้ายบทความ โดยเรียงลำดับตามหมายเลข และพิมพ์หมายเลขอยู่ในเครื่องหมาย []
 4. กรณีที่อ้างอิงเอกสารหลายรายการในคราวเดียวกัน
 - 4.1 อ้างอิงไม่เกิน 2 รายการให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่น เช่น [1, 5]
 - 4.2 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการที่ต่อเนื่องกันให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่น เช่น [1-3] หรือ [1-5]
 - 4.3 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการทั้งต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง ให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่นในกรณีไม่ต่อเนื่อง และเครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่นในกรณีต่อเนื่อง เช่น [1, 4-5]

การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง

การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง ใช้ระบบตัวเลขอยู่ในวงเล็บ “[]” หลังข้อความที่อ้างถึง โดยตัวเลขดังกล่าวเรียงตามลำดับการอ้างอิง

ตัวอย่าง

1. โดยได้รับการสนับสนุนทุกทางจากภาคราชการ [1]...
2. Strong Security Measures for Sustainable Peace on the Korean Peninsula [2]

การอ้างอิงในท้ายเรื่อง ใช้การอ้างอิงแบบ APA 6th Edition

ภาษาต่างประเทศ คนแรกให้ขึ้นด้วยนามสกุล, ตามด้วยอักษรย่อของชื่อหน้า ชื่อกลาง (ถ้ามี) คนถัดไปจะเขียนระบบเดียวกับคนแรก และต้องเหมือนกันทุกรายการ เช่น

เกษตรชัย และหิมา และเก็ดถวา บุญปรากการ
Laeheem, K., & Boonprakarn, K.

1) หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[1] Kongsakon, R., & Pojam, N. (2008). Family Violence. Bangkok : Srinakharinwirot University. (In Thai)

* กรณีหนังสือที่พิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง ให้ระบุครั้งที่พิมพ์ด้วย โดยเขียนรูปแบบบรรณานุกรม ดังนี้

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ/ (ครั้งที่พิมพ์).// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[2] Sengpracha, N. (1998). *Human and Society* (4th ed.). Bangkok: O. S. Printing House. (In Thai)

2) บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร, ปีที่/ (ฉบับที่),/ เลขหน้า.

ตัวอย่าง

[3] Chitniratna, N. (2013). Socio-Cultural Change through Diversity of Life History and Experience of Congested Community Leaders. *Parichart Journal Thaksin University*, 26(1), 30-73. (In Thai)

3) บทความในรายงานการประชุมวิชาการ

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง.// ใน/ ชื่อการประชุม.// เลขหน้า.// วันที่/ เดือน/ ปี/ สถานที่ประชุม.// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[4] Pitsakan, W. and Tavonprasith, B. (2017). The Mobility of Myanmar Labours in the Fishery Industry in Muang District, Ranong Province. In *The 27th Thaksin University National Academic Conference*. 156-163. May 3-6, 2017, B.P. Samila Beach Hotel, Muang, Songkhla. Songkhla: Thaksin University. (In Thai)

4) บทความในหนังสือ

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์).// “ชื่อบทหรือบทความในหนังสือ”, ใน/ ชื่อผู้แต่งหรือผู้รวบรวมหรือบรรณาธิการ (ถ้ามี).// ชื่อหนังสือ.// เลขหน้า.// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[5] Chantaraopakorn, A. (2007). The Chakhe Solo Concert. In Waerawat Aksornkaew (Ed.). *Music Talk*. 4-7. Bangkok: Chong Charoen Printing House. (In Thai)

5) บทความในหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์, /วันที่/เดือน).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์.// เลขหน้า

ตัวอย่าง

[6] Chuensintu, T. (2009, January 6). *Travel in the Footsteps of the Buddha to Bring Good Luck for the New Year*. Matichon. 23.

6) วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ระดับของวิทยานิพนธ์/ชื่อปริญญา./เมืองที่พิมพ์./ ชื่อสถานการศึกษา.

ตัวอย่าง

[7] Promrak, T. (2007). *Women and Domestic Violence: Divorce as the Solution*. Unpublished Master's Thesis. Bangkok: Thammasart University. (In Thai)

7) เอกสารที่สืบค้นจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

เอกสารจากอินเทอร์เน็ต มีองค์ประกอบเช่นเดียวกับเอกสารที่เป็นสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ดังนั้นรูปแบบการเขียนรายการบรรณานุกรม จึงใช้รูปแบบเดียวกับสิ่งพิมพ์นั้น ๆ ได้ เพียงแต่เพิ่มเติมข้อมูลที่เกี่ยวกับการสืบค้น

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง.// เมืองที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์./ สืบค้นเมื่อ, จาก <http://www.....>

ตัวอย่าง

[8] Office of Pattani Provincial Culture. (2015). *Religion Information*. Retrieved September 3, 2015, from: http://province.m-culture.go.th/pattani/old/new_page_16.htm. (In Thai)

8) รูปแบบการเขียนบรรณานุกรม

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/(ผู้ให้สัมภาษณ์),// ชื่อผู้สัมภาษณ์/(ผู้สัมภาษณ์),/สถานที่สัมภาษณ์,/เมื่อวันเดือนปีที่สัมภาษณ์.

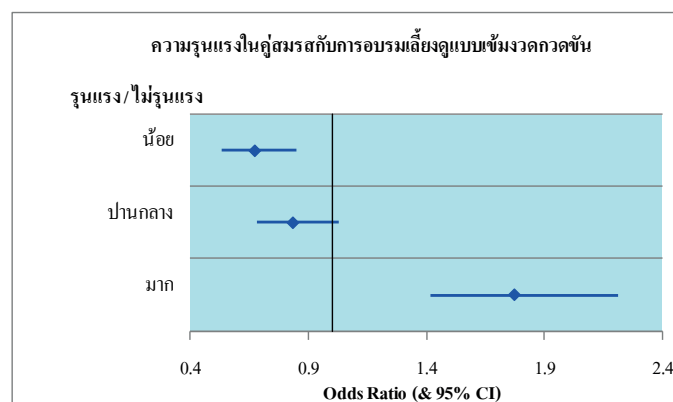
ตัวอย่าง

[9] Srisajjang, S. (Interviewee), Chankhonghom, J. (Interviewer), Address: No.121/2 Baan Mae Toei, Moo 1, Thakham District, Hat Yai County, Songkhla Province. March 13, 2016. (In Thai)

6. การใช้คำย่อ สัญลักษณ์ คำย่อที่ใช้ในบทความจะต้องมีคำเต็มเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หลังจากนั้นสามารถใช้คำย่อเหล่านั้นได้ตามปกติความเข้าใจให้เหมาะสม หลีกเลี่ยงการใช้คำย่อที่ชื่อเรื่องและในบทคัดย่อ ไม่แนะนำให้ใช้คำย่อเกิน 4 ครั้ง ใน 1 บทความ สำหรับสัญลักษณ์ที่ใช้ในบทความจะต้องมีคำจำกัดความหรือคำอธิบายเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หลังจากนั้นไม่จำเป็นต้องมีคำจำกัดความหรือคำอธิบาย

7. รูปภาพ จัดชิดซ้ายของคอลัมน์ คำบรรยายรูปภาพให้พิมพ์ไว้ใต้รูปภาพตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ

ตัวอย่างเช่น

ภาพที่ 1 อัตราส่วนออดส์ของพฤติกรรมความรุนแรงในคู่สมรสกับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน

8. ตาราง จัดชิดซ้ายของคอลัมน์ คำบรรยายตารางพิมพ์ไว้ด้านบนของหัวข้อตาราง และใช้ตัวอักษร ขนาด 14 ตัวปกติ
ตัวอย่างเช่น

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังประสบการณ์ความรุนแรงกับพฤติกรรมความรุนแรงในคู่สมรส

ภูมิหลังประสบการณ์ ความรุนแรง	ความรุนแรงในคู่สมรส			Chi-square	p-value
	ไม่รุนแรง (947)	รุนแรง (589)	รวม (1,536)		
การเคยถูกล่วงโทษอย่างรุนแรงในวัยเด็ก				11.974	0.003
ไม่เคย	68.2	31.8	28.1		
นาน ๆ ครั้ง	60.5	39.5	38.4		
ประจำ	57.5	42.5	33.5		
การเคยเห็นพ่อแม่ทะเลาะตบตีในวัยเด็ก				9.280	0.009
ไม่เคย	68.8	31.2	39.8		
นาน ๆ ครั้ง	61.0	39.0	39.8		
ประจำ	58.6	41.4	20.4		
การเคยมีพฤติกรรมรุนแรงในวัยเด็ก				34.923	0.000
ไม่เคย	69.3	30.7	38.4		
นาน ๆ ครั้ง	60.1	39.9	44.9		
ประจำ	48.2	51.8	16.7		

มหาวิทยาลัยสมบูรณแบบ ที่ผลิตบัณฑิต พัฒนากำลังคน
วิจัยและบริการวิชาการ เพื่อรับใช้สังคมท้องถิ่นได้
ประเทศไทย และอาเซียน
ให้เป็นสังคมแห่งปัญญาและสันติสุขที่ยั่งยืน
(คัดจาก บางส่วนของพันธกิจมหาวิทยาลัย)

PARICHART JOURNAL

THAKSIN UNIVERSITY

กองจัดการวารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง
อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210
โทรศัพท์/โทรสาร 0-7460-9600 ต่อ 7242, 0-7460-9655
E-mail : parichartjournal@tsu.ac.th, research.tsu@gmail.com

